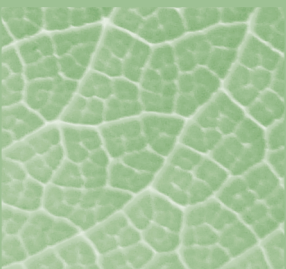

Fókuszban az egyén

Hogyan készítsünk
egyéni fejlesztési tervet?

Fogyatékos Személyek
Esélyegyenlőségéért Közalapítvány

Fókuszban az egyén

Hogyan készítsünk egyéni fejlesztési tervet?

Fókuszban az egyén

Hogyan készítsünk egyéni fejlesztési tervet?

Szerkesztette:
Vargáné Mező Lilla

Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány
Budapest, 2008

Írták:

Balla Magdolna, Jenei Andrea, Kőpatakiné Mészáros Mária, Varga Júlia, Vargané Mező Lilla

Az interjúkat készítették:

Balla Magdolna, Nagyné Tóth Ibolya, Varga Júlia

Szerkesztette:

Vargané Mező Lilla

Lektorálta:

Nagyné Tóth Ibolya

A jó gyakorlatokat közreadták:

Balla Magdolna, Bertalan Edit, Bitai Margit, Fórizsné Henye Rita, Fülöp Csilla, Jenei Andrea, Józsa Katalin, Kókayné Lányi Marietta, Kovácsévicsné Tóth Mariann, Kőpatakiné Mészáros Mária, Rajnik Kata, Sándor Ildikó, Schwarcz-Tóth Katalin, Tompa Irén, Tóth Anita, Varga Júlia, Vargané Mező Lilla, Venterné Balogh Angelika, Virág Éva, Vlcskóné Csatlós Erzsébet, Vörösné Piros Ágnes

Tapasztalataikat megosztották:

Assman Erika, Bacsó Ágnes, Bubánné Kónya Szilvia, Demeter Gáborné, Farkas Éva, Herendi Hajnalka, Hetzmanné Begala Anna, Horváthné Mészáros Márta, Köntösné Lőrincz Eszter, Kókayné Lányi Marietta, Mányi Benedek, Nyirati Katalin, Szabóné Vajna Kinga, Varsányiné Salgó Julianna

Szerkesztés © Vargané Mező Lilla, 2008

© Balla Magdolna, Jenei Andrea, Kőpatakiné Mészáros Mária,
Varga Júlia, Vargané Mező Lilla, 2008

© Fogvatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, 2008

A kiadvány megjelenését az

OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM

támogatta.

Tartalom

Bevezetés	7
1. FEJEZET	
Egyénre irányuló figyelem – tágabb környezet (Vargáné Mező Lilla)	9
2. FEJEZET	
A tanulók sokfélék (Vargáné Mező Lilla)	17
3. FEJEZET	
Az egyénre szabott fejlesztés: definíciók a közös értelmezés kialakításához (Vargáné Mező Lilla)	37
4. FEJEZET	
Az egyéni fejlesztési terv (Vargáné Mező Lilla)	57
5. FEJEZET	
Az egyéni fejlesztési terv mint intézményi dokumentum (Kőpatakiné Mészáros Mária)	67
6. FEJEZET	
A gyakorlat műhelyéből (Bertalan Edit, Schwarcz-Tóth Katalin, Bitai Margit, Farkas Éva, Rajnik Kata, Tóth Anita, Venterné Balogh Angelika)	79
7. FEJEZET	
A szakértői team-munka optimalizálása az egyéni fejlesztésben (Jenei Andrea) . .	91
8. FEJEZET	
Egyéni fejlesztési tervek (Jenei Andrea, Józsa Katalin, Rajnik Kata, Tóth Anita, Vargáné Mező Lilla, Vörösné Piros Ágnes)	103
9. FEJEZET	
A differenciált osztálymunka jó gyakorlatai (Balla Magdolna, Varga Júlia) . . .	171
MELLÉKLETEK	205
FÜGGELÉK	225
Segédletek	226
Cikk- és tanulmányajánló	229
Szakirodalmi ajánló	234
Az egyéni fejlesztés a törvényekben, jogszabályokban	241

Bevezetés

Kedves Pedagógus!

Azért készítettük a kötetet, hogy átfogó képet adjunk az egyéni fejlesztési tervvel kapcsolatos tudásanyagról, vélekedésekről, gyakorlatokról, felhasználva a gyakorló pedagógusok, szülők, tanulók, intézményvezetők tapasztalatait, véleményét.

Bemutatunk a többségi és a gyógypedagógiai intézményekben kialakult, differenciált, többszintű tanmeneti és óratervezést, az egyéni sajátosságokhoz alkalmazkodó jó gyakorlatokat. Ötletet adunk az egyéni fejlesztési terv elkészítésének egy lehetséges algoritmusára, tartalmára, formájára vonatkozóan.

Tanítók, fejlesztők, gyógypedagógusok számára egyaránt használható mintákat közlünk egyéni fejlesztési tervre, segítve az együttműködés tervezését és megvalósítását.

1. fejezet

**Egyénre irányuló figyelem –
tágabb környezet**

1. A határokon átívelő társadalmi szemléletváltás hatása az oktatásra

Kitekintés, előzmények

Az utóbbi ötven év emberi jogi mozgalmainak hatására a figyelem a *kirekesztettek felé fordult*. Követelményként fogalmazódott meg az inkluzív oktatáshoz való közeledés elősegítése is.

- Ez irányba ható események és határozatok – az 1990-es *Oktatás Mindenkinek Világkonferencián a világgözcsoesség által kötött megállapodás, az ENSZ fogyatékosok egyenlő esélyeire vonatkozó 1993-as Alapszabálya, az 1948-ban kiadott Általános Emberi Jogok Nyilatkozata* – minden gyermek befogadására, de különösen a sajátos nevelési igényű gyermekek szükségleteinek kielégítésére képes iskolák létrehozására szólítják fel a világ országait.
- Az „Elérhetőség és minőség” címmel a sajátos nevelési igényű tanulók nevelésével foglalkozó salamancai világkonferencia (1994. június 7–10.) az „Oktatás mindenkinek” programot támogatva szükséges, alapvető, kötelező változások megvitatását tűzte napirendre. A konferencia „Salamancai nyilatkozat” és „Cselekvési terv” néven ismertté vált dokumentumai olyan iskolák létrehozása mellett szállnak síkra, amelyek mindenki számára megfelelőek, mindenkit befogadnak.

A tanulás segítése és a tanulók személyes szükségleteinek figyelembe vétele ettől kezdve határozott elvárásként fogalmazódott meg az iskolákkal szemben.

Hazai változások

Magyarországnak az Európai Unióval való kapcsolata meghatározó az integrációs politika szempontjából. A közös integrációs politika kezdetének tekinthetjük az integrációról szóló 1990-es Oktatási Tanácsi – miniszteri – határozatot, amelyet 2003-ban a fogyatékos tanulók egyenlő esélyeiről szóló határozat követett.

Ugyanebben az évben a nyilvánosság számára is megfogalmazták a több mint 50 millió európai fogyatékos embert illető jogokat. A Madridban összegyűlt Európai Fogyatékosügyi Kongresszus a 2003-as évet az „Európai Fogyatékos Emberek Évének”

nyilvánította: ez a fogyatékosügyi program előmozdítását eredményezte.¹ A Madridi Nyilatkozatban lefektetett jövőkép megszabta az Európai Év cselekvési programjának koncepcionális kereteit – európai uniós, nemzeti, regionális és helyi szinten egyaránt. Mottója, üzenete elvárást fogalmazott meg: „A befogadó társadalom alapja a diszkriminációmentességgel párosuló pozitív cselekvés.”

A magyar oktatáspolitikára gyakorolt hatása a közoktatás jogszabályi környezetében is érzékelhető:

- 1993-ban létrejön a hazai oktatási rendszerben az együttnevelés lehetőségét megteremtő közoktatási törvény².
- Megjelenik a befogadó intézmények számára a Magyarországon az együttnevelést szabályozó rendelet, a fogyatékosági típusokhoz igazodó és tartalmi vonatkozású „irányelvek”.³

Támogató, tudásgyártó szervezetek

Létrejött az Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért (European Agency for Development in Special Needs Education) nevű szervezet, amelynek 2005-től Magyarország is teljes jogú tagja, így részt vesz a tapasztalatcserében, a jó gyakorlatok tagállamok közötti implementációjában.

Nemzetközi felmérések az oktatás világméretű problémáira hívták fel a figyelmet. Nőtt az iskolai oktatás hatékonyságának növelése iránti igény. Elodázhatatlanná vált az oktatásban az egyénre, az egyéni szükségletek figyelembevételére fókuszáló szemléletváltás.

A pedagógiai rendszerekben történt változások tanulságait nem lehetett figyelmen kívül hagyni: Magyarország sem halogathatta tovább az oktatást alapvetően érintő változások bevezetését.

1 A Madridi Nyilatkozat hivatalos oldala: <http://www.madriddeclaration.org/>.

2 A közoktatásról szóló többször módosított 1993. évi LXXIX. törvény.

3 Az oktatási miniszter 2/2005. (III. 1.) OM-rendelelete a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók óvodai nevelésének, iskolai oktatásának irányelveiről.

2. Az oktatás belső változásai

A tanulói eredményesség mérése

A tananyagban való előrehaladás feltétele, hogy a tanuló birtokában legyen a továbblépéshez szükséges alapvető tudásanyag. Minden tananyag előzetes ismeretekre épít, így az új tudás is alapját képezi a következő tananyagoknak. A pedagógus rendszeresen méri, értékeli a tanuló eredményes haladását.

A mérés megszokott formái

Az értékelés funkciója szerint háromféle lehet:

- helyzetfeltáró (diagnosztizáló),
- tanulást fejlesztő (formatív) és
- lezáró, minősítő, (szummatív).

A tanulói hatékonyságot növelő továbbhaladáshoz szükséges tudást időről időre kontrollálni kell. Mindhárom értékelési módszernek helye van a pedagógus munkájában. A pedagógus értékelő munkája akkor tekinthető differenciálnak és szak-szerűnek, ha célja a tanulás segítése, és változatosan alkalmazza az értékelési módokat.

A diagnosztikus vizsgálat feltárja a tanulási problémákat, így befolyásolja a pedagógiai munkát. A hazai és a nemzetközi mérések kultúrájában egészen azutóbbi évekig dominánsan a szummatív értékelés jelent meg.⁴

Az értékelés elsődleges célja a tanulási-tanítási folyamatban nem a minősítés, nem az osztályozás, hanem annak kiderítése, hogy mit tud a tanuló, mit kell még fejleszteni ahhoz, hogy eredményes munkát végezhesünk. Akkor érvényesülhet igazán az értékelés fejlesztő hatása, ha a tanuló még a tanulási folyamatban megerősítést kap arról, hogy tudása megfelelő, vagy pedig időről időre jelzést kap arról, hogy hol, miben vannak még hiányosságai. Az ilyen értékelési folyamat figyelembe veszi az egyéni sajátosságokat. Lényege, hogy nem végállapotot jelöl, nem minősít, hanem a tanulónak is és a tanárnak is jelzi, hol tart a tanuló. Fejleszt, megerősít, korrigál. Alkalmazása az együttnevelés során különösen hangsúlyossá válik.

4 Kőpatakiné Mészáros Mária – Singer Péter: Módszertani kaleidoszkóp az együttnevelés gyakorlathoz. Országos Közoktatási Intézet. Budapest, 2005.

Az általános iskola első három osztályában félévkor és év végén, a negyedik évfolyamon félévkor szöveges értékelést kapnak a tanulók.

A napi ellenőrzésben a tanári fejlesztő értékelés mellett jellemzően megjelenik az önellenőrzés, önértékelés is.

A tanulói tudást mérő vizsgálatok és hatásuk

Megszoktuk, hogy a magyar tanulók kiváló helyen szerepelnek a nemzetközi mezőnyben. 1986 óta már jelezték vizsgálatok – például a Monitor-mérések –, hogy a magyar gyerekek szövegértésével komoly problémák vannak. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) által kezdeményezett felméréssorozat célja a 15-16 éves korosztály feltérképezése abból a szempontból, hogy mennyire képesek tudásukat hasznosítani, új ismereteket befogadni és alkalmazni.

A tanulói tudást mérő nemzetközi program, a Programme for International Student Assessment (PISA) vizsgálatait háromévenként ismétlik meg. 2000-ben 32 ország részvételével az olvasás–szövegértést, 2003-ban már 40 államban a matematikát állították a középpontba, 2006-ban pedig a természettudományok kaptak kiemelt figyelmet. A felsoroltakon kívül a tanulók problémamegoldó képességét is mérik.

A PISA vizsgálatainak eredményei már nemcsak a pedagógusokat, hanem a közvéleményt is sokkolták.

2004 decemberében a 2003-as eredmények kerültek nyilvánosság elé, és az adatokból többek között az derült ki, hogy Magyarország 2000-hez képest még hátrébb került az országok rangsorában. 2003-ban természettudományokból 17., problémamegoldó képesség tekintetében 20., matematikából és olvasás–szövegértésből 25. helyezést értek el a magyar diákok.

Az értékelésből kitűnik, hogy a magyar oktatási rendszer a megszerzett tudás alkalmazása helyett elsősorban a lexikális ismeretek elsajátítására helyezi a hangsúlyt (ezzel magyarázható, hogy korábban sokkal jobb eredményeket értek el tanulóink a tananyag ismeretét ellenőrző vizsgálatokon).

A 2006-os PISA-felmérés során diákjaink természettudományos, matematikai és szövegértési képességeit vizsgálták. Ötvenhét érintett ország között 200 magyarországi iskola 15 éves diákjai is részt vettek.

Az elemzők, a 2000. és 2003. évi vizsgálatokkal összevetve az eredményeket, megállapították, hogy stagnál az oktatási rendszer.

Eközben más országok, például Lengyelország és Németország eredményei lényegesen javultak. A vizsgálatok és az eredmények összehasonlítása tanulságos lehet: az említett két ország néhány év alatt gyökeresen átalakította az iskoláit, és ennek már kimutatható eredményei vannak.

Az OECD átlagával összevetve, míg a szövegértés és a matematika területén szignifikánsan gyengébb eredményt értek el a magyar tanulók, addig természettudományos területen az eredmény egyenértékű volt az OECD-államok átlagával.⁵

Mégis eredményes a magyar kisdíák?

Egy másik vizsgálat a PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study – Nemzetközi Szövegértés-vizsgálat) felméréssorozat célja a 9-10 éves tanulók olvasás-képességének vizsgálata, valamint az iskolai és otthoni tanítási-tanulási szokások feltérképezése. A vizsgálat magyarországi lebonyolítója az Oktatási Hivatal Közoktatási Mérési és Értékelési Osztálya a PIRLS 2006. évi vizsgálatokról szóló Összefoglaló jelentése szerint a 10 éves magyar tanulók olvasási átlagteljesítménye kiemelkedően jó: 45 oktatási rendszer közül az ötödik helyen végeztek szövegértésben.

Mi történik a két életkor közötti négy évben? Mi okoz törést a képességek fejlesztésében?

A most jól szereplő korosztályt hat év múlva „éri el” a PISA-felmérés. Az oktatási folyamatban várhatóan töretlen fejlesztést biztosító átmenet feltételrendszerének kialakítása megjelent a jogszabályban. Nem kerülhető meg a kérdés: miben rejlik a pedagógiai hatékonyság kulcsa? Mekkora a szerepe a pedagógusnak, a programnak, a rendszer működési feltételeinek? Hogyan lehet a már említett szelekciómentességet és az oktatás egyéb reformjait egyidejűleg végrehajtani?

3. A közoktatás változásokkal reagál a társadalmi és pedagógiai igényekre

Fókuszban az 5–6. évfolyam

Ahhoz, hogy az elindított fejlesztések eredményei látszódnak a PISA-felmérésben is, hosszabb időre, 10-15 évre van szükség. A felmérés nagyon fontos, de nem kizá-

⁵ Forrás: az Oktatási és Kulturális Minisztérium honlapja.

rólagos jelzés egész közoktatásunkról, amelynek eredményei egybeesnek a közoktatás szereplőinek tapasztalataival. Szükség van az alapkészségek megerősítésére és az oktatási rendszeren belüli különbségek csökkentésére.

Az alapkészségek oktatásának az általános iskola 5–6. évfolyamára kiterjesztése keretében a tanórák 25–40 százalékát kell az alapkészségek megerősítésére fordítani.

Alkalmazásképes tudás

Indokolt az iskolai szervezetek befogadóvá alakítása, attitűdök, szervezeti formák, keretek átalakítása, az iskolai közösség (gyermek, szülő, pedagógus) folyamatos fejlődése. A tanítási–tanulási folyamatban a tanulásra helyeződött a hangsúly.

Sor került a NAT módosítására.

A tudás átértékelődött. Ehhez olyan iskolát kell szervezni, amely inkluzív szemléletű, rugalmas, mindenki számára teljesíthető, mindenki számára hozzáférhető tanítási, tanulási programmal rendelkezik.

Ilyen programokat ad a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) intézkedése keretében készült kompetenciaalapú oktatási programcsomag, amely az ismeretnyújtás helyett a képességek fejlesztésére helyezi a hangsúlyt. Reális tananyagmennyiséget dolgoz fel, kiegészíti sérülésspecifikus ajánlásokkal, tartalmakkal. A passzív befogadó magatartás helyett a tanuló aktivitására épülő tanulást helyezi előtérbe. Az egységes, frontális óraformák helyett differenciált módszert alkalmaz, segítve az egyéni képességek kibontakoztatását. A programcsomag elemei a gyermek képességeihez, speciális nevelési igényeihez optimálisan alkalmazkodva változtathatók. Mindezek mellett olyan személyiségjegyek alakulnak ki a gyermekben, amelyek alkalmassá teszik a reális önértékelésre, a beilleszkedésre, a társadalmi együttélésre. A kooperativitás, az együttműködés képessége, a másság elfogadása, a kohézió kialakulása a kis tanulói közösségekben erősíti a társadalmi beilleszkedést, a szocializáció képességét. A változáshoz való alkalmazkodás elősegíti az egyén társadalomba való beilleszkedését, egyéni boldogulását.

A hatékonyságot növelő intézkedések több oldalról hatnak a rendszerre.

A kompetenciaalapú oktatás bevezetését, elterjesztését a pedagógus-továbbképzésekkel is támogatják: az eddigiek mellett 2013-ig ötvezer pedagógus továbbképzését tervezik.

2. fejezet

A tanulók sokfélék

1. Integráló oktatás: a sajátos nevelési igényű tanulók együttnevelése

A fogyatékos embereket megillető jogok széles körű megértetése, az integrációs szemlélet elsődlegességének elfogadtatása hosszú folyamat. Valódi esélyteremtésre van szükség az iskoláztatás és a majdani felnőttkori munkavállalást illetően is. Társadalmi méretű érzékenyítés szükséges, attitűdváltás, a fogyatékos személyek egyenrangúnak tekintése és a különbségek mindenféle diszkriminációtól mentes, pozitívabb elismerése.

Ebben a folyamatban vezető szerep hárul az iskolákra.

Ennek a sürgető igénynek a jelentkezésével nem csak az iskolák belső fejlődése, befogadóvá válása gyorsult fel: az iskola egyfajta misszió betöltésére is vállalkozott a társadalmi átalakulás folyamatában. A sajátos nevelési igényű tanuló osztály- és iskolatársai és ezek szülei, családjai, megismerve a sérült gyermekben, tanulóban az egyéni értékeket, elfogadóvá válnak, s ezt az értékrendet képviselik környezetükben, miáltal egy spontán működő információs rendszert alkotva hatnak a társadalom kisebb-nagyobb sejtjeiben.

A pedagógiai szemléletváltással együtt jár olyan programok befogadása, amelyek alkalmasak a sokféleség kezelésére, amelyek lehetőséget adnak az együttnevelés során szükséges eltérő egyéni tanulói szükségletek figyelembevételére.

Az oktatás szempontjából az iskolarendszerre, a pedagógiára ható tényezők differenciálódásának, fejlődésének van jelentősége. Ennek a differenciálódásnak köszönhetően a jogszabályi környezet átalakulása mellett elérhetővé váltak az integrációra felkészítő pedagógus-továbbképzések, ezzel egyidejűleg több irányból is megindultak a fejlesztések, amelyek segítették az átalakulást.

- Az Európai Unióhoz való csatlakozást követően a többi európai országhoz hasonlóan az Európai Szociális Alap (ESZA) Magyarország számára is biztosított forrást a közös szándékon alapuló elhatározások megvalósítására. A Nemzeti Fejlesztési Terv keretében realizálódott a lehetőségek kihasználása 2004-től a Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás Fejlesztési Operatív Programja (HEFOP) fejlesztései révén.
- A program keretében kidolgozták a pedagógusképzés, a pedagógus-továbbképzések, a többségi pedagógusokat segítő eszközrendszer, a kompetencia-

alapú programcsomag, középiskolai SNI tanulók sikeres tanulmányaihoz segítő prevenció programot, a pályázó konzorciumok iskoláiban pedig ezzel egyidejűleg adaptálták, bevezették a képzéseket és a programcsomagot.

- A jogszabályi háttér folyamatos korrekcióval támogatja a közoktatás érési, átalakulási folyamatait.
- A pedagógus szakmán belül határozott kapcsolati vonalak épültek ki az együttnevelést támogató, forrásközpontokká váló gyógypedagógiai intézmények, az egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények (EGYMI-k) létrejöttével.

A fogyatékossgal kapcsolatos megközelítések

A gyógypedagógia célcsoportja a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló, aki: „a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye alapján

- a) testi, érzékszervi, értelmi, beszéd fogyatékos, autista; több fogyatékossg együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, a megismerő funkciók vagy a viselkedés fejlődésének organikus okra visszavezethető tartós és súlyos rendellenességével küzd,
- b) a megismerő funkciók vagy a viselkedés fejlődésének organikus okra vissza nem vezethető tartós és súlyos rendellenességével küzd”.¹

A fogyatékossg vagy a fogyatékos személy sokak által megbélyegzőnek talált kifejezéseket a reformelképzelések talaján született „special needs” kifejezés (*children with special educational needs, special needs education*) váltotta fel, amelyet 2003 óta a hazai közoktatási törvény is alkalmaz „sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók” megfogalmazással.

A fogyatékossg elsősorban orvosi, pszichológiai, gyógypedagógiai szempontú megközelítést jelent, egy állapotra, azon belül is ennek az állapotnak a deficites voltára fókuszálva a hiányelemek regisztrálására szolgál. Ezzel szemben az akadályozottsági dimenzió pedagógiai, szociológiai megközelítésű, és az embernek a környezetével való kapcsolatára utal.

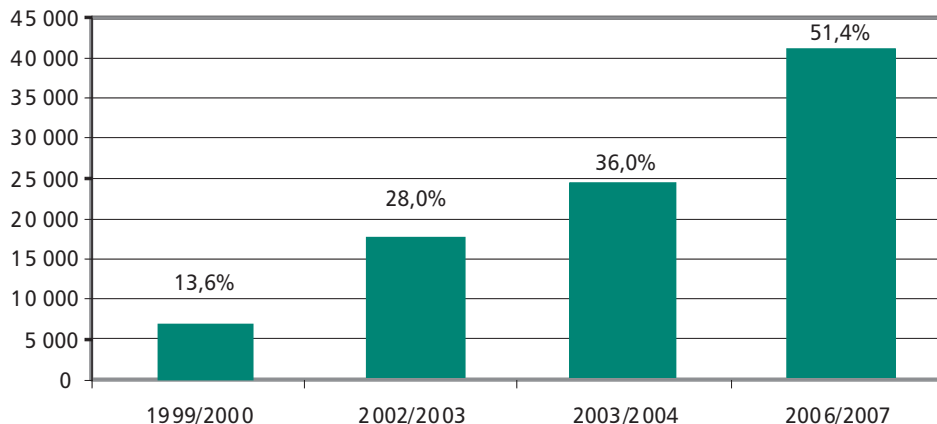
Iskolai relációban a fogyatékossg okán kialakult sajátos nevelési igényt, a plusz szolgáltatások, a különleges gondoskodás igénybevételére való jogosultságot hangsúlyozzuk. A *sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló* kifejezés mára elterjedt, általánossá vált.

¹ A közoktatásról szóló, többször módosított 1993. évi LXXIX. törvény 121. § (29).

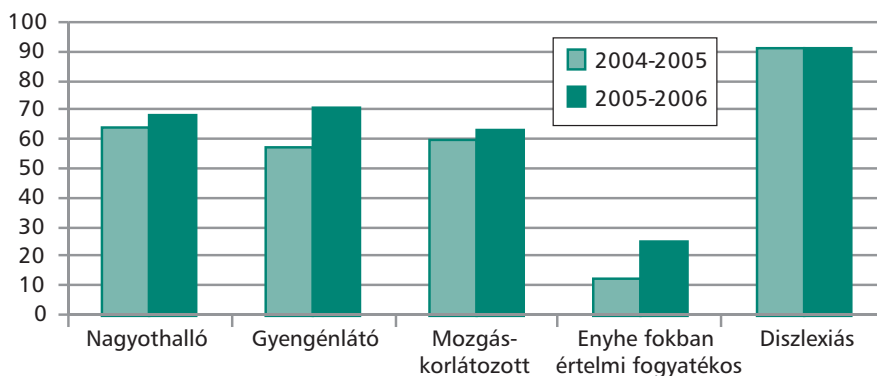
A sajátos nevelési igényű tanulók közül egyre többen járnak lakóhelyük közelében integráltan, azaz többségi óvodába vagy iskolába. Ezek az intézmények az együttnevelés gyakorlatát valósítják meg.

A 2006/2007-es tanévben a közoktatásban integráltan részt vevő gyermekek, tanulók aránya meghaladta az összes fogyatékos gyermek, tanuló létszámának 50%-át.

Az integrált gyermekek, tanulók arányának alakulása (óvoda – középiskola)

Az együttnevelésben részt vevő tanulók fogyatékosági típusok szerinti megoszlása*

* Csányi Yvonne 2008. febr. 8-án elhangzott egyetemi előadása nyomán.

2. Az integrált oktatás

Sikerkritériumok

Minden gyermek, tanuló egyéni, csak őrá jellemző individuális fejlődési szükségletekkel rendelkezik. Mindenki akkor fejlődik jól, ha azok a fejlesztő hatások érik, amelyekre neki van szüksége, legyen az átlaghoz viszonyítva gyenge tehetségű vagy kiemelkedő képességű.

Az integrált oktatás sikerkritériuma a sajátos nevelési igényű tanulók beilleszkedése, a többi tanulóval való együttthaladása.

Ehhez szükséges

- az együttnevelést megvalósító pedagógusok, szülői közösség felkészítése;
- a rehabilitációs, rehabilitációs szemlélet elfogadása és a sérülésspecifikus módszertani eljárások alkalmazása, az elmaradások, a sajátos nevelési igény típusának figyelembevételére mind a többségi pedagógus, mind a gyógypedagógus részéről;
- nyitott tanítási–tanulási folyamat: az egyes gyermek fogyatékosságától függő eljárások, eszközök, módszerek, terápiák, a tanítási–tanulást segítő speciális eszközök alkalmazása.

A pedagógus magas szintű pedagógiai, pszichológiai képességekkel (tolerancia, empátia, hitelesség) és az együttneveléshez szükséges kompetenciákkal rendelkezik:

- differenciál, individuális módszereket, technikákat alkalmaz;
- egy-egy tanulási helyzet, probléma megoldásához alternatívákat keres;
- alkalmazkodik az eltérő képességekhez;
- együttműködik a különböző szakemberekkel, javaslataikat beépíti a pedagógiai folyamatokba.

„Nálunk 1997 óta létezik integrált tanterv, amelyben eddig elsősorban az egyéni követelmény szerint haladó gyerekek követelményszintjét dolgoztuk össze egy normál tantervvel. Ez úgy jelent meg, hogy minden témakörnél külön, más betűtípussal szerepelt benne, hogy az egyéni követelmény szerint haladó gyerekeknek ugyanebben a témakörben mit kell tudniuk, hogyan kell tudniuk. Most zajlik, és december 31-ig kell leadni a tantervnek egy olyan változatát, amin dolgozunk, hogy benne legyenek

azok a speciális követelmények, amik a látássérült, mozgássérült, hallássérült gyerekekre vonatkoznak, mert speciális megsegítésre nekik is szükségük van. A tanterv így készül. Az óravázlatomat füzetbe írom. Egy-egy hasábra, oszlopba írom, hogy a különböző ütemben haladó gyerekek hogyan tanuljanak, tehát az óravázlatban ilyen módon jelennek meg az egyik hasábrban, akik kicsit lemaradnak, vagy azok, akik nagyon tehetségesek, így a különböző három-négy-öt szinten differenciálás ilyen módon megjelenik a felkészülésben.”

(Befogadó általános iskola pedagógusa)

A széles körű integráció feltételei

A tapasztalatok szerint az integráció eredményességét jelentősen befolyásolja, ha

- a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók kiválasztása és beiskolázása megfelelő módon, kellő körültekintéssel és szakértelemmel történik;
- sérülésspecifikus ellátások teljes körű a legkorábbi életkortól kezdve tanulmányaik teljes idején, vagyis a korai fejlesztés, a differenciált, egyéni képességeket kibontakoztató alapfokú iskolai oktatás és a szakmaképzés idején, illetve a felsőoktatásban is biztosított;
- pedagógusai az alapképzésben, ezt követően továbbképzések alkalmával megismerik a gyermekek, tanulók sajátos nevelési igényét, és megszerzik a nevelés–oktatásukhoz szükséges kompetenciákat;
- megváltoznak az iskola feltételei, az oktatás mennyiségi és minőségi mutatói, megjelenik a speciális szükségletekhez igazodó differenciált nevelési, oktatási kínálat.

A közoktatás irányítóinak és fejlesztőinek munkája nyomán a különböző szintű szereplők a továbbképzéseken felkészülnek az együttnevelésre.

A sajátos nevelési igényű gyermeket nevelő szülők iskola-választása

A szülők azt szeretnék, ha gyermekük a lakóhely közelében lévő óvodába, iskolába járhatna. Ehhez kérhetik a lakóhelyük szerinti önkormányzat segítségét. A szakértői és rehabilitációs bizottságok nyilvántartják a sajátos nevelési igényű tanulót fogadó intézményeket. A szakértői bizottságok a nevelési tanácsadók, közoktatási intézmények

javaslatára, a szülő kérésére megvizsgálják a gyermekeket. Majd komplex orvosi, pszichológiai, gyógypedagógiai vizsgálat alapján szakvéleményt készítenek – melyben a személyi adatok, a kórelőzmény, a vizsgálat leírása, a sajátos nevelési igény megfogalmazása, fejlesztési, korrekciós javaslatok szerepelnek –, és kijelölik a lakóhelyen vagy annak közelében lévő fogadó intézményt.

Azok a sérült gyerekek kerülhetnek integráló intézménybe, akiket a szakértői bizottságok szakemberei arra javasolnak.

A középsúlyos fokban értelmileg sérült, az autista, a súlyos fokban beszéd fogyatékos, valamint a vak és a hallássérült gyermekek speciális fejlesztésének biztosítása érdekében működnek gyógypedagógiai óvodák. Mivel ezek gyakran a lakóhelytől távol helyezkednek el, és igénybevételük a gyermek családtól való elszakadását jelentené, a szülők ezt nem szívesen veszik igénybe. Arra kényszerülnek, hogy maguk keressenek befogadó óvodát, később iskolát is gyermeküknek, gyakran eredménytelenül.

A szakértői bizottságok az első vizsgálatot követően a törvényben előírtak szerint meghatározott időnként ellenőrzik az integráltan neveltek fejlődését, és szakértői véleményeikben meghatározzák a további fejlesztési területeket.

A befogadó intézményre válás kritériumai

A sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók többségi óvodába, iskolába kerülése szabályozott. A szakmai aspektusok mellett sokszor finansiális szempontok is befolyásolják a döntéseket. Egyre több helyen fordul elő, hogy a fenntartó a település vagy közigazgatási egység körzetén belül a teljes integráció megvalósítását rendeli el. Az integrációra fel kell készülniük az iskoláknak, pedagógusoknak.

Ha túlságosan gyors az átalakulás, a felkészülés nem lehet zökkenőmentes, ami pedig a szereplők sérülését okozhatja.

A befogadó óvoda, iskola olyan, mindenki számára hatékony intézmény, amely minden gyermeket, tanulót fontosnak tart. Pedagógusai ennek megvalósításán fáradoznak. Ez leginkább az egyén, a személyiség középpontba állításával, a tananyag-központúság helyett a személyközpontúság előtérbe kerülésével érhető el.

Amennyiben a pedagógusközösség az együttnevelésről dönt, a fenntartóval egyeztetni a feltételek meglétét, megteremtésének lehetőségét. A nevelőtestület az intézmény alapító okiratába foglalja az új feladatot, és ennek megfelelően kiegészíti az intézmény pedagógiai programját.

A pedagógusok felkészülnek: továbbképzéseken vesznek részt, megismerik a sajátos nevelési igény mibenlétét, pedagógiai következményeit. Megteremtik az intézményben a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló fogadásának tárgyi feltételeit. Ehhez a fogyatékosági típusnak megfelelő irányultságú, egységes gyógypedagógiai módszertani intézmény (EGYMI) segítségét kérhetik.

„Akadálymentesítés. Igen. Néhány lépcsőn kell felmenni a portáig, és bent van a kis lift is hozzá. Rámpa is, ami elég meredek, ezért került sor a lift felszerelésére. Az ötszintes épületben is van lift, és a legfelső szinten van egy 80 férőhelyes kollégium lányoknak. Amikor az iskola hirdeti magát és csalogatja a diákokat, akkor ezt a kollégiumot feltétlenül beírjuk, nagyon sok vidéki gyerekünk van, és olyanok is, akik Pest környékéről járnak be. És a lift is szempont. Nem szoktuk így külön kiírni, hogy ez elsősorban kiknek jó, de nagyon jól veszik az üzenetet. Énszerintem így került hozzánk az első mozgáskorlátozott, kerekesszékes fiatalember, akkor még igencsak kezdő tanár voltam. Természetes volt már akkor is, később tudatosult bennem, hogy ebben azért van valami folyamat, szájról szájra mehet ez a hír, hogy folyamatosan van utánpótlás. Jelenleg egy új gyengénlátó tanítványunk van.”

(Befogadó középiskola tanára)

„A mi intézményünkben részleges az akadálymentesítés. Ez azt jelenti, hogy a kapunál van egy rámpa, meg az udvarról bemenő négy lépcsőt is áthidalja egy rámpa, de az épületen belül nincs akadálymentesítés. Az én osztályomban tanuló, most már kerekesszékes kislíúnak ez gondot is jelentett, itt szülői összefogással építettünk rámpát a belső lépcsőre, ahol szükséges volt. És ő izomsorvadásos, tehát nem kiszámítható, hogy meddig fog nálunk tanulni. Próbálunk alkalmazkodni: az ő terme a földszinten van, és lesz később is. Mindig az adott gyerek igényeit próbáljuk kielégíteni: most ő a legnagyobb kihívásom jelenleg, de amikor végtaghiányos kisgyerek került hozzánk, akkor a szülők segítségével magasabb széket szereztünk, tehát alkalmazkodunk. A gyengénlátó kislánynak lámpát szereltünk fel, tehát mindig azt, amire annak a gyereknek szüksége van. A harminc integrált között nagyon-nagyon sokféle kisgyerek van.”

(Befogadó általános iskola pedagógusa)

„Nálunk elsősorban a vak kisfiú miatt kellett volna az akadálymentesítés. Megmondom őszintén, hogy az első félelmem nem is az, hogy én mit fogok kezdeni a gyerekekkel, hanem ő mit fog kezdeni az eléggé labirintus rendszerű óvodánkban. Például minden helyiségbe két ajtón lehet bemenni. Azért eléggé jó a csoport szokás- és szabályrendje, tehát kialakult, hogy merre közlekedünk, és ő azt az útvonalat ez alatt a három és fél hónap alatt nagyon jól megtanulta, és biztonságosan közlekedik. A szív-fájdalmam, hogy a törölközőtartót még mindig nem sikerült lerögzíttetnem. Tehát nálunk inkább olyan jellegű akadálymentesítésre volt szükség, ami az ő egészségét, testi épségét megóvjá. Tehát így is gondolkotunk. Mindent házilag jelöltünk meg, az ajtókat, a székét, szekrényét. Szerencsére nagyon jó értelmi képességű kisfiú, tehát ő rögtön megtanulta, hogy a jel azért van ott, hogy neki segítsen. A többi gyerek szülei is segítettek, hoztak olyan tapogatót, érzékelős játékokat, ami neki jó, és esetleg az ő gyereküknek otthon már nem kell, illetve kapok ötleteket, és gyártunk. Inkább házi készítésű, amivel elindultunk.”

(Befogadó óvoda óvónője)

A változtatáshoz célszerű megnyerni a szülői közösséget is. Az óvodai és az iskolai gyermek- és tanulóközösség és a sajátos nevelési igényű társak kölcsönösen jó hatással vannak egymásra. A befogadó iskolába járó osztálytársak szülei is akarják, hogy gyermekük egy osztályba járjon, és ezáltal megismerjen sajátos nevelési igényű gyerekeket. Ez időben történő tájékoztatással, beszélgetéssel érhető el.

A leglényegesebb, hogy a pedagógusok, felismerve a változás igényét, keressék az új lehetőségeket. Fogadják el, hogy a tanár ne a mindentudó, irányító szerepben, hanem együttműködő társként, segítőként, szervezőként legyen jelen az órákon.

A gyermekeket tegye érdekeltté, aktívá a tanulásban, hiszen a természetes kíváncsiság eredendően bennük van, ezt „csupán” életben kell tartani. Az új szemlélethez új pedagógiai módszereket kell keresni.

Az integráló intézmény dokumentumai

A következő felsorolásban a kötelezősre utaló „kell” szócska szerepel mindenütt, hiszen törvény írja elő, de a felsoroltak tulajdonképpen lehetőségek a tanuló, a pedagógusok és az intézmény számára is, amelyekkel érdemes élni, hiszen ezek mint

garanciák biztosítják a sajátos nevelési igényű tanuló eredményes haladását. Vagyis azt, hogy az intézmény felkészült az integrációra, és ennek köszönhetően eredményes, zavartalan lesz az együttnevelés.

- A befogadó intézmények alapító okiratában és helyi pedagógiai programjában szerepelnie kell annak, hogy az intézmény milyen típusú fogyatékoság következtében sajátos nevelési igényű gyerekeket integrál, és milyen feltételeket biztosít számukra.
- A nevelési programban foglaltaknak összhangban kell lenniük a sajátos nevelési igénnyel, hiszen a megfogalmazott nevelési alapelveknek, feladatoknak biztosítaniuk kell a gyermekek, tanulók fejlődését és természetes együttélését. Meg kell határozni a sajátos igényű tanuló szükségleteinek kielégítésére vonatkozó pedagógiai tevékenységeket, a szülő, gyerek, pedagógus együttműködésének formáit, a program végrehajtásához szükséges eszközök és felszerelések jegyzékét, segédleteket, amelyek elősegítik a sajátos nevelési igényű tanulók hatékony fejlesztését.
- A helyi tanterv szintén számos pontban fogalmaz meg eltéréseket, amelyek a sajátos nevelési igény figyelembevételét – a tartalmakban, követelményekben megjelenő eltéréseket, esetleges engedményeket – jelzik.
- A sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló számára a befogadó intézményeknek a törvényben előírtaknak megfelelően egyéni fejlesztési terv alapján habilitációs, rehabilitációs fejlesztést kell biztosítaniuk. A tanügyi dokumentumot (Egészségügyi és pedagógiai célú habilitáció, rehabilitáció egyéni fejlődési lap; Külív: Tü. 356 r.sz., Belív: Tü. 357 r.sz.) az előírásoknak megfelelően kell vezetni.

„Az alapító okiratban szerepel, azon kívül a helyi óvodai nevelési programnak elkészült egy kiegészítő melléklete a sajátos nevelési igényű gyerekekről, amelyben minden sérülési típus külön fejezetet foglal el. Az egyes fejezetek tartalmazzák a főbb jellemzőket, képességbeli elmaradásokat, illetve, hogy hol szükséges nagyobb megsegítés a gyerekeknek, milyen eszközöket kéne beszerezni, mert annak az óvónőnek mindenképpen nagyon jó segítséget ad, aki nem találkozott még olyan típusú sérült gyerekekkel, hogy egyáltalán képet kapjon, hogy milyen lesz az a gyerek, aki megjelenik. Ennek a programnak az adaptációja, azt hiszem, a vége felé közeledik. A csoportban éves terveket készítünk; ott is alapvető követelmény, hogy egy-egy területnél megjelöljük a sajátos nevelési igényű gyerekekre vonatkozó sajátosságából adódó feladatainkat. Ezenkívül a heti tervekben egy-egy tevékenységnél is feltüntetjük, hogy például egy

kooperatív szerkezetű, de legalábbis nagyon szoros együttműködést igénylő tevékenységnél egy hiperaktív vagy egy autisztikus gyerek milyen feladatokat, szerepeket kap. Arra kifejezetten figyelek, hogy olyan helyzetbe hozzam, hogy neki ott sikerélménye legyen. De megjelenik a dokumentációban több helyen is.”

(Az együttnevelést segítő utazótanár)

Az EGYMI dokumentumai az integrált tanuló és pedagógusai megsegítéséről szólnak:

„Minden gyerekről vezetünk portfóliót, ami tartalmazza az egyéni fejlesztési terveket, a szakértői véleményt, diagnosztikus méréseket, egyéb gyógypedagógiai diagnosztikus méréseket, illetve tantárgyiakat is. Konzultációs lapot is vezetünk minden egyes gyerekről, amiben a tanárokkal történő megbeszéléseket jegyezzük fel. Emellett vezetjük az egyéni fejlődési lapot, amit odaadunk a tanároknak, és a módszertani intézetben egy forgalmi napló van, ami tartalmazza az integráltan nevelt gyerek adatait. [...] A feladatlapokat is gyűjtjük, és a bemutatóóráról az óravázlatokat szintén.”

(EGYMI utazótanára)

A tanulást motiváló környezet

A tanulás folyamatát vizsgálva ki kell emelnünk a motivációt. A tanulási folyamat valójában csak akkor lehet eredményes, ha a tanuló kellően motivált. Csak a belülről kezdeményezett tanulás befolyásolja jelentősen az emberek viselkedését. A kívülről kényszerített tanulás ritkán vezet eredményre.

Hogyan alakítható ki a tanulásra motiváló környezet?

A motiváló környezet akkor jöhet létre, ha a tanár „tanulócentrikus”, őszinte, elfogadja a tanítványait, figyel rájuk, megérti őket, és ezt ki is fejezi. Rogers, Thomas Gordon és a személyközpontú mozgalom későbbi követői mind magától értetődőnek vették, hogy amennyiben a viszony nem ilyen, hanem hierarchikus, távolságtartó, akkor őszintétlen kommunikációs korlátok, „közléssorompók” alakulnak ki. Ez ellenállást vált ki a tanulással szemben.

A tanuláshoz több forrásra van szükség a tanuló számára, és hagyni, hogy önállóan, külső kényszer nélkül válasszon ezek közül. Amennyiben alternatív forrásokat kínál a pedagógus, a tanuló választ, és sosem kényszerül bele a tanulási helyzetbe, így a tanulás hatékonysága magas lesz.

„A mi iskolánkban a differenciált oktatási rendszerrel gyakorlatilag minden órán egyéni megsegítést kap minden tanuló azon a területen, amire neki szüksége van. Eleve úgy találjuk ki a feladatsorokat, hogy az akkor éppen aktuális állapotától függően legyen jó.”

(Befogadó iskola pedagógusa)

A Gyermek Háza gyakorlatából:

Az első lépés, hogy mindenki a neki megfelelő nehézségi fokú feladatot kapja – amellyel még elboldogul, de elgondolkodásra is készíti.

Így egy osztályon belül azonos időben differenciáltan dolgozunk fel egy-egy tananyagrészt.

Két-három-négy-öt réteg is létrejöhet, akik azonos feladattal dolgoznak egy időben, egyedül.

A tanár mindig az egyik réteggel dolgozik, a többi gyermeknél „csak” rajta tartja a szemét. Az óra negyvenöt percéből vagy másfél órájából minden csoport számára jut idő, mikor a tanárral megbeszéli a munkáját, gyakorol, ismereteit mélyíti vagy éppen új anyagot tanul.

Ez a módszer, a differenciálás, lehetővé teszi, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek is megtalálják helyüket a többségi iskolában.

A tanítónak, tanárnak – míg a többiek egyedül dolgoznak az őket fejlesztő, az aktuális szintjükhöz igazított feladatokkal – jut ideje a sajátos nevelési igényű gyermekek megsegítésére.

Az önálló munka fontos része az önellenőrzés, az azonnali visszacsatolás, a hibákból tanulás.

Hogy a tanulás gördülékeny legyen, a diákokat meg kell tanítani a különböző tanulási technikákra. Ez az első osztály első három hónapjának kiemelkedő feladata. Nagy munka ez a pedagógusnak, de megtérül az önálló, aktív gyermekeket látva.

3. Hatékony módszerek

A befogadó iskolák tapasztalata a kezdetektől az, hogy a gyermekek remekül tudnak együtt tanulni, önállóak, mindenki jól fejlődik a maga szintjéhez képest. Ehhez azonban a pedagógusnak bővítenie kell eszköztárát. Az érdeklődő pedagógus a kooperatív technikákról, a tevékenységközpontú tanulásról tájékozódhat a szakirodalomban, módszereit pedagógus-továbbképző tanfolyamokon sajátíthatja el.

„Fontos volt, hogy a gyermekek közötti jó s még jobb együttműködés érdekében megtanítsuk a kooperatív tanulási technikákat is. Kialakítsuk bennük a felelősség érzését saját maguk és a többiek munkájával szemben, fejlesszük a segítségnyújtás és elfogadás képességét, hogy a közös munka örömeit is megtapasztalhassák a gyerekek.

Az élményszerű, a cselekvéses tanulás fejlesztő hatása sem vitatható. Biztosan ismerős a kínai mondás, mely szerint – »hallom és elfelejtem«; »látom és emlékszem rá«; »végzem, kezembe veszem és tudom«.”

(A Gyermekek Háza ajánlásai)

A felsorolt munkaformák gyakorlásához, tehát a differenciált tanulásszervezéshez, az önálló munkához, a kooperatív feladatvégzéshez, a cselekvéses tanuláshoz az osztálytermet is át kell rendezni:

„Minden osztályban négyfős asztalok, forgószékek segítik a kooperatív csoportmunkát. A nagyobb fejlesztőasztal, külön tábla az osztályterem egyik sarkában biztosítani tudja a kiscsoportos rétegmunkát.

Van egy szivacsokból, párnákból kialakított kuckónk a terem másik sarkában a reggeli beszélgetőkörökhöz a kiscsoportos olvasáshoz, a játékokhoz a pihenéshez

Termeinkben nyitott polcok találhatóak, ahonnan a kézikönyvek és egyéb tanulást segítő eszközök, játékok vehetők le.

A Gyermekek Házában tanuló diákok jól ismerik a felsorolt munkaformákat, ügyesen használják a tanárok, a módszerek és az eszközök adta lehetőségeket. A másság teljesen természetes számukra, hiszen kicsi koruktól kezdve együtt élnek vele. A közös programok, a sok beszélgetés, az együtt dolgozás az elfogadást, a segítést erősíti bennük.”

(A Gyermekek Háza gyakorlatából)

A sajátos nevelési igényű tanulók együttnevelése a pedagógusi szakma megújulása irányába hat:

- A többségi pedagógia is az egyéni képességekre figyel, és keresi az egyéni sajátosságokat figyelembe vevő tanulásszervezési és módszertani megoldásokat.
- Az iskola szolgáltató szerepe válik hangsúlyossá, és a partnerek igényei határozzák meg a feladatokat. Ez nemcsak a mindenféle képességű gyermek, tanuló együttneveléséhez ad jó alapot, hanem a többségi és a gyógypedagógiai intézmények tanulószervezetté válásához, valamint az intézményközi együttműködés kimunkálásához is.
- A többségi pedagógusok részéről odafordulás, a sajátos nevelési igényű tanulók iránti empátia, tanulási nehézségeik elfogadása, az együttnevelésben a hatékony módszerek, technikák alkalmazása nyomán elért szakmai sikerek attitűdváltást és szakmai megújulást feltételeznek és eredményeznek.

4. A pedagógus megváltozott szerepe

A tanulók többsége elégedetlen az iskolával és a tanárokkal. A szülők is. Mi az oka az elégedetlenségüknek? Nem a tárgyi tudásukat tartják csekélynek: az a baj, hogy „nem képesek tanulni a hibáikból, nem képesek figyelni a diákjaikra, és nem képesek összhangba hozni az elméletet a gyakorlattal”².

Carl Rogers, a személyközpontú pszichológia atyja, egy ötven évvel ezelőtti előadásában az iskola, a tanár szerepét fejtegetve azt mondta, hogy a lényeges tudás nem tanítható – csak az a tanulás befolyásolja az ember viselkedését, amely felfedezésen alapul, belső igényt elégít ki, élményszerű. Ha rajtam állna – mondta –, megszüntetném a tanítást, a vizsgákat, az osztályzatokat. Ha csak egy kívánságom lehetne a pedagógiával kapcsolatban – mondta más helyen –, akkor azt kívánnám, hogy a tanárok felejtsek el minden trükköt, módszert, fogást, amelyet a tanárképzés és a tanári gyakorlatok során elsajátítottak, és helyette tanulóközpontú attitűddel – őszintén, elfogadóan, megértően – forduljanak tanulóik felé. Csak azt várom el tőlük, hogy megtegyék azt, amiről tudják, hogy meg kellene tenniük.

² Carl R. Rogers: Valakivé válni. A személyiség születése. SHL könyvek. Edge 2000 Kiadó. 2003, 13. fejezet.

A tanár tudását gyarapítva igyekszik növelni munkája hatékonyságát. Azonban a szakmai tudás növelése egy szinten túl nem növeli a tanítás hatékonyságát. Alapvetően meg kell változniuk az osztálytermi folyamatoknak. Egy 2007-ben publikált tanulmány, mely a világ legsikeresebb iskolai rendszerei teljesítményének hátterét kutatta, a tanároknak a folyamatban betöltött szerepéről a következő összegző véleményt mondja:

- *A tanárok ismerjék fel saját gyakorlatuk gyenge pontjait. A legtöbb esetben ez nemcsak a cselekedetek, hanem a mögöttes okok megértését is jelenti.*
- *A tanárok értsek meg a helyes gyakorlatot. Ezt általában csak a megfelelő gyakorlat eredeti környezetben történő bemutatásával lehet elérni.*
- *A tanárok törekedjenek a jobbításra. Ehhez általában a motiváció mélyebb megváltoztatása szükséges, amihez az anyagi ösztönzés módosítása önmagában nem elégséges. Az ilyen változások akkor következnek be, ha a tanároknak magasak a követelményeik, van közös céltudatuk, és mindenekelőtt rendelkeznek azzal a meggyőződéssel, hogy képesek érezhető mértékben változtatni tanítványaik oktatásán.⁴*

Az eredményes integráció többirányú együttműködést feltételez a nevelési-oktatási folyamat szereplői és érintettjei között:

- pedagógusok – tanulók,
- szülők – tanulók,
- szülők – szülők,
- pedagógusok – szülők közötti,
- intézményen belüli szakmai kapcsolatok,
- szakmaközi kapcsolatok iskolán belüli és iskolák közötti viszonylatban is: többségi pedagógusok – osztályfőnök és különböző szakosok, többségi pedagógusok és fejlesztő pedagógusok – többségi pedagógusok és gyógy-pedagógusok közötti együttműködés.

Az eredményes integrációhoz tisztázni kell, kinek mi a feladata.

A sajátos nevelési igényű tanulók eredményes együttneveléséhez biztosítani kell a rendszeres gyógypedagógiai megsegítést.

3 McKinsey & Company: Mi áll a világ legsikeresebb iskolai rendszerei teljesítményének hátterében? URL: {<http://oktatas.magyarorszagholnap.hu/images/Mckinsey.pdf>}

A többségi inkluzív intézmények változatos módon oldják meg a gyógypedagógiai megsegítést:

- az iskola saját gyógypedagógust alkalmaz, de ezzel általában nem teszi feleslegessé a külső gyógypedagógussal való együttműködést, hiszen kicsi a valószínűsége, hogy minden fogyatékosági típusnak megfelelő szakos végzettségű gyógypedagógust alkalmaznak;
- óraadóval oldja meg;
- EGYMI utazótanára segít, aki ma már többnyire együttműködési megállapodás keretében biztosítja a megfelelő ellátást.

A megsegítés típusa szerint is változatos megoldások alakultak ki, szorosabb vagy lazább kötődésekkel.

A tanítónak az a feladata, hogy olyan iskolai, tanórai környezetet teremtsen, amely differenciál, tud figyelni a sérült tanuló speciális szükségleteire. A rehabilitációs, rehabilitációs fejlesztéshez a gyógypedagógus ért. Ezért a befogadó iskolában szükség van a sajátos nevelési igényű tanulók fogyatékosági típusának megfelelő végzettségű gyógypedagógus együttműködésére is.

Az integráló oktatás terjedésével a gyógypedagógiai intézményekben az a tendencia figyelhető meg, hogy a tanulók között nő a súlyosabban sérültek és a halmozottan sérültek aránya. S bár a gyógypedagógusok eddig is figyelembe vették a tanulók diagnózisát és egyéni állapotát, most ezekben az intézményekben is hangsúlyosabb a tanórai differenciálás és az egyénre szabott feladatadás követelménye.

Egy gyógypedagógus hallgató tanítási gyakorlatán találkozok az egyéni fejlesztés követelményével:

„Először hospitáltam. Átnéztem a szakvéleményeket, a gyermekek anyagait. Tíz gyerekkel foglalkoztam, mind a tíznek más volt a problémája. Tehát először olvastam az információkban: tanulmányoztam a szakvéleményeket. Kicsit sok volt, hogy ki milyen szinten van, mi a problémája. Akkor szakirodalmat is felhasználtam, mivel egyébként a gyakorlat tanítási gyakorlat szokott lenni, nem fejlesztés, tehát nem volt meg nekem a szükséges elméleti háttér, ezért utánanéztem. Néhány feladatötletet is megpróbáltam kiválogatni. Már a végére jöttek a saját ötletek is.”

Egy inkluzív iskolában a többszintű differenciálás sem okoz már gondot:

„Nálunk nyolc évfolyamos az iskola, mindenütt egy-egy osztály működik évfolyamonként, és harminc fölött van az integrált gyerekek száma. Az osztályok 23-24-25 fővel működnek. Osztályonként két-három kisgyereket tu-

dunk integrálni; azén osztályomba négy sajátos nevelési igényű tanuló jár. Mozcássérült, látássérült, a Gyengénlátók Általános Iskolájából érkezett látássérült tanulónk is van, enyhe értelmi sérült, Down-szindrómás, hallássérültek. Nálunk az egytanáros modell működik. Négy gyógypedagógusunk van. Előfordul, hogy beülnek egy-egy órára, és akkor egy kicsit a kéttanáros modellhez hasonlóan működünk, de amúgy egy tanárral működik az együttnevelés. Szerintünk nemcsak azoknak a gyerekeknek jár az egyéni bánásmód, akiknek papírja van, hanem például a nagyon tehetséges gyerekeknek is, akik unatkoznak egy általános szinthez igazított tanórán. Ezért mi 3-4-5-6 szintre készülve, minden tanóránkat differenciáltan tartjuk. Ez nagyon segíti a sajátos nevelési igényű gyerekeknek az ellátását is. Ilyen módon lehet az egytanáros gyakorlatban a differenciálást megvalósítani.”

(Befogadó iskola pedagógusa)

Tapasztalatok szerint minél inkább bevonódik a gyógypedagógus az osztálytermi folyamatokba, annál kevesebbet vállal a tanító a sajátos nevelési igényű tanulók ellátásából. Ezért a kéttanáros modellt célszerű „tanuló” időszaknak tekinteni, amely „helyetbe hozza” a többségi pedagógust. Hosszú távon a konzultációs és az utazótanári modell működik jó hatásokkal. Ezekkel részletesen a 7. fejezetben foglalkozunk.

Az együttnevelés megvalósulását segítő tényezők: az Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért tapasztalatai

A nemzetközi szakirodalom tanulmányozása, tizenöt európai országból származó esettanulmányok feldolgozása, tanulmányutak és szakértőkkel, illetve partnerintézményekkel folytatott megbeszélések nyomán az ügynökség gazdag tapasztalatot gyűjtött össze az együttnevelésre vonatkozóan. Ezek a tapasztalatok ugyan közvetlenül, a helyi viszonyok figyelembevétele nélkül nem hasznosíthatóak, de hivatkozási alapot nyújtanak az együttnevelés gyakorlatának fejlesztését szolgáló lehetséges stratégiák meghatározásához. Az iskola oktatási gyakorlatára vonatkozó megállapítások alapján öt tényezőt azonosítottak, amelyek hozzájárulnak az együttnevelés megvalósulásához

- kooperatív tanulás: a kortárs segítség a tanulók értelmi és érzelmi fejlesztésének hatásos eszköze, melyből minden tanuló sokat profitál;
- kooperatív tanítás: együttműködés kollégákkal és iskolán kívüli szakemberekkel;
- együttműködésen alapuló problémamegoldás: eredményes eszköz a sajátos nevelési igényű tanulók esetében;
- heterogén csoportok kialakítása és a differenciálás gyakoribb alkalmazása: egyénre szabott célok, alternatív tanulási utak, egyéni sajátosságokhoz illeszkedő feladatok;
- hatékony oktatás: a fenti módszereket ötvöző rendszer, „amelyben az oktatás mérésre, értékelésre, magas követelményekre, közvetlen utasításokra és visszajelzésre épül. A személyre szabott tanterv megvalósításához az egyéni fejlesztési terv nyújthat segítséget. Az egyéni fejlesztési tervnek illeszkednie kell az általános tantervhez”.⁴

⁴ Az együttnevelés gyakorlata – összefoglaló jelentés. Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért.
Online: {<ftp://ftp.oki.hu/download/agency/agency-publ-egyutt1.pdf>}

3. fejezet

Az egyénre szabott fejlesztés: definíciók a közös értelmezés kialakításához

1. Az egyéni fejlesztés kialakulása Magyarországon

A pedagógia feladata a személyiségfejlődés segítése; más szóval az ember spontán és szándékos szocializációja, nevelése, oktatása, képzése.

A nevelés a személyiség fejlődésének segítése. A személyiséget, annak fejlődését és a fejlődés segítését az eredményes fejlődés és a hatékony segítség szempontjából értelmezzük. Szerveződési szintjének hierarchiájához számos tudomány, tudományág, sokféle részterület, elmélet tartozik. Ahhoz, hogy jól megismerhessük, megérthessük a hatékony segítség természetét, a személyiség mibenlétét, viselkedésének, működésének és fejlődésének a sajátosságait, öröklött és tanult reprezentációit (komponenseit, azok készleteit), a működést, a viselkedést szervező, a fejlődést befolyásoló hierarchikus komponensrendszerét kell a fejleszthetőség (segíthetőség) szempontjából ismerni.

Ez a humánétológia, a szociobiológia és a pszichológia megfelelő – a személyiségfejlődés segítése szempontjából relevánsnak minősíthető – ismereteinek integrálását írja elő.

A fejlesztés, különösen az egyéni fejlesztés fogalma, a gyógypedagógiához kötötten jelent meg a pedagógiában, és művelése sokáig a gyógypedagógus privilégiuma volt. A gyógypedagógiai fejlesztés fókuszában a képességfejlesztés állt.

Az egyéni korrekció, tágabb értelemben a korrekciós nevelés mint sajátosság folyamatosan alakult ki. Az 1970-es Tanterv és utasítás nyitott utat a szemlélet térhódításának. A kisegítő iskola nevelési hatásrendszerét azóta gazdagítja az *egyéni korrekció*, tantervi elnevezése szerint *korrekciós óra*. A gyógypedagógusok felismerték, hogy az enyhe fokban értelmi fogyatékosok nevelési–oktatási folyamatában a specialitást legmarkánsabban az egyéni korrekció képviseli.¹

A különböző fogyatékoságok következtében szükségessé váló fejlesztés életkor-specifikus és sérülésspecifikus szempontból is differenciálódott; keretét a korrekciós, speciális nevelési és iskolatípus keretében folyó, hatásfokozó, erősítő foglalkozás, órátípus adta.

A gyógypedagógiai pszichológia fejlődésének köszönhetően sajátos módszer- és eszközszerét tekintve a hetvenes években kialakult a korai intervenció, amely a leg-

¹ Forrai Mihály (szerk.): Egyéni korrekció. Kézikönyv gyógypedagógusoknak. Tankönyvkiadó. Budapest, 1989.

korábbi életszakasztól kezdve komplex környezeti hatásokkal, élményekkel felgyorsítja a fejlődés dinamizmusát, megakadályozza, hogy a fejlődés kóros irányt vegyen, segíti a fogyatékos csecsemő és kisgyermek fejlődését és családját.

Az óvodáskorú sajátos nevelési igényű gyermekek gyógypedagógiai megsegítése lehetőség szerint preventív, korrekatív, kompenzatív fejlesztés, amelyben a gyermekek a sérülés felismerésének pillanatától részesülhetnek.

A gyógypedagógiában sérülésspecifikus fejlesztés és képességfejlesztés történt a későbbiekben és történik napjainkban is a közoktatás teljes időtartama alatt.

A gyógypedagógia fokozatosan megteremtette az egyéni fejlesztés terápiás, szakmai módszertani és eszközbázisát. Intézményrendszerében ez a fajta megsegítés általánosnak mondható. Ez a tevékenység a különleges gondoskodás keretében kiterjed mind a gyógypedagógiai, mind a többségi közoktatási intézménybe járó valamennyi sajátos nevelési igényű gyermekre, tanulóra.

A klasszikus gyógypedagógiai pszichológia segítette ebben a gyógypedagógiát alapvető feladatainak meghatározásában: „elősegíteni a korrekciót, rehabilitációt. Minél alaposabban kidolgozni és alkalmazni a speciális pszichológiai módszereket, eljárásokat és terápiát. Mindezekkel könnyebbé tenni a fogyatékosoknak a *családba*, *az iskolába*, a *munkába* és a *társadalomba* való beilleszkedését.”²

Az érdeklődés és kutatás mára a személyiség defektusai helyett a megmaradt pozitív tulajdonságokra, a kompenzáló mechanizmusokra, a fogyatékoság okozta hátrányokkal való megküzdés személyiségtényezőire, az énkép és önértékelés alakulására, a környezettel kialakuló interakciókra és a fogyatékoságból eredő hátrányos következmények megelőzésére terelődött.

A korrekációs fejlesztő munka során a tanuláshoz szükséges pszichikus funkciók fejlesztése és a sérült funkciók korrekciója, esetleg a hiányzó funkciók pótlása történik. Fő cél, hogy megelőzzük vagy csökkentjük a tanulási nehézségeket, és hogy megváltoztassuk a sorozatos tanulási kudarcok következtében kialakult negatív motivációkat, megkedveltessük a tanulást, csökkentjük a viselkedési zavarokat. A fejlesztés történhet egyéni foglalkozások során, valamint osztálykeretben, s mindkét formában a következő főbb elméleti koncepciókra kell építeni munkánkat.

² Illyés Gyuláné – Lányiné Engelmayer Ágnes: Gyógypedagógiai pszichológia. In: Lénárd Ferenc (szerk.): Alkalmazott pszichológia. Gondolat Kiadó. Budapest, 1984.

A szakértői bizottságok által készített, a gyermek személyiségét feltáró szakvélemény a pedagógiai munkában hasznosítható, sérülésspecifikus fejlesztésre vonatkozó korrekciós javaslatokat is tartalmaz. A korrekciós javaslatok pontosabbá teszik, kiegészítik a diagnózist, elégséges kiindulási alapot biztosítanak az egyéni fejlesztési terv összeállításához.

A sajátos nevelési igény kifejezi a gyermek képességeinek részleges vagy teljes kiesését, eltérő ütemű fejlődését, az életkori sajátosságainak részleges vagy teljes módosulását. Ezért a sajátos nevelési igény a szokásos tartalmak, eljárások és pedagógiai módszerek megváltoztatását teszi szükségessé.

Olyan pedagógiai eljárásokat kell választani, amelyek alkalmazkodnak a rehabilitációs és rehabilitációs igényekhez, és minden gyermek számára lehetővé teszik az optimális fejlődést.

Az egyéni fejlesztés alapja a pedagógiai diagnosztika

Az SNI gyerekek tudatos és hatékony fejlesztését a minden gyermekre, tanulóra külön elkészített dokumentum tartalmazza, mely szorosan kapcsolódik a pedagógus napi tevékenységéhez, és kihat a csoport napi tevékenységére is.

A pedagógusok munkájuk során fontos információk birtokába kerülnek a gyermekek, tanulók megfigyelése során.

Családlátogatás alkalmával képet kapnak a tanuló szociális helyzetéről, sokszor magyarázatot találnak magatartási és esetleges viselkedési zavaraira. Látják őt játék közben, feladathelyzetben. A tanítás–tanulás folyamatában rengeteg dolog kiderül. Vanak gyerekek, akik átlagosan haladnak, vannak, akik kevesebb gyakorlással is remekül haladnak – ők többnyire unatkoznak –, és vannak, akik nagyon lassan vagy úgy sem boldogulnak. Olykor a pedagógus minden erőfeszítése hiábavaló, elkerülhetetlen a lemaradás. A sikertelenség, a sorozatos kudarcok a gyermeket és a pedagógust is gátolják a munkában. A sikertelenség kedvetlenné tesz. A szülők azt tapasztalják, hogy ez az iskola „nem jó” a gyerekeknek.

A megoldáshoz vezető út a pedagógiai diagnosztikán alapuló, egyéni igényekhez igazodó, személyiségközpontú fejlesztés.

Diagnosztikus mérésekkel alapozzuk meg a gyerekek egyéni haladását, fejlődését. Az optimális fejlődéstől való eltérés konkrét tennivalókra figyelmeztet.

Ha a tapasztaltak rendszerezése elmarad, vagy ha nem kapcsolódnak hozzá a szakértői bizottsági vagy a nevelési tanácsadóból szerzett mérési eredmények, fejlesztési javaslatok, munkánk nem kellően körültekintő, nem jellemezheti tudatosság, átgondoltság, és nem számíthatunk eredményességre.

Szükség van olyan tervezhető egyéni programra a gyerekekkel kapcsolatban, amely túllép megfigyeléseinken, ötvözi azokat a szakértői javaslatokkal, megfogalmazza a konkrét tennivalóinkat, orientálja a fejlesztő munkát.

Ha a tanító és gyógypedagógus együttműködve végzik munkájukat, egységesen alakítanak ki eljárásokat, pozitív beállítódást, tanulás iránti motivációt, akkor valószínűleg sikerül biztosítani az eredményes fejlődést.

2. Fogalmi kérdések

Noha a sajátos nevelési igényű tanulók együttnevelése kapcsán jutottunk el az egyéni különbségek figyelembevételéig, az egyéni fejlesztés gondolatáig, sőt a megtervezett egyéni fejlesztésig, ez korántsem jelenti azt, hogy csak rájuk vonatkozna, hogy csak velük kapcsolatban jelentene tennivalót a pedagógusnak.

Összegyűjtöttünk néhány definíciót, megközelítést a kapcsolódó fogalmakról; úgy gondoljuk, alkalmasak az azonosításra és a továbbgondolásra.

Egyéni fejlesztés

Az egyéni képességek, adottságok kibontakoztatása, illetve kiépítése kerül középpontba.

Az egyéni fejlesztési tervek hatékony kialakításához elengedhetetlen az aktuális személyes adottságok pontos feltérképezése, hiszen csak ezek ismeretében jelölhetők ki a legfontosabb, elsődleges prioritást élvező fejlesztendő kulcsterületek.

Lényegi elemei:

minden gyermek sokoldalú fejlesztése az egyén személyiségének, képességeinek figyelembevételével;

- a tehetséggondozástól a sajátos nevelési igényű tanulók egyéni fejlesztéséig mindenkire irányul;
- eredményeképpen minden tanuló képességei legjavát nyújthatja;
- a tanár a tanulói önállóságra támaszkodó facilitátor;
- azonos tananyag elsajátítása más-más módszerrel, más-más ütemezéssel történik;
- együttműködésre nevel.

„Azon fáradozunk, hogy az egyéneket és közösségeket a közös tanulás legkülönbözőbb eszközeivel és módszereivel segítsük a magukra találásban, az önbizalom és cselekvőképesség megszerzésében, a személyiség és a közösség kiteljesítésében, érvényesülésében, a foglalkoztatásban való helytállásban.”

(A Magyar Népfőiskolai Társaság küldetésnyilatkozata)

„Az egyéni fejlesztés módszere többféle lehet [...] Mind arra keresi a választ, hogy hogyan lehet megtalálni azt a »modus vivendi«-t, mely az egyént – aktuális helyzetéből kiindulva, reális és teljesíthető célokat, illetve időhatárokat kitűzve – egy minőségileg jobb, hatékonyabb végcélhoz eljuttatja. Fontos, hogy a fejlesztésből mindkét fél – az egyén és a szervezet is – egyaránt profitáljon, ennek érdekében pedig kölcsönösen fektessenek be ebbe a folyamatba (időt, pénzt, energiát).”

(Psidium Online Tesztek³)

Egyéni tanulási program

Az élethosszig tartó tanulás a tanulásközpontú gondolkodást helyezi előtérbe. Lényegi elemei:

- a tudásfelépítés képességének kialakítása;
- az életkori sajátosságok figyelembevétele;
- az egyéni különbségek figyelembevétele;
- az egyéni haladás figyelembevétele;

³ <http://www.psidium.hu>.

- hatékony módszerek alkalmazása;
- megfelelő ismeretek és készségek elsajátítása;
- alapkompenciák fejlesztése.

A fejlesztés kulcsfogalmai: önállóság, együttműködés, empátia, problémamegoldás, konfliktuskezelés, önreflexió, kritikus gondolkodás, közösségi részvétel.

Az egyéni tanulási programmal a szervezett oktatás alkalmazkodni tud a résztvevők egyéni tudásigényéhez, elősegíti a tanulási készségek és képességek elsajátítását, felkészíti a felnőtteket az önálló tanulásra, a saját tanulásukért, fejlődésükért való felelősség vállalására, az élethosszig tartó tanulásban való további részvételre.

Individualizált oktatás, amely a tanulókat előre megtervezett lépések sorozatán, tananyagelemekből felépített algoritmus szerint vezeti a kitűzött tanulási cél eléréséhez. Általa biztosítható az egyéni haladási ütem, lehetővé teszi az önellenőrzést, és fejlődik a tanuló interaktivitása.

„A személyre szabott tanulási program összetevői: a személyközpontú oktatás, az egyéni haladási ütem, a szerződéses rendszer, a vizsgarendszer, a kurzusrendszer és a haladási ütemhez igazított érettségi vizsga. Nincsenek osztályok és évfolyamok, hanem minden diák minden tantárgyból a számára épp megfelelő tanulócsoporthoz tanul. A különböző tantárgyakból különböző szinteken állhat, tanulhat, vizsgázhat. Így mód van arra, hogy azokból a tantárgyakból, amelyeket könnyebben tanul, gyorsabban haladjon. Amikor megszerezte a 12 évfolyam zárójegyeit, ezekből a tantárgyakból előrehozott érettségi vizsgát tehet. A számára nehezebb tantárgyakra több időt szánhat, s csak akkor kell érettségiznie, ha kellően felkészült.

Az iskola egymástól jelentősen eltérő tevékenységformákban szervezi meg a tanulás hétköznapi munkarendjét. A kiterjesztett tanulási funkcióknak, az összetett személyiségfejlesztést támogató feladatoknak csak nagyon eltérő tanulási formák feleltethetők meg. Egy-egy feladathoz hozzárendeltük az iskolai keretek között leginkább alkalmazható képzési formát, igazodni igyekeztünk a tanulók életkorához, lehetőséget kívántunk biztosítani, hogy tanítványaink eltérő feladatokban találkozzanak társaikkal, minél többféle tevékenységben élhessék át a közösségi lét élményét. A változatos, sokszor önálló választáson alapuló tanulás erősebb motivációt teremt, növeli a tanulói aktivitást, intenzívebb részvételt követel, feloldja a monotóniát, s mindezen keresztül növeli a tanulás hatékonyságát.”

(Belvárosi Tanoda Alapítványi Gimnázium)

Egyéni tanulási terv

Az egyéni tanulási terveket a tanulóval foglalkozó és a vizsgálatban részt vevő különféle szakemberek (pszichológus, gyógypedagógus, szociális munkás) közösen készítik. Meghatározott időre szólnak, magukban foglalják az alapvető készségek elsajátításának és a foglalkozások céljainak részletes meghatározását, a felelősök megnevezését, az időbeosztást. A tervek többnyire rugalmasak.

Egyéni fejlesztési terv

Az egyéni fejlesztési terv a gyermek meglévő képességein és lehetőségein alapuló, egészszemélyiségére ható tanulási és tanítási folyamat tervezésének dokumentációja.

Gyógypedagógus vagy a gyógypedagógus és az együttnevelő pedagógus vagy pedagógus team által megfogalmazott, diagnosztikai információkon alapuló, meghatározott időre szóló sérülésspecifikus fejlesztési terv, amely a gyermek egészszemélyiségének fejlődését célozza meg a gyógypedagógus, tanító, tanár, szülő együttműködésére építve.

Az egyéni fejlesztés szinterei elsődlegesen a tanítási órák. Ezért a tanterv nem külön rehabilitációs órákban, hanem az egyes tantárgyaknál jelöli a pedagógiai rehabilitáció tartalmait.

A törvény adta rehabilitációs órakeret ily módon megmarad az iskola szabad rendelkezésében: arra, illetve olyan fejlesztésre használja fel, amelyet az egyes tanulók fejlesztési szükségletei megkívánnak. Az egyéni megsegítésnek ez a formája a sajátos nevelési igényű tanulók esetében alanyi, egyéni szükségleti – speciális nevelési szükségleti – igényként jelentkezik, amely folyamatosan, fejlesztési koncepcióban megjelenve, egyéni fejlesztési tervekben konkretizálva, a tanórai fejlesztő folyamatban elégíthető ki.

A képességfelmérés során szerzett információk alapján dolgozzák ki a fejlesztéshez szükséges javaslatokat. A foglalkoztatás megkezdése előtt, a képességfelmérést követően, pontos egyéni fejlesztési és foglalkoztatási tervet kell készíteni, melynek tartalmaznia kell az egyén gyengeségeit és erősségeit, a differenciálás lehetőségeit, a fejlesztés várható rövid-, közép- és hosszú távú eredményeit, a fejlesztés időtartamát

(legjobb, ha a fejlesztési terv csak időkorlátot határozhat meg, melyen belül szabad mozgást enged), a fejlesztésben részt vevő segítő szakemberek összehangolt, előre tervezett tevékenységét. Tartalmaznia kell továbbá a fejlesztés irányát, lépéseit, módszereit, a foglalkoztatás formáját és körülményeit. A terveket jóváhagyatják az érintett személyekkel, szükség esetén a szülővel is.⁴

3. A gyógypedagógus kompetencia- és együttműködési köre

A gyógypedagógus a fejlesztő pedagógiai ellátásra javasolt tanulók megsegítésének szakembere is. Munkája nem csak a fogyatékos tanulókra terjedhet ki: bármely tanulónak segíthet, ha szükség van rá.

Együttműködő az SNI tanulóval és a többi tanulóval is, a szülővel, a tanítóval és más kollégákkal – fejlesztőkkel és szakos tanárokkal –, tapasztalat- és tudásátadásban kölcsönösségre törekszik.

A korrekciós neveléssel, egyéni fejlesztéssel kapcsolatos speciális tudások egyik, máig el nem évülő módszertani gyűjteménye a megfigyelés szempontjaira hívja fel a figyelmet: „A pedagógiai megfigyelés folyamatában a megismerő tevékenységgel együtt kell vizsgálni a személyiségfejlődés individuális sajátosságait. Értjük ezen például az érzelmi–akarati szféra megnyilvánulásait; a tanuló viszonyulásait a közösséghez, a tanuláshoz, a sikerhez vagy a sikertelenséghez, önmagához, az általa elkövetett hibákhoz, viselkedési, illetve magatartási jellemvonásait: az agresszivitás vagy gátoltság milyenségét – keresve ennek hátterét is –; a személyiség értékmérőinek (az érdeklődésnek, igény szintnek, értékorientációknak, önállóságnak, fegyelmezettségeknek, motivációs bázisnak stb.) alakulását, a temperamentumbeli sajátosságokat, a munkaképességet.”⁵

A hallgatók már a pedagógusképző intézményekben szereznek tapasztalatot az egyéni fejlesztésről, differenciálásról:

„Nagyon fontosnak tartom az egyéni fejlesztést. Voltam most gyakorlaton ebben a félévben, egyéni fejlesztéseket végeztem összefüggő gyakorlaton. És akkor láttam, hogy a hallássérültek iskolájában ugyan nem integ-

⁴ A Disability Studies online fogalomtár *egyéni fejlesztési és foglalkoztatási terv* szócikke (szerző: Boér Enikő Zsuzsánna). URL: {<http://moodle.disabilityknowledge.org/mod/glossary/view.php?id=354>}.

⁵ Solti Gyuláné (szerk.): *Módszertani ajánlások a kisegítő iskolákban folyó korrekciós neveléshez* Fővárosi Pedagógiai Intézet. Budapest, 1978.

rációról van szó, de nagyon sok halmozottan problémás gyerek van: tanulási zavar, idegrendszeri problémák, sorolhatom a végtelenségig. Azok a gyerekek, annak ellenére, hogy kis létszámú a csoport, nem tudnak negyvenöt percen keresztül figyelni, viszont ezen a fejlesztési órán ő volt a középpontban, tehát úgy adagoltuk az információkat, ahogy ő igényelte. Teljesen egyénre szabott volt az óra.”

(Hallássérült főiskolai hallgató)

A gyógypedagógusnak jó diagnosztának kell lennie, és rendelkeznie kell azokkal a pedagógiai képességekkel, amelyekkel ő maga alkalmassá válik fejlesztő, illetve terápiás jellegű segítségnyújtásra annak érdekében, hogy minden egyes tanuló a maga tempójának megfelelően fejlődhessen tudásának aktualizálásával, illetve problémahelyzetek, feladathelyzetek, konfliktushelyzetek reflektív megoldani tudásával. Folyamatosan megfigyeli a tanulót, tájékozódik tanulási stílusát illetően, tanítja a tanulási módszereket is, nem csak egy-egy képességre koncentrálna. Figyelembe veszi a szakértői vélemény javaslatait, ezeket kiegészíti saját megfigyeléseivel és vizsgálataival, konzultál a szülővel és a gyermek, a tanuló pedagógusaival. Összegzi a tapasztaltakat, és fejlesztési tervet készít a gyermek, tanuló számára. Felkészültségét az is jelzi, hogy tudatosan tervez, tudja, mit akar fejleszteni, és ehhez dominánsan fejlesztő, adekvát „tananyagot” választ. Az integrált tanuló számára készített, meghatározott időre szóló fejlesztési tervét ismerteti a szülővel is, és átadja a tanuló pedagógusainak is.

4. Az egyéni fejlesztés és a többségi pedagógia: miért és hogyan érvényesülnek az oktatásban az egyéni szempontok?

A többségi pedagógia céljától sem idegen a fejlesztés, de a pedagógusok szóhasználatában a „tanítás” minden iskolai tevékenység gyűjtőneveként szolgált. Arról szó sincs, hogy a nem sajátos nevelési igényű, többségi óvodába, iskolába járó gyerekek mindegyike életkorának megfelelő, legalábbis átlagos fejlettségű lenne. Sajnos ezzel a tanítók, tanárok közül csak kevesen foglalkoznak, mert a tananyag átadásra helyezik a hangsúlyt. Jóllehet ők is jártasak a képességek fejlődésének rendszerében, ismerik a kognitív tanulási képességek és részképességek egymásra épülését, a beavatkozás és a fejlesztés általános elveit.

A problémákkal szembesülve egyes esetekben speciális segítőkhez, áthelyező állomásokhoz fordultak, majd 1978-tól a megyei és az országos szakértői bizottságok, valamint a nevelési tanácsadók szakemberei segítettek az áthelyezés, később a különleges gondozásra jogosultság megállapításában.

A nem fogyatékos gyermekek, tanulók esetében az osztálytermi folyamatokhoz illeszkedő egyéni felzárkóztatás, korrepetálás történt, de a tanulási zavarral küzdő gyerekeken ez nem sokat segített.

A lassabban fejlődő vagy a különböző okból elhanyagolt részképesség-problémával küzdő tanulók megsegítésére az oktatásirányítás időről időre kidolgozott valamilyen megoldást.

Egy időben iskola-előkészítő fejlesztést szerveztek, majd kis létszámú korrekciós osztályokat működtettek. A segítség gyakran nem volt szakmailag megfelelő, kellő mértékű, és nem mindig megfelelő időben érkezett. Ez a tanulási gondok halmozódásához vezetett, a probléma természetéből következően nem segített az évismétlés sem. Az általános iskola felső tagozatán aztán minden évfolyamon voltak tanulók, akiket „továbbengedtek”, hogy mielőbb szabaduljanak a sikertelenség okozta magatartási problémáktól. A tanulóknak ez a köre a szakmunkásképző intézmények felé orientálódott; a szakiskolai képzés mai tömeges problémája egyrészt ennek a gyakorlatnak a következménye. Kitolódott a tankötelezettség is. A nyolcadikosok 30%-a nem rendelkezik eszközként használható szintű olvasási készséggel.

Azok a gyerekek, akiket tanítóik szakértői bizottsági vizsgálatra javasoltak, és ott nem állapítottak meg fogyatékossgot, azért továbbra sem voltak problémamentesek: az ő problémájuk többnyire megoldatlan maradt.

Anélkül, hogy mélyebben bonyolódnánk a példákba és a részletekbe, belátható, hogy a tanulók egy része nem képes sikeresen végezni tanulmányait. A rendszer tarthatatlansága nem volt kétséges.

A gyengén teljesítők, lemaradók minden bizonnyal az átlagosnál lassabb tempójú haladást, egyéni bánásmódot, külön fejlesztést és esetenként egyéni terv szerinti haladás igényeltek volna.

De ettől függetlenül is, az iskolába érkező gyerekek közt nincs két egyforma. Mind eltérő adottságokkal, képességekkel, érdeklődéssel, teherbíró képességgel érkeznek az iskolába, így fejlődési ütemük és fejleszthetőségük is más és más. Ezért aztán nem is lehet azonos módszerrel közelíteni feléjük. Olyan rugalmas működési szerkezetet és eszközrendszert kell kínálni nekik, amely lefedi a számukra megfelelő korszerű tartalmakat (kompetenciaelvűség), tantárgyszerkezetet, értékelési rendszert.

A tanulási nehézségekkel küzdő – nem fogyatékos, tehát különtámogatásra nem jogosult – tanulók növekvő jelenléte eredményezte az áttörést, amely megtörte a gyógypedagógia egyéni fejlesztésben való hegemóniáját.

A gyakorlati fejlesztő munka körültekintést igénylő feladat, melynek során az okok és tünetek meghatározása után a speciális fejlesztő program kidolgozása és alkalmazása történik. Fontos alapelv, hogy a „pszichológiai fejlesztésen nem a fejlődési ütem mechanikus felgyorsítását vagy az erőltetett rátanítást értjük, hanem a fejlesztendő korosztály érési folyamatához igazított – az életkori sajátosságokhoz illeszkedő eljárásokkal történő – támasznyújtást, amely az éppen fejlődő pszichikus funkciók kibontakozásához és begyakorlásához biztosít megfelelő szociális környezetet”⁶.

A többségi pedagógus munkája elsősorban a tanórán realizálódik, amelynek során érvényesíteni kell az egyéni differenciálás elvét. Ez azt jelenti, hogy a fejlesztő eljárásban nem szabad figyelmen kívül hagyni a fejlesztendő tanulók értelmi és egyéb képességeinek, gondolkodásának jellegzetességeit. Olyan feladatokat kell adni a gyerekeknek, amelyek megfelelnek képességeiknek és ismereteiknek, s olyan erőfeszítést követelnek meg tőlük, amelyek kifejtésére képesek. Akár egyénileg, akár osztálykeretben folyik a fejlesztés, csak az előbbi ad lehetőséget ahhoz, hogy szívesen dolgozzanak, megkedveljék a tanulást, és elvesztett önbizalmuk előbb-utóbb visszatérjen.

A kívánt változás bekövetkezését elősegítheti, ha a szorongó, állandó feszültségben élő tanulóval a pedagógus meleg, baráti, személyes kapcsolatot épít ki, biztosítva a gyermek számára az odafigyelést, megértést. Ez akkor is elengedhetetlen, ha osztálykeretben folyik a fejlesztő munka. Ugyancsak az egyéni differenciálás elve érvényesül abban is, ha a pedagógus csökkenti az elterelő ingerek mennyiségét, és jól strukturált tevékenységet biztosít a számukra. Mivel az átlagnál jobban szoronganak, a versenyhelyzetek nagy megterhelést jelentenek nekik, ezért ezek kerülendők.

A fejlesztésben felértékelődött a tanulói egyéni problémákra való reagálás képessége. Ez a pedagógusi magatartás jelentős változásokat hozott a következőkben:

- gazdagodtak a tanulókkal való együttműködés formái;
- nőtt a tanulók motivációja;
- az új módszerek, eljárások, technikák a pedagógusok eszköztárának gazdagítását eredményezték;
- a tanulói tevékenység középpontba állításának lehetőségét (fizikai kísérletek, modellek) hordozzák;

⁶ Porkolábné Balogh Katalin: Kudarccal az iskolában. Alex-typo Kiadó. Budapest, 1992.

- általánossá válik a gyakorlatban egyéni tanulási tervek készítése és alkalmazása;
- javul a pedagógiai fejlesztésben részt vevő partnerek (tanuló, pedagógus, egyéb szakember, szülő, fenntartó) együttműködése;
- alaposabbá válik a tanulók megismerése (pedagógiai diagnosztika);
- az oktatásszervezés alkalmazkodik a tanulói sokféleséghez
- mód nyílik egymástól lényegesen eltérő tanulási eljárások alkalmazására;
- az intézmények közötti és az intézményeken kívüli kapcsolatrendszerek tudatosabb stratégián alapulnak.

A differenciálás elve érvényesül akkor, amikor az osztályban az integrált tanuló a saját szintjének megfelelő feladatot kapja.

„Az alsóban úgy láttam, hogy nem kiegészítő követelményt kapott, mert annyira jól ment neki, hogy kevesebbet kapott ugyan, de ugyanazt tanulta, mint a többiek. Most, így felső tagozatban, már a kiegészítő követelményt kell csak elsajátítania, bár vannak olyan tárgyak, ahol még mindig többet tud kapni, tehát többet tud teljesíteni. Mit tudom én, irodalomból, nyelvtanból egészen magas színvonalon teljesít, vagy akár még tán biológiából is. Tehát sokkal többet tanul ő itt, és többet tud, többet kap, mint, mondjuk, egy kiegészítő iskolában. Tehát mindig többel van megkínálva, és az éppen aktuális állapotától függően tud ebből választani.”

(Egy szülő)

És nemcsak a gyógypedagógus segíti, hanem a módszerek köszönhetően a társai is:

„Párban is dolgoznak és csoportokban is, ezt szokta mesélni. És a többi gyerek akkor sem hagyja, hogy lemaradjon, ha párban vagy csoportban dolgoznak: segítenek neki, elfogadják, hogy lassabban tud haladni. Aztán azt is szokta mesélni a Zsolti, hogy vannak tanító nénik, akik külön foglalkoznak vele bizonyos órákon, ahol csak ketten dolgoznak a tanító néni-vel. Hát a szülők, én úgy érzem, hogy elfogadták a Zsoltikát, mert meghívják születésnapokra, szóval bejáratos más gyerekekhez is...”

(Befogadó iskolába járó sajátos nevelési igényű gyermek édesanyja)

A szülő elégedett, ha segítséget kap, és ő is bevonható a fejlesztésbe és a kapcsolattartásba:

„A konduktorral rendszeresen beszélgetek, a logopédussal is. Tulajdonképpen az új gyógypedagógussal is, most ő szeptemberben jött, elég sokat leültünk, és elég sokat beszélgettünk. Azt kell mondanom, nagyon szoros a kapcsolat, mert úgy gondolom, Bori akkor fejlődik igazán, hogy ha mind a két oldalról meg van támogatva. Tehát nekem mint szülőnek aktívan részt kell vennem ebben a fejlesztésben, ez csak ekkor működik.”

(Integráltan tanuló gyermek szülője)

A képességek fejlesztése új pedagógusi magatartást feltételez, melynek legfontosabb jellemzője, hogy minden tanulót egyénileg fejlesztendő személynek tekint. Ehhez jó diagnosztának kell lennie, és rendelkeznie kell azokkal a pedagógiai képességekkel, amelyekkel ő maga alkalmassá válik fejlesztő, illetve terápiás jellegű segítségnyújtásra annak érdekében, hogy minden egyes tanuló a maga tempójának megfelelően fejlődhessen tudásának aktualizálásával, illetve probléma-, feladat-, konfliktushelyzetek reflektív megoldani tudásával. Ehhez a diagnosztikus és pedagógiai terapeutikus felkészültséghez a pedagógusoknak különböző pedagógiai tudásfélésekkel kell rendelkezniük. Tudásukat a professzionális segítőkkel együttműködve kamatoztathatják.

„A középiskolánkban osztálykereten belül egy-két éve merült fel annak az igénye, hogy egyéni fejlesztési terveket dolgozzunk ki. Alapul vettük mi is egyrészt a szakvéleményben foglaltakat, ahol leírják azt, hogy melyek azok a részképességhiányok, amelyeket fejleszteni kell, és természetesen vannak különórák, fejlesztőpedagógusok külön foglalkoznak ezekkel a gyerekekkel, mondjuk, elég kis óraszámban, heti fél, illetve 1 óra jut egy gyerekre. Segíti a munkámat, hogy asszisztens dolgozik mellettem. Úgyhogy a nagyon jól beszélő gyerekek kapnak egy bizonyos tételt, ahhoz mérten valamilyen megsegítéssel, mondjuk, ők alacsonyabb szinten dolgoznak, de még önállóan tudnak dolgozni gyerekek. Illetve van még nagyon súlyos diszfáziás tanuló, aki viszont teljesen más ütemben, de az általam kidolgozott ütemben halad, ő az asszisztenssel dolgozik. Tehát végül is én pontosan megadom, hogy mit szeretnék abban az órában, hogy mit csináljanak. Igazából nem biztos, hogy ez így nagyon jó, mert végül is én pedagógusként, ugye, ővele akkor nem dolgozom.”

(Befogadó középiskola tanára)

A többségi iskolákban integráltan tanuló sajátos nevelési igényű tanulók számára a befogadó intézmények a jogszabályokban előírt szakszolgáltatást nem minden esetben tudják biztosítani. Ennek gyakran az intézmény földrajzi elhelyezkedésével kapcsolatosan kialakult szakemberhiány az oka. Napjainkban az integráció elterjedésével egyidejűleg kialakulóban és átalakulóban van a különleges gondoskodást biztosító háló. A lépéshátrány következtében bizonyos területeken és életkorban a speciális megsegítés nem jut el minden rászoruló gyermekhez, tanulóhoz. Különös figyelmet érdemlő kritikus helyzet az óvodából az iskolába való átmenet időszaka és minden későbbi magas követelményeket támasztó környezeti váltás, iskolaválasztás, iskolaváltóztatás, továbbtanulás.

5. A fejlesztőpedagógus

A fejlesztőpedagógus fogalma mint munkaköri megjelölés a 2003-ban módosított oktatási törvényben jelenik meg.

A fejlesztőpedagógus (alapidiplomája alapján) lehet óvodapedagógus, tanító, tanár és gyógypedagógus is, ha részt vett fejlesztőpedagógusi képzésen. A jelenlegi gyakorlat szerint másoddiplomás képzés keretében szerezhető fejlesztőpedagógusi diploma.

A fejlesztőpedagógusok olyan speciális felkészültséggel rendelkező szakemberek, akik korszerű gyógypedagógiai–pszichológiai ismeretek birtokában ismerik a fejlődés és a fejlesztés főbb elméleti koncepcióit, a személyiség és az értelmi fejlődés életkori és individuális jellemzőit, a tanulási nehézségek pszichológiai és pedagógiai diagnosztikai eljárásait. Jártasak a prevenció és korrekció fejlesztés gyakorlati formáinak alkalmazásában óvodai, iskolai csoportban és egyéni fejlesztési formában.

A fejlesztőpedagógus végzettségét tekintve egyenrangú társa az osztályban tanító pedagógusnak. Munkamegosztásuk ezen alapul.

A fejlesztőpedagógus elsősorban teljesítményzavart mutató átlagos intelligencia-övezetbe tartozó gyerekekkel foglalkozik.

1. Diagnosztikus tevékenysége csak a képzési során elsajátított tesztek felvételére és értékelésére terjed ki.
2. A diagnosztikus és terápiás kompetenciakörét meghaladó eseteket speciális szakemberhez köteles irányítani.
3. Tevékenységét más szakemberekkel (óvodapedagógus, tanító, gyógypedagógus, egészségügyi, szociális és családvédelemmel foglalkozó szakember stb.) összehangoltan végzi.
4. A fejlesztő foglalkozások szakmai minőségéért felelős.

A sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztése a gyógypedagógia kompetenciája. A fogyatékoságok felismerése vagy gyanúja esetén a gyermeket, tanulót a megfelelő szakemberhez irányítja.

Amennyiben a fejlesztőpedagógus integrált gyermeket, tanulót segít, azt csak a fogyatékoság típusának megfelelő végzettségű gyógypedagógussal szoros együttműködésben teheti.

A közoktatási törvényben meghatározott – a fogyatékos tanulók fejlesztése érdekében biztosított – rehabilitációs és rehabilitációs órákat nem vezetheti. A fejlesztőpedagógusi munkakör megjelenésével olyan alternatív kezdeményezések születhetnek az általános gyakorlatban, amelyeket minden iskolának saját magának kell kialakítania, egyedülálló arculatot kölcsönözve ezzel az intézménynek.

Az intézmények a fejlesztőpedagógia helyét, szerepét és feladatát a következő dokumentumokban rögzítik: pedagógiai program, az intézmény minőségirányítási programja, az intézmény éves munkaterve, a fejlesztőpedagógiai munkaközösség éves munkaterve, egyéni fejlesztési tervek, egyéni fejlődési lapok.

6. Az együttműködés szükségessége

„Ha kiscsoportos a gyermek, aki szakértői bizottsági papírral érkezik, akkor az utazó gyógypedagógus beszél az óvónővel az ő tapasztalatairól, aztán megfigyeli a gyereket, megismerkedik vele, és utána megbeszéljük, hogy tulajdonképpen mi is a fejlesztési cél, milyen területen jelentős az elmaradás, melyik a képesség, amit hangsúlyosan fejleszteni kell. Képességek szerint, de még a képességeken belül is, hogy milyen területeken milyen játékok azok, amik szükségesek.”

(Befogadó óvoda óvónője)

Az integrált nevelés eredményes megvalósítása szempontjából elengedhetetlenül fontos a megfelelő gyógypedagógiai háttér biztosítása.

„Tartunk konzultációkat; akkor tervezzük meg, hogy a következő két-három hétben mit fogunk csinálni, hiszen mi három osztályban is együtt dolgozunk, nem csak egy osztályban, másrészt mi is mindennap találkozunk, előfordulhat bármilyen probléma, meg tudjuk beszélni.”

(EGYMI utazótanára)

Egy integráló iskolában tanító pedagógus sokféle sérült gyermeket tanít. Az évek hosszú sora alatt taníthat hallássérült, gyengénlátó, mozgássérült, Down-szindrómás gyereket. Képtelenség, hogy megtanulja a rájuk vonatkozó összes gyógypedagógiai ismeretet. Nincs is erre szükség, más a feladata.

„Tudnia kell együttműködni a munkáját segítő gyógypedagógussal. A sérült tanulót fejlesztő gyógypedagógussal való együttműködés biztosítja a megfelelő, sérüléshez igazodó, speciális fejlesztés megvalósulását. Gyakorlatilag a tanító és a gyógypedagógus együtt felelős a sérült gyermek fejlődéséért. Nem könnyű feladat ez De ha mindenki tudja a dolgát, akkor bele lehet tanulni.”

(A Gyermek Háza tapasztalata)

A tanítóknak ki kell nyitniuk az osztályterem ajtaját, és a tanórák egy részére be kell engedniük a gyógypedagógust: a foglalkozások vezetésekor figyelniük kell az ő munkájára is. Ez is új helyzet mind a pedagógusok, mind a gyógypedagógusok számára. A gyógypedagógusnak, aki eddig azt szokta meg, hogy csak ő foglalkozik a sérült gyerekekkel, meg kell tanulnia a többségi iskolai környezetben működni, összehangolni a sérült és ép tanulók munkáját a speciális fejlesztés mellett.

„Ha a fejlesztést végző tanító és gyógypedagógus együttműködve végzik munkájukat, egységesen alakítanak ki eljárásokat, pozitív beállítódást, motivációt a tanulás iránt, garantált a fejlődés. Szükség van a gyógypedagógus iránymutatására, de a tanító kompetenciája, pedagógiai kultúrája, az SNI gyerekek iránti empátiája és minden gyerekkel szembeni felelőssége sem hiányozhat.

A kész terv megkönnyíti a pedagógus napi tevékenységét, felkészülését, hiszen megszabja a fejlesztési területeket, módszereket, hozzárendeli az eszközöket. A csoport valamennyi tanulójaiban belső motiváltságot fejleszt ki a tanulás iránt, valamennyi gyerek számára elérhetővé téve ezeket az eszközöket.”

(Istvánffy Miklós Általános Iskola)

Az együttműködés szerencsés esetben már a sajátos nevelési igényű tanulók beiskolázásakor elkezdődik: gyógypedagógusok, pszichológusok nyújtanak segítséget a pedagógusoknak.

A szülők is igénylik integrált gyermekük egyéni fejlesztését:

„Na, hát kezdem azzal, hogy B. ugye órai megsegítést kap, egy magyar-órára és egy matematikaórára megy be a gyógypedagógus, kap logopédiai fejlesztést, és testnevelésórán megy át Tündéhez, ott pedig ilyen speciális feladatokat végeznek. Én azért minden alkalommal képbem vagyok, hogy mit csinálnak, folyamatosan tartom a kapcsolatot mindegyik gyógypedagógussal. Év elején megbeszéljük, hogy mi az ő koncepciójuk, mit terveznek. Minden év elején felméri B.-t, hol tart, hova akarnak eljutni, és ezt ők dokumentálják a gyerek füzetében, mert hogy nekem otthon ezeket mindig át kell nézennem, és otthon is vannak gyakorolni valóink. És úgy havonta megbeszéljük azt, hogy mik a további lépések, úgyhogy mindig tudom, hogy éppen hol tartanak.”

(Befogadó általános iskolában tanuló gyermek szülője)

7. A kompetencialapú, kritériumorientált pedagógia

A kompetencialapú, kritériumorientált pedagógia lényege, hogy a tananyag helyett ténylegesen a gyermek fejlődésének folyamata, annak segítése kerül a középpontba. A hagyományos iskolarendszer a „letanítás” stratégiájával él: a sokszor nehezen átlátható szempontok szerint kiválasztott, fontosságában nem differenciált tananyag (minden egyformán nagyon fontos) meghatározott idő alatt történő átadása zajlik, aminek során az elsajátított tudás szintjét a gyermekek teljesítményének az adott követelményszinthez viszonyított értékelésével jellemzik.

A kompetencialapú, kritériumorientált pedagógiában a pszichikus komponensrendszerek kritériumorientált fejlesztése a cél. A fejlődés segítése addig tart, amíg az adott pszichikus komponensrendszer fejlettsége el nem éri az optimális szintet. Az egyes képességek a gyermekek nagy részénél optimális szintre fejleszthetők. Változik az értékelés módja is: az összegző, minősítő, normaorientált értékelést felváltja a diagnosztikus, kritériumorientált értékelés, amely lehetővé teszi a fejlődés alakulásának pontos jellemzését, és segít a további teendők meghatározásában. A tanítás tartalma, melynek révén a fejlődés segítése lehetővé válik, természetesen cseppet sem mellékes, kiválasztása azonban a korábbiakhoz képest egészen más szempontok szerint történik: a kultúra továbbadásra érdemesnek tartott elemei közül azok kerülnek be az egyes évfolyamok tananyagába, melyek a gyermekek fejlődését a fejlődés adott szakaszában, szintjén a lehető legoptimálisabban segítik.⁷

⁷ Nagy József: Kompetencialapú kritériumorientált pedagógia. Mozaik Kiadó. Szeged, 2007.

4. fejezet

Az egyéni fejlesztési terv

1. Az egyéni fejlesztési terv definíciója, tartalma

Az egyéni fejlesztési tervről sokan sokfélét írtak. Sokan sokféle fejlesztési tervet készítenek, használnak. Sem részletes tartalmára, sem formájára vonatkozóan nincs előírás. A használhatóság szempontjából célszerű valamilyen rendszert kialakítani és követni.

Az egyéni fejlesztési terv nem egyszerűen dokumentum, hanem egy tervezési folyamat is, mely tartalmazza a kiindulási helyzetképet, a célt, a végrehajtó személy nevét, a helyet, az időt, a megvalósítás tervét és az alkalmazott módszereket.

Konkrét, mérhető és rövid idő alatt elérhető célokra bontja le a távlati fejlesztési célokat, amelyek sikerélményhez és így motivációhoz juttatják mind a fejlesztett személyt, mind a segítőt.

Tartalmazza a célok elérésének lépéseit és tervezett eszközeit, az eredményesség mérésének, észlelésének paramétereit, indikátorait. A tervben tehát reálisan megfogalmazott fejlesztési célokat kell rögzíteni, ahol a végrehajtásért felelős személy neve is minden esetben szerepel. Az egyéni fejlesztési terv készítésekor alkalmazkodni kell a gyermek, tanuló életkorához, életviteléhez.

Funkciója a segítségnyújtás tervezése, koordinálása és ellenőrzése.

Az együttműködő munkatársak előre meghatározott ütemezéssel újra és újra előveszik a dokumentumot, ellenőrzik, illetve értékelik a végrehajtás eredményességét, az akadályozó tényezőket, és új fejlesztési célokat tűznek ki.

A terv nem az időtöltés megszervezése, hanem célszerű, hasznos, képességet, készséget fejlesztő tevékenységek irányított gyakorlását tűzi ki célul, amelyek eredményessége is mérhető.

A fejleszteni szükséges területek meghatározása során figyelmet kell fordítani az erősségek, lehetőségek feltárására is, hogy az örömszerző, hasznos, kiemelkedő képességek fejlesztésével ne a számára semmit nem jelentő feladatok unalmas ismételtetését, hanem a kompetenciaérzést élje át a személy.

2. Az egyéni fejlesztési terv célja, jelentősége

- Célszerű, tervezett kereteket hoz létre a sajátos nevelési igényű gyermekkel, tanulóval való foglalkozás során.
- Lehetőséget teremt arra, hogy a szolgáltatást igénybe velő személy aktívan alakíthassa napi, heti rendjét, életének perspektíváját.
- A sajátos nevelési igényű tanuló életét támogató különböző szakemberek összehangolják tevékenységüket, tudásuk, tapasztalatuk a többiek számára is hozzáférhetővé és hasznosíthatóvá válik.

Az egyéni fejlesztési tervek a szakmai irányelvek által meghatározott fejlesztési részterületekre irányulnak.

„Természetesen mi szintén a szakértői véleményeket vesszük alapul az egyéni fejlesztési tervek készítésekor. Ezenkívül megfigyeljük a gyerekeket, illetve diagnosztikus méréseket végzünk. Ezeket a kifejezetten képességterületekre érvényes vizsgálatokat év elején és év végén is elvégezzük. Éppen most van folyamatban az EGYMI-ben egy egységes diagnosztikus mérésorozat összeállítása.”

(Utazó gyógypedagógus)

Az egyéni fejlesztési terv a tanuló személyére szabott, feltárt hiányosságaira épített képességfejlesztési terve. Általa a pedagógus munkája tervezhetővé, tudatossá, mérhetővé válik. Az egyéni fejlesztési tervet rugalmasan beépítheti tanmenetébe, és ezt a tanmenetet igazítja a helyi tantervek és a NAT irányelveihez. Szervesen illeszkedik a nevelési programhoz, a gyerekek belső készítésére, motivációjára irányul; átfogja a nevelés egész időtartamát, folyamatos, következetes, minden tevékenységet felölelő; fő célja a harmonikus személyiség kialakulása, a szocializációra való képesség fejlesztése.

„Ezrengeteg adminisztrációval jár. Minden gyerekre lebontva, minden alkalmat adminisztrálni kell.”

(Utazó gyógypedagógus)

Nemcsak a tanári felkészülést segíti, hanem az összegyűjtött fejlesztési feladatok közreadásával a többi pedagógus tudását és tanulási kompetenciáját is bővítheti.

Egyéni fejlesztési tervre különösen szüksége van minden, akár fogyatékossgal élő, akár tehetséges, mindenesetre az átlagostól eltérő ütemben fejlődő tanulóknak. Fontos támpontot adhat az elemzéshez, értékeléshez ez alapján tudunk meghatározni újabb fejlesztési irányokat, amelyek biztosítják a folyamatosságot.

„Féléves, de leginkább három hónapos, negyedéves egyéni fejlesztési terveket szoktunk írni, és attól függően, hogy hány gyermeket integrál az adott iskola, óvoda, és hogy az óraszámok hogyan jönnek ki, hetente vagy kéthetente biztos, hogy van egy-egy konzultáció a pedagógusokkal.”

(EGYMI gyógypedagógusa)

Szakmai feladat a tananyag- és a módszerválasztás tervezése, koordinálása. Ez a fajta tervezés partnerként kezeli a gyermeket, és saját tanítási–tanulási folyamatának irányítójává teszi azzal, hogy kooperatív technikákkal, projektmódszerekkel dolgozza fel az anyagot; a tanuló képességeihez igazítja a tananyag mennyiségét és a feldolgozás nehézségi szintjét; emellett a személyiségfejlődésre és az önnevelésre is hangsúlyt fektet. A fókuszban nem a tananyag, hanem a gyermek áll.

„Nálunk egyéni fejlesztést is kapnak a gyerekek. A készségi tárgyak óráiról szokták kivinni őket a kollégák, ami azért elég probléma, mert ugyanúgy nagyon fontos, hogy a technikaórán, rajzórán részt vegyen a gyerek, ugyanakkor egyszerűen nem fér bele a délutánba már az, hogy minden kisgyerek még délután is megkapja az egyéni fejlesztést. Ugyanakkor idén sikerült már megvalósítani azt, hogy tükör órarendben tudunk dolgozni. Ez nagyon jó, mert a párhuzamos osztályokban keverjük a gyerekeket, így differenciálunk, úgyhogy például matematikaórán – ez most már nagyon jól bevált – az év eleji felmérés alapján javasolt csoportban dolgoznak a gyerekek, akiket nagyjából két csoportba osztottunk. Tulajdonképpen a két osztály keveredik matematikaórán, ezek nem átjárhatatlan csoportok, tehát ha úgy vesszük észre, hogy valaki esetleg a lassabban haladók csoportjában jól teljesít, akkor az minden probléma nélkül átkerülhet. Mivel ezek az osztályok nagyon jól ismerik egymást, mert évek óta egy iskolába járnak, ez nálunk nem volt probléma, és szívesen vesznek részt a gyerekek. Ugyanez magyarórán is megvalósul, illetve természetismereti órán.”

(Befogadó általános iskola pedagógusa)

3. Az egyéni fejlesztési terv előnyei, használatának eredményei

A pedagógus számára előny

- Segíti a tanító napi felkészülését.
- Könnyebb a differenciált feladatok válogatása.
- Valamennyi gyerek képességeinek fejlesztését beépítheti a tanórába.
- Tudatosá teszi a napi tervezést.
- Nem az ismeretközlésre koncentrál, hanem a képesség fejlesztésére fókuszál.
- Rugalmas szemléletet alakít ki a tanítóban.
- Együttműködésre, együttgondolkodásra készíteti a tanítót a gyermekkel, a szülővel, a társpedagógusokkal, a gyógypedagógussal).
- Növeli a fejlesztési folyamat szabályozásának képességét.
- Alkotómunkára ösztönöz.
- Rávezet a szakirodalomban való folyamatos elmélyülésre.
- Nagyfokú módszertani szabadságot ad.
- Növeli az elfogadás képességét.
- A pedagógus motiváltabbá válik a tanításban.

A tanuló számára előny

- Az egyéni fejlesztési terv a gyermek egész személyiségére hat.
- Az ismeretek összekapcsolódnak, tehát segíti a tantárgyi koncentrációt.
- A pedagógusok a sérülésspecifikus területeket fejlesztik, miközben globálisan tekintenek rá.
- Tehetséggondozásra is alkalmas.
- A tanuló érdekeltté válik a terv megvalósulásában.
- Növeli a tanuló egyéni felelősségét.
- A sikerorientált tanulás hatására kifejlészthető és fenntartható a gyermekben a tanulás iránti motiváltság.
- Kialakul a „biztonságérzete”, mert látja és tapasztalja a törődést.
- Növeli a sajátos nevelési igényű gyermekek esélyeit a felzárkóztatásban, beilleszkedésben, szocializációban.

Az egyéni fejlesztési terv használatának eredménye

A pedagógustól kreativitást igényel, feltételezi az összehangoltságot a szülő és a gyermek, a gyógypedagógus és a pedagógus, illetve maguk a tanulók között. A tanítási-tanulási időben a pedagógusnak fontos szakmai feladata a tananyag- és módszerválasztás tervezése, koordinálása.

A különféle tantervek, óratervek és az egyéni fejlesztési tervek hatékony összehangolása elengedhetetlen. A társadalmi változások, a tudás átértékelésére épülő kimeneti elvárások a fejlesztés várható eredményeit összegzik. A kimeneti elvárások között megjelenik az érdeklődés, a kíváncsiság, az egyszerű szabályok elsajátítása, az éntudat, az önbizalom és a pozitív énkép erősödése, a környezet védelme, a rendszeretet, az alapvető téri és időbeli relációk alkalmazása, a megfigyelőképesség, a szóbeli kifejezőképesség, a szókincs, az együttműködés készségei, az öröm, a választási és döntési képesség fejlődése.

Az SNI gyerekek legoptimálisabban a velük foglalkozó szakemberek – tanító pedagógusok, utazó gyógypedagógus, logopédus, pszichológus, gyermekorvos, esetleg családvédelmi felelős – összehangolt csoportmunkájával fejleszthetők.

Meg kell keresni a kapcsolódási pontokat, lehetőségeket, módokat, hatékony megbeszélések során össze kell vetni a mérési eredményeket, a megfigyeléseket, majd, ha szükséges, korrigálni. A fejlesztés irányát és időtartamát mindig az együttnevelő team határozza meg, méghozzá a lehető legoptimálisabban.

Az egyéni fejlesztési terv alapja lehet a tanórákon történő egyéni megsegítésnek és a differenciálás megszervezésének. A gyógypedagógus rehabilitációs és habilitációs tevékenységéhez általában a tanító nyújthatja a legtöbb segítséget észrevételeivel, tanácsaival. Az egyéni fejlődési ütemhez igazodó differenciált tanulásszervezés rugalmas alkalmazkodást igényel a pedagógustól. A fejlesztő tevékenység módjainak, eszközeinek kiválasztásában a gyógypedagógus segíthet. Közben megtalálják az egyéni tanulási útvonalakat, egyéni sikerorientált tanulási stratégiákat.

4. Szempontok az egyéni fejlesztési terv készítéséhez

A képességfejlesztés és ismeretnyújtás egységének megvalósítása igazi kihívás: gondolkodjunk egyszerre tantárgyakban és képességterületekben.

A szülő bevonása és tájékoztatása, a család feladatának hangsúlyozása elengedhetetlen a fejlesztési terv készítésekor. Óvodáskorban a home-training, kisiskoláskorban a gyakorlás biztosítja a képességfejlesztéshez szükséges kellő számú ismétlést, amelyre egyes terápiák kifejezetten építenek. Ezzel tudja a szülő támogatni gyermekét a tanulmányok teljes ideje alatt.

A képességfejlesztési folyamat optimálisan a napi tanulási tevékenységbe ágyazva, a foglalkozások részeként, a tematikával összehangoltan valósul meg.

Célok és hangsúlyok a fejlesztő tevékenység különböző szakaszaiban:

- Az óvodás gyermek prevenciós és korrekatív fejlesztése a cél.
- Az óvoda-iskola közötti átmenet időszakában a prevenciós, korrekatív fejlesztés kompenzációs szempontokkal egészül ki.
- Az iskola kezdő szakaszában a sérülésspecifikus eszközök használata kap hangsúlyt az alapvető kultúrtechnikák elsajátításában.
- Később a tanulási módszerek és az IKT elsajátítása kerül előtérbe.
- Középsiskolában a pályaaorientáció, az önállóság fokozása a cél.

A gyermek, tanuló megismerésének szintjei:

- ismeretek,
- képességek,
- a személyiség jellemzői,
- környezeti tényezők,
- fiziológiai tényezők.

Változnak a hangsúlyok: nemcsak a képességstruktúrát kell figyelni, nemcsak a rész-képességeket kell fejleszteni, hanem az egész személyiséget, különös tekintettel az érzelmi-akarati funkciókra.

A pedagógus szerepe, feladata az egyéni fejlesztési terv sikeres megvalósulásában:

- tájékozódás a gyermek helyzetéről (szociális körülmények, tanulási képességvizsgálat eredménye stb.);
- az iskolán kívüli támogatók (például szülők) megnyerése;
- folyamatos megfigyelések a gyerekekről (szokásai, kedvelt tevékenységei, motiválhatósága, együttműködő képessége);
- diagnosztikus mérések végzése, értékelése;
- az egyéni fejlődési ütemhez igazított tanulási módszerek, hozzárendelt eszközök megválasztása;

a tanmenetek, követelmények, a fejlesztő értékelés „gyerekekhez igazított”, rugalmas használata;

- folyamatos konzultáció az érintettekkel (gyermek, szülő, gyógypedagógus stb.);
- a napi tevékenység tudatos tervezése;
- folyamatos visszacsatolásra épített tervezés és szabályozás.

A fejlesztési terv elkészítésének lépései:

1. Komplex pszichológiai–pedagógiai diagnózis felállítása a szakértői vélemény alapján, kiegészítő vizsgálatok elvégzése, a gyermek, tanuló viselkedésének, játékának, tanulási motivációjának megfigyelése, valamint a sajátos nevelési igény típusa, súlyossági foka, kialakulásának ideje, az életkor, a pedagógusok és a szülők tapasztalatai, illetve dokumentumelemzés alapján.
2. A fő fejlesztési irányok meghatározása.
3. A fejlesztés kiemelt területei.
4. A területek fejlesztésének feladatokra bontása.
5. A fejlesztés összehangolása a tantárgyakkal, tantervvel, tanmenetekkel.
6. Ütemezés, prioritások megjelenítése.
7. Eszközök, módszerek tervezése.
8. Munkamegosztás tervezése (személyek bevonása, együttműködés).
9. A megvalósítás színtereinek tervezése.
10. A dokumentum elkészítése, elhelyezése.
11. A visszacsatolás, a kontrollvizsgálatok idejének meghatározása.
12. A vizsgálatok elvégzése, a fejlesztési terv módosítása.

A fejlesztő feladatok és a tananyag mennyisége idővel változik a tanmenetben, méghozzá fordított arányban. Kezdetben a fejlesztő feladatok túlsúlya jellemző, majd ez az arány megfordul. A felzárkóztató fejlesztés lényege, hogy idővel feleslegessé váljon.

5. fejezet

Az egyéni fejlesztési terv mint intézményi dokumentum

1. Az egyéni fejlesztési terv megvalósulásának szakaszai

Az egyéni fejlesztési tervnek illeszkednie kell az intézmény alapdokumentumaihoz, szervezeti kereteihez. Ezért a terv elkészítése előtt – nemegyszer közben is – el kell végezni egy sor, az intézményi kultúrával, annak alakításával összefüggő feladatot. A felkészülésnek általában jól körülhatárolható szakaszai vannak.

A felkészülés egyik legizgalmasabb része maga a terv, de ha az előkészítés bizonyos szakaszai elmaradnak, félő, hogy támogatás híján elszigetelődik az intézmény egészétől (például mert nem szorú az intézményi dokumentációs rendszerbe), hatása pedig megkérdőjeleződik.

Az egyéni fejlesztési terv megvalósulásának szakaszai a következők:

- I. Orientációs szakasz
- II. Információs szakasz
- III. Aktivizációs szakasz
- IV. Megvalósító–alkotó–fejlesztő szakasz
- V. Az egyéni bánásmód gyakorlata
- VI. A folyamat nyomon követése

Az alábbiakban az egyes szakaszok célját és tartalmát tekintjük át.

I. Orientációs szakasz

A szakasz célja

- Az integrációs (befogadási stratégia) elveinek megfogalmazása;
- a partnerek (szülő, tanulók, pedagógus, gyógypedagógus, intézményvezetés, nevelőtestület stb.) szerepeinek tisztázása.

Ebben a fázisban alapvető elvárás:

- a pedagógiai elkötelezettség;
- az elkötelezettség szintjének fejlesztése, erősítése, motiválása;
- az erőforrások biztosítása;
- a befogadási stratégia elkészítése, elfogadása.

II. Információs szakasz: a tanuló megismerése

A szakasz célja

- A kellő egyetértés megteremtése a támogató attitűd érdekében;
- a fejlesztést együttműködésben végző szakértői csoport felállítása.

A szakasz tartalma

A tanuló megismerése érdekében előzetes információkra van szükség. Ez a szakasz tehát *tényfeltáró* folyamat is, melynek során össze kell gyűjteni és rendszerezni a tanulóval kapcsolatos előzetes tudásanyagot.

Az intézményen belüli szakértői csoport megállapodik az egyéni megfigyelési szempontokról. A *tényfeltárás alapja* a szakértői vélemény és az intézmény pedagógiai gyakorlata. *Információforrás* lehet a családlátogatás, szociometria, a tanuló megfigyelése játék, munka, tanulás közben, pedagógiai diagnózis az óvodában, iskolában alkalmazható tesztek, saját kidolgozású vizsgálati anyagok stb.

A feltárt információk birtokában a szakértői csoport értékeli a diagnosztikai célú eredményeket, elemzi az adatokat, és megfogalmazza az elsődleges fejlesztési célokat.

III. Aktivizációs szakasz

A szakasz célja

- Reális, releváns, konkrét célok megfogalmazása, adekvát, reális, megvalósítható eredmények meghatározása – magáról az egyéni fejlesztésről az intézményben.

A szakasz tartalma

Az aktivizáció nem más, mint a fejlesztő folyamat elindítása. Ebben a szakaszban kerül sor az egyéni fejlesztési terv kialakítására, a folyamat koncepciójának és menetének a megismerésére:

- az intézmény meglévő tudásanyagának aktivizálása;
- a tapasztalatok összegzése, beépítése a tervező és a fejlesztő munkába;

a mérföldkövek kijelölése, a folyamat ellenőrzésére, elemzésére, értékelésére alkalmas és az ehhez szükséges adatgyűjtési, vizsgálati módszerek, technikák megkeresése, szempontok, mutatók keresése minden területre (tanulói portfolió mint a tanulási folyamat egyéniesítésének lehetősége és eszköze);

- a fejlesztési terv létrehozása.

IV. Megvalósító–alkotó–fejlesztő szakasz

A szakasz célja

- A gyakorlatban jól használható, operatív munkát segítő, tanári együttműködést is serkentő eszközök (módszerek, technikák, szervezeti és pedagógiai tudások, fejlesztési eljárások, tanulói pedagógiai mérési rendszerek stb.) aktivizálása, a fejlesztés lebonyolításához, a fejlesztési feladatok operacionalizálása (munkaközösségek);
- részletes nyomon követési terv készítése (intézményvezetés, munkaközösségek, a fejlesztést végző pedagógus).

A szakasz tartalma

Ebben a fázisban zajlik maga a fejlesztés és annak értékelése. Elemei a következők:

- A fejlesztés konkrét, a tanulóra és a fejlesztésre vonatkozó *céljainak* (céljának), *feladatainak* (feladatának) a megfogalmazása. Elvárás: a cél elérése pontosan mérhető, kideríthető, algoritmizálható legyen.
- *Megállapodások*:
 - a fejlesztés színterei;
 - a fejlesztésben részt vevők;
 - ütemezés, időterv, gyakoriság, időtartam.
- *Értékelés*. Elvárás, hogy a fejlesztési terv mint az intézményi stratégia része olyan szorosan kapcsolódjon az intézményi pedagógiai dokumentumokhoz, mint a kirakós játék darabjai egymáshoz
 - A fejlesztés megvalósítása után a fejlesztés ellenőrzése, elemzése, értékelése.
 - Nyomon követési terv készítése.
 - Döntés a lehetséges korrekciókról.

V. Az egyéni bánásmód gyakorlata

Egy lehetséges példa az egyéni fejlesztési terv mint pedagógiai dokumentum szerkezetére.

Az egyéni fejlesztési terv felépítése

Tartalom (A fejlesztés tartalmi egységeinek megnevezése, az egyes résztémák tartalmi kifejtése)*	Módszerek, munkaformák (technikák, eljárások) egyéneenként	Segédeszközök, taneszközök, speciális taneszközök, speciális segédeszközök, egyéb tárgyi eszközök egyéneenként	Az ellenőrzés módja, az értékelés szempontjai egyéneenként (a folyamat, a tanuló és a pedagógus értékelése, ön-értékelése)	A foglalkozások és a munkaformák időterve
1. 1.1. 1.2. 1.2.1. 1.2.2. ...				
<p>Tartalmi követelmények:</p> <p>Mutasson hajlandóságot megismerésére, a feladat végrehajtására.</p> <p>Határozza meg az</p> <p>Nevezze meg a előnyeit.</p> <p>Ismerje meg a</p> <p>Keresse meg</p> <p>Próbálja ki</p>				
<p>Habilitációs, rehabilitációs feladatok:</p>				

* Végiggondolásra ajánlott szempontok: mit akarunk fejleszteni; az itt szerepeltetett tartalmi egység mit fejleszt dominánsan.

Kiegészítő információk az egyéni fejlesztési terv elkészítéséhez

Példák a tanulóval szembeni követelmények, elvárások megfogalmazására

Ajánljon alternatívát

Állítson össze

Beszélje meg

Elemesse.....
Határozza meg
Illessze hozzá
Kapcsolja össze
Mutasson érdeklődést
Mutasson rá
Nevezze meg és csoportosítsa
Nyilvánítson véleményt
Rakja ki
Rendezze el
Sorolja fel
Tájékozódjon
Találja meg
Válassza ki

A tanári önértékelés lehetséges szempontjai

Hogyan segítette elő a tanuló folyamatos részvételét a munkában?
Milyen lehetőségeket teremtett az aktív tanuláshoz?
Segített-e abban, hogy a tanuló személyes kötődést találjon a tanult anyaghoz, ami alkalmas arra, hogy hosszan tartó érdeklődést keltsen benne?
Milyen mértékben mozgósította és ösztönözte a tervezés során és a munka alatt az önálló gondolatokat?
Hogyan segítette elő, hogy a tanuló pontosan lássa a tanulás célját?
Mit tett annak érdekében, hogy a tanuló tevékenyen vegyen részt a cél megvalósításának folyamatában?
Mennyire valósult meg, hogy a különböző feszültségek, kudarcérzések felszínre kerüljenek? Lehetővé tette-e, hogy a tanulók egymástól tanuljanak, épített-e a tanuló előzetes tapasztalataira, tudására?
Nyomon követte-e a tanuló tanulását, tanulási, értelmezési problémáit?
Ösztönző és bátorító volt-e?

Szempontok a tanuló tevékenységének elemzéséhez, értékeléséhez

Mennyire kíváncsi, érdeklődő, hogyan tudakozódik?
Milyen egyéni ötletekkel áll elő, észreveszi-e, jelzi-e a problémáit?
Megfogalmaz-e kérdéseket, ha igen, milyeneket?
Keresi-e szisztematikusan a válaszokat?
Együttműködő-e, képes-e figyelemmel kísérni a kéréseket, visszajelzéseket stb.?
Meg tudja-e változtatni az álláspontját?
Behelyezkedik-e mások gondolatmenetébe?
Lát-e alternatívákat a megoldásokra, részese-e a tervezési döntéseknek?

Talál-e személyes kötődést a tananyaghoz?
Mégfogalmaz-e önálló gondolatokat?
Kész és képes-e az aktív munkára?

VI. Az egyéni fejlesztés intézményi gyakorlattá válása

Az egyéni fejlesztés team-munkában, folyamatosan zajlik.

A diagnosztikus és a formatív mérések eredménye az alapja a további teendők kijelölésének, reflektálva a fejlesztés gyakorlatára, a fejlesztés eredményességére, valamint a kijelölt célokra. A továbblépés lényege a fejlesztés eredményeinek, tanulságainak visszaforgatása a további folyamatokba.

2. A terv elkészítése előtt

Kérdések a közös gondolkodás elindításához pedagógusoknak

1. Fogalmazza meg a fejlesztés célját! (Ezenközben gondolja át azt is, mi a célja önmaga és a tanuló számára ennek a fejlesztésnek!)
2. Fogalmazzon meg néhány – tantárgyhoz, tartalomhoz, fejlesztési területhez stb. kapcsolható – követelményt!
3. Fogalmazza meg a kiválasztott fejlesztendő terület tartalmi elsajátításának célját!
4. Fogalmazzon meg néhány – a témához kapcsolható – követelményt! (Ezenközben gondolja át, mit kell tudniuk, mit kell tenniük, miféle ismeretek, készségek, képességek, attitűdök stb. birtokában kell lenniük a tanulóknak a vonatkozó téma elsajátítása után! Beszélje meg munkatársaival.)
5. Milyen tényezők segíthetik, milyen tényezők gátolhatják a céljaink elérését, teljesítését?
6. Gyűjtsön össze néhány, a fejlesztéshez használható (tan)eszközt, tanulói, tanári segédeszközt, speciális eszközt! (Ezenközben gondolja át azt is: mire alkalmasak, mi a funkciójuk a felhasznált, felhasználható (tan)eszközöknek; melyek azok a (tan)eszközök, amelyek leginkább előmozdítják a célok elérését, amelyek leginkább ösztönöznek tanulásra, részvételre!)

Meg lehet valósítani a kitűzött célokat, az eltervezett feladatokat?

Milyen akadályok vannak?

Mit kell tenni, mire van szükség az akadályok leküzdéséhez?

Mit kell tenni, mire van szükség a célok, törekvések sikeres megvalósításához?

3. Részlet intézményi pedagógiai dokumentációhoz illeszthető, szakértői csoportmunkában tervezett és megvalósuló egyéni fejlesztési tervből

Egyéni fejlesztési terv

K. K. 11 éves tanuló részére

Készítette: Fülöp Csilla, Sándor Ildikó, Főrizsné Henye Rita

Diagnózis: Infantilis Cerebral Paresis diplegia spastica baloldali túlsúllyal

Fejlesztési időszak: 1–8. hét (heti 6 óra)

Fejlesztendő területek:

1. Téri tájékozódás síkban és térben. (A fogalmakat tájékozódás szintjén kisebb hibákkal, egyszerűbb esetekben ismerje és használja. Tájékozódjon a monitoron, billentyűzeten.)
2. A szem-kéz koordináció fejlesztése.
3. Az eszközhasználat javítása.
4. A nagymozgások, finommozgások fejlesztése, a testtartás javítása.

Cél:

- Szövegszerkesztő program: egyszerűbb szövegek szerkesztése.
- Bal, jobb, elöl, hátul, fenn, lenn fogalmak felismerése és használata.
- Író-, evő- és háztartási eszközök használatának gyakorlása, illetve a kóros mozgásformák kiiktatása.

Helyszín: számítástechnika-terem, tornaterem, osztályterem, étkező.

Az egyéni fejlesztés megvalósulása:

- Egyéb számítógépes szövegszerkesztő programok bevezetése lehetséges szülői segítséggel otthoni használatra (pl. Word).
- Jobb kéz használatának aktivizálása.
- A megtanult testtartásjavító mozgásformák napi gyakorlása.
- További fejlesztésre szoruló társas viselkedés, a kommunikáció.
- Javaslat: otthoni használatra speciális evőeszköz és olló beszerzése, gyakorlása.

Tanítási hét	Óra-szám	Feladat	Cél	Módszer	Eszköz	Értékelés, ellenőrzés
1-2. hét	1-2.	Billentyűzet-, egerhasználat felmérése Számítógépprogram kiválasztása listából	Szintfelmérés Szem-kéz koordináció fejlesztése A gépi írás meg-alapozása	közös munka segítségével ujjtorna	számítógép (egér, billentyűzet), vá-lasztási lehetőségek, nagyító program, játékok	Közös megbeszélés
	3-4.	Szövegszerkesztő: megnyitás, bet-űtípus, -méret, -szín kiválasztása	Fent, lent, elől, hátul felelevenítése, elmé-lyítése	csoportos és egyéni foglalko-zás	számoly, bordás-fal	Tanári értékelés, tanulói értékelés
	1-2.	Sporthelyszínek, eszközök megisme-rése	Helyes ceruzafogás, speciális eszközök ki-próbáltatása, gyako-roltatása	egyéni munka se-gítséggel	ceruzafogók, ka-talógusok, képek színezőlapok	Közös megbeszélés
	3-4.	Téri tájékozódás felmérése Helyes testtartás bemutatása, gya-korlása	Szövegszerkesztő program használatá-nak elsajátítása Szem-kéz koordiná-ció, téri irányok (fent, lent) fejlesztése	bemutató köz-ös munka se-gítséggel játék ujjtorna	számítógép, játé-kok, megadott szövegminták	Közös megbeszélés
3-4. hét	5-6.	Egyszerű szövegek írása előre megadott szöveg alapján	Fel-le (kéz-láb) ír-nyok fejlesztése, hibás mozgásformák javítása	bemutató köz-ös munka se-gítséggel játék	számoly, tornabot	Közös megbeszélés
	7-8.	Szövegszerkesztő: felsorolás, bekezdés, tabulátorok beállítása	Gimnasztikai gyakorlatok játékos formában 1-2 ütemű gimnasztikai gyakorlatok számoly segítségével Tartásjavító gyakorlatok			

Tanítási hét	Óra-szám	Feladat	Cél	Módszer	Eszköz	Értékelés, ellenőrzés
3-4. hét	5-8.	Speciális háztartási eszközök bemutatása, gyakoroltatása	Szeletelés, vágás, nyírás gyakorlása, el-sajátítása	bemutató egyéni munka segítségével	speciális és há-gyományos kés, kanál, villa, olló stb., zöldségek, gyümölcsök	Közös megbeszélés
	9-12.	WordPad: beszúrás funkció (dátum, idő, objektum)	Szem-kéz koordináció fejlesztése Szövegírás elsajátítása diktálással, másolással Téri irányok fejlesztése síkban	bemutató egyéni munka segítségével ujjtorna	számítógép, navigató program, játékok	Közös megbeszélés
5-6. hét	9-12.	Tájékozódás a tornateremben padok segítségével (keresztjatek) Finommozgások (kéz) fejlesztése labdával	Jobb-bal fogalmának elmélyítése	bemutató egyéni munka segítségével állón	padok, labdák, zsámolyok, kislabda, szivacs-labda	Tanári értékelés
	9-12.	Jobb-bal fogalmak gyakoroltatása, elmélyítése sík lapon	Íráskészség fejlesztése	egyéni munka segítségével	könyvek, lapok, füzetek	Közös megbeszélés

Tanítási hét	Óra-szám	Feladat	Cél	Módszer	Eszköz	Értékelés, ellenőrzés
7-8. hét	13-16.	Egyszerű szövegek írása önállóan (választott szöveg alapján)	Szem-kéz koordináció fejlesztése Szövegszerkesztő program önálló használata	önálló munka játék	számítógép (egér, billentyűzet), választási lehetőségek, nagyító program, játékok	Közös megbeszélés
	13-16.	Gyakorlatok hason fekvésben (jobb-bal, fent-lent gyakorlása) Játék (Tűz-víz-repülő)	A gyakorlatok irányok rögzítése	csoporthmunka	bordásfal, szivacs-domb	Tanulói értékelés
	13-16.	Másolás, diktálás megadott szöveg alapján Ujjgyakorlatok mondókával	Az olvasható kézírás tökéletesítése Kommunikációs készség fejlesztése	egyéni munka segítségével	megadott szöveg	Tanári értékelés

Az egyéni fejlesztés megvalósulása:

- Egyéb számítógépes szövegszerkesztő programok bevezetése lehetséges szülői segítséggel otthoni használatra (pl. Word).
- Jobb kéz használatának aktivizálása.
- A megtanult testtartásjavító mozgásformák napi gyakorlása.
- További fejlesztésre szoruló társas viselkedés, a kommunikáció.
- Javaslattal: otthoni használatra speciális evőeszköz és olló beszerzése, gyakorlása.

6. fejezet

A gyakorlat műhelyéből

1. Egyéni fejlesztés a Hétszínvirág Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményben

A Hétszínvirág tantestülete régóta foglalkozik azzal, hogyan lehetne az egyéni képességfejlesztést minél hatékonyabban megvalósítani a gyakorlatban. Ennek támogatására jött létre lassan tíz évvel ezelőtt egy fejlesztő feladatokból álló gyűjtemény, a képességdoboz, mely elektronikusan és nyomtatott formában is lehetővé teszi a tanárnak a fejlesztő feladatokhoz való gyors hozzáférést.

A képességek szerinti besorolás a tanári felkészülést segíti, az egyénileg elkészített, összegyűjtött fejlesztő feladatok közreadása pedig egymás tudását és lehetőségét bővíti.

Azt szeretnénk, ha mindenki egyénre szabott fejlesztésben részesülne, hiszen így lehet a legeredményesebb a fejlesztő munka, még akkor is, ha ez rengeteg időt is vesz igénybe.

A Hétszínvirág Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményben folyó pedagógiai munka a diagnózis és a terápia egységén alapul.

Álláspontjuk szerint ahhoz, hogy a tanuló személyre szabott ösztönös tanulási programját segíteni tudják, pontosan ismerni kell, hogy melyek azok a dolgok, amelyek segítik, és melyek gátolják e tanulási program megvalósulását.

Céljaik között szerepel tanulói árnyalt, több szempontú megismerése, az elkészült diagnózis alapján a további fejlesztési irányok meghatározása és a folyamatos fejlesztés, valamint a fejlődés nyomon követése (1. melléklet).

A pedagógiai programmal összhangban álló alapelvek:

„A gyermeket testi és lelki egészében fejlesztjük.

Tanulásnak fogunk fel minden változást, amely a gyermek egészében történik. Úgy tekintünk a gyermekekre, hogy mindig feltételezzük fejlődőképességét, tanulni vágyását, személyiségének és jellemének pozitív töltését.

Elfogadjuk és igyekszünk felismerni a gyermek ösztönös tanulási programját. Ezért ismernünk kell a gyermek sajátos viszonyát a tanuláshoz, sajátos és egyedi tanulási technikáit.

Próbáljuk megismerni sajátos szükségleteit, igyekszünk a gyermek fejlesztéséhez mozgósítani a gyermek szükségleteiből fakadó energiákat.

A tervezésnél figyelembe vesszük a gyermek tanulási igényét. A tantervben példaként leírt tanulói cselekvések irányítják pedagógiai segítő munkánkat.

Az iskolában ki kell használnunk minden időt és helyet a fejlesztésre. Minden, ami az iskolában történik, a mi felelősségünk. Így felelősségünk, hogy megismerjük a gyermeket, és folyamatosan vizsgáljuk fejlődését, ezek tapasztalataiból mennyiségi és minőségi következtetéseket vonjunk le, melyeket az egész tanulási folyamat ideje alatt nyomon követünk és rögzítünk.”

A diagnosztikus tudás megszerzése érdekében a gyermekek szakértői véleményét tanulmányozzák, a tanulókat évente vizsgálják, folyamatos megfigyeléseket végeznek.

A vizsgálatok, megfigyelések, felmérések célja, hogy megismerjék a gyermekek egyéni fejlődését, azonosítsák a fejlődést akadályozó elemeket, a fejlődés, fejlesztés irányát nyilvánvalóvá tegyék a szülő, gyermek és pedagógus előtt.

Az alkalmazott vizsgálatok:

- Gondolkodásfejlődési Vizsgálat (GFV),
- Kommunikációs Fejlődési Vizsgálat (KfV),
- Szocializációfejlődési Vizsgálat (SZFV).

Azért fejlődési vizsgálatoknak nevezték el ezeket, mert egyrészt a tanulók életkori szakaszaihoz igazodva három szinten mérnek: bemeneti (1. osztály), alap- (2-3-4. osztály) és felső szinten (5-6-7-8. osztály); másrészt a rendszeres vizsgálatok alapján követhető a gyermek fejlődésében bekövetkezett változás.

A vizsgálat menete:

A vizsgálatot 2–8. évfolyamig a tanév első hetében az osztályban tanító pedagógusok veszik fel, a szocializációfejlődési vizsgálat részeként kötelező családlátogatáson vesznek részt. Szeptember végére kiértékelik, majd jelölik a naplóban a vizsgálati eredményeket. A naplóban rögzített adatokat minden tanulónál jelölik a „napló-szoftverben”.

Az 1. évfolyamot az adaptációs fejlesztő időszak végén vizsgálják, negyedik és nyolcadik osztályban tanév végén is felveszik a vizsgálatokat. Ezekben a mérési pontokon az értékelés alapján a teameknek nyilatkozniuk kell:

- 1. évfolyamon az iskolába lépés feltételeinek teljesüléséről,
- 4. évfolyamon az önálló tanulás képességéről,
- 8. évfolyamon a kimeneti adatokról.

Egyéni fejlesztési terv készítése

A team a vizsgálatok eredményei alapján a képességtérkép-táblázatban (2. melléklet) minden gyermekre vonatkozóan elkészíti az egyéni fejlesztési tervet. Kijelöli a fejlesztés irányait az észlelés, gondolkodás, kommunikáció, figyelem, emlékezet, mozgás részterületein és megnyilvánulási formái szerint. A team tagjai a képességmester alkalmazásával feladattípusokat és konkrét feladatokat határoznak meg. A naplószoftver segítségével elektronikus úton is elkészíthető az egyéni fejlesztési terv.

Az összes tanuló fejlesztendő területei egy egyszerű táblázatba kerülnek, így nemcsak az egyéni fejlesztési utakat láthatják, hanem a tanított osztályról is összesített információt kapnak.

Erre épülnek a tanulásszervezési formák és az egyéni tanulási utak megsegítésében a korrekciós javaslatokkal összhangban a délutáni képességfejlesztő tevékenységek.

A terveket az osztálydossziában tartják, negyedévente felülvizsgálják, módosítják, értékelik.

2. Az egyéni fejlesztési terv készítésének jó gyakorlata a Prizma Általános Iskola és Óvoda, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményben

Elméleti háttér

„A sajátos nevelési igény kifejezi a gyermek életkori sajátosságainak a fogyatékoság által okozott részleges vagy teljes körű módosulását, a képességek részleges vagy teljes kiesését, fejletlenségét, eltérő ütemű fejleszthetőségét rehabilitációs és rehabilitációs ellátás keretében” (2/2005 (III. 1) OM-rendelet).

A sajátos nevelési igényű gyermekek gyógypedagógiai segítségével, „egyéni fejlesztésében kiemelt szerepet kap a tanulás elemi pszichikus feltételeinek (észlelés, mozgás, kognitív és kommunikációs képességek, érdeklődés, emóciók, interakciók)

fejlesztése.”¹ „Ezeket a feladatokat a gyógypedagógusok csakis a gyermek tanítóival és a szülőkkel közösen tudják megoldani, ezért nélkülözhetetlen a jó együttműködési formák kidolgozása, ill. a nevelésben részt vevők kompetenciáinak pontos körülírása.”² Nem beszélve arról, hogy „a gyógypedagógiai fejlesztő eljárásokat nemcsak a hagyományos értelemben vett fogyatékos gyermekek fejlesztésének megsegítésére lehet alkalmazni, hanem minden olyan esetben, amikor a gyermeknek például a hallás- és látásészlelés, a beszéd és kommunikáció fejlődése, a tanulási szokások, a mozgás és értelmi fejlődés, a szociális kapcsolatok kialakulása területén speciális fejlesztő segítségre van szüksége.”³

Ennek gyakorlati megvalósítása az egyéni fejlesztési és foglalkoztatási terv: „a képességfelmérés során szerzett információk alapján dolgozzák ki a fejlesztéshez szükséges javaslatokat. A foglalkoztatás megkezdése előtt, a képességfelmérést követően pontos, egyéni fejlesztési és foglalkoztatási tervet kell készíteni, melynek tartalmaznia kell az egyén gyengeségeit és erősségeit, a differenciálás lehetőségeit, a fejlesztés várható rövid, közép- és hosszú távú eredményeit, a fejlesztés időtartalmát (legjobb, ha a fejlesztési terv csak időkorlátot határozhat meg, melyen belül szabad mozgást enged), a fejlesztésben részt vevő segítő szakemberek összehangolt, előre tervezett tevékenységét. Továbbá tartalmaznia kell a fejlesztés irányát, lépéseit, módszereit, a foglalkoztatás formáját és körülményeit. A terveket jóváhagyatják az érintet személyekkel, szükség esetén a szülőkkel is”.

Az integráció előzményei

Az 1998/99-es tanévben kezdődött az integráció a Pannónia Általános Iskolában a Prizma Általános Iskola, Óvoda és Logopédiai Szakszolgálat mint partneriskola támogatásával.

A Prizma Általános Iskola az enyhén értelmi fogyatékos gyermekeket szegregáltan nevelő intézmény. A Pannónia Általános Iskolában teljes integráció folyik kéttanáros modellben. A sajátos nevelési igényű gyermekek a tanulási idő teljes egészében együtt vannak ép társaikkal. A két pedagógus (gyógypedagógus és tanító) a tanulás nagy részében és a tanórán kívüli tevékenységek során mindketten a gyerekek rendelkezésére állnak. Elsőtől nyolcadikig minden évfolyamon vannak sajátos nevelési igényű gyermekek.

1 Mesterházi Zsuzsa: A nehezen tanuló gyermekek iskolai nevelése. Főiskolai tankönyv. ELTE BGGYPF. Budapest, 1998, 244. o.

2 U.o.

3 I.m. 243. o.

Az első egyéni fejlesztési tervek

A kéttanáros modell hatásai az először kidolgozott egyéni fejlesztési terveken is meglátszottak. A kezdeti időszakban az egyéni fejlesztési tervek két részre tagolódtak. Az egyik részben a képességfejlesztés főbb területeit írtuk le vázlatpontokba foglalva, egy-egy szószerkezetben utalva arra, hogy az adott gyermeknél milyen részképességet hogyan és mivel fejlesztünk. Az alábbi képességfejlesztési területeket alkalmaztuk:

- mozgás,
- testséma,
- téri orientáció, időészlelés,
- percepció,
- szerialitás,
- emlékezet,
- beszéd,
- gondolkodási funkciók,
- egyéb.

Eza részakkoriban még csak a lényegét tartalmazta, mintegy tájékoztató pontként szolgált: hiányzott a részletes kifejtés.

A másik részben, mivel a kéttanáros modellben nagyrészt a tanórákon történik az egyéni fejlesztés, a tantárgyi fejlesztés vázlatát írtuk le egy-egy tantárgyhoz kapcsolódva.

Az első változtatás

A vázlatos formát később felváltotta a táblázatos forma, amelyben a fejlesztés tartalmi egységei, munkaformái, módszerei, eszközei, az ellenőrzés módja és a foglalkozások időterve is szerepelt, oszloponként kifejtve. Ezek az egyéni fejlesztési tervek már részletesebben fejtették ki az egyes képességterületekhez tartozó fejlesztés tartalmi, módszertani és időbeni megvalósulási lehetőségeit, formáit. Meghatározták az egyes területekhez kapcsolódó eszközöket és az ellenőrzés módját.

A további változtatások okai

Amikor a Pannónia Általános Iskola elkészítette a tanulásban akadályozott tanulókra vonatkozó minimum követelményekkel kiegészített, harmonizált helyi tantervét, mi írtunk hozzá egy habilitációs, rehabilitációs tantervet. Ebben pontosan leírtuk, hogy a fejlesztésnek milyen tartalmi és fejlesztési területei vannak. Az egyéni fejlesztési tervekben ma már ezek a tartalmi és fejlesztési területek szerepelnek (3. melléklet).

Az évek során több tanfolyamon vettünk részt, ahonnan új ötleteket hoztunk az egyéni fejlesztési tervek írásával kapcsolatban.

A kerületben több iskolában is megjelent az integráció, és a kéttanáros modell mellett beindult az utazó gyógypedagógiai modell. A megnövekedett feladatot az addiginál több utazó gyógypedagógus látta el. Az összehangolt működéshez egységes diagnosztikus eljárás kidolgozásába kezdtünk, és az egyéni fejlesztési tervek megírásához létrehoztunk egy mindenki által elfogadott és alkalmazható sémát. A most használt egyéni fejlesztési tervek már mindannyiunk tudását tartalmazzák.

Az egyéni fejlesztési terv most

Jelenleg a számunkra megfogalmazható alapelv az, hogy az általános alapfokú nevelés–oktatás keretében a sajátos nevelési igényű gyermek a szokásos tartalmi és eljárársbeli differenciálástól eltérő, nagyobb mértékű differenciálásban, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs pedagógiai eljárásokban részesüljön [2/2005. (III. 1.) OM-rendelet].

Ennek érdekében az utóbbi időben különleges figyelmet fordítottunk az egyéni fejlesztési tervek tökéletesítésére.

A tervezés előtt

A sajátos nevelési igényű gyermekeket a Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság véleménye alapján helyezik el integrált nevelés–oktatásban vagy „speciális” intézményben. A szakértői vélemény tartalmazza a vizsgálat eredményeit és a fejlesztési javaslatokat is. A gyógypedagógusok ebből a véleményből indulnak ki a fejlesztés során, és szükség esetén ezt egészítik ki megfigyeléssel, diagnosztikus mérésekkel (képességek vagy ritkábban tudásszint felmérése is lehet), valamint egyéb dokumentumok elemzésével. Az év elején történő megfigyelésekkel, hospitálásokkal

fontos észrevételeket szerezhethünk a gyermekek tanulási viselkedéséről, tanulási teljesítményéről, szocializációjáról és képességstruktúrájának különböző szintjeiről (test-séma, téri tájékozódás stb.).

Ezt követi a diagnosztikus felmérés. A felmérőlapokat óvodai korcsoportoknak és osztályfokoknak megfelelően dolgoztuk ki. A gyermekek megfigyelése, a velük foglalkozó szakemberekkel (osztálytanítók, pszichológus, logopédus, fejlesztőpedagógus) és a szülőkkel folytatott konzultációk, valamint a diagnosztikus felmérés kiértékelése után készítjük el az egyéni fejlesztési tervet.

A tervezés

Kik vesznek részt benne?

A tervezési fázisban az óvónő vagy a tanító, a szakos tanár és a gyógypedagógus egyaránt fontos szerepet tölt be.

A többségi pedagógus a szakembere annak, hogy a befogadó közösség gyermekeivel az adott életkorban, adott osztályfokon milyen nevelési és oktatási célokat, feladatokat kell megvalósítani. A gyógypedagógus feladata a sajátos nevelési igényből eredő szükségletek, elvárások, követelmények, fejlesztési eljárások, módszerek, eszközök meghatározása, kiválasztása, kidolgozása. A közös tudás legoptimálisabb kihasználása érdekében az együttnevelés nagyon komoly közös tervezést igényel. Az eltérő követelményeket úgy kell összhangba hozni, hogy biztosítsa az óvodába, iskolába járó minden gyermek személyiségfejlődését és előrehaladását.

Ahhoz, hogy a szakemberek hatékonyan tudjanak együttműködni a gyermek fejlesztése érdekében, rendszeres konzultációra van szükség. A konzultáció interakciós folyamatként zajlik le a gyógypedagógus és az érintett személyek (pedagógus, nevelő, fejlesztőpedagógus, logopédus, pszichológus, egyéb szakemberek, szülő) között, ami azt jelenti, hogy találkozásaik rendszeresek és ciklikusan ismétlődőek, mindkét vagy az összes résztvevő aktív közreműködésével.

A pedagógusokkal történő konzultáció lehetőséget ad a helyi pedagógiai program alapján a tanmenet egyeztetésére, valamint a differenciált fejlesztést szolgáló módszerek és egyéb, a gyógypedagógiában alkalmazott módszertani eljárások megbeszélésére. A konzultáció olyan szolgáltatási forma, melynek során a gyógypedagógus egyrészt segíti a pedagógust, hogy a közösen megalkotott egyéni fejlesztési tervben szereplő eljárásokat, pedagógiai módszereket hogyan hajtsa végre a hatékony fejlesztés érdekében, másrészt adatokat, információkat gyűjthet a gyermekekről, megbeszélheti kollégáival a kipróbált módszerek hatékonyságát, újakra cserél-

heti azokat. Mindez úgy történik, hogy a gyermek nevelését, oktatását a gyógypedagógus nem veszi ki a pedagógus kezéből. A gyermek fejlődésének érdekében más szakemberekkel is konzultálunk. Aktív segítő munkájuk az egyéni fejlesztés részét képezi egy-egy fejlesztési területhez kapcsolódva.

A szülőkkel való konzultációk során megbeszéljük, hogy gyermekük hol tart a fejlődésben, hogyan segítjük ezt mi az óvodában, az iskolában, és hogyan tud a szülő hozzájárulni munkánkhoz. Felmerülő problémáikra megoldást is javasolunk.

A mi gyakorlatunkban a folyamatos konzultációknak kiemelt szerepük van. A konzultáció alkalmával történik az egyes órák fejlesztési feladatainak és a negyedévente elkészítendő egyéni fejlesztési tervnek a megbeszélése is. A megbeszéléseket minden gyermekre vonatkozóan külön konzultációs űrlapokon rögzítjük (4. melléklet).

A konzultációs szolgáltatás a látható pozitívumok mellett sok nehézséget is rejt magában. Függsz a gyógypedagógus rátermettségétől, valamint az érintett személyek nyitottságától, képzettségétől és interperszonális készségeinek fejlettségétől.⁴

Mit tartalmaz az egyéni fejlesztési terv?

Az egyéni fejlesztési terv tartalmazza a gyermek személyes adatait, a fejlesztendő területeket, funkciókat, melyekre támaszkodni lehet, a fejlesztésben részt vevő szakemberek nevét, a fejlesztés helyét és időtartamát, céljait és követelményeit, módszereit, munkaformáit, eszközeit, az értékelés szempontjait.

Mennyi időre szól?

Az időszak változó lehet. A mi helyi gyakorlatunkban maximum negyedéves időtartamra tervezünk. Lehet ennél kevesebb időszakra, ha a gyermek fejlesztése ezt kívánja, de a hosszabb távú tervezés során azt tapasztaltuk, hogy az egyéni fejlesztési tervek csak formálisan meglévő dokumentumok maradtak, sem a gyógypedagógus, sem a pedagógus nem használta a napi munka megtervezésében. Természetesen szükséges, hogy a pedagógus az egyéni fejlesztési terv alapján kisebb egységekben is tervezzen. A terminus végén az újabb megfigyelések, tapasztalatok alapján elkészítjük a következő periódusra vonatkozó egyéni fejlesztési tervet.

⁴ T. B. Gutkin – M. J. Curtis: Az iskolai konzultáció elmélete és technikái. ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Tanárképzési és -továbbképzési Központ – Trefort Kiadó. Budapest, 2005.

Mit veszünk figyelembe?

1. Figyelünk arra, hogy egy adott témakörön belül a téma azonos legyen, csak szükség esetén térjen el a sajátos nevelési igényű tanuló által tanult tartalom. Hogy ezt megvalósítsuk, fontos a differenciálás megfelelő formáinak kialakítása.

A differenciálás lehetőségeit megbeszéljük a pedagógusokkal, akik a napi munka során tervezve alkalmazzák a tartalom, érdeklődés, tempó, egyéni fejlettségi szint szerinti differenciálást, illetve az információszerzés elsődleges forrása szerint az eredmény, sorrend, szerkezet, a tanár tanulóra fordított ideje, a tanítás stílusa és a csoportalkotás módja szerinti differenciálást.

2. Ahhoz, hogy a fejlesztést differenciáltan és hatékonyan tudjuk megvalósítani, ki kell választanunk a legalkalmasabb munkaformákat. A leggyakrabban alkalmazott munkaformák a frontális munka egyéni megsegítéssel, a kooperatív munkaformák, a differenciált rétegmunka, a páros munka, a csoportmunka.

A fent leírt munkaformákat vegyesen alkalmazzuk a foglalkozásokon. Egy-egy munkaformát az adott tananyaghoz, a gyerekek képességeihez, érdeklődéséhez igazított gyakorisággal és mennyiségben használunk. Bármelyik munkaformát választjuk is, mindig javítjuk a gyerekek feladatait. Ebben nagy segítségünkre van a javítókulccsal történő önellenőrzés bevezetésének és alkalmazásának a szorgalmazása.

3. Figyelembe kell venni az együtt-tanulás mértékét. Az elkülönített oktatást csak a legszükségesebb mértékben szabad tervezni. A lehető legkevesebb időben végzünk osztálytermen kívüli egyéni fejlesztést.

Az egyedi jellegzetességekből adódó különbségek

Az egyéni fejlesztési tervben a kéttanáros modellben (5. melléklet) a fejlesztési területeken belül tantárgyakhoz kötötten jelennek meg a célok, munkaformák, eszközök, követelmények.

A kompetenciaalapú oktatásban az egyes kompetenciaterületekhez kapcsolódóan jelennek meg a fejlesztési területek az egyéni fejlesztési tervekben.

Az utazó gyógypedagógiai modellben az adott óvoda, illetve iskola, valamint a sajátos nevelési igényű gyermek egyéni sajátosságaihoz alkalmazkodva készítjük a terveket.

Konklúzió

Az egyéni fejlesztési terv készítése és alkalmazása a gyógypedagógiai munka szerves részét képezi. Biztosítja a hatékony, tudatos, differenciált, egyénre szabott fejlesztés megtervezésének és megvalósításának lehetőségét. Mind az óvodai, mind az iskolai nevelésben, oktatásban az egyéni fejlesztési tervek készítése azonos elvek és azonos struktúra szerint történik. Eltérések adódhatnak a sérülés típusától és mélységétől, a befogadó pedagógus módszertani felkészültségétől, interperszonális készségeinek fejlettségi szintjétől és a fejlesztésbe bevonható szakemberek munkájától függően.

7. fejezet

A szakértői team-munka optimalizálása az egyéni fejlesztésben

Napjainkban az egyénre szabott tanulási útvonalak kiépítésének fontosságát egyre több kutató és gyakorlati pedagógus is érzi, tapasztalja. Az *egyéni tanulási útvonal* kifejezés több fejlesztő eljárás tervezését foglalhatja magában. Értelmezhetjük olyan egyéni fejlesztésként, mely adott időszakra, adott gyermeke, tanulóra vonatkozóan tartalmazza mindazt, amire szüksége van a sikeres tanuláshoz. Ez lehet tantárgyra vagy képességekre, kompetenciákra stb. vonatkozó fejlesztés is. Ilyen szemlélet szerint, tágan és rugalmasan értelmezve, az egyéni fejlesztés során olyan fejlesztésről beszélhetünk, mely nem csak a sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztésére vonatkozhat és nem csak rehabilitációs–rehabilitációs célú ellátási formákat tartalmazhat.

Ha ilyen értelemben beszélünk az egyéni fejlesztésről, akkor annak több szereplőjét és több célcsoportját is megkülönböztethetjük. Egyéni fejlesztést kaphat ebben az értelemben nemcsak a sajátos nevelési igényű tanuló, hanem a sokat hiányzó gyermek és a tehetséges tanuló is. Egyéni fejlesztését végezheti tehetséggondozás során a tanítója vagy egy szakkör vezetője; sajátos nevelési igényű tanuló esetén a gyógypedagógus vagy a fejlesztőpedagógus stb. A kérdés tehát az, hogy ki dönt a tanuló fejlesztését végző személyről és arról, hogy ki mikor alkalmazza azokat a speciális eljárásokat, melyekre az adott tanulónak az adott időszakban szüksége van. Ebben a fejezetben ezt a tágabb értelmezést követve mutatjuk be a team-munka jelentőségét és megvalósulási formáit, kifejezetten a sajátos nevelési igényű gyermekek és tanulók egyéni fejlesztésére fókuszálva a különböző integrációs modellekben, kiemelve az adott modellben rejlő lehetőségeket és veszélyeket.

1. A rehabilitáció, rehabilitáció törvényi háttere

Az integráció, inklúzió megjelenésével az óvodákban és az általános iskolákban az addig is sokféle gyermekből álló csoportok még sokszínűbbé váltak. A gyermekcsoportba integrált sajátos nevelési igényű gyermekek számára törvényi előírás szerint rehabilitációs–rehabilitációs ellátást kell biztosítani. Ennek az ellátásnak a céljait, feladatait tartalmazza az a gyógypedagógiai értelemben használt egyéni fejlesztési terv, melyet a gyógypedagógus állít össze.

A *rehabilitáció* a gyógypedagógia egyik alapfogalma, mely átfogja a gyógypedagógiai tevékenységek teljes körét: speciális gondozás, fejlesztés, nevelés, oktatás, szociális gondoskodás stb. A rehabilitáció azonban nem pusztán gyógypedagógiai fogalom, hanem a társadalmi tevékenységformák egyike is. Nem tekinthető önálló szakmának, éppen ezért sem megvalósítása, sem irányítása kizárólagosan nem köthető egyetlen szakterülethez, szakemberhez sem. Elsősorban olyan komplex szemléletet jelent, amely csak a különböző szakterületek és szakemberek együttműködésének megvalósítása esetén nyer gyakorlati értelmet. Így valósul meg az az

összetett gyakorlat, amelyben minden tevékenység a rehabilitációs célra, vagyis a sérült, akadályozott ember megsegítésére (gyógypedagógiai segítség, szociális gondozás) és a társadalomra irányul (előítéletek felszámolása, a fogyatékos személyek megismertetése a médián keresztül) a minél teljesebb beilleszkedés érdekében.¹

A sajátos nevelési igényű gyermekekre irányuló rehabilitációs feladatok megvalósítása érdekében különböző szakemberek működnek együtt, amely csak akkor lehet zavartalan, ha munkájukat a szakmai kompetenciahatárok tiszteletben tartása mellett végzik. Emellett azonban alapvető szükséglet a tervszerű, közös program, a teammunka, a kölcsönös tájékozódás, tájékoztatás. A team tagjai a tanulót tanító pedagógusok, az utazó gyógypedagógus, logopédus, pszichológus, gyermekorvos, családvédelmi szakember stb. lehet. Célszerű rendszeres megbeszéléseket tartani, szabályos keretek között, így ugyanis elérhető, hogy a szakemberek ne egymás mellett, hanem egymást segítve, egymás munkáját támogatva tevékenykedjenek a sajátos nevelési igényű gyermek fejlődése érdekében.

A gyógypedagógiai intézménybe járó tanulókhoz hasonlóan az integráltan nevelt gyermekek számára is lehetőséget biztosít a törvény a tanórákon túli egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs–rehabilitációs foglalkozásokra. Időkerete a heti tanítási óra meghatározott százaléka.²

A befogadó intézmény igénybe veheti az utazó gyógypedagógiai hálózatot működtető intézmények, valamint az egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények segítségét.³ Az egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények ellátják a gyógypedagógiai tanácsadást, szaktanácsadást, amelynek egyik célja és feladata az integrációban nevelkedő sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók sérülésspecifikus ellátásának megvalósítása.

A habilitációs, rehabilitációs tevékenység biztosítása a gyógypedagógus kompetenciája, de team-munkában történő fejlesztés során a befogadó óvoda, iskola arra felkészített pedagógusa, egyéni vagy 2-3 fős kiscsoportos foglalkozások keretében készségfejlesztő gyakorlatokkal, egyénre szabott feladatokkal igyekezhethet pótolni a hiányzó készségeket. A habilitációs–rehabilitációs tevékenységek szerencsés esetben mint az óvodai, iskolai élet mindennapjainak része áthatják a gyermek összes tevékenységét.

1 Hernádi Krisztina – Jenei Andrea: Kompetenciaalapú oktatás a tanulásban akadályozott gyermekek együttnevelésének szolgálatában. Kisgyermek, nagy problémák. Raabe, 2007. október.

2 A Közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 52. § (6).

3 2. számú melléklet a 2/2005. (III. 1.) OM-rendelethez (1.5.).

2. Az együttnevelés modelljei és az egyéni fejlesztés szereplői⁴

A kéttanáros modell

A kéttanáros modellben a tanítási órák jelentős részében két pedagógus áll az osztályban tanuló gyermekek rendelkezésére. A két szakember kooperatív technikákat alkalmazva együtt tanít. Egyszerre több, a kívánt cél elérését figyelembe véve heterogén vagy homogén összetételű gyermekcsoport dolgozik az osztályban. A gyengébb, több figyelmet kívánó csoporttal, gyerekekkel a gyógypedagógus foglalkozik. Ide tartozhatnak az osztályból azok a gyerekek is, akiknek az átlagnál több egyéni segítségre van szükségük, vagy valamilyen tanulási nehézséggel küzdenek. Velük az osztálytanító korrepetálása mellett a gyógypedagógus egyéni fejlesztő foglalkozásokat is végezhet, tanórai keretek között.

A kéttanáros modell közvetlen célcsoportja a tanuló. A hatékony munka elsődleges feltétele, hogy minden integrált gyermek számára egyéni fejlesztési tervet készít a gyógypedagógus és a pedagógus, aminek megvalósítása mindkét (illetve az összes együtt tanító) pedagógus közös feladata és felelőssége. A sajátos nevelési igényű tanulók felső tagozaton megvalósuló egyéni fejlesztéséhez még tudatosabb pedagógusi team-munkára van szükség.

A modell további előnye, hogy a közepesen és a jól haladó gyerekekre több ideje marad az osztálytanítónak, lehetőség nyílik tanórai keretek között is a tehetség-gondozásra.

Felső tagozatban a szaktantárgyak tanítása során jelentkeznek az első nehézségek. A szaktanárok a kéttanáros modellben egyértelműen a gyógypedagógus kompetenciájába utalják a sajátos nevelési igényű tanulóval való foglalkozást, kevésbé teszik magukévá azt a szemléletet, mely szerint a tanórai differenciálás és az egyéni haladási ütem biztosítása a tanulóval foglalkozó pedagógusok feladata.

A kéttanáros modell hátránya, hogy nem a fejlesztési lehetőségekre, hanem a tananyag elsajátítására fókuszál. Mivel a tanítási órák nagy részében a gyógypedagógus foglalkozik a sajátos nevelési igényű tanulóval, a tanítónak kevesebb ismerete, tudása van róla. A többségi pedagógus így kevésbé érzi annak szükségességét, hogy beletanuljon a sajátos nevelési igényű tanuló ellátásához szükséges gyakorlatba, a tanórai lehetőségeket kihasználva az egyéni fejlesztésbe.

⁴ Kőpatakiné Mészáros Mária előadásai nyomán.

A team-munkában nagyrészt a gyógypedagógus és a tanító, felső tagozatban a szaktanárok vesznek részt, általában azonban ennek a team-munkának az eredményei nem sokszorozódnak meg, nem válnak az intézmény tudásává. Kissé rugalmatlan, mert a többségi pedagógusok ragaszkodnak ahhoz a jól bevált gyakorlathoz, óraszámhoz stb., amit közös munkájuk elején kialakítottak.

Egyéni és kiscsoportos fejlesztésekre épülő együttnevelési modell

Közvetlen célcsoportja a tanuló, közvetett célcsoport a többi tanuló, esetleg több évfolyam nehézségekkel küzdő tanulói is. Az együttműködés több pedagógussal zajlik, akik nehézségeiket megosztják a gyógypedagógussal. A gyógypedagógus a rehabilitációs–rehabilitációs célú egyéni fejlesztési terv alapján egyéni vagy kiscsoportos formában fejleszti a sajátos nevelési igényű tanulókat a tanórákon túli időben, illetve nagyon sokszor a tanórákról elkérve a gyermekeket.

Előnye mindaz, ami egyszemélyes fejlesztés során megvalósulhat: a tanuló készségei igen jól fejleszthetőek, kivéve szociális és társas készségeit.

Hátránya, hogy a fáradékonyabb sajátos nevelési igényű tanulónak, akinek jóval nagyobb energiabefektetést jelent bizonyos tananyagok elsajátítása (sajnos a gyakorlatban még kevésbé beszélhetünk kompetenciafejlesztésről), tanórán kívül, plusz időben kell elsajátítania a hiányzó ismereteket. Kérdés, hogy elegendő-e erre az a néhány, fáradtan eltöltött óra. A tanóráról kivitt tanuló pedig nagyon sokszor lemarad a tananyaggal, hiszen a gyógypedagógus – szerencsés esetben – nem a tananyagot tanítja, hanem készségeket és kompetenciákat fejleszt, rehabilitációt–rehabilitációt biztosít.

A modellben dolgozó gyógypedagógus befolyása az intézményi stratégia alakulására, a pedagógusok közötti tudás terjesztésére kis határfokú, hiszen mindig csak egy pedagógussal áll közvetlen kapcsolatban, aki a sérülésspecifikus módszereket nem építi be az oktatási nevelési folyamatába. Ezért fennáll az „elkülönülő” fejlesztések veszélye.

Hosszú távú fenntarthatóságát segíti, ha a fejlesztési tervek, egyéni tanulási tervek beépülnek az intézmény dokumentumai közé.

Konzultációs modell

Közvetlen célcsoportja a pedagógus, közvetett célcsoportja a sajátos nevelési igényű tanuló, a többi tanuló és a nevelőtestület. Az együttműködés konkrét az azt igénylő pedagógussal, a munkaközösség-vezetőkkel és a munkaközösségekkel. Bevonható a stratégiaalkotásba az intézményvezetés egy vagy több tagja is.

Előnye, hogy általa sikeresen megvalósítható a nevelőtestületben a szervezeti tanulás feltételeinek megteremtése. További előnye, hogy a konzultációk során sok dokumentum keletkezik (például az együttműködési terv, a tanulók számára kidolgozott feladatlapok, az egyéni fejlesztési és tanulási tervek, az értékelési rendszer), ezért befolyása az intézményi stratégia alakulására, a pedagógusok közötti tudás terjesztésére, átadására nagy hatásfokú. Kisebb hatásfokkal bír azonban a sajátos nevelési igényű gyermek közvetlen fejlesztésére. Hosszú távú fenntarthatóságát az intézményi stratégia átalakítása biztosítja, de fennáll a kisebb „elkülönülő” fejlesztések veszélye, mivel nem az egész iskola, hanem az adott sajátos nevelési igényű tanulóval foglalkozó pedagóguscsoport vállal részt az innovációban, vesz részt a konzultációkon. Sokszor ennek a modellnek a termékei nem épülnek be a napi gyakorlatba, csak formálisan: papíron léteznek, a pedagógusok nem alkalmazzák a kívánt fejlesztési formákat.

Utazótanári modell

Közvetlen célcsoportja a pedagógus, akinek támogatása azért szükséges, mert a tanítási idő nagy részében ő oldja meg azokat a feladatokat, melyek az „átlagos” tanulók tanításán kívül a sajátos nevelési igényű tanulók nevelésével kapcsolatban nap mint nap felmerülnek. A sajátos nevelési igényű tanuló, a többi tanuló, a nevelőtestület és a szülők közvetett célcsoport, akik a többségi pedagóguson keresztül kapnak megsegítést. Az utazó gyógypedagógus célja az, hogy a sajátos nevelési igényű tanulóval kapcsolatos minden tanórai feladat elvégzésére alkalmassá tegye a többségi pedagógust, aki ezeknek az új gyógypedagógiai kompetenciáknak a felhasználásával alkalmassá válik az inkluzív nevelés megvalósítására, és ezáltal motiválttá válhat a sérüléssel, illetve a sajátos nevelési igényű tanuló egyéni sajátosságait figyelembe vevő fejlesztésével kapcsolatos új ismeretek megszerzésére. Természetesen ebben a modellben a gyógypedagógus is végezhet szükség szerint egyéni vagy kiscsoportos fejlesztést, megmutathatja és megtaníthatja ennek formáit és lehetőségeit, szem előtt tartva, hogy a rehabilitáció–rehabilitáció irányítása az ő kompetenciája marad abban az esetben is, ha a többségi pedagógus át is veszi ennek bizonyos ele-

meit. A tanórai tudatos egyéni fejlesztés megvalósulásához és az egyéni tanulási útvonalak kiépítéséhez szükséges tanórai differenciálás megvalósítását, megszervezését is segíti, méghozzá a legkülönbözőbb formákban.

A modell előnye, hogy az együttműködés konkrét, mert a pedagógussal, a munkaközösség-vezetőkkel és a munkaközösségekkel közösen zajlik. A konzultációk, megbeszélések az érintett tanuló fejlesztésére koncentrálnak. A modell alkalmazása során bevonható a stratégiaalkotásba az intézményvezetés egy vagy több tagja is. Az intézményi stratégia alakulására, a pedagógusok közötti tudás terjesztésére gyakorolt hatása a gyógypedagógus és a többségi pedagógus közvetlen kapcsolattartása és a konzultáción kidolgozott termékek miatt igen erős.

Termékei:

- együttműködési terv, melyben szerepel az együttműködő felek feladatmegosztása,
- kidolgozott feladatlapok,
- egyéni fejlesztési tervek,
- egyéni tanulási tervek,
- értékelési rendszer,
- tanulói portfólió stb.

Hosszú távú fenntarthatóságát az intézményi stratégia átalakítása biztosítja. Mivel változó pedagóguscsoportok vállalnak részt az innovációban, kisebb az „elkülönülő” fejlesztések veszélye. Az utazó gyógypedagógiai modell legfőbb előnye a rugalmasság. Az intézmények, a befogadó pedagógusok és a sajátos nevelési igényű tanuló igényeihez, szükségleteihez megfelelően intézményen belül változtatható.

Az együttműködési kultúra kialakítása kölcsönös együttműködés eredménye, amelyet segít az intézmények közötti kooperáció, az arra vonatkozó megállapodások magasabb szintű rögzítése.

Integrációt segítő gyógypedagógiai munkánk azt támasztja alá, hogy az utazó gyógypedagógiai modell alkalmazásával lehet a leginkább átfogó segítséget biztosítani, valamint ebben a modellben tud megvalósulni az a team-munka, mely egy inkluzív intézmény innovációs törekvéseinek leginkább megfelel.

3. A team-munka optimalizálása

A team az együttnevelés során különböző szakemberekből áll, amelynek tagjai rendszeresen és folyamatosan szakmai kapcsolatban állnak egymással a befogadó intézményben, illetve azokon a helyszíneken, melyek meglátogatása, megismerése igen

fontos a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló fejlesztése érdekében. A szakértői csoport létszáma változó lehet, de mindig tagja a pedagógus, aki a gyermek egyéni fejlesztését koordinálja az intézményben, és a gyógypedagógus, aki rehabilitációs–habilitációs szemléletével, tanácsaival segíti a team működését. A team tagjai különböző kompetenciákkal rendelkező szakemberek. A hatékony közös munka érdekében ezek tiszteletben tartása elengedhetetlen.

A team-munkának több helyszíne is meghatározható az együttnevelés megvalósítása során.

Megbeszélések

A team megszervezéséhez, a nyugodt munkalétkör kialakításához szükség van az intézmény vezetőjének támogatására. Fontos, hogy a pedagógusok el tudjanak menni a megbeszélésekre, ne kapjanak ezekre az időpontokra más iskolai feladatokat, ezért mindig érdemes konkrét időpontot kijelölni, akár az arra az időszakra vonatkozó intézményi munkarendben. Alapszabály, hogy a találkozók célja a sajátos nevelési igényű tanuló fejlesztésére vonatkozó minden lehetséges kérdés megválaszolása, a következő találkozóig a tevékenységek megtervezése, megszervezése és a nyitott, válaszra váró kérdések felszínre hozása. A team-tagoknak profitálniuk és ösztönzést kell meríteniük a közös munkából: ellenkező esetben ugyanis nem alakulnak ki a résztvevők azon készségei, melyek nélkül az együttnevelés elképzelhetetlen. Ha a team rendszeresen találkozó több személyből áll, célszerű vezetőt választani, aki ezeket a megbeszéléseket irányítja. (Két-három személy esetén erre nincs szükség.)

A megbeszélések céljainak és hatásköreinek kialakítása, deklarálása, az aznapi napi-rend bemutatása, az időtartamok tiszteletben tartása, a kezdési és a befejezési időpont betartása és az emlékeztetők, jegyzőkönyvek írása mind-mind a team-munka megfelelő minőségű tevékenységét biztosítják.

Tanórák

A kéttanáros modellben a két pedagógus együtt tanít az órák nagy részében. Ezt az oktatási formát *team-teaching* technikának hívják. Mindkét pedagógus egyenrangú félként jelenik meg az adott foglalkozáson, egymás között arányosan elosztott feladatokat lát el. Az ő tanórai team-munkájuk gondos tervezést és odafigyelést igényel.

Az utazótanári modellben a gyógypedagógus csak ritkán tevékeny résztvevője a tanórai munkának. Tanórai tevékenységének célja, hogy sérülésspecifikus eljárásokat vázoljon fel, bemutassa a különböző eszközök használatát, a differenciálás lehető-

ségeit stb. Az ő feladata tehát nem az óvónő, tanító vagy tanár mentesítése a tanórákon, hanem fejlesztési lehetőségek bemutatása, mely eljárásokat a befogadó pedagógus a következő tanórákon már önállóan is tud alkalmazni. Tevékenysége során hasznos információkat szerezhet a sajátos nevelési igényű gyermekekről, tanulókról és a befogadó osztályról is. Ezeket az ismereteket a következő konzultációkon hasznosítani tudják.

Beszélgetés a szülőkkel

A szülőkkel való beszélgetések leginkább az osztályfőnök feladatai közé tartoznak. Azutazó gyógypedagógus abban az esetben vesz részt ezeken, ha speciális probléma megbeszélésére kerül sor, illetve ha erre igényt tart valamelyik partner (akár szülő, akár pedagógus). Vannak olyan speciális esetek, amikor hatékonyabb, ha a gyógypedagógus találkozik a szülőkkel, például anamnézis felvételekor vagy nehezen megoldható, a sérülésből, sajátos nevelési igényből adódó problémák kezelésekor. Az ezeken a megbeszéléseken való részvételt természetesen szintén együtt tervezik a résztvevők, tapasztalataikat átadják egymásnak a következő szakmai team-megbeszélésen.

4. Az egyéni fejlesztési tervek

A sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók fejlesztése minden esetben egyéni fejlesztési terv alapján történik, melyet a gyermekkel foglalkozó gyógypedagógus közösen készít a befogadó pedagógussal, a szakértői és rehabilitációs bizottság véleménye, valamint saját diagnosztikus mérései alapján. Ha a terveket csak a gyógypedagógus készíti – ekkor a terv megvalósításának kisebb a hatékonysága –, a habilitációs–rehabilitációs tevékenység megvalósítása érdekében fontos, hogy a fejlesztési tervet a befogadó pedagógus is ismerje meg, hiszen ez az alapja a tanórákon történő egyéni megsegítéseknek és a differenciálás megtervezésének. Hatékonyabb az egyéni fejlesztési tervben leírtak megvalósítása, ha a befogadó pedagógus és a gyógypedagógus közösen készíti el az adott időszakra vonatkozó egyéni fejlesztési tervet.

A sajátos nevelési igényű tanulók speciális igényeinek kielégítése a fejlesztés közép-pontba állításával valósítható meg. Ez azonban nem azonos a pedagógiai korrekcióval. Azt jelenti, hogy egyéni tanulói igényekhez, az egyén fejlődési üteméhez igazodva differenciált foglalkoztatást és rugalmas alkalmazkodást alakít ki a pedagógus. A tanulók képességei és kompetenciái különböző fejlettségűek lehetnek. Ha egy készség, képesség, kompetencia fejlődését szeretnénk elérni, akkor olyan tevékenységeket kell végeztetni a tanulóval, melyek erre a képességre célzottan fejlesztő hatásúak lehet-

nek. A gyógypedagógus kezdetben nagyon sokat segíthet a tevékenység módjainak, eszközeinek kiválasztásában. Közös munkával biztosítani tudják a sajátos nevelési igényű gyermekek számára az egyéni tanulási stratégiákat.⁵

A sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók egyéni megsegítése az egyéni fejlesztési terv, illetve az egyéni tanulási terv alapján tanórán kívül és tanórai keretben, differenciálással és különböző nevelési, módszertani eljárások alkalmazásával is megvalósulhat. Ebben az esetben az egyéni megsegítés a tanóra szerves részeként, feltűnés nélkül, természetes módon valósul meg. A differenciált tanulás szervezése miatt a követelmények és az értékelés is szükségszerűen differenciáltan történik. A fejlesztő munkát a már meglévő készségekre, képességekre építve, a gyermek önbizalmának folyamatos pozitív megerősítése mellett lehet eredményesen végezni.

A tanórán kívüli rehabilitációs–rehabilitációs tevékenység végzése a gyógypedagógus kompetenciája. A foglalkozásokat azonban vele megosztva vagy az ő iránymutatásával végezheti a többségi pedagógus vagy a szakirányú végzettséggel nem rendelkező fejlesztőpedagógus. Gyógypedagógus közreműködésével történik a tanítási órákba beépülő rehabilitációs, rehabilitációs fejlesztés tervezése, majd a konzultáció is.

Kiemelt jelentőségű a tanórán kívüli szabadidős tevékenységekben rejlő rehabilitációs–rehabilitációs fejlesztés lehetősége. A sokrétű szabadidős program fejlesztő hatással van a közösségi, társas kapcsolatok alakítására. Ennek rendkívül nagy jelentősége van, hiszen a valódi integráció lényege az elfogadott és viszonzott kapcsolatrendszerben rejlik. Amennyiben differenciáltan tervezett a gyermek fejlődési folyamata, a társas dimenzió fejlesztését célzó tevékenységek integráló szerepet tölthetnek be, és megalapozzák azokat a képességeket, készségeket, melyek a szélesebb társadalom felé nyitnak utat a sérült gyermekek számára.

⁵ Kópatakiné Mészáros Mária: Az egyéni tanulási útvonalak kiépítése. In: Mayer József (szerk.): 31 Akadémia - Gyula, 2005. Innovatív környezet, inkluzív társadalom, integratív iskola. Országos Közoktatási Intézet. Budapest, 2006.

8. fejezet

Egyéni fejlesztési tervek

Ebben a fejezetben többféle típusú egyéni fejlesztési tervet mutatunk be. Reméljük, hogy a pedagógusok találnak köztük olyat, amelyet jól kezelhetőnek gondolnak és szívesen kipróbálnának, vagy kedvet kapva maguk alakítanak ki egy számukra minden szempontból megfelelőt.

1. Egyéni fejlesztési terv (4. évfolyam)

Név: A. P. T.

BNO kód: F 80.2 szenzoros diszfázia

Iskola: Gárdonyi Géza Általános Iskola Herman Ottó tagiskolája

Életkor, osztályfok: 11 év, 4. osztály

Időszak: 2008. április–június

Készítette: Rajnik Kata az osztályfőnökkel, Réthy Zsuzsannával való konzultációk után

A fejlesztés területei a szakvélemény és az előző fejlődési időszak tapasztalatai alapján:

- beszédértés, szövegértés,
- kifejező beszéd, szövegalkotás,
- szókincs,
- verbális memória,
- számfogalom,
- önbizalom.

Funkciók, amelyekre támaszkodni lehet:

- motiváció, szorgalom;
- összefüggések felismerése alapszinten megvan;
- szerialitás;
- logikus gondolkodás;
- általános tájékozottság;
- alapszókincs; annak ellenére, hogy nem anyanyelve a magyar és családon belül nem használja, sok szót, kifejezést ismer és használ.

<p>Fejlesztési terület: beszéd. A fejlesztés célja: szókincsfejlesztés, beszédészlelés, beszédértés fejlesztése, kifejező beszéd fejlesztése. Az értékelés alapelvei: ki tudja-e fejteni magát praktikus dolgokban, tud-e mondatokat megfogalmazni; megérti-e a tanórai elvárásokat, utasításokat, képes-e végrehajtani azokat. A beszéd fejlesztése folytatódjon tovább az előző fejlődési időszaknak megfelelően, folyamatosan.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: minden órán a tanító, a gyógypedagógus heti 1 órában, az osztályban.</p>	<p>Fejlesztendő készség: szókincs. Feladatok, tevékenységek: Minden feladattal, minden tevékenység közben spontán fejlődik. Lehetőleg minél több dolgot, kérést, tevékenységet fogalmazzunk meg. Tőle is várunk teljes, kerek mondatokat. Szövegek olvasása, újságcikkek, szókárttyák, képek párosítása. Készítsen rajzot szövegről. Írjon rajzról, képről szavakat, mondatokat, rövid szöveget. Játékok: ■ szókincs memory ■ ellentétpár memory ■ kakukktojás-játékok ■ szókincs-aktivizációs játékok, szóláncok, szabad asszociációs játékok témakörhöz kapcsolódva és szabadon is stb.</p>	<p>Munkaforma: frontális, csoportmunka, egyéni. Módszer: magyarázat, beszélgetés, megbeszélés, gyakorlás, játék, ellenőrzés, értékelés. Eszköz: feladatlapok, munkafüzetek, szókárttyák, képek, szövegek, mesék, történetek.</p>	<p>Idő: naponta legalább egy órába beépítve, napköziben is. Időkitöltőnek is jó.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: órán a tanító, egyéni fejlesztés keretében a gyógypedagógus.</p>	<p>Fejlesztendő készség: beszédértés, szövegértés. Feladatok, tevékenységek: Egyszerű kérdésekre válasz ki-keresése adott mondatból. Mondatokra kérdések megtalálása. Képről kérdezés, képre kérdések feltevése. Testséma fejlesztő gyakorlatokkal összekötött utasítások. Feladatok utasításait olvassa el és fel. Fogalmazza meg a saját szavaival, mit fog tenni.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, páros, csoportmunka. Módszer: magyarázat, beszélgetés, megbeszélés, gyakorlás, játék, ellenőrzés, értékelés. Eszköz: feladatlapok, képek, újságok.</p>	<p>Idő: minden órán.</p>

A táblázat a következő oldalon folytatódik.

	<p>A feladatok, egyéni fejlesztési alkalmak után is összefoglaljuk, mit csináltunk. Mondatok átfogalmazása a saját szavaival. Két mondatot kap: találja ki, ugyanazt jelenti-e vagy mást. Igaz-hamis: állítások képről, szövegről, bármiről, döntse el, igaz-e vagy hamis. Mondjon ugyanarról a képről igaz és hamis állításokat.</p>		
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: minden órán.</p>	<p>Fejlesztendő készség: kifejező beszéd (ezzel egy időben a gondolkodási műveletek, összefüggések meglátásai is fejlődnek). Feladatok, tevékenységek: Spontán fejlődik a szókincsfejlesztés, beszédértés és szövegértés fejlesztése által is. Válaszadás a tananyaggal kapcsolatos kérdésekre. Tananyagtól független kérdések, önmagára vonatkozó kérdések feltevése, ezekre való válaszadásra készítés, hogy a beszédkedve nőjön. Barkochba-játék.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, csoportos, frontális. Módszer: kooperatív tanulás, drámajáték, beszélgetés.</p>	<p>Idő: egyéni foglalkozások során mindig. Minden tevékenység közben figyeljünk oda rá külön is!</p>
<p>A fejlesztés követelménye: tudjon egyszerűbb gondolatokat, összefüggéseket önállóan megfogalmazni, kérdésekre egész mondattal válaszolni. Praktikus helyzetekre (pl. vásárlás, iskolai élet) vonatkozóan ismerje az alapszókészletet, és helyesen alkalmazza mondatokban.</p>			

Fejlesztési terület: emlékezet.

A fejlesztés célja: tanult szavak, kifejezések maradjanak meg emlékezetében tartósan is, lehessen ezekre új tudásokat építeni.

Az értékelés alapelvei: ne felejtse el tanuláshoz szükséges tevékenységeket, pl. tolltartó rendben tartása, felszerelés elhozása. Képes legyen a megtanuló szövegek egy részét ő is emlékezetből elmondani.

A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: minden órán a tanító, a gyógy-pedagógus.

Fejlesztendő képesség: verbális emlékezet.

Feladatok, tevékenységek: Memoriterek, szabályok tanulása.

Verstanulás. Egyéni követelmények szerint 2-3 versszak elég.

Szóláncjáték (meg kell jegyezni a szavakat egymás után, felsorolással).

Óra elején beszélgetünk valamiről. Óra végén felidézzük, miről beszélgettünk.

Óra elején elmondom, miből fog állni az óra. A végén megkérem, hogy mondja el ő, foglalja össze, hogy mit tettünk.

Kisebb témák, anyagrészek összefoglalása közvetlenül azok tanulása után vagy később. Segít, ha mondatbankból kell kiválasztania a tananyaghoz kapcsolódó mondatokat, és ezeket mondja el.

Rövid vázlat készítése egy-egy szóval és képekkel.

Munkaforma: frontális, csoportmunka, egyéni, páros munka.

Módszer: bemutatás, gyakorlás, segítségadás, ellenőrzés, és értékelés (nagyon fontos az állandó pozitív megerősítés, a beszédkezdés felkeltése miatt).

Eszköz: szövegek, versek, képek, piktogramok az emlékezeti tartalmak előhívásának megkönnyítéséhez.

Idő: napról napra valamennyi megtanuló, megjegyzendő szöveg legyen.

A fejlesztés követelménye: meg tudja tanulni két-három versszakot a tanuló versekből. Ne felejtse el szülői értekezletről szólni, ceruzát, felszerelést hozni.

Fejlesztési terület: számfogalom.

A fejlesztés célja: a százas számkörben műveletek végzése írásban és már fejben is. Szöveges feladatok megoldása (szövegértés!).

Az értékelés alapelvei: tud-e biztonsággal összeadni, kivonni a százas számkörön belül. Nyitott mondatok megoldása, eszközhasználat sikeres-e. Szorzótábla használatát tudja-e.

A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: matematikaórán a tanító, a győgyopedagógus heti 1 órában.

Fejlesztendő: számfogalom.
Feladatok, tevékenységek: Számkártyáknak megfelelő mennyiség kirakása gyöngyből. Kisebb-nagyobb, több-kevesebb megállapítása a százas számkörben.
Számsorozatok gyakorlása: pl. 0, 10, 20 stb. testsémás mondókával együtt.
Gyűjtős játék: 50-et kell összegyűjteni (100-at stb.). Húz egy számot, húz még, hozzáadja addig, amíg 50-et nem kap. Ugyanez dobókockákkal: addig kell dobni, amíg össze nem gyűjt 50-et.
Tízesek, egyesek. Páros, páratlan gyakorlása.
Labdadobálással összekötött számolás kettesével, hármasával.
0, 2, 4, 6...
0, 3, 6...
0, 10, 20... 100
Testsémával összekötve: egyiket jobb, másikat bal kézzel kapja el.
Hármasával számolásnál párosakat egyikkel, páratlant másikkal.
Szorzótábláról a szorzatok leolvasása.
Memóriafejlesztés is: szorzótábla tanulása, főleg az egyszerűbb számokkal.

Munkaforma: differenciált egyéni munka, páros munka.
Eszköz: számegyenes, Montessori-gyöngykészlet, számkártyák, szorzótábla.
Feladatlapok: Szabó Otília: Számtól számig I., II.
Schubitrax játékok
Módszer: bemutatás, gyakorlás, segítségadás, ellenőrzés, értékelés.

Idő: matematikaórán, egyéni fejlesztések során, korrepetálások alatt.

A fejlesztés követelménye: tízes átlépések, helyi értékek használata alakuljon ki. Szorzótábláról tudjon szorzatokat leolvasni.

<p>Fejlesztési terület: Szociális kompetenciák. A fejlesztés célja: szorongás csökkentése, önbizalom növelése. Az értékelés alapelvei: magabiztosabbá, önállóbbá válik-e.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: órán és órán kívül a tanító, a gyógypedagógus, a szülő.</p>	<p>Fejlesztendő készség: önismeret. Feladatok, tevékenységek: Gyakori és pontos pozitív megerősítés, nem általános, hanem konkrétan a helyzetre vonatkozó. Fordított feladathelyzetek: pl. akasztófajáték fordítva is (auditív észlelést, szerialitást is fejleszt). Akár a táblánál! Én adok neki feladatot, aztán ő ad nekem, pl. matematikából: melyik a több, mennyivel? 20+32 vagy 10+50? Én kitalálom, ő ellenőrzi. „Ilyennek lát a tanító néni, anyukám” stb. játék. „Ilyen jó tulajdonságaim vannak...” „Azt szeretik bennem az osztálytársaim, hogy...” Mozgás, festés, művészeti tevékenységek, ahol nincs jó-rossz megoldás, hanem minden jó.</p>	<p>Munkaforma: frontális, csoportmunka, egyéni, páros munka. Eszköz: bármilyen feladathoz a szükséges eszközök: színes ceruzák, gyurma, festékek stb. Módszer: drámajáték, szituációs játékok, beszélgetés, kooperatív tanulás.</p>	<p>Idő: órákon, egyéni fejlesztések során, korrepetálások alatt folyamatosan és rendszeresen.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: önállóbb, magabiztosabb munka (szem körüli tick csökkenése nagyon jó lenne).</p>			

2. Egyéni fejlesztési terv (óvodai nagycsoport)

Név: B.G.

BNO kód: F 70.0

Óvoda: XIII. ker. Meséskert Tagóvoda

Korcsoport: nagycsoport

Időszak: 2008. április-május-június

Készítette: Venterné Balogh Angelika utazó-gyógypedagógus, Jenei Andrea logopédus, Nemes Enikő fejlesztőpedagógus

Fejlesztendő területek az előző fejlesztési időszak tapasztalatai és a szakvélemény alapján:

- kognitív funkciók,
- általános ismeretek,
- terhelhetőség.

A fejlesztés fő feladata az iskolára való felkészítés, az olvasáshoz, íráshoz, számolás-hoz szükséges képességek és készségek fejlesztése.

Funkciók, melyekre támaszkodni lehet:

- feladatra való motivációja megnőtt;
- társas kapcsolatai jók;
- kiegyensúlyozott, együttműködésre képes.

A fejlesztés szinterei:

- csoportszoba (óvodapedagógusok, gyógypedagógus),
- tornaterem (óvodapedagógusok, fejlesztőpedagógus),
- fejlesztőszoba (fejlesztőpedagógus),
- logopédiai szoba (logopédus).

Fejlesztési terület: kognitív funkciók.

A fejlesztés célja: fejlődjenek a különböző funkciói.

Az értékelés alapelvei: önmagához mértén, dicsérettel, pozitív megerősítéssel.

A fejlesztő személye, a fejlesztés helye:
gyógypedagógus, óvodapedagógusok
csoportszobai célzott egyéni fejlesztéssel, ill. játéktevékenység közben, logopédus.

Fejlesztendő képesség: figyelem.
Feladat, tevékenység:
Hiányzó részlet megtalálása.
Két kép közötti különbség megtalálása.
Válogatás forma szerint.
Ismeretlen puzzle 3, 4, 5 darabos, szétvágott képek összerakása.
Sorozat folytatása.
Memóriakártyák párosítása.
Mondatban egy megbeszélt szó meghallása.
Egyforma – nem egyforma szójáték.
Mi változott meg? – játék az arckifejezéssel, mozdulatokkal, ruhával stb.

Eszköz: pálcica, logikai készlet, gyöngy, képek, pöttyi, kártya, memória, Bohóckártya, színes rudak.
Módszer: játék, gyakorlás, beszélgetés, ellenőrzés, értékelés.
Munkaforma: egyéni, kiscsoportos.

Idő: Hetente
2 × 15 perc.

A fejlesztés követelménye: Tudjon feladathelyzetben maradni kb.15 percig, vizuális és auditív figyelmének terjedelme és tartóssága fokozódjon, egyszerű változtatásokat embereken, tárgyakon vegyen észre.

<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: gyógypedagógus, óvodapedagógusok, anyanyelvi nevelés foglalkozások alkalmával logopédus.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: emlékezet. Feladat, tevékenység: Mi változott meg a mackón? Melyik bohócnak volt sárga füle? Melyik játék nincs az asztalon? Mi volt a X mellett (2, 3 elemmel)? Szósorok ismétlése. Mondatok ismétlése Sindelar-szósorokkal, 2 elemre való visszaemlékezés. Év végi műsorra verstanulás – képek segítségével, szómagyarázatokkal.</p>	<p>Eszköz: képek, mackók, apró tárgyak, Kinder-tojás játékok, versek, mondókák, autók, Bohóc-kártya, Mackó kártya, Sindelar-lapok. Módszer: játék, gyakorlás, beszélgetés, ellenőrzés, értékelés. Munkaforma: egyéni, kiscsoportos.</p>	<p>Hetente 3 × 15 perc.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: tanuljon meg egy rövid verset, épüljön be a <i>mellett</i> fogalom, értse a jelentését.</p>			
<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: gyógypedagógus és óvodapedagógusok a csoport-szobában, matematika-foglalkozások során, egyéni fejlesztéssel logopédus.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: szeritalítás. Feladat, tevékenység: Gyöngyfűzés auditív utasítás szerint, vizuális utasítás szerint. Pöttyi kirakó 3 elem szerint. Soralkotás logikai készletből. Soralkotás képekből. Sorozat alkotás színes rudakból. Két hang összekapcsolása (mgh. + msh.).</p>	<p>Eszköz: gyöngyök, pöttyi, logikai készlet, képek, tárgyak, színes rúd, hívóképek. Módszer: játék, gyakorlás, beszélgetés, ellenőrzés, értékelés. Munkaforma: egyéni, kiscsoportos.</p>	<p>Hetente 1 × 15 perc.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: segítséggel 3 elemet tudjon ritmikusan sorba rendezni, analógiásan tudjon két hangot összekapcsolni.</p>			

<p>Fejlesztési terület: pszicho-motoros funkciók. A fejlesztés célja: mozgása összerendezettebbek legyen. Az értékelés alapelvei: önmagához mérten, dicsérettel, pozitív megerősítéssel.</p>			
<p>A fejlesztő személye: fejlesztőpedagógus feladata a labdaterápia elmélete és gyakorlata alapján.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: mozgás, nagymozgás. Feladat, tevékenység: Labdagurítás társhoz. Labdagurítás eltérő távolságból. Labdagurítás eltérő irányba. Labdadobás társhoz. Labdaelkapás társtól. Távolságváltások. Ritmikus sorok. Labdaméret változtatása.</p>	<p>Eszköz: labda, pad. Módszer: játék, gyakorlás, ellenőrzés, értékelés. Munkaforma: egyéni, kiscsoportos.</p>	<p>Hetente 1 × 30 perc.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: gurításai pontosak legyenek, tudja elkapni a labdát, értse meg az utasításokat.</p>			
<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: gyógypedagógus.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: grafomotorium. Feladat, tevékenység: Célzott feladatok az írás-előkészítéshez.</p>	<p>Eszköz: Szebben akarok írni! c. könyv alapján. Módszer: bemutatás, gyakorlás, ellenőrzés, értékelés. Munkaforma: egyéni.</p>	<p>Hetente 1 × 10 perc.</p>
<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: óvodapedagógusok vizuális tevékenységek alkalmazásával.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: finommotorika. Feladat, tevékenység: homokrajzolás, cölöpépítő, fűzőcske, legó, vágás, ragasztás, színezés, gyurmázás, tépés, aszfaltkréta, egyszerű origami, szívószálfűzés.</p>	<p>Eszköz: homok, cipőfűző, dupló, legó, olló, papír, újságok, gyurma, papír, ceruza, aszfaltkréta, szívószál, tészta. Módszer: játék, gyakorlás, ellenőrzés, értékelés. Munkaforma: egyéni, kiscsoportos.</p>	<p>Naponta 15-30 perc motivált-ságtól függően.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: ujjai végre tudják hajtani az apróbb mozgást.</p>			

<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: óvodapedagógusok a mindennapi testnevelés-foglalkozások alatt. Logopédus.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: test-séma. Feladat, tevékenység: Hol van a baba karja, nyaka, háta...? Tedd a babzsákot a válladhoz, nyakadhoz, térdedhez... Melyik testrészedet érinted meg? – megnevezés. Melyik testrész hiányzik a képről? Babaöltöztető. Jobb oldal rögzítése saját testen.</p>	<p>Eszköz: tükör, baba, képek, Ez volnék én c. könyv. Módszer: játék, gyakorlás, ellenőrzés, értékelés. Munkaforma: egyéni, kiscsoportos, frontális.</p>	<p>Hetente 1 × 10 perc.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: képes legyen megnevezni minden főbb testrészét, tudja, melyik a jobb keze, jobb lába.</p>			
<p>A fejlesztő személye: fejlesztőpedagógus, gyógypedagógus.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: téri orientáció. Feladat, tevékenység: Mozgásutánczás (felnőtt mutatja). Főnt, lent. Előttem, mögöttem, melletttem relációsavak alkalmazása. Egyik oldal, másik oldal megnevezése.</p>	<p>Eszköz: képek, pad, szármoly, babzsák, karika, labda, kötél. Módszer: játék, gyakorlás, ellenőrzés, értékelés. Munkaforma: egyéni, kiscsoportos.</p>	<p>Hetente 2 × 10 perc.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: saját testéhez viszonyítottan a szóbeli utasításokat végre tudja hajtani, érzékeli, hogy a testének két fele van.</p>			
<p>Fejlesztési terület: beszéd. A fejlesztés célja: beszédmozgása ügyesedjen, kérésre tisztán ejtse a kialakított hangokat. Az értékelés alapelvei: tiszta ejtés és pontos munkavégzés, illetve koncentrált figyelem esetén szóbeli, pozitív megerősítés.</p>			
<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: logopédus kiscsoportos beszédterápiás foglalkozásokon, hetente 2 órában.</p>	<p>Fejlesztendő készség: artikulációs mozgás. Feladat, tevékenység: Játékos hangutánczás. Direkt ajakgyakorlatok. Artikulációs nyelvügyesítő mozgások szájteáren kívül. Artikulációs nyelvügyesítő mozgások szájteáren belül.</p>	<p>Eszközök: tükör, szájképek, hívóképek. Módszer: bemutatás, ellenőrzés, értékelés, azonnali javítás, gyakorlás, játék. Munkaforma: egyéni, kiscsoportos.</p>	<p>A logopédiai foglalkozások alkalmával, minden foglalkozáson kb. 5 percben.</p>

<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: logopédus kiscsoportos beszédterápiás foglalkozásokon, hetente 2 órában.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: hallási differenciálás. Feladat, tevékenység: S-sz, zs-z, cs-c hangok izolált differenciálása. S-sz, zs-z, cs-c hangok differenciálása szavakban. Helyes-helytelen ejtés differenciálása.</p>	<p>Eszközök: hívóképek, képkártyák. Módszer: bemutatás, ellenőrzés, értékelés, azonnali javítás, gyakorlás, játék. Munkaforma: egyéni.</p>	<p>A logopédiai foglalkozások alkalmával, minden foglalkozáson kb. 5 percben</p>
<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: logopédus kiscsoportos beszédterápiás foglalkozásokon, hetente 2 órában.</p>	<p>Hangfejlesztés: R hang fejlesztése. Automatizálás: s, zs, cs, sz, z, c hangok automatizálása különböző fonetikai helyzetekben.</p>	<p>Eszközök: képek, feladatlapok. Módszer: bemutatás, ellenőrzés, értékelés, azonnali javítás, gyakorlás, játék. Munkaforma: egyéni.</p>	<p>A logopédiai foglalkozások alkalmával, minden foglalkozáson kb. 10 percben.</p>
<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: logopédus kiscsoportos beszédterápiás foglalkozásokon, hetente 2 órában.</p>	<p>Motoros differenciálás: S-sz, zs-z, cs-c hangok differenciálása szavakban, hívóképek segítségével.</p>	<p>Eszközök: hívóképek, képkártyák. Módszer: bemutatás, ellenőrzés, értékelés, azonnali javítás, gyakorlás, játék. Munkaforma: egyéni.</p>	<p>A logopédiai foglalkozások alkalmával, minden foglalkozáson kb. 5 percben</p>
<p>A fejlesztő személye, a fejlesztés helye: logopédus kiscsoportos beszédterápiás foglalkozásokon, hetente 2 órában.</p>	<p>Fejlesztendő készség: grammatikai. Mondatalkotás: Állító és tagadó mondatok alkotása. Tiltó mondatok alkotása. Tőmondatok jelen és múlt időben. Egyszerű bővített mondatok. Kívánságot kifejező mondat. Tőmondat két állítmánnyal. Tárggyal és helyhatározóval bővített egyszerű mondat.</p>	<p>Eszközök: <i>Én is tudok beszélni</i> c. könyv képei, mondatai, társasjátékok, kártyák, eseményképek, apró tárgyak, tárgyképek. Módszer: bemutatás, beszélgetés, gyakorlás, játék.</p>	<p>A logopédiai foglalkozások alkalmával, minden foglalkozáson kb. 10 percben.</p>

A táblázat a következő oldalon folytatódik.

	<p>Szókincs: <i>Főnevek:</i> tárgyak nevének megtanulása – passzív és aktív szókincsbe építése, tárgyképek nevének tanulása. <i>Igék:</i> mozgások megfigyelése, utánzása, nevének megjegyzése, képeken mozgások felismerése, megnevezése. A tavasz jellemzői, tavaszi ruhadarabok.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, kiscsoportos.</p>	
--	---	--	--

3. Egyéni fejlesztési terv (3. évfolyam)

Név: Cs. B.

BNO kód: F 81.0; F 81.1

Iskola: Csata utcai Általános Iskola

Életkor, osztályfok: 3. osztály

Időszak: 2008. április-május-június

Készítette: Tóth Anita utazó-gyógypedagógus, az osztályban tanító pedagógusokkal konzultálva

Tanárok: Tompa Irén (környezetismeret), Virág Éva (magyar nyelv és irodalom)

A fejlesztés területei az előző fejlesztési időszak tapasztalatai alapján:

- figyelem,
- rész-egész viszony,
- auditív emlékezet,
- vizuális emlékezet,
- szókincs,
- szövegértés.
- Olvasási tempója lassú, szótagolva, olykor betűzve, sok hibával olvas. Olvasási technikája még nem elegendő az önálló szövegfeldolgozáshoz. Fejlesztésre szorul az olvasási technika és a szövegértés.

Funkciók, melyekre támaszkodni lehet:

- vizuális észlelése megfelelő;
- térben megfelelően tájékozódik, de a jobb-bal irányokat téveszti;
- testsémája kialakult;
- auditív észlelése megfelelő.

<p>Fejlesztési terület: szociabilitás. A fejlesztés célja: szabályok betartása. Az értékelés alapelvei: a gyermek egyéni képességeihez mérten történik.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórákon a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetencia: szociális kompetencia. Feladatok, tevékenységek: Szabályok betartásához való következetes ragaszkodás. Öntörvényűség csökkentése, önkontroll növelése. Többiekkel való együttműködés bátorítása: feladatok, melyeknél a cél elérése csak közösen lehetséges.</p>	<p>Munkaforma: differenciált egyéni és csoportmunka. Módszer: magyarázat, megbeszélés, kooperatív tanulás. Eszköz: differenciált feladatlapok, játékok.</p>	<p>Idő: folyamatosan.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: környezetismeret-órákon a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: szociális kompetencia. Feladatok, tevékenységek: Társas tevékenységbe való bevonás. Szabályok betartásához való következetes ragaszkodás. Önkontroll növelése, várja ki, míg társai elmondják véleményüket. Többiekkel való együttműködés bátorítása: feladatok, melyeknél a cél elérése csak közösen, kooperatív tanulás megvalósításával lehetséges.</p>	<p>Munkaforma: differenciált egyéni és csoportmunka. Módszer: magyarázat, megbeszélés, kooperatív tanulás. Eszköz: differenciált feladatlapok, játékok.</p>	<p>Idő: folyamatosan.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: A szabályokat tartsa be. Legyen együttműködőbb.</p>			

<p>Fejlesztési terület: orientáció. A fejlesztés célja: térbeli és időbeli tájékozódás. Az értékelés alapelvei: a gyermek egyéni képességeihez mérten történik.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórákon a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: időbeli tájékozódás. Feladatok, tevékenységek: Időszalag tanulmányozása. Beszélgetés a haza fogalmáról, múltjáról, jelenéről. Események hozzárendelése időpontokhoz. Események időrendben. Mindig kapjon támogatást az idő elvont fogalmának könnyebb megértése céljából. Az időszalag könnyen elérhető helyen legyen. Kapjon támogatást képekkel és magyarázatokkal.</p>	<p>Munkaforma: differenciált egyéni és csoportmunka. Módszer: magyarázat, megbeszélés, szemléltetés, ellenőrzés, értékelés, kooperatív tanulás. Eszköz: differenciált feladatlapok, időszalag, képek.</p>	<p>Idő: témakörökhöz kapcsolódva.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: környezetismeret-órákon a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: téri orientáció. Feladatok, tevékenységek: Irányok meghatározása (Csoszogó, irányfüzet). Térkép használata. Az irány, a távolság és a viszonyítási pont jelentősége a helymeghatározásban (alatt, mellett, jobbra, balra). Évszakok, napszakok változása. Az évszakok jellemzőihez kapcsolódva a napszakok jellemzőinek meghatározása.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, frontális és csoportos. Módszer: magyarázat, megbeszélés, kooperatív tanulás. Eszköz: térkép, tankönyv, munkafüzet, évszakóra, napszakóra.</p>	<p>Idő: témakörökhöz kapcsolódva.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: Tájékozódjon a mindennapok időviszonyaiban. Figyelje meg az évszakok és az évszakoknak megfelelően a napszakok változását. Fejlődjön térérzékelése és térérzete az irányok, távolságok, hosszúságok mérésével.</p>			

Fejlesztési terület: beszéd.

A fejlesztés célja: szókincs bővítése tantárgyakhoz kötötten, mondatalkotás, szövegértés.

Az értékelés alapelvei: diagnosztikus mérések alapján.

<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórákon a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: szó-kincs, szövegértés, mondatalkotás. Feladatok, tevékenységek: Jelentésmagyarázat összekötés. Azonos alakú, rokon értelmű, ellentétes jelentésű szavak használata. Szavak gyűjtése, csoportosítása, főfogalom meghatározása. Összefüggő mondatok alkotása adott témáról. Szövegértés: hiányos mondatok kiegészítése. Szövegfeldolgozás (mese, ismeretterjesztő szöveg, elbeszélés). Lényegkiemelés szóban, kérdések alapján.</p>	<p>Munkaforma: differenciált egyéni, frontális. Módszer: magyarázat, megbeszélés, beszélgetés, ellenőrzés, értékelés. Eszköz: differenciált feladatlapok, szókérdőív.</p>	<p>Idő: folyamatosan.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: környezetismeret-órákon a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: szó-kincs, szövegértés, mondatalkotás. Feladatok, tevékenységek: Fogalmak összekötése képeken. Szavak gyűjtése, csoportosítása, főfogalom meghatározása: a tanteremben megfigyelhető anyagok megnevezése, csoportosítása. Ismeretszerzés szöveg és ábra alapján: térkép. Tapasztalatok elmondása összefüggő mondatokban.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, frontális, csoportos. Módszer: beszélgetés, magyarázat, ellenőrzés, értékelés. Eszköz: feladatlap, könyv, munkafüzet.</p>	<p>Idő: témakörökhöz kapcsolódva.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: pontosabb és folyamatosabb olvasási technika. Az értelmező olvasási képesség kialakításához megfelelő alapok megszilárdultak. Összefüggő mondatokat tud alkotni adott témáról. Készség szinten használja a tér- és időfogalmakat a megfigyelésben, az elemzésben, a tapasztalatok szóbeli elmondásában és írásos rögzítésében.</p>			

<p>Fejlesztési terület: emlékezet.</p> <p>A fejlesztés célja: emlékezetben tartott elemek számának növelése, a vizuális információk pontos előhívása, a hallott információk megőrzése és felidézése.</p> <p>Az értékelés alapelvei: a gyermek egyéni képességeihez mérten, szóbeli dicsérettel.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórán a tanár. Heti 1 órában gyógy-pedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: vizuális emlékezet.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Memóriajáték: szavak, rövid mondatok vannak a fóliára írva. Pár perc megjegyzési idő után letakarjuk a fóliát, és a gyerekek elmondják, hogy mely szavak szerepeltek a fólián. Egyszerű visszaemlékezési tevékenységek, írott szavak, kifejezések felidézésének fejlesztése, szabályok, szósorok, rövid memoriterek, történetek felidézése. Verstanulás.</p>	<p>Munkaforma: egyéni és csoportmunka.</p> <p>Módszer: beszélgetés, magyarázat, ellenőrzés, értékelés.</p> <p>Eszköz: fólia, írásvetítő, képek, memóriajáték, betűkártyák, szóképek, feladatlapok.</p>	<p>Idő: folyamatosan. 10 perc az óra elején. Ott-hon.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórán a tanár. Heti 1 órában gyógy-pedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: auditív emlékezet.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Szavak, mondatok visszamondása. Szólánc. Rövid mese vagy történet visszamondása. Életkorának, egyéni sajátosságainak megfelelő hosszúságú, felolvasott szöveg tartalmának, lényegének elmondása.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, frontális.</p> <p>Módszer: beszélgetés, magyarázat, ellenőrzés, értékelés.</p> <p>Eszköz: játék.</p>	<p>Idő: folyamatosan.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: emlékezzen legalább 4 elemre, legyen képes megőrizni és felidézni a hallott információk lényeges elemeit.</p>			

<p>Fejlesztési terület: gondolkodás. A fejlesztés célja: az egész és a részek kapcsolatának felismerése. Az értékelés alapelvei: differenciáltan, egyéni képességeihez mérten történik.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórákon a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: rész-egész viszony. Feladatok, tevékenységek: Főfogalom alá történő rendezés. A szöveg részekre bontása, vázlatpontos sorba rendezése. Összetartozó mondatok párosítása. Szétvágott betűk, szavak, mondatok hiányzó részeinek pótlása. Történet képeinek szétvágása, összeillesztése. Történetek szövegrészeinek, mondatainak összeillesztése, sorba rendezése.</p>	<p>Munkaforma: differenciált egyéni és csoportmunka. Módszer: beszélgetés, magyarázat, ellenőrzés, értékelés. Eszköz: feladatlapok, képek, szó- és mondatkártyák.</p>	<p>Idő: folyamatosan, témakörhöz kapcsolódva.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: környezetismeret-órákon a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: rész-egész viszony. Feladatok, tevékenységek: Témakörhöz kapcsolódó képek összerakása. Szövegrészek mondatainak összeillesztése. Az ismeretterjesztő szövegek hosszabb szavainak szótagokra bontott szótagkártyáinak összeillesztése, ezzel az olvasás technikájának fejlesztése is.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, csoportos. Módszer: beszélgetés, magyarázat, ellenőrzés, értékelés. Eszköz: képek, hosszú szavak szétvágva, mondatcsíkok.</p>	<p>Idő: témakörhöz kapcsolódva.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: Osszon egészet részekre. Képrészletekből rakjon össze képet. Ismerje fel a mondatok értelemszerű egymás utáni összeillesztésének fontosságát.</p>			

4. Egyéni fejlesztési terv (óvodai középső csoport)

Név: K. M.

BNO kód: F 80.2 (A beszédmegértés zavara)

Korcsoport: középső csoport

Időszak: 2007. április-június

Készítette: Maitz Márta (óvodai logopédus), Dr. Kuberka Zoltánné és Benson Eszter (óvodapedagógusok), Jenei Andrea (utazó logopédus)

A fejlesztés területei az előző fejlesztési időszak tapasztalatai és a szakvélemény alapján:

- beszédészlelés, beszédmegértés,
- auditív figyelem,
- verbális emlékezet,
- mozgáskoordináció, egyensúlyérzékelés, impulzivitás, fokozott mozgásos aktivitás,
- általános ismeretek,
- kognitív képességek: figyelem, emlékezet, képzelet, gondolkodás.

Funkciók, melyekre támaszkodni lehet:

- társas kapcsolatai kialakulóban vannak – ezen keresztül lehet fejlesztő játékokat, páros játékokat játszani;
- felnőttekhez való ragaszkodása;
- jól motiválható, aktív;
- beszédmegértése sokat fejlődött, ez teszi lehetővé, hogy társaival egyre többet és jobban beszél és játszik, de beszéde, szociális kompetenciája, érzelmi intelligenciája intenzív fejlesztésre szorul.

<p>Fejlesztési terület: beszéd.</p> <p>A fejlesztés célja: a beszéd alaki és tartalmi fejlesztése, beszédészlelés és a beszéd-megértés fejlesztésével, az auditív figyelem kialakításával.</p> <p>Az értékelés alapelvei: önmagához mért fejlődés, szóbeli, pozitív megerősítés a játékok közben és után.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: csoportszobában az óvónők.</p>	<p>Fejlesztendő terület: szó-kincs.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Cselekvések nevének megtanulása – passzív és aktív szó-kincsbe építése, tárgyképek nevének tanulása. Szómagyarázat természetes helyzetekben (1-2 szó). Tárgyak nevének főfogalom alá rendelése – gyümölcsök, állatok. Állatmesék állatainak mozgását mindig mutassuk be, hangját utánozzuk (cammog, repül, oson stb.). Játék: <ul style="list-style-type: none"> ■ Hogy mozog a: medve, varjú, tehén stb.? ■ Mozgások utánzásával és hangutánzással lehet a tornatermi tevékenységekbe ágyazottan is gyakorolni, játszani. ■ Mit visz a kishajó? </p>	<p>Munkaforma: egyéni.</p> <p>Módszer: bemutatás, magyarázat, beszélgetés, játék.</p> <p>Eszköz: környezetünk tárgyai, képek, könyvek, játékok, játéktárgyak.</p>	<p>Idő: napi rendszerességgel, az óvodai tevékenységekhez kapcsolva, pár percben.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: logopédiai terápia során a logopédus.</p>	<p>Fejlesztendő terület: szó-kincs, grammatikai készség.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Szó-kincsfejlesztés a megkésett beszédfejlődés terápiája alapján. Cselekvések megnevezése – ígék. Tárgyeset kialakítása: „Mit vettem el?” „Mit eszik?” „Mit szeretsz, mit nem szeretsz?” „Mit tettem oda?” Egyszerű, tárgygal bővített mondatok alkotása (Mit? Kit?).</p>	<p>Munkaforma: egyéni.</p> <p>Módszer: bemutatás, beszélgetés, magyarázat, gyakorlás, játék.</p> <p>Eszköz: képek, <i>Már én is tudok beszélni</i> c. könyv, apró tárgyak, logopédiai játékok.</p>	<p>Idő: hetente 2-3-szor a logopédiai foglalkozások kb. felében.</p>

A táblázat a következő oldalon folytatódik.

	<p>Többes szám használata (Mik? Kik?).</p> <p>Többes szám és tárgyeset használata (Miket? Kiket?).</p> <p>Egyszerű, helyhatározóval bővített mondatok alkotása (Hol? - ...-ban, ...-ben).</p> <p>Birtokjelek használata (Kié? Mié?).</p>		
<p>A fejlesztés követelménye: Nevezze meg környezetében helyesen a cselekvéseket. Tudjon tárgyakat főfogalom alá csoportosítani, főfogalmakat megnevezni. Használja a kialakított nyelvtani szerkezeteket analógiás mondatokban és a spontán beszédben.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: csoportszobában az óvónők, anyanyelvi foglalkozások alatt, után.</p>	<p>Fejlesztendő terület: mondatalkotás kommunikációs helyzetekben.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Spontán beszélgetés a gyermeket érdeklő témáról, természetes közlésigényére építve. Felolvasás a gyermek számára érdekes könyvből, folyóiratból (minden kérdésére válaszolni kell; többször kell elolvasni ugyanazt a szöveget). Értésellenőrzés: elmondott mese vagy történet végig-hallgatása után válaszadás a feltett kérdésekre (2-3 mondatból álló történetek). Mondatok megértésének ellenőrzése. Ok-okozati összefüggések megértésének ellenőrzése.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, kiscsoportos.</p> <p>Módszer: beszélgetés, játék.</p> <p>Eszköz: képek, könyvek, újságok, játékok.</p>	<p>Idő: napi rendszerességgel, az óvodai tevékenységekhez kapcsolva, pár percben.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: logopédiai terápia során a logopédus.</p>	<p>Fejlesztendő terület: mondatalkotás.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Beszélgetés egyszerű kérdésekre egyszerű válaszokkal. Mondatok alkotása analógiás képekről. Mondatok alkotása eseményképekről.</p>	<p>Munkaforma: egyéni.</p> <p>Módszer: bemutatás, gyakorlás, játék.</p> <p>Eszköz: analógiás képek, <i>Már én is tudok beszélni</i> c. könyv.</p>	<p>Idő: Hetente 2-3-szor a logopédiai foglalkozásokon kb. 5 percben.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: használja a kialakított nyelvtani szerkezeteket analógiás mondatokban és a spontán beszédben.</p>			

<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: csoportszobában az óvónők anyanyelvi foglalkozások alatt, után.</p>	<p>Fejlesztendő terület: beszéd-észlelés. Feladatok, tevékenységek: Szóismétlés. Hosszú köznapi szavak ismétlése. Játék: „Ismételd meg, amit a báb mond!”, név-út játék, álatnév-út játék. Meséből saját név, később egy-egy állat nevének kihallása (jelzése tapssal, felállással stb.).</p>	<p>Munkaforma: egyéni, kiscsoportos. Módszer: beszélgetés, játék, mese, bábozás. Eszköz: képek, könyvek, újságok, játékok, bábok.</p>	<p>Idő: napi rendszerességgel, az óvodai tevékenységekhez kapcsolva, pár percben.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: logopédiai terápia során a logopédus.</p>	<p>Fejlesztendő terület: beszéd-észlelés. Feladatok, tevékenységek: Szóismétlés. Hosszú köznapi szavak ismétlése. Játék: „Ismételd meg, amit a báb mond!”, név-út játék, álatnév-út játék. Meséből saját név, később egy-egy állat nevének kihallása (jelzése tapssal, felállással stb.).</p>	<p>Munkaforma: egyéni. Módszer: bemutatás, gyakorlás, játék. Eszköz: analógiás képek, <i>Már én is tudok beszélni c.</i> könyv.</p>	<p>Idő: hetente 2-3-szor a logopédiai foglalkozásokon kb. 5 percben.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: Saját nevét hallja meg rövid mesében, és tudja egy jellel jelezni. Tudjon hosszú köznapi kifejezéseket megismételni.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: csoportszobában az óvónők, anyanyelvi foglalkozások alatt, után.</p>	<p>Fejlesztendő terület: verbális emlékezet. Feladatok, tevékenységek: Mesék: A három kiscica, A legszébb vasárnap. Dalok: Ültem ringó..., Én kicsike vagyok..., Jöttem karikán... Mondókák: Anyukám, anyukám, találd ki... Többször kell hallania ugyanazt a mesét. Auditív figyelmének nehézsége miatt szükséges, hogy a meséket részekre bontva hallja. Minden részhez lásson egy-egy képet, hogy a mese tartalmának, jelentésének megértését vizuális inger is segítse. Nagyon jó lenne, ha lenne lehetőség diavetítésre, mert az segítené koncentrálni a figyelmét.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, kiscsoportos. Módszer: beszélgetés, játék, mese, bábozás. Eszköz: képek, könyvek, játékok, bábok.</p>	<p>Idő: napi rendszerességgel, az óvodai tevékenységekhez kapcsolva, pár percben.</p>

<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: logopédiai terápia során a logopédus.</p>	<p>Fejlesztendő terület: verbális emlékezet.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Ugyanazokat a meséket, dalokat, mondókát használva, a mesék szavainak, szókapcsolatainak, mondatainak magyarázata mozdulatokkal, képekkel szemléltetve:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ mesék képtörténetei, ■ képek sorba rendezése, ■ válasz a mesével kapcsolatos kérdésekre, ■ meseszereplők összegyűjtése, ■ események összegyűjtése, ■ mondatalkotás meseképekről. <p>A dalok és a mondóka megtanulása, egyenletes lüktetés érzékelése mozgással, tapssal, hangszerekkel.</p>	<p>Munkaforma: egyéni.</p> <p>Módszer: bemutatás, gyakorlás, játék.</p> <p>Eszköz: meseképek.</p>	<p>Idő: hetente 2-3-szor a logopédiai foglalkozásokon kb. 5 percben.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: Tudjon néhány percig a mesére figyelni (2-3 perc). Képek segítségével egyszerű mondatokkal mondja el a meséket.</p>			
<p>Fejlesztési terület: mozgáskoordináció, egyensúlyérzékelés.</p> <p>A fejlesztés célja: ügyesedjen a mozgása, végig tudjon menni a padon, két széles vonal között lassan átmenni úgy, hogy ne lépjen ki.</p> <p>Az értékelés alapelvei: egyéni bánásmód, pozitív értékelés.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: tornaszobában az óvónők, a mindennapos testnevelés és testnevelés-foglalkozások alatt, után.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: nagymozgás, egyensúly.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Járásgyakorlatok. Futások. Kúszás, mászás. Vonalon és padon járás. Gurulás.</p>	<p>Munkaforma: frontális.</p> <p>Módszer: bemutatás, gyakorlás, játék.</p> <p>Eszköz: padok, vonalak.</p>	<p>Idő: a tornatermi foglalkozások idejében, szükség szerint.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: koordinált csúszás, kúszás, mászás a pad szélesebb felén.</p>			

<p>Fejlesztési terület: általános ismeretek. A fejlesztés célja: általános tájékozottságának kialakítása. Az értékelés alapelvei: egyéni bánásmód, pozitív értékelés.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: csoportszobában az óvónők környezeti nevelés során.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: test-séma. Feladatok, tevékenységek: A tavasz jellemzői. Tavaszi ruházat: melyik testrészekre való? Főbb testrészek megnevezése saját testen, babákon, rajzokon.</p>	<p>Munkaforma: frontális, páros, egyéni. Módszer: bemutatás, játék, beszélgetés. Eszköz: babák, babák képei, igazi ruhák, játékruhák, ruhák képei, baba-puzzle, babaöltöztető.</p>	<p>Idő: a foglalkozások idejében, egyéni fejlesztés során, az adott témakörhöz kapcsolódva, játékidőben tevékenykedtetve, játszva.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: logopédiai szobában a logopédus.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: test-séma. Feladatok, tevékenységek: A tavasz jellemzői. Tavaszi ruházat: melyik testrészekre való? Főbb testrészek megnevezése saját testen, babákon, rajzokon. Mozgások: mozdulatutánnázással, gurulással, forgással. „Ez a szemem, ez a szám, ez meg itt az orrocskám...” kezdetű vers megtanulása, elmutogatása.</p>	<p>Munkaforma: egyéni. Módszer: bemutatás, játék, beszélgetés. Eszköz: babák, babák képei, igazi ruhák, játékruhák, ruhák képei, babaöltöztető.</p>	<p>Idő: a foglalkozásokon kb. 5 percben.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: csoportszobában az óvónők.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: önmagára és családjára vonatkozó ismeretek. Feladatok, tevékenységek: Kinek mi a foglalkozása a családban?</p>	<p>Munkaforma: egyéni. Módszer: beszélgetés. Eszköz: papír, ceruza.</p>	<p>Idő: szükség szerint.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: testrészeket nevezzen és mutasson meg saját magán, társain, babákon, rajzokon. Tudja szülei foglalkozását.</p>			

5. Egyéni fejlesztési terv (2. évfolyam)

Név: M. L. O.

BNO kód: F. 90

Iskola: Pannónia Általános Iskola

Életkor, osztályfok: 9 éves, 2. osztály

Időszak: 2008. április-június

Készítette: Antal Gabriella, az osztályban tanító pedagógusokkal konzultálva

Tanító: Gerhart Lászlóné (magyar nyelv és irodalom), Baróta Gitta (matematika, környezetismeret)

A fejlesztés területei az előző fejlesztési időszak tapasztalatai alapján:

- szociabilitás,
- beszéd (szókincs, beszédészlelés és megértés),
- mozgás (beszéd),
- figyelem,
- általános tájékozottság.

Funkciók, melyekre támaszkodni lehet:

- vizuális észlelése, differenciálása jó;
- auditív észlelése jó;
- térbeli, síkbeli tájékozódása jó.

M. L. O. a 2. osztály NAT-követelményei szerint halad, a kompetenciaalapú program-csomagok programtantervei alapján tanul. A követelmények teljesítéséhez folyamatos egyéni és differenciált megsegítésre van szüksége.

Fejlesztési terület: szociabilitás.

A fejlesztés célja: alkalmazkodni tudjon az iskola, illetve az osztálytermi szabályokhoz, tanítóival és osztálytársaival megfelelő kapcsolatot teremtsen, az osztályközösségbe illeszkedjen be.

Az értékelés alapelvei: önmagához képest, folyamatosan.

<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: mindennap a tanítási órákon, szünetben és játékidőben a tanítók, illetve heti 10 órában a gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetenciák: Szociális kompetencia. Közösség szokásaihoz, normáihoz való igazodás megtanulása, szokások, szabályok interiorizálása. Feladatok, tevékenységek: Drámajátékok, szituációs játékok (gyümölcssaláta-játék). Másokra való odafigyelés. Egy rossz szokás levetkőzése – adott idő alatt, rendszeres beszámolóval. Problémamegoldás képességének fejlesztése szituációs játékokban, eseményképek történeteivel, hiányos szövegek befejezésével. Szabálykövetés, szabályalkotás. Napi rutin kialakítása (a hiányos rajz segítségével, később fogalmazással). Gyermekkel közösen megalkotott, jelenlévő, egyszerű, érthető, betartható és következetesen betartatott szabályrendszer felállítása. Következetes jutalmazás-büntetés.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, csoportos, frontális. Módszer: szemléltetés, magyarázat, drámajáték, szituációs játék. Eszköz: szerepjátékhoz szükséges jelmezek, eszközök, feladatlapok, képsorozatok.</p>	<p>Idő: naponta az adott szituációban, ill. játékokhoz kötötten és a szövegértés-szövegalkotási kompetencia fejlesztése során.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: mindennap a tanítási órákon, szünetben és játékidőben a tanítók, illetve heti 10 órában a gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetenciák: Kapcsolat felnőttekkel. Feladatok, tevékenységek: Magázódás – szabályai, formái. Bizalomjátékok. Beszélgetés a problémahelyzeteknek megfelelő szituációkban. Rövid időre szóló (tartalomtól függően 5 perc, 1 óra vagy az egész nap) egyezségek, megállapodások. Tanár–diák kapcsolat szabályai – szituációkon és szituációs játékokon keresztül.</p>	<p>Munkaforma: egyéni. Módszer: beszélgetés, magyarázat, drámajáték, szituációs játék.</p>	<p>Idő: mindennap az adott szituációban, ill. játékokhoz kötötten és szövegértés-szövegalkotási kompetencia fejlesztése során.</p>

<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: mindennap, a tanítási órákon, szünetben és játékidőben a tanítók, illetve heti 10 órában a gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetenciák: Kapcsolat osztálytársakkal. Feladatok, tevékenységek: Csoportmunka formáinak megtanulása. Viselkedési és munkaszabályok csoportmunkában. Bizalom, felelősség kialakítása. Munkamegosztás, együttműködés a kooperatív csoportban. Játék a szünetben.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, kiscsoportos. Módszer: szemléltetés, magyarázat, kooperatív tanulás, játék.</p>	<p>Idő: mindennap az adott szituációban.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: Udvarias magatartás nevelőivel szemben. Kezden együttműködni osztálytársaival a kooperatív csoportokban. Tudjon megfelelő formában segítséget kérni tanáraitól és társaitól. Az osztályban elfoglalt helye tudatosodjon benne.</p>			

<p>Fejlesztési terület: beszéd. A fejlesztés célja: Ismerjen minél több tantárgyspecifikus szót, és azokat adekvátan tudja alkalmazni. Az értékelés alapelvei: önmagához képest, folyamatosan.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórákon a tanító. Heti 6 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetencia: szövegértés-szövegalkotás. Fejlesztési terület: szókincs. Feladatok, tevékenységek: Azonos jelentésű szavak párosítása. Kakukktojás-keresés. Képről szógyűjtés. Szavak megmagyarázása. Szóláncjáték. Ismeretlen szavak értelmezése. Szómagyarázat természetes helyzetekben (1-2 szó). Használt szavak értésének ellenőrzése.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, csoportos. Módszer: szemléltetés, bemutatás, magyarázat, gyakorlás, ellenőrzés, értékelés, kooperatív tanulás. Eszköz: <i>Játékház</i> olvasókönyv, <i>Játékház</i> feladatlapjai, képek, szóképek.</p>	<p>Idő: adott témakörben folyamatosan.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: irodalomórákon a tanító. Heti 6 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetencia: szövegértés-szövegalkotás. Fejlesztési terület: beszédészlelés. Feladatok, tevékenységek: Rövid és hosszú köznapi szavak ismétlése. Tempóváltással szavak ismétlése.</p>	<p>Munkaforma: differenciált egyéni, csoportos. Módszer: szemléltetés, magyarázat, gyakorlás, beszélgetés, játék.</p>	<p>Idő: minden témakörben folyamatosan az óra első részében.</p>

A táblázat a következő oldalon folytatódik.

	<p>Egymáshoz kapcsolódó szavak gyűjtése (evéshez, tantárgyhoz, fürdéshez stb.).</p> <p>Azonos főfogalom alá tartozó szavak gyűjtése (virágok, bútorok, zöldségek stb.).</p> <p>Az összes elhangzott szó felsorolása és a szólánchoz saját szó hozzákapcsolása.</p> <p>2+2-es szavak szótagolása.</p> <p>Két szomszédos mássalhangzót tartalmazó szavak szótagolása.</p> <p>Hosszú mássalhangzót tartalmazó szavak szótagolása.</p> <p>2+2-es szavak szótagolása.</p> <p>Magánhangzók időtartamának érzékeltetése – vonalhúzással, az időtartamok fokozatos csökkentésével.</p> <p>Magánhangzók időtartamának felismerése egy szótagú szavakban.</p>	<p>Eszköz: füzet, Játékvár olvasókönyv és feladatlap, szókérték, apró tárgyak, képkérték.</p>	
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: matematikaórákon a tanító.</p> <p>Heti 3 órában gyógy-pedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetenciák: szövegértés-szövegalkotás.</p> <p>Fejlesztési terület: beszédértés.</p> <p>Feladatok, tevékenységek:</p> <p>A feladatokhoz tartozó utasítások visszamondatása.</p> <p>A feladatok megértése (segítséggel) és pontos végrehajtása.</p> <p>Matematikai fogalmak és jelentésük párosítása.</p> <p>Több, kevesebb, ugyanannyi fogalmak gyakorlása mondatok megértésével és a megfelelő relációs jel kiválasztásával.</p> <p>A szorzás műveletének megértése.</p> <p>A szorzás és az osztás műveletének bemutatása, összefüggésük megértetése.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, csoportos, frontális.</p> <p>Módszer: magyarázat, beszélgetés, gyakorlás, játék, kooperatív tanulás.</p> <p>Eszköz: Matematika csodái munkafüzet, munkatankönyv, differenciált feladatlapok.</p>	<p>Idő: minden témakörben folyamatosan.</p>

<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórán a tanító. Heti 6 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetencia: szövegértés-szövegalkotás. Fejlesztési terület: beszédértés. Feladatok, tevékenységek: Rövid mese vagy történet vizsgáztatása. Elmondott mese vagy történet végighallgatása után válaszadás a feltett kérdésekre. Felolvasott szöveg értésének ellenőrzése kérdésekkel. Hiányos szöveg kiegészítése szócsíkokkal. Történet képeinek sorba rendezése és a képek alá mondatcsíkok elhelyezése.</p>	<p>Munkaforma: egyéni, csoportos. Módszer: megbeszélés, beszélgetés, gyakorlás, játék, kooperatív tanulás. Eszköz: Játékvár olvasókönyv és feladatlap, képtörténetek.</p>	<p>Idő: adott témakörben folyamatosan.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: Minél több szót ismerjen és tudja azok jelentését. Értse az adott szöveget, ha felolvassuk neki. Képes legyen bővített egyszerű mondatok alkotására.</p>			

<p>Fejlesztési terület: beszédmozgás.</p>			
<p>A fejlesztés célja: a hangokat megfelelően ejtse ki, a szavakat érthetően mondja.</p>			
<p>Az értékelés alapelvei: önmagához képest, folyamatosan.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórán a tanító. Heti 6 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztési terület: beszédmozgás. Feladatok, tevékenységek: Állatok hangjainak utánzása. Artikulációs gyakorlatok. Mit visz a kishajó? „Találd ki, hogy melyik állat hangjára gondoltam!” (váltott kérdező és válaszoló szerepben).</p>	<p>Munkaforma: egyéni. Módszer: bemutatás, gyakorlás. Eszköz: állatok képei, szájképek.</p>	<p>Idő: az órák elején.</p>

<p>Fejlesztési terület: figyelem (differenciálás).</p> <p>A fejlesztés célja: azonosságokat és különbségeket ismerje fel, a hangokat meg tudja egymástól különböztetni.</p> <p>Az értékelés alapelvei: önmagához képest, folyamatosan.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: matematika-, magyarórán a tanítók, heti 10 órában gyógy-pedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő készség: vizuális figyelem.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Adott forma keresése különböző formák között. Több forma keresése különböző formák között. Azonosság-különbség észlelése:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ két egyszerű forma közötti nagy különbség észrevétele, javítása, megfogalmazása; ■ két egyszerű forma közötti több nagy különbség észrevétele, javítása, megfogalmazása; ■ egy különbség és egy hasonlóság észrevétele és megfogalmazása; ■ sok hasonló forma közül az ugyanolyanok kiválogatása; ■ két rajz közötti apró különbségek észrevétele, javítása, megfogalmazása. 	<p>Munkaforma: egyéni.</p> <p>Módszer: szemléltetés, magyarázat, gyakorlás, ellenőrzés, értékelés.</p> <p>Eszköz: apró tárgyak, képek, formák, feladatlapok, <i>Nebuló 1.</i> és <i>2. c.</i> könyvek.</p>	<p>Idő: minden témakörben folyamatosan.</p>
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: magyarórán a tanító, heti 6 órában gyógy-pedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetenciák: auditív figyelem.</p> <p>Feladatok, tevékenységek: Zörejek egymástól való megkülönböztetése: egymástól nagyon eltérő hangok, egymástól kismértékben eltérő hangok megkülönböztetése. Hangdifferenciálások:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ fonetikai szempontból nagyon különböző hangok, ■ hosszú-rövid hangok, ■ zöngés zöngétlen párok, ■ o-ó, ö-ő, u-ú, ü-ű, ■ b-d-p, ■ hangdifferenciálások szótagszinten, 	<p>Munkaforma: egyéni, csoportos.</p> <p>Módszer: bemutatás, gyakorlás, magyarázat.</p> <p>Eszköz: telefon, hangszerek, csengő, kulcs, babzsák, gyufásskatulya, ébresztőóra, kulcs, xilofon hangszerek, zacskó, zörgős papírok, hangok hívóképei,</p>	<p>Idő: Minden témakörben folyamatosan az óra elején</p>

A táblázat a következő oldalon folytatódik.

	<ul style="list-style-type: none"> ■ hangdifferenciálások a szavak szintjén. 	feladatlapok a <i>Gyakorlófüzet sziszegő hangok tanításához</i> , <i>Csere-bere, Hogyan mondjam?</i> , <i>Betűről betűre</i> c. könyvekből.	
<p>A fejlesztés követelménye: Figyelme tartós legyen. A vizuális figyelem feladatait oldja meg, ne lépjen ki a feladatból, találja meg az összes különbséget. Tudjon 4-5 zörejt egymástól megkülönböztetni, ismerje fel a hosszú-rövid magánhangzókat, és különböztesse meg a zöngés-zöngétlen mássalhangzókat.</p>			

<p>Fejlesztési terület: általános tájékozottság. A fejlesztés célja: életkorának megfelelő ismeretekkel rendelkezzen. Az értékelés alapelvei: önmagához képest, folyamatosan.</p>			
<p>A fejlesztés helye, a fejlesztő személye: környezet-ismeret-órán, illetve beszélgetőkör alkalmával, a tanító. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Feladatok, tevékenységek: Tapasztalatszerzés élményekkel a természetben, az iskola udvarán, az osztályban. Minden lehetséges tanulási helyzethez konkrét, kézzel fogható, szagolható, érzékelhető élmények kapcsolása. Érzékszerveink („Látom, halom, érzem”). Adott témával kapcsolatos tudnivalók: halmazállapotok (szilárd, folyékony, légnemű), állatvilág témakörben.</p>	<p>Munkaforma: csoportos, frontális. Módszer: szemléltetés, bemutatás, tevékenykedtetés, magyarázat, megbeszélés, tapasztalatgyűjtés. Eszköz: környezetünk tárgyai, munkafüzet, interaktív tábla, eseményképek.</p>	<p>Idő: minden témakörben folyamatosan az óra nagy részében.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: Legyen tájékozott a mindennapi életben. Minél többet tudjon a körülötte lévő világról. A tapasztalatról tudjon beszélni, jelenjenek meg elvonatkoztatva, fogalmi formában is.</p>			

6. Alma mátrix start programmal* készült egyéni fejlesztési terv

Név: H. Ágnes

Születési idő: 2000. I. 20.

Intézmény neve: BKMÖ Óvodája,
Általános Iskolája, Előkészítő Szakiskolája,

Egységes Gyógypedagógiai

Módszertani Intézménye, Nevelési Tanácsadója

Differenciált fejlődés
regisztrációjához

A tervet készítette:

Vörösné Piros Ágnes

Dátum:

Kiskőrös, 2007.09.05.

Mozgásos területek

Finommotoros koordinációja ■ Íráselemek reprodukciója (tartalom, méret vagy elhelyezés szempontjából) hibás.

→ Finommotorika fejlesztése: gyurmázás, papírmunkák (gyúrás, hajtogatás, tépés, gyöngyfűző, építő játékok).

Nyelvi készségek

Hallási figyelem ■ Nem tud megkülönböztetni hosszú és rövid magán-, mássalhangzókat.

→ A magán- és mássalhangzók hosszúságának tudatos, „eltúlzott” ejtési gyakorlatának kialakítása és az automatizmus kialakulásáig történő folyamatos megtartása.

Beszéd – alaki ■ Agrammatikus (pontatlanul vagy nem használ ragokat, képzőket, jeleket).

→ Eseményképekről mondatok alkotása, különös figyelemmel a ragok, képzők, jelek helyes használatára.

Beszéd – tartalmi ■ Csak egyszerűbb összefüggéseket képes felismerni.

→ Kérdések segítségével felismertetjük és megfogalmazzuk a bonyolultabb összefüggéseket.

Szókincs ■ Még a hétköznapi témákban is szűk terjedelmű.

→ Szógyűjtés megadott fogalomkörben, tárgykörben, terjedelemben. Pl.: igen hosszú és igen rövid szavak, szólánc- és szókereső típusú játékok, szórendezések,

* Az alma mátrix START program segítségével egyéni számítógépes fejlesztési terv készíthető integrált nevelésben részt vevő, hátrányos helyzetű, illetve bármilyen más gyermek részére.

szómagyarázatok, mondatok alkotása új szavakkal. A szómagyarázati és értelmezési gyakorlat kialakítása, fejlesztése (pl. gyermeklexikon használata, „magyar-magyar” szótár készítése).

Betűkapcsolás ■ Nem tudja kapcsolni a betűket.

→ Kapcsolás megtanítása, szótagok, majd szavak olvasásának gyakorlása.

Gondolkodás

Verbális emlékezet ■ Csak egy-két szó visszamondására képes.

→ Mesék, mondókák tanulása, memoriterek, visszhangjáték napi rendszerességgel történő alkalmazása.

Fogalmi gondolkodás ■ Nem tud rendezni a főfogalom alá (nem ismeri fel a közös jellemző mentén összetartozókat).

→ Tárgyak, tárgyképek válogatása, csoportosítása. Kakukktojásjátékok. Mi nem illik a sorba? Miért? Minden tevékenységet beszéddel kísérünk, a fejlesztés párhuzamosan zajlik a beszédfejlesztéssel és szókincsbővítéssel. Mindig a legegyszerűbb, gyermekekhez legközelebb álló fogalmakkal kezdjük a munkát.

Összehasonlítás ■ Egyszerűbb azonosságot és különbözőséget felismer.

→ Az egyszerűbb azonosság, különbözőség felismerésétől fokozatosan juttatjuk el a gyermekeket mennyiségi és minőségi szempontból bonyolultabb változások felismeréséhez

Feladatvégzés

Figyelem ■ Könnyen terelődik, a figyelem időtartama rövid.

→ Eleinte kétszemélyes kapcsolat kialakításával: a feladatok időtartamát fokozatosan növelve, a kis eredményeket azonnal visszajelezve és jutalmazva. A tárgyi környezet és a személyes tér, valamint a feladatok időtartama, összetettsége a fejlődés függvényében bővíthető.

Munkatempó ■ Lassú, a feladatokat nem tudja elvégezni a megadott időn belül.

→ Az időtétező tudatosításával, alsó lépésben – homokóra, sütőóra játékos alkalmazásával –, önmagával és az idővel történő versengés keretében – folyamatos pozitív visszajelzéssel –, később megközelítőleg azonos, majd különböző képességű társakkal történő versenyhelyzetek elé állítással befolyásolható.

Önállóság ■ A feladatok végzése közben időnként biztatást igényel.

→ A támogatási igény kielégítése, majd fokozatosan rövid, egy vagy kevés elemből álló, jól strukturált feladat önálló megoldásával, ennek visszajelzésével, társaknak történő publikálásával a megfelelő önbizalom kialakítása szükséges.

Egyéb területek

Alak-háttér megkülönböztetése ■ Nem megfelelő.

→ Különbéle háttérű képek (háttér-alak) megkeresése, körberajzolása, kiszínezése. Minden esetben az egyszerűtől haladunk a bonyolultabb háttér és alak felé.

Téri összefüggések ■ Ezeket nem ismer fel, lemásolni nem tud.

→ Ponthálóba, rácsozatba szerkesztett alakzatok, formák kivitelezése pontok összekötésével, rajzolással. Először néhány pontot köttetünk össze, majd fokozatosan nehezítjük a feladatokat.

7. Egyéni fejlesztési terv (1. évfolyam)

Cél: Diszkalkuliás gyermek számolási képességeinek erősítése.

- Kognitív területek fejlesztése: figyelem, emlékezet, gondolkodási funkciók
- Mozgáskoordináció fejlesztése: finom- és nagy motorika
- Térbeli tájékozódás erősítése
- Szám-, mennyiségfogalom kialakítása
- Matematikai alpműveletek elsajátítása
- Diszlexiás gyermek: helyes olvasási technikák kialakítása
- Beszédhanghallás javítása
- Szóbeli kifejezőképesség fejlesztése
- Szókincsbővítés
- Betűszimbólumok rögzítése
- Olvasási gyakorlatok

Készítette: Vlcskóné Csatlós Erzsébet

Intézmény: Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Óvodája, Általános Iskolája, Előkészítő Szakiskolája, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye, Nevelési Tanácsadója

6200 Kiskőrös, Hrúz Mária út 2/1.

Mérések, mérőeszközök

Diszlexia, diszgráfia

Iskolaérettségi vizsgálat

- Differenciálás (idő: 30 p/gy)

Beszédvizsgálat:

- Meixner Ildikó: Szókincsvizsgálat

GMP

Megfigyelési szempontok:

- alaki, artikulációs, ritmus,
- tartalmi, szókincs, spontán, beszéd, szó- és mondathasználat,
- mozgás vizsgálata: nagy és finommozgások,
- koordináció,
- dominancia (kéz, láb szem) keretek – csipeszes, kéz-szem, cilinderek.

A beszédhibás gyerekeknél állandó feladat a hangok automatizálása (hibás hangok javítása, tiszta artikuláció, helyes beszédritmus) beszélgetések, versek, beszéltetés.

Diszkalkulia

Számolási készség vizsgálata:

- számlálás: mennyiség – egyeztetés, számfogalom
- mennyiségek felismerése (számolási feladatok: érzékelésen keresztül, hallás után – taps, topogás stb. –, verbális módon)

Kognitív mérések feladatlap, figyelemvizsgálat:

- koncentráció, emlékezetvizsgálat,
- látási, hallási, közvetlen, megtartó,
- képsorozatok,
- rövid történet tartalmának elmondása,
- fogalomalkotás,
- egyeztetés, utánpótlás,
- soralkotás,
- következtetés,
- lényegmegértés,
- viszonyfelismerés (absztrakció).

Szeptember – 2. hét

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Játékos hangutánzás, indirekt fejlesztés (állat, jármű, madár stb.).</p> <p>2. Képanyag a szókinsz bővítéséhez. Kártyasorozat, mely egyenként mutatja a fogalomhoz tartozó képet.</p> <p>Gyűjtőfogalmak (pl. állatok, növények, foglalkozások, testünk, fiú).</p> <p>A szókinsz gazdagításához szolgáló kártyáknál a fogalmak a gyermek környezetéből származnak.</p> <p>3. Mozgásfejlesztés.</p> <p>A mozgás összerendezettsége (cilinder, 1-4, rozszaszín torony, mozgásos, énekes játékok).</p> <p>Jó gyakorlatok – monodókák segítségével.</p> <p>4. Csendgyakorlat: szép, harmonikus mozgás, közösségi magatartás.</p>	<p>1. Térí tájékozódás, relációk, azonosítók különbözőségei felismerése. Mennyiségek, számszimbólumok, relációk, alapműveletek elvégzése 10-es, ill. 20-as számkörben.</p> <p>2. Relációk: magas-alacsony, kicsi-nagy, hosszú-vékony stb.</p> <p>3. Határozatlan halmazok, több, kevesebb, ugyanannyi.</p> <p>4. Tárgyak csoportosítása azonos tulajdonságok alapján: összehasonlítás.</p>	<p>1. Többfunkciós memóriajáték: szín, forma, kép.</p> <p>2. Figyelemkockák: a feladat többszínű kockából toronyépítés, képről másolva.</p> <p>3. Szaglós doboz: különböző illatanyagok azonosítása a gyümölcsökkel.</p>	<p>Családi viszonylatok, lakóhely, iskola, közlekedés, évszakok, napszakok, hónapok.</p> <p>Az idő múlásának érzékeltetése.</p> <p>Állatvilág, növényvilág, az ország, ahol élünk.</p>	<p>1. A papírlabirintus ki-söprése ecsettel.</p> <p>2. Csavaros formaazonosító játékok.</p> <p>3. Rézcsöngő tisztogatása.</p> <p>4. Tépés, ragasztás.</p>

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Térbeli tájékozódás: ismert tárgyak, melyeket a környezetben láthat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ otthon (berendezési tárgyak, konyhai eszközök), ■ teremben (Montessori-eszközök, érzékszervek, tárgyak), ■ utcákban, közlekedésnél (járművek, házak, háztípusok), ■ élelmiszerek (italok, gyümölcsök), ■ testrészek, ■ bal-jobb irány <p>(kendők hajtogatása saját testen, babban, síkban).</p>	<p>1. Dörzspapír számok (grízes tábla):</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ számszimbólumok megismerése, ■ a számok nevének és szimbólumának összekapcsolása <p>2. Relációk jelölése jelkártyáival: számtani rudak. Több halmaz összehasonlítása, jelölés. Mennyiségek közötti különbség észrevétele.</p>	<p>Azonoság, különbség felismerése:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ azonos tárgyak összehasonlítása pl. M.-típele), ■ keresésük, egyeztetésük, ■ lényeges jegyek megállapítása (tapintás, látás, beszéd rögzítés), játékok elrejtése, azonosítása, különböző textíliák azonosítása becsukott szemmel. 	<p>Fogalomalkotás (látás, hallás, tapintás alapján):</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ tárgyak megnevezése, ■ egyeztetés (tárgy-tárgy), ■ egyeztetés (tárgy-kép), ■ csendgyakorlat. 	<p>1. Szétválogatás eszközökkel (tálca, tálkák, kanál, csipesz; bab, kukorica, rizs): kézzel, kanállal, csipesszel.</p> <p>2. Gombolás, cipőfűzés, cipzárolás.</p> <p>3. 4 db 20 cm átmérőjű kör PSKZ, négyféle csipesz: 28 db azonos színű korongot azonos színű csipesszel.</p>

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Hallási figyelem (halk, hangos, gyors, lassú)</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rímek, ■ monológok, ■ énekek. <p>Hangjátékok M 21: a hangjátékok által a nyelvünkben használt hangokra tereljük a gyerekek figyelmét (pl. az asztalon egy baba: „Látok valamit, ami b betűvel kezdődik”).</p> <p>Keressünk olyan tárgyakat melyek b betűvel kezdődnek.)</p> <p>2. Családi viszonylatok, foglalkozások:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ szülők, nagyszülők stb., ■ cipész, pék, tanár, ■ művészek, költők, festők, tanárok stb. 	<p>Számítási rudak és számkártyák. Cél: mennyiségek és a számszimbólumok összekapcsolása, soroztatás.</p> <p>Pálcikák. Cél: I. A 0 jelentésének megismerése. II. Hogy a mennyiségek elemek számosságából jönnek létre. III. A mennyiségfogalom megszilárdulása. IV. Annak megtapasztalása.</p>	<p>Azonosság, különbözőség felismerése: azonos tárgyak összehasonlítása.</p> <p>1. Titokzárak – gombok, geometriai formák stb. párosítása tapintás útján. Tárgyak lényeges tulajdonságainak kiemlése, keresése, egyeztetés.</p> <p>2. Lencséstál, melyben három kg lencse: feladat a lencsében elrejtett tárgyak keresése, párosítása tapintás útján.</p> <p>3. Textiliák párosítása.</p>	<p>Fogalomalkotás látás, hallás, tapintás, szaglás alapján.</p> <p>Tárgyak megnevezése, egyeztetése (tárgy-tárgy, tárgy-kép, tárgy-kép-kép).</p>	<p>1. Szétválogatás; eszközök: tálca, tálkák, kanál, csipesz, bab, kukorica, rizs.</p> <p>Feladat: szétválogatás, edénybe helyezés először kézzel, majd kanállal, végül csipeszsel.</p> <p>1. Gombolás, cipőfűzés, cipzárolás a keretekkel.</p> <p>2. 4 db 20 cm méter átmérőjű kör – piros-kék, sárga-zöld –, négyféle csipesz, feladat az azonos színű korongra csipeszeln.</p>

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>Térbeli tájékozódás:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Személyek, tárgyak helyzete (jobbra, balra, alá, felé, közé, mögé, mellette, alatta). ■ Balról jobbra történő haladási irány (olvasási készség fejlesztése, kendők, kerekek). ■ Dörzspapír betűkkel való megismerkedés. Cél: a betűk látása és tapintás által történő felismerés, összekapcsolás a hangzással, írás, olvasás előkészítése az iskolához. ■ Csendjáték. 	<p>1. Számjegyek és koronogok. Cél:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ a mennyiségek és szimbólumok egymáshoz rendelése 1-től 10-ig, ■ a 10-ig terjedő szám-sor gyakorolása, ■ a páros és páratlan szám fogalmának előkészítése. <p>2. Mennyiség, űrmérték fogalmának erősítése. Eszközök: 1 tálca, 1 l-es kancsó, 4 db edény öntőgetés.</p> <p>3. Számítási rudak.</p>	<p>1. Tárgyak térbeli helyzetének megfigyelése, felsorolása emlékeztetőből.</p> <p>2. Azonosság, különbözőség felismerése, az egyformák párosítása (pl. 8 db üveg, párban egyforma súlyuk van; párosítás:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ 2 piros = homok ■ 2 kék = sóder ■ 2 zöld = kő ■ 2 sárga = kavics) <p>3. Gyöngyözsák.</p>	<p>Gyűjtőfogalmak kialakításának gyakorolása:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ állatok, virágok, gyümölcsök, ■ játékok, ennivalók, ruhák, ■ bútorok, evőeszközök, edények, ■ közlekedési eszközök, ■ növény részei. 	<p>1. Magok kanalazása. Eszközök: két darab tányér, az egyikben rizs; feladat a magok átkanalazása az egyik tányérból a másikba.</p> <p>2. Fonás háromszínű szalaggal.</p> <p>3. Csavarozás: egy fatest, melyben farnetek vannak; feladat: minden csavarnak meg kell találni a helyét.</p> <p>4. Falapok csiszolása.</p>

Október – 2. hét

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Dörzspapír betűk. A betűket nézi, érzékeli a formát és hallja a hangot, így a látó, tapintó és halló érzék aktív. Az ismeretelméletet aktívalátalódik.</p> <p>2. Hangjáték (ezek a játékok az egyes hangok szavakból történő „kihallására” szolgálnak).</p> <p>3. Tárgyak, képek nevének letapsolása, lekopogása (ritmusfejlesztés).</p> <p>4. Csendgyakorlat.</p> <p>5. Riporter kerestetik. A kérdéskultúra és a fogalmazókészség fejlesztése.</p>	<p>1. Memóriaajátékok. Cél: a memória „edzése” (egy szám megjegyzése hosszabb időre).</p> <p>2. Dörzspapír számok, gríz: szám és betűszimbólum megismerése; számok nevének és szimbólumának összekapcsolása.</p> <p>3. Számtani rudak és számkártyák.</p>	<p>1. Szemkontaktus – figyelemirányítás – képvásás.</p> <p>2. Összetartozás (összetartozó tárgyak keresése, majd jelölése a feladatlapon).</p> <p>3. Titokzárk: azonosság, különbözőség felismerése; egyformák párosítása.</p> <p>4. Memóriaajáték.</p>	<p>Gyűjtőfogalmak további bontása, csoportosítása (állat, háziállat, vadállat; természeti jelenségek megfigyelése):</p> <p>1. szilárd, folyékony, gáz; 1 tálca, gyertya, fémkánál, gyufa).</p> <p>2. Úszás – kísérllet; 1 tálca, 1 kancsó, edény, 2 pohár, fa, kő.</p>	<p>1. Cipőtisztítás. Eszköz: cipő, rongy, tisztítópaszta.</p> <p>2. Magok szétválogatása csipesszel.</p> <p>3. Papírhajtogatás: darumadár.</p> <p>4. Foglalkozások: feliratok („Húzz egyet!”, „Játszd el!”).</p>

Diszlexia	Diszkalculia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Tájékozódás behunytt szemmel, cselekvéses feladatok.</p> <p>2. Tárgyak felismerése tapintás alapján: titokzások.</p> <p>3. Egyszerű találos kérdések megfejtése.</p> <p>4. Az írószköztartó ujjak felkészítése:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ hengerek és más érzékfejlesztő eszközök; nemcsak az ujjmozgásra, hanem a csuklóra is figyel. ■ határozott kéztartás geometriai formák ki-tapintása (fix kerettel és határokkal), a mozgás koordinációja, kézvezetése (a formákat le tudja rajzolni). ■ A kéz hozzászoklik, hogy az érintett formákat „lássa” és újra felismerje. <p>5. Csendgyakorlat.</p>	<p>1. Pálcikák. Cél: a mennyiségfogalom megszlárdítása; annak megtapasztalása, hogy a mennyiségek elemek számosságából jönnek létre. A „0” jelenség megismerése.</p> <p>2. Számjegyek és koronogok: a mennyiségek és számszimbólumok egymáshoz rendelése 1-től 10-ig, páros, páratlan gyakorlása.</p> <p>3. Az aranygyöngy-készlettel való ismerkedés.</p> <p>4. Dörzspapír számok, gríz.</p>	<p>1. Titokzák.</p> <p>2. Vizuális emlékezet fejlesztése, tárgyak, formák megfigyelése, felismerése.</p> <p>3. Tapintás: hiányok pótlása, nem illik a sorba, azonos tárgyakon apró változások megfigyelése; tárgyak helyének megváltoztatása; képtörténetek időrendbe rakása.</p> <p>4. Memóriafejlesztő játékok.</p>	<p>1. Analizáló, szintetizáló képesség fejlesztése:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ felszíni formák, (absztrakciók felismerése színézése), ■ emlékezetből egész összerakása, ■ egész részeire bontása, majd összeadása, ■ filckorongok – tárgyak, képek. <p>2. Anyagok három hazállapota (kíséret ismételése).</p> <p>3. Nagyítás: látszólag unalmas külsejű tárgyakon érdekességek felfedezése.</p> <p>4. Arnyjáték: a tárgyakat zseblámpával megvilágítva, azok mögött árnyék keletkezik.</p> <p>5. Ki mit szeret enni?</p>	<p>1. Masnikötés.</p> <p>2. Gombolás.</p> <p>3. Cipzárolás.</p> <p>4. Fonás gyakorlása.</p> <p>5. Csiszolás.</p> <p>6. Különböző anyagú textíliák.</p> <p>7. Vízrel teli üvegek, bennük tárgyak, különböző súlyok – ezek megfigyelése.</p>

Október – 4. hét

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Az író kéz mozgulatainak elemzése, előkészítése. Tárgyak felismerése tapintás alapján.</p> <p>2. Fém kiegészítő formák: 5 egyenes oldalú figura (négyzet, háromszög, trapéz, ötszög), 5 ívelt oldalú figura (kör, ellipszis, ovális, ívelt oldalú háromszög, lóhere). Cél: laza ceruzafogás gyakorlása, vonalvezetés egy határon belül, a csukló lazítása.</p> <p>3. „Mondd helyettem helyesen”-játék (pl. golya – golya).</p> <p>4. Csendjáték.</p>	<p>1. Színes gyöngygyűjő: a számlálás gyakorlása. A számsor elsajátítása. Számfogalom elsajátítása. Tájékozódás a 10-es számrendszerben, kétjegyű számok (11-19) kifejezése arányos színes rudak kombinációjával.</p> <p>2. Mértani formák filcből.</p> <p>3. Feladatlap.</p> <p>4. Fél, negyed, egész, háromnegyed fogalmának erősítése, filclapok.</p> <p>5. Dörzspapír számok.</p>	<p>1. Akusztikus emlékezet fejlesztése. A valóság hangjainak felismerése. Közeli, távoli zajok megfigyelése. Emberi hang megfigyelése, beszéd, ének.</p> <p>2. Szagló dobozok párosítása.</p> <p>3. Kép-ármék. Keresd meg a párját.</p>	<p>1. Szóanalízis, szószintézis, hangok keresése szavakban, a hangok helyének meghatározása szóban (elején, végén, közepén). Hány hangból áll a szó? – szóépítés szótagokból.</p> <p>2. Szívás gyakorlása: az asztalon levő edényből az összes víz átfolyik a földön lévő edénybe.</p> <p>3. Légnymomás.</p> <p>4. Állatok, növények rendszerezése – ismétlés (felszíni formák használata, víz, szivacs).</p>	<p>1. Négyféle színű korong, csipeszelés (azonos színű korong – csipesz).</p> <p>2. Geometriai formák, smirglipapír.</p> <p>3. Cipőtisztítás.</p> <p>4. Hajtogatás.</p>

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Fém kiegészítő formák, írás-előkészítő gyakorlatok ismétlése.</p> <p>2. Dörzspapír betűk. A betűk látás és tapintás által történő felismerése, összekapcsolása a hangzással (í – o előképzésnek vizsgálata).</p> <p>3. Látási észlelés szín, forma, nagyság (5 játék a logikai készlettel) alapján.</p> <p>4. Mit csinál Ági? Cselekvéssorozat (kártyajáték).</p> <p>5. Csendjáték.</p>	<p>1. Színes gyöngyrudak.</p> <p>2. Barna hasáb – ismerkedés.</p> <p>3. Dominó sor számokkal és pöttyökkel.</p> <p>4. Számszimbólum bevezetése (1-től 18-ig). Számszimbólumok megismerése 11-től 19-ig.</p> <p>Mennyiség és számszimbólumok összekötése 11-től 19-ig.</p> <p>Számsor megtanulása adott számokkal.</p> <p>5. Segun-féle táblák ismétlése.</p>	<p>1. Zörejdobozok.</p> <p>2. Rózsaszín torony.</p> <p>3. Memóriajáték számkártyákkal.</p> <p>4. Különböző anyagok, zajok, hangok, megfigyelése.</p> <p>5. Összerakó játékok (szétvagdosott képek, puzzle).</p>	<p>1. Időfogalmak kialakítása (napszakok, napirend, évszakok, hónapok), megerősítése tevékenységekkel.</p> <p>2. Hideg és a fagyás (kísérlés).</p> <p>3. Halmazállapot-változások.</p> <p>4. Beszélgetés a Napról, a Földről és a bolygóról.</p> <p>5. Hópalackok.</p>	<p>1. Gyurmázás, tésztagyúrás, -nyújtás.</p> <p>2. Csavarás.</p> <p>3. Papírtűzés.</p> <p>5. Gomboszsák.</p>

November – 2. hét

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<ol style="list-style-type: none"> Dőrzspapír betűk. Dőrzspapír geometriai formák. Fémkiegészítő formák. Tulajdonságok alapján megadott tárgyak kiválasztása. Képsor (tárgyakkal), történet. A képsor összehasonlítása, majd cselekménysor helyes viszállítása. Csendgyakorlat. 	<ol style="list-style-type: none"> Barna hasáb, soralkotás. Számtani rudak. Piros-kék kartoncsíkok. A csíkos tábla az összeadás előkészítését és elsajátítását segíti. Szimmetrikus formák rajzolása. Számok dőrzspapírból. 	<ol style="list-style-type: none"> Hallási megkülönböztető-képesség fejlesztése: járművek, állatok, emberek, különböző tárgyak hangjának megismerése, felismerése. Kézügyesség és figyelem fejlesztése (erdei állatok elvezetése a tóhoz). Memóriajáték. 	<ol style="list-style-type: none"> Növény részei (gyökér, törzs, gally, ág lomb) képanyaggal. Gerinctelenek, ízeltlábúak. Gerinctelenek, puhatestűek. 7 szín 7-féle árnyalattal: a nap sugarainak elkészítése. Évszakok, hónapok, napok, napszakok elmélyítése. 	<ol style="list-style-type: none"> Gyöngyfűzés. Vonalvezetés, rajzolás, festés. Nemezelés. Tapintó, dominójáték.

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Fejlesztés dörzspapírral.</p> <p>2. Dörzspapír geometriai formák.</p> <p>3. Fém kiegészítő formák.</p> <p>4. Mondatalkotás, mondatserkesztés gyakorlása, cselekvést ábrázoló képek. Tómondatok (azonos állítmánnal).</p> <p>5. Jobb-bal irány gyakoroltatása saját testen, majd mozgásosan.</p> <p>6. Találós kérdések.</p> <p>7. Rítmus gyakorlása szavakkal, mondókákkal.</p> <p>8. Csendgyakorlat</p>	<p>1. Rövid gyöngyláncok. A lineáris számolás elmélyítése. Számsoralkötés. A mennyiségek különböző ábrázolásának megértése.</p> <p>2. Piros-kék kartoncsik.</p> <p>3. Dörzspapír számok.</p> <p>4. Barna hasáb.</p> <p>5. Feladatlap.</p>	<p>1. Zenei hangok (mély, magas, halk, hangos) megkülönböztetése.</p> <p>2. Kiemelten egy-egy hang felismerése.</p> <p>3. Kártyajáték: „Rakd ki ugyanúgy, ahogyan a képen látod!”</p> <p>4. Labirintusjáték.</p>	<p>1. Nap és Föld, a Föld mozgása, forgása. A nap melegítő ereje.</p> <p>2. A levél részei, funkciója.</p> <p>3. A gyökér részei, funkciója.</p> <p>4. Térképészítés az otthonról, csoportszobáról, határok megrajzolása.</p>	<p>1. Pókháló szövése; esz-köz: nád és fonal.</p> <p>2. Öntögetés: magok, majd folyadék.</p> <p>3. Golyók irányítása egy adott pályán pálcikával.</p>

November – 4. hét

Diszlexia	Diszkalculia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dörzspapír betűk. 2. Dörzspapír geometriai formák. 3. Olvasási játékok tárgyakkal. 4. Tómondatok – azonos alany, különböző állítmány. 5. Szókincsbővítés: tárgyképek megnevezése (közeli környezet ritkább tárgyai, tárgyak használatának előkészítése: „Mit látsz?“, „Mit veszel?“ stb.). 6. „Mondd helyettem helyesen: katan – katan!“ stb. 7. Csendgyakorlat. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lineáris számolás. A számok geometriai ábrázolása. A számok 100-ig. Lineáris számolás, számolás gyakorlása. 2. Piros-kék rudak: összeadás, kivonás, egyenlővé tétel. 3. Számjegyek és koronok + kéz. 4. Ellentétes formák rögzítése. 5. Feladatlap. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zöngés, zöngétlen hangok megkülönböztetése képnyag segítségével. 2. Eseménysor sorba állítása. 3. Rózsaszín torony. 4. Öntögetés. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Föld és Nap (ismétlés). 2. A virág részei. 3. A mag. 4. Térképkészítés: folyók, zászló, főváros; meseország. 	<p>Finommotoros fejlesztés</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ceruzahegyezés. 2. Kendők hajtogatása félbe, négyfelé, a négyzet mind a négy átíóját meghajtvva, úgyelve a balról jobbra, fentről leteri irányok betartására.

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Dörzspapír betűk. 2. Fém kiegészítő formák. 3. Iránygyakorlatok: különböző tárgyak sorba rakása balról jobbra (pl. rózsaszín torony felteve). Feladatlapok, képek segítségével gyakorlás. 4. Magánhangzópár hangoztatása után szavak ejtése (tükör - önkontroll), pl. á-a: áram, sárga, kártya, táska, állat stb. 5. Olvasási játékok tároglyakkal. Olvasókártyák a környezetben lévő tárgyakhoz. 6. Csendgyakorlat.</p>	<p>1. Rózsaszín torony. kisebb, nagyobb, páralkotás. 2. Négy alapművelet. Kijójták az összeadáshoz. Összeadás számlálással. Pótlás és bontás elemzése. 10-es szárendszerben való tájékozódás elmélyítése. 3. Színes gyöngyrudak. 4. Dörzspapír számok + gríz. 5. Feladatlapok.</p>	<p>1. Azonosságok, különbözőségek felismerésének gyakorlása. 2. Kártyajáték – építse fel a tornyot a kártyán szereplő képpel. 3. Zörejdobozok. 4. Szaglás, érzékelés. 5. Gyöngyözsák.</p>	<p>1. A növény részei, részeinek funkciója (gyakorlás). 2. A térkép készítésének folytatása, ismerkedés. Tájak, emberek, folyók, szokások, városok, falvak. 3. Az emberi test. 4. Felszíni formák.</p>	<p>1. Gyöngyfűzés. 2. Dörzspapír számok és betűk + gríz. 3. Kirakójáték. 4. Szétválogatás: kéz, csipesz, kanál, bab, kukorica, rizs.</p>

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Dörzspapír betűk. 2. Rokon értelmű szavak: szókincsbővítés. Itt a gyerekeknek fel kell ismerniük az egyes szavak közötti jelentésbeli különbségeket, de a hasonlóságot is (pl. beszélni, suttogni, szélni, kiabálni). 3. „Hol hallom?”: kártyák, lapok minden betűhöz képekkkel, melyekben elől, középen, hátul szerepel a lapon lévő betű. Feladat: a hangok megfelelő helyen való hallása. 4. Magánhangzópár hangoztatása után szavakkal való játékok, szójajts. 5. Naptárkészítés (hónapok, hetek). 6. Találós kérdések. 7. Csendgyakorlat.</p>	<p>1. Rózsaszín torony. 2. Csíkos tábla az összeadáshoz. 3. Összeadási táblázatok. Egyéni számokkal végzett összeadás begyakorlása, memorizálása. A felcserélhetőség törvényének értelmezése és használata. Adott összeg tagokra bontása. A matematika gondolkodás fejlesztése. 4. Gombjáték. 5. Feladatlap.</p>	<p>1. Labirintus. 2. Memória. 3. Ízlelés, szaglás, érzékelés, párosítás. 4. Barna hasábsor. 5. Mértani formák nagyság szerinti sorba rendezése. 6. Csendjáték után „Hunyjátok be a szemeket!”.</p>	<p>1. Az emberi test. 2. Legfontosabb belső szervek. 3. A táplálék útja szervezetünkben. 4. Milyen zöldségek szükségesek adott étel elkészítéséhez?</p>	<p>1. Felszíni formák készítése agyagból (hegy, domb, völgy stb.). 2. Gyurma. 3. Ragasztás, tépés, vágás. 4. Gyöngyfűzés (apró).</p>

Diszlexia	Diszkalkulia	Figyelem, emlékezet fejlesztése	Gondolkodási műveletek fejlesztése	Finommotoros fejlesztés
<p>1. Dörzspapír betűk, sablonrajz.</p> <p>2. Fém kiegészítő formák.</p> <p>3. „Hol hallok?”</p> <p>4. Magánhangzópár.</p> <p>5. „Mondd tovább!”, egyszerű mondat folyamatos bővítéssel, tárgy hozzáadása (pl. Kati ír. Kati levelet ír. Kati hosszú levelet ír.).</p> <p>6. Ritmustapsolás vagy – dobolás. Mondóka vagy szó, vers stb.</p>	<p>1. Rózsaszín torony.</p> <p>2. Barna hasáb.</p> <p>3. Kígyójáték a kivonáshoz, bevezetés a kivonás alapfeladataiba a pozitív számok körében.</p> <p>Kígyójáték a kivonáshoz, összeadás és kivonásban.</p> <p>4. Csíkos tábla a kivonáshoz.</p>	<p>1. Sztévalogatás. Anyagok, magok.</p> <p>2. Mit látsz, mit hallasz?</p> <p>3. Memóriajáték.</p> <p>4. Várépítés képről.</p>	<p>1. Hazánkban szabadon élő állatok háztáji állatok, állatkerti állatok, táplálkozásuk, lakhelyük.</p> <p>2. Az állatkerti állatok hazája, jellemzőik.</p> <p>3. Az emberi test, belső szervek stb.</p> <p>4. A madarak.</p>	<p>1. Színskála elkészítése.</p> <p>2. Fonal feltekerése gurigába.</p> <p>3. Dörzspapír számok és betűk.</p> <p>4. Hajtogatás.</p> <p>5. Masnikötés.</p>

8. Egyéni fejlesztési terv (5. évfolyam)

Készítette: Józsa Katalin gyógypedagógus.

A részletes egyéni fejlesztési terv 4 hónapra készült, heti bontásban.

Kétújfalu, 2007. június 9.

A gyermek adatai

Név: F. G.

Születési hely, idő: Sz. 1993. 06. 04.

Anyja neve: F. B.

Gondviselő neve: F. J.

Lakása: E. Fő u.16.

A szakvéleményt kiadta: Baranya Megyei Tanulási Képességeket Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság, Pécs.

A szakvélemény kelte: 2001. február 5.

A határozat száma: 3444-345/2001.

A szakértői bizottság megállapításai

Jelen vizsgálat szerint G. értelmi fejlődése elmarad életkori átlagától, tanulási akadályozottság tapasztalható. Fejlődése érdekében felajánlottuk a speciális iskoláztatás lehetőségét a 2001/2002-es tanévtől. Szegregáltan oktatható. Kód: F: 70, 0.

Fejlesztési javaslatok:

- Komplex értelmi fejlesztés
- Téri, időbeli tájékozódás kialakítása
- Kognitív funkciók fejlesztése
- Beszédfejlesztés, szókincsbővítés
- Szenzomotoros koordináció fejlesztése
 - Grafizmus fejlesztése
 - Mennyiségi állandóság kialakítása
- Ismeretbővítés, tantárgyi megsegítés

G. 7 és fél éves volt, amikor áthelyezték; azóta folyamatosan integráltan tanul osztályában. Teljesítménye kiegyensúlyozott. Közepes, matematikából kissé gyengébb. Közvetlen, barátságos, együttműködő, társaival jó a kapcsolata. Jelenleg 5. osztályos tanuló.

A pedagógiai vizsgálat szerint:

Kialakult képességek	Fejlesztendő képességek
Vizuális észlelés, differenciálás Auditív észlelés, differenciálás Vizuomotoros koordináció Beszédészlelés, megértés Alak-háttér differenciálása Lényegkiemelés Számfogalom Vizuális, auditív szerialitás Rövid távú memória	Vizuális figyelem, emlékezet Auditív figyelem, emlékezet Térbeli, időbeli tájékozódás Szókincs, verbális kifejezőkészség Szövegértés, nyelvi fejlesztés Analog gondolkodás Matematikai készségek fejlesztése Intermodális integráció Intermodális, szerialis emlékezet

Előkészítendő terület	Fő fejlesztési terület	Folyamatos fejlesztés
Vizuális emlékezet Auditív emlékezet Hosszú távú memória	Vizuális figyelem Auditív figyelem Térbeli, időbeli tájékozódás	Szókincs Verbális kifejezőkészség Matematikai készségek

A fejlesztést végző pedagógus: gyogyepedagógus.

A fejlesztés ideje: a rehabilitációs, rehabilitációs foglalkozásokon heti 3 órában.

A fejlesztést segítő körülmények: Az osztályban tanító tanárokkal naponta megbeszéli a tanulóval kapcsolatos teendőket. G. minden tevékenységéről, írásbeli munkájáról portfóliót vezetnek az áttekinthetőség és a követhetőség érdekében.

Óra	Fejlesztendő terület	Fejlesztendő feladatok	Eszközök, segédletek
1–3.	Vizuális figyelem. Számfogalom fejlesztése.	Tárgyak sorrendje: Az asztalra meghatározott sorrendben tárgyakat helyezünk. A gyermek megfigyeli a tárgyak sorrendjét, majd letakarjuk a gyűjteményt. A feladat: el kell sorolnia a látott tárgyakat. Számhalmazok képzése, rendezése megadott szempontok szerint.	Kedvenc tárgyak. Számkártyák.
4–6.	A figyelni tudás idejének növelése. Szókincsfejlesztés.	Tárgyhalmaz elemeinek felsorolása Az asztalon levő tárgyakat megfigyeljük, majd letakarjuk. „Sorold fel, mit láttál!” „Keresd a párját!”	Használati eszközök: képkártyák; betűk, számok; szókártyák.

Óra	Fejlesztendő terület	Fejlesztendő feladatok	Eszközök, segéd- letek
7–9.	Megosztottság.	Tárgyak, képek számának, sorrendjének felsorolása zavaró elemek mellett. Tárgyak, képkártyák számának, sorrendjének felsoroltatása háttérbeszélgetés, háttérzene mellett.	Képkártyák: betűk, számok; szókártyák; magnó.
10–12.	Akusztkus figyelem, koncentráció.	Zajok, zörejek felsorolása Ablakon beszűrődő zajok, zörejek, utcáról, folyosóról stb. beszűrődő hangok felsorolása; kik beszélnek? A hallott hangok sorrendje A hallott zajok, zörejek, hangok sorrendjének visszamondása. Zenekar-játék: különböző eszközökkel zajokat, zörejekeket, hangokat állítanak elő. A hallott hangok elhangzási sorrendje.	Különböző zajkeltő eszközök.
13–15	Terjedelem.	A hallott hangok felsorolása Mennyit tud felsorolni 5-10 hangeffektusból? Memoriterek.	Magnó, fejhallgató.
16–18	Megosztottság.	Zajok, zörejek, hangok megfigyelése zavaró elemek mellett Tanulmányi séta alkalmával zajok, zörejek, hangok visszaadása.	Séta.

Óra	Fejlesztendő terület	Fejlesztendő feladatok	Eszközök, segéd- letek
19–21.	Irányított vizuális figyelem, koncentráció.	<p>Azonosítási feladat: „Keresd ki minden sorban az ugyanolyat!”</p> <p>Megkülönböztetési feladat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Adott tárgyhalmazban egy elemet megváltoztatunk. Mi változott? ■ Hely- és helyzetváltoztató szoborjátékok. ■ Egy vagy több tulajdonságban megváltoztatott tárgykép, tárgyképsor, eseménykép megfigyelése. <p>Hiánypótlási feladat: Szavakban betűhiány. Mi hiányzik? Javítsd ki!</p> <p>Szabálykövetési feladat: Különböző szabályok alapján előállított sorozatok folytatása képkártyák sorba rakásával. Szó- és számkártyák sorozatának folytatása.</p>	Feladatlapok, apró tárgyak kép-, szó-, számkártyák összerakható négy évszak képek.
22–24.	Terjedelem.	<p>Tárgyhalmazok elemeinek tudatosítása.</p> <p>A tárgyhalmaz elemeinek megnevezése, felsorolása.</p> <p>A tárgyhalmaz elemeinek száma egyre növekszik.</p> <p>A tárgyhalmaz elemeinek csoportosítása megadott szempontok: szín, nagyság, anyag, forma, funkció, gondolati összetartozás szerint</p>	Tárgyak, képek, jel-, szó-, számkártyák.
25–27.	Megosztottság.	<p>Másolás, olvasás.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Válogató olvasás szó és mondat szintjén egyaránt. „Húzd alá a szövegben!” ■ „Másold le a kijelölt mondatot a szövegből!” ■ Válogató másolás: „Írd le, mit kérdezett!” ■ Másolás alatt háttérzörejek, beszéd (élő-, magnó, rádió) hallatszik. <p>Elterelődik-e a figyelem? Gyakoroljunk így is az írást!</p>	Irodalomkönyv, történelemkönyv, füzet, magnó, térkép.

Óra	Fejlesztendő terület	Fejlesztendő feladatok	Eszközök, segéd- letek
28–30.	Írányított akusztikus koncentráció.	Adott hanginger azonosítása. Hangok, szótagok, mondatok azonosítása. Adott hanginger megkülönböztetése. Felváltva megszólaltatott hangok. Bármely hangforrás és irányának felismerése. Szabálykövetés: szólancok (adott hanggal kezdődjenek a szavak; a szóvég hangzójával kezdődjön a másik szó). Hangingerek sorrendje.	Magnó, különböző hangforrások.
31–33.	Terjedelem.	Hangingerek felfogásának növelése. Dramatikus játékok Kapcsolatteremtő játékok: „névtanulós”, „névismétlős”, „Add tovább!”. Szó- és számlánc játékok.	Dramajátékgyűjtemény.
34–36.	Megosztottság.	Hangingerekre figyelés vizuális inger mellett. Dramajátékok: „Nem én voltam...” Figyelés hangingerekre auditív inger mellett.	Dramajátékgyűjtemény, Móka János: <i>Dramapedagógia mint személyiségformáló eszköz a kisegítő iskolában.</i>
37–39.	Tériszlelési figyelem: koncentráció.	Tériszlelési feladatok felsorolása ■ Azonos irányú cselekvések fent-lent, jobb-bal irányba egyaránt. ■ Váltakozó irányban végbe- menő cselekvések. Térhelyzetek felsorolása. ■ <i>A Hol?, Honnan?, Hová?, Merre?, Miből?</i> kérdések segítségével exponált helyzetek megmutatása. A testrészek, a tériszlelési helyzetek bemutatott sorrendjének felsorolása. A fenti feladatokban a sorrendiség tudatosítása. Konkrét feladatokat adunk!	Hívóképek. Szóbeli instrukció alapján rajzolatás.

Óra	Fejlesztendő terület	Fejlesztendő feladatok	Eszközök, segédletek
40–42.	Terjedelem.	Vonalvezetési gyakorlatok: <ul style="list-style-type: none"> ■ Bonyolultabb labirintus játékok, rejtvények. ■ Szókereső betűrejtvények. Diákjátékok: amőba, torpedó, piramisjáték.	Rejtvények.
43–45.	Megosztottság.	Alaprajzok: <ul style="list-style-type: none"> ■ padról, tanteremről, iskola épületéről, otthonról; ■ közintézmények eligazító, tájékoztató táblái; ■ város, falu térképe képeslapon; ■ nagyváros-, falutérkép. Földrajzi és történelmi térképen való tájékozódás.	Atlaszok.
46–48.	Időészlelési figyelem: Koncentráció.	Saját életében történt események megfogalmazása, vágyai, elképzelései a jövővel kapcsolatban. Kérdés-felelet játék emlékeztető képek segítségével. Fiatalabb-idősebb reláció a közvetlen környezetében megfigyelhető természet viszonylatában: állatok, növények különböző életszakaszokban való elnevezése, jellegzetességei. Fiatalabb-idősebb reláció a közvetlen környezetében megfigyelhető személyek viszonylatában: iskola, család; fényképek; illusztrációk (külső jegyek, megjelenés, tartás, mozgás).	Emlékeztető képek, esemény-szókártyák, fényképe.
48–50.	Sorrendiség.	Természeti jelenségek: <ul style="list-style-type: none"> ■ Időjárási megfigyelések, szóbeli megfogalmazás. ■ Képkártyák rendezése. ■ Szókártyák helyes sorrendbe rendezése. ■ Hibás sorrend helyreállítása. ■ Mondat kiegészítése az adott szavakkal. 	Képek a természetismeret, a történelem területéről.

Óra	Fejlesztendő terület	Fejlesztendő feladatok	Eszközök, segéd- letek
52–54.	Gondolkodás: fogalomalkotás összehasonlítással	Tárgyképek válogatása adott szempont szerint. Betűk, számjegyek, szavak, számok válogatása adott szempont szerint. ■ Szóhalmazban húzd alá! ■ Adott halmazban karikázd be a páros számokat!	Feladatlapok.
55–57.	Egyeztetéssel. Konkretizálással.	Adott tárgyhoz tulajdonság, fogalom megtalálása. Adott képhez tulajdonság, fogalom megtalálása. Adott jelhez, fogalomhoz tulajdonság, fogalom megtalálása. ■ Adott tárgyra, élőlényre, jelenségre vonatkozó igaz állítások halmazából a fogalom felismerése. ■ Logikai készlet elemeinek kitalálása. „Amerikából jöttem” játék. ■ Eseménykép kiválasztása. ■ Barkohba, „Gondoltam egy számot...”	Fogalomkártyák: történelem, természetismeret, matematika.
58–60.	Rész-egész funkció összefüggése. Okozati összefüggés.	A hibás vagy hiányzó rész megnevezése. A hibás vagy hiányzó rész megrajzolása. Szöveg, mondat kiegészítése: ■ Fejezd be a mondatot, hogy igaz legyen! ■ Egészítsd ki a mondatot!	Tér-foma kirakó geometriai formákkal, feladatlapok.

Az adott habilitációs órák előtt a gyógypedagógus egyeztet a szaktanárral a konkrét témáról, így saját terve mindig az aktuális feladatokhoz igazodik.

Az órát minden alkalommal lazító beszélgetéssel kezdi, lehetőséget adva a gyermeknek problémái kifejtésére.

Pedagógiai vizsgálat eredménye a négy hónap elteltével:

Kialakult képességek	Továbbra is fejlesztendő képességek
Vizuális figyelem Akusztikus figyelem Szerialitás	Vizuális emlékezet Akusztikus emlékezet Analóg gondolkodás

G. matematika, történelem, természetismeret tantárgyakból jobb teljesítményt mutat.

Tantárgyi feladatok:

- A tanult nyelvtani fogalmak, ismeretek felidézésének képessége konkrét példákon, helyzetekben.
- Helyesírási készség javítása.
- Íráskép javítása.
- Matematikai alpműveletek gyakorlása.
- Összefüggések felismerése.

Szociális-kommunikációs feladatok:

- Szorongások oldása.
- Konfliktusok rendezésének képessége.
- Testi és egészségi higiénia igényének fenntartása a serdülőkor jellegzetességeivel.

9. Egyéni fejlesztési terv (óvodai nagycsoport)

Név: T. M.

Életkor, csoport, osztályfok: óvodai nagycsoport

Időszak: 2007/2008. április-június

Készítette: Vargáné Mező Lilla gyógypedagógus

Szakértői vélemény 1.

BNO kód: H5420

A sajátos nevelési igény oka: gyengén látás

Dg.: Amblyopia, Heterodegeneratio retinae

Látásteljesítménye: V: 0.3 ünj

0,2 ünj 4752/ 2007.02.26. LOSZB.

Szakértői vélemény 2.

BNO kód: 5420

Dg.: Örökletes tapetoretinális degeneratio

Látásteljesítménye: **V: 02**

0,2/ 4752/ 2008. 02.14. LOSZB

Színlátás: **fekete-piros tévesztő**

Pedagógiai látásteljesítménye:

távoli vízusa: **0,3**

közeli vízusa: **0,2**

színlátás: **piros-zöld tévesztő**

Megnyilvánulásai, amelyek miatt a fejlesztés szükséges:

- Gyengén látása miatt a vizualitást érintő funkciók általános fejlesztése indokolt.
- A kognitív funkciók különösen a figyelem tartóssága, terjedelme miatt gyengék.
- Manuális ügyetlenség, fejletlen grafomotorium, az ábrázolási készség gyengesége.
- Nehézkés, bizonytalan térbeli és síkbeli tájékozódás.
- A matematikai alapfogalmak gyengesége.
- Iskolaéretlen személyiség, önbizalomszegény megnyilvánulások.
- A vizuális teljesítményektől függetlenül is az érdeklődés általános hiánya, enerváltság, motivátlanság jellemzi.
- Feladatvégzésben fáradékony, lassú, feladattudata, feladattartása gyenge.
- Beszédhiba: logopédus foglalkozik vele.

Amire a fejlesztés során támaszkodni lehet:

- Szereti, ha foglalkoznak vele, hálás a figyelemért, dicsérettel jól motiválható.

A tiflopedagógiai szempontú fejlesztés területei, céljai:

Látásnevelés – valamennyi vizuális funkció célzott fejlesztése szükséges: vizuális figyelem, észlelés, emlékezet, gondolkodás. Fixáció és pásztázó szemmozgás.

Nagymozgás.

Finommozgások, szem-kéz koordináció, ábrázoló-készség, író-rajzoló mozgás fejlesztése.

Személyiségfejlesztés: a feladat elfogadása, végigvitele, kitartás, kudarcűrész.

Fontos a motiválás szem előtt tartása, az önmagához mért fejlődés, a jó megnyilvánulás értékelése, a pozitív megerősítés.

A vizuális észlelés fejlesztése

- Arcmimika felismerése, utánzása, valóság, fotó, kép.
- Képnézegetés, válogatás különböző szempontok szerint: differenciálás, összehasonlítás, azonosságok, különbségek.
- Vízszintes és függőleges képek.
- Mi történik? Összefüggések, relációk és részletek megfigyeltetése támpontok megadásával, célzott, irányító kérdésfeltevéssel.
- Hiányos képek nézegetése, a hiány felfedeztetése.
- Vonalkövetés szemmel: fonallabirintus.
- Fixációs gyakorlatok és mozgó tárgyak követése.
- Rejtett formák.
- Párkereső játékok.

Látási emlékezet fejlesztése

- Memórijátékok.
- Képeken történt változtatások észleltetése.

Egyéb érzékszervek fejlesztése

- Tapintás (tárgyak felismerése tapintással).
- Hallás (ritmusfejlesztés egyszerű hangszerekkel; tempó megfigyeltetése; „Mit hallasz?” típusú játékok).

Keresztcsatornák fejlesztése

- Többféle modalitást igénylő játékok (hangok felismerése, értelmezése).

Vizuális gondolkodás, egyéb gondolkodási műveletek és beszéd fejlesztése

- Igaz-hamis helyzetek felismertetése.
- Kép összerakása részekből, puzzle, mesekocka.
- 1-1 különbséges sorozat kirakása.
- Ritmikus sorok kirakása.
- Történet visszamondása képek alapján.
- Képek időrendbe állítása.
- Ok-okozat, igaz-hamis állítások.
- Számfogalom fejlesztése sokféle eszközzel.
- Olvasás előkészítése (balról jobbra irány, sorok, oszlopok, képolvasás, játékos hanganalízis, szintézis).

Nagymozgás

- Látás-mozgás koordináció fejlesztése: mocsárjárás, labdázás.
- Mozgáskivitelezés utánzással.
- Beszéddel követve, majd szóbeli utasításra.
- Tempó fokozása.

Finommozgás fejlesztése

Szem-kéz koordináció fejlesztése:

- Illesztéses feladatok, célzó-mozgások gyakoroltatása.
- Építő- és konstrukciós játékok.
- Meseckocka.

Eszközhasználat:

- Csipesszel magok válogatása, szedegetése.
- Pötyi.
- Fűzés.
- Gyurmázás.
- Ollóval vágás.

Ábrázolás és grafomotorika fejlesztése

- Utánzó nagymozgásokból indulva, függőleges, majd vízszintes síkban egyszerű ábrák, betűelemek rajzolgatása.
- Rajzolás homoktálcán.
- Ceruzafogás alakítása.
- Képek színezése.
- Elemi szintű ábrázolás, pl. mozaikkép készítése, építés pálcikából, korongokból, szőnyegezés.
- Labirintus és egyéb vonalkövetési, pontösszekötési gyakorlatok.

A fejlesztés célja:

A részképességek fejlesztésén túl az önmagához mért fejlődés motiváló értékelésével a gyermek óvodai tevékenységekben való aktív részvétele iránti igényének, érdeklődésének alakítása, fenntartása és önbizalmának növelése.

Nagyon fogékony a rá irányuló figyelemre és elismerésre!

A fejlesztést végző személy és a foglalkozás gyakorisága:

- Naponta 20 perces foglalkozás javasolt az óvodában az óvónő vezetésével.
- Heti egy alkalommal 2 órában a Gyengénlátók Iskolájában részesül iskola-előkészítő fejlesztésben.
- Havonta egy alkalommal a XIII. ker.-i EGYMI tiflopedagógusa foglalkozik vele megfigyelő-fejlesztő célzattal az óvodában.
- A szülő – betartva a feladathelyzet megismert szabályait – naponta foglalkozik vele 20 perces beszélgetés, közös rajzolgatás, játék keretében.

A fejlesztés javasolt eszközei:

- Játékok, kifestők, óvodai fejlesztő játékok.
- Korrekciós feladatlap-gyűjtemény gyengén látó gyermekek számára I-II-III.

10. Egyéni fejlesztési terv (óvodai kiscsoport)

Név: **N. E.**

BNO kód: **H5400**

Dg.: ROP IV-V.

Látásteljesítménye: V: fényérzés nincs 2007.04.19. LOSZB.

A sajátos nevelési igény oka: vakság

Életkor, osztályfok: Óvodai kiscsoport vegyes csoportban

Időszak: 2008. április 1. – 2008. június

Készítette: Vargáné Mező Lilla gyógypedagógus

A fejlesztés területei a diagnosztikus mérés és/vagy az előző fejlesztési időszak tapasztalatai és/vagy a szakvélemény alapján:

- Haptikus-auditív jellegű térbeli és síkbeli tájékozódás.
- Tárgyfelismerés.
- Önállótlanúság az önkiszolgálásban.
- Mozgásfejlesztés – a sztereotip mozgások (szemnyomkodás) megszüntetése.
- Kihasztnalatlan mentális kapacitások értelmes kihasználása.
- A tapintás és a manipuláció fejlesztése.
- A meglevő érzékszerveket igénybe vevő játéktevékenységek, lehetőségek bővítése.
- A rendszerező képesség fejlesztése.
- Szociális kompetenciák fokozatos bővítése.

Funkciók, tulajdonságok, melyekre támaszkodni lehet:

- Jó mentális képességek.
- Érdeklődés, kíváncsiság.
- A taktilis érzékelés terén szerzett tapasztalatok.
- Az óvoda épületében és az udvaron szerzett támpontokhoz való biztos igazodás.
- A közösségben kialakult kapcsolatok, érintkezési formák.

A fejlesztés helye, a fejlesztő személye:

Az óvodában: Herendi Hajnalka gyógypedagógus óvónő naponta 15-20 perces egyéni foglalkozás keretében.

Koós Andrea gyógypedagógus óvónő heti két alkalommal (4 órában).

Mozgástréner

Vargáné Mező Lilla havonta 1-2 alkalommal megfigyelő, fejlesztő, konzulens feladatkörben. A Vakok Általános Iskolájában mozgásfejlesztés, vízhez szoktatás heti egy alkalommal.

Otthon: a szülő (vagy nagyobb testvér) a célzott fejlesztés lényegi elemeit szem előtt tartva a feladathelyzethez igazodó motiválással, segítséssel, naponta 20 perc időtartamban foglalkozzon játékosan, történetbe ágyazva a kiválasztott tevékenységgel.

1. fejlesztési terület:

önkiszolgálás, nagymozgás, térbeli tájékozódás

A fejlesztés célja: önálló tájékozódás alakítása kis és nagy térben, épületen belül és kívül, eszközzel, a másoktól való függés, a kiszolgáltatottság csökkenése, a félelem leküzdése.

Az értékelés alapelvei: a szerzett információk magabiztos hasznosítása a helyváltoztatásban, támpontok hasznosítása.

Fejlesztendő képesség: saját személye és az ismert környezet viszonylatainak, változásainak felismerése, értelmezése.

Feladatok, tevékenységek:

- Önkiszolgálás fokozása öltözködésben, evésben, tisztálkodásban.

- Tájékozódás karikával: az eszköz használata, az így szerzett ismeretek értelmezése, felhasználása a biztonságos helyváltoztatásban.
- Tájékozódás épületen belül- kisebb, majd nagyobb térben támpontok adásával (támpont lehet egy-egy fix helyen levő tárgy, berendezés- ajtó, mosdó, szekrények stb.).
- Közlekedés fal mellett.
- Saját jelének ismerete, helyek keresése (saját asztala, széke, szekrénye).
- Járás közben lábbal érzékelhető különbség figyelése a padozaton, udvaron (fű, járda, homok).
- Hangkövetéses célirányos helyváltoztatás.
- Biztonságos közlekedés tanítása (védekező kéztartás, hangokra figyelés).
- Egyensúlyérzék fejlesztése: babzsák.
- Mozgásérzékelés fejlesztése, mozgásfejlesztés: a testrészek, mozdulatok elsajátításának, kivitelezésének segítése beszéddel és a testrészek érintésével folyamatos korrigálással; változatos mozgáselemek megtanulása, gyakorlása.
- Labda gurítása, pattogtatása, elkapásának próbálgatása.

Munkaforma: egyéni foglalkozás.

Módszer: megmutatás, gyakorlás.

Eszköz: babzsák, karika, labda.

A fejlesztés követelménye: a környezet fokozatos felfedeztetése, kitérítése a biztonságos önálló tájékozódás, közlekedés szempontjából.

2. Fejlesztési terület:

taktilis és haptikus észlelés fejlesztése

A fejlesztés célja: a tárgyak körének bővülése, egyre biztosabb és megbízhatóbb tapintásos érzékelés.

Az értékelés alapelvei: türelem, alaposág, a biztos felismeréshez szükséges idő és tapintás.

Fejlesztendő képesség: tapintás.

Feladatok, tevékenységek:

- Tárgyak felismerése tapintással – különböző közegben: víz, lencse stb.
- Tárgyak összehasonlítása, differenciálása.
- Azonos tárgyak keresése, válogatása.

- Hasonló tárgyak közötti különbségek megfigyeltetése.
- Tárgyak tapintható tulajdonságainak – sarkok, élek, domborúság, egyenetlenség vagy simaság, mintázat, mennyiség, hőmérséklet stb. – megfigyelése.
- A két kezével átfogható méretű tárgyak egészszleges észlelésének gyakoroltatása.
- Egyre kisebb méretű tárgyak válogatása, rendezése dobozokba.
- Ritmikus sorok kirakása.
- Fokozatosan csökkenő méretű tapintható – kidomborodó – formák, jelzések azonosítása, differenciálása.
- Memóriajáték.
- Párkereső játékok (dominó).
- Különböző anyagok tulajdonságai, megismerése.

Munkaforma: egyéni foglalkozás.

Eszköz: lencsésdoboz, mindenféle, háztartásban használatos tárgy, játék, eszköz

A fejlesztés követelménye: a megismert tárgyak tulajdonságainak megtanulása, a tárgyak biztos felismerése.

3. Fejlesztési terület: finommozgások

A fejlesztés célja: a kéz ujjai, a kézizmok erősítése, ügyesítése, tárgyakkal manipulálás.

Az értékelés alapelvei: a tárgy helyzetének, részeinek, más tárgyakkal való kapcsolatának megértése, megvalósítása a gyakorlatban.

Fejlesztendő képesség: kézügyesség, változatos eszközhasználat gyakoroltatása:

- Gyurmázás.
- Vastag fonal gombolyítása.
- Pötyi, fűzés.
- Gyöngyfűzés.
- Kétylukú-négylukú gombok válogatása.
- Építő- és konstrukciós játékok, (manipuláció azonos vagy hasonló formájú tárgyakkal, minta után 2-3 elemből építés).
- Tárgyak kapcsolatba hozása egymással, csavarozás, fonás elemi szinten, papírhajtogatás, gombolás.

A fejlesztés követelménye: a megismert mozgásformák célszerű alkalmazása a játékokkal, tárgyakkal.

4. Fejlesztési terület: egyéb érzékszervek fejlesztése

Fejlesztendő képesség: hallás, szaglás, súlyérzékelés.

Feladatok, tevékenységek:

Hallás

- Ritmusfejlesztés egyszerű hangszerekkel.
- „Mit hallasz?” típusú játékok.
- Azonos hangok, zörejek felismerése.
- Visszhangjáték.

Szaglás

- Tárgyak felismerése szaglás alapján.
- Szagokról, illatokról következtetés élethelyzetekre, eseményekre, helyszínekre (vásárlás, üzletek).

Súlyérzékelés

- Tárgyak súlyának megtapasztalása, összehasonlítása, differenciálása, azonosak, eltérők keresése, párosítás.

Eszköz hangkeltő eszközök, játékok.

A fejlesztés követelménye: sokoldalú kapcsolat kialakítása a környezettel, a beavatkozás és a jelzések értelmezésének viszonylatai.

5. Fejlesztési terület: szociabilitás

A fejlesztés célja: kezdeményezés és adekvát viselkedés kialakítása a társakkal, a társaival való kapcsolat kétirányúvá tétele.

Az értékelés alapelvei: a kölcsönösség és a jelzések értelmezése.

Fejlesztendő készség, képesség: társakkal való kapcsolatteremtés igénye, képessége.

Feladatok, tevékenységek:

- Közös játék (erősíti az érzelmi kapcsolatokat).
- Szereplési lehetőség biztosítása (erősíti az elfogadást).

- A segítség kérésének, elfogadásának szükségessége, módja.
- Mikor vagyok útban? Ki jelezzen? Károkozás, veszélyhelyzetek.
- Kölcsönös tanulás, módszerek megismerése a konfliktusok oldására.

A fejlesztés követelménye: Kiegyensúlyozottabb kapcsolat kialakulása a tárasakkal, a feszültségmentes részvétel a közösség életében.

6. Fejlesztési terület:

gondolkodás, beszédfejlesztés, szókincsbővítés

A fejlesztés célja: a kifejezőkészség.

Az értékelés alapelvei: helyzet-adekvát megnyilatkozások, a verbális erősség, emlékezet fejlődése.

Feladatok, tevékenységek:

- Tárgyakkal 1-1 elemben eltérő sorozatok kirakása, felidézése, felsőbb fogalom alá rendezés, csoportosítás.
- Fogalmak valós tapasztalati tartalommal töltése.
- Események időrendbe állítása.
- Ok-okozat, igaz-hamis állítások.
- Történet felidézése, visszamondása 1-1 jellemző tárgy segítségével.
- Dramatizálás.

Munkaforma: egyéni foglalkozás.

Módszer: mesehallgatás, mesemondás, dialógusok a meséből.

Eszköz az adott feladathoz megfelelő eszközök változatos alkalmazási módok.

A fejlesztés követelménye: A hétköznapi helyzetekben adekvát, bátor szóbeli megnyilatkozások; a mondott szöveg, mese, vers hangulatának visszaadása, egész test bevonása; a szituációkhoz illő kifejezőmódok összehangolása, verbalizmus elkerülése.

7. Fejlesztési terület: keresztcsatornák fejlesztése

A fejlesztés célja: különféle modalitás működtetése.

Az értékelés alapelvei: egyéni lehetőségek figyelembevétele.

Fejlesztendő készség, képesség: auditív-kinesztéziás.

Feladatok, tevékenységek:

Többféle modalitást igénylő játékok: auditív, kinesztétikus és tapintásos észlelés ki-egészítve valamilyen nyelvi vagy motoros tevékenységgel.

- Hangok felismerése, értelmezése: társak felismerése hangjukról.
- A hátán finom érintéssel kopogás visszatapsolása, mennyiségének megnevezése.
- Hangforrás felismerése, megkeresése.
- Verbalizált forma azonosítása, kiválasztása.
- Tapintott játékfigura hangjának utánzása.

A fejlesztés követelménye: a meglevő észlelési csatornák kombinációjának sikeres alkalmazása változatos helyzetekben, játékosággal az érdeklődés felkeltése, tartós motiváció a külvilág iránt.

9. fejezet

A differenciált osztálymunka jó gyakorlatai

1. Egyéni sajátosságokhoz alkalmazkodó differenciált képességfejlesztés a szigetvári Istvánffy Miklós Általános Iskolában

Az intézményben a bevezető és kezdő szakaszban az alapozó munkát rugalmas működési rendszerben alakították, hogy a lehető legjobb feltételeket biztosítsák a különböző adottságú és képességű, eltérő ütemben fejlődő tanulóknak. A gyereket testi, lelki mivoltában egyaránt fejlesztik, és tanulásnak fognak fel minden változást, ami a gyermek személyiségében történik.

Az iskola helyi programjának kidolgozója Pirisi Jánosné és Pesti Gézőné *Hogyan igazodjunk a helyi és egyéni különbségekhez?* című munkájának és a folyamatos innovatív tantestületi munkáknak köszönhetően olyan készségek és képességfejlesztési program áll rendelkezésre, amely megfelel a legújabb oktatáspolitikai és pedagógiai elvárásoknak, az inkluzív iskolamodellnek is.

Miért alkalmas a kidolgozott pedagógiai szisztéma az integrált oktatásra?

- Mert rugalmas tanrendjével maximálisan alkalmazkodik az eltérő ütemben fejlődő tanulókhöz: minden gyerek annyi időt kap az alapok elsajátítására, amennyire szüksége van.
- Mert a választható tevékenységi területek komplex fejlesztést biztosítanak – mindenki megmutathatja erősségeit, értékeit.
- Mert a tanmenet tartalmában a követelményeket lebontották aktuális minimum, aktuális követelmény és aktuális optimum szintekre. Ehhez kapcsolódnak a fejlesztési feladatok, didaktikai eljárások, amelyek biztosítják a fejlődést minden tanuló számára. A minimum szinthez tevékenységre épülő manipulatív feladatok – elsősorban rajzos feladatok – segítik a tanulási folyamatok interiorizációját.
- Olyan kritériumorientált érzékelési rendszert vezettek be, ahol nem a minősítés osztályozó funkciója a fontos, hanem a szöveges kritériumok adják meg a továbbhaladáshoz szükséges elégséges feltételeket. Mindehhez a gyermekek számára érthető, motiváló szöveges értékelés is segíti a tanulás örömeinek napi megélését.
- Mert olyan tanulásszervezési módokat alkalmaznak – differenciált eljárásokat, kooperatív technikákat –, amelyek lehetővé teszik, hogy a tanulásra fordított értékes percek hatékonyabban teljenek.

Rugalmas működési rend

A rugalmas működési rend a merev órarend helyett rugalmas napi foglalkozási rendet jelent. Lényeges új eleme a tanításnak a 8–12 óráig rendelkezésre álló 240 perc beosztása:

8-tól 10-ig egy „blokkban” dolgoznak, egy felfrissülést biztosító, közbeiktatott tevékenységgel. Ez a 120 perc tartalmaz hosszabb, 45-50 perces foglalkozásokat, melyekben az anyag elsajátítása, rögzítése folyik, közepes, 20 perces tevékenységet, melynek szaktárgyi (speciális fejlesztési) feladata a gyakorlás, képességfejlesztés, és 10 perces foglalkoztatást is, melynek fiziológiai, pedagógiai, pszichológiai szerepe kifejezetten a pihentetés, „szaktárgyi” (főként ének, testnevelés) szinten tartó (felejtést gátló) gyakorlás.

A hosszú, körülbelül 50 perces szünet biztosítja a tennivalók (kézmosás, tízórai stb.) kapkodás nélküli elvégzését, és marad idő a felfrissülésre, játékra. Ez az aktív mozgás lehetővé teszi, hogy a 11-12 óra közötti időszakban is intenzíven dolgozzanak a gyerekek.

Órák helyett tevékenységi területek: tantárgyi koncentráció

Nélkülözhetetlen része a rugalmas működésnek az óratervi merevség oldása is. A hagyományos tantárgyak helyett tevékenységekre osztva megszervezik a napi munkát.

Így: olvasnak, írnak, számolnak, rajzolnak, ügyeskednek, énekelnek, tornáznak.

Az iskolai integráció szempontjából is lényeges megemlíteni a program tantárgyi rendszerének tartalmát, melyet komplex szemlélet hat át. Megkeresik a különböző tudományok határterületeit, megnyitva ezeket egymás felé. Ez a fajta szemlélet megkönnyíti a rendszerezést, rendszerépítést a lassabban haladó tanulók számára is, és könnyebbé teszi az összefüggések feltárását. A gyakorlatban mindez úgy valósul meg, hogy olyan folyamatszerkezési tervet készítenek, amelyekben az olvasmányok témái közé rendszerezik a „környezetismeretet” (ember és társadalom, ember és természet), ehhez kapcsolódóan a technika, ének-zene, rajz stb. anyagának feldolgozását. A művészetnek, technikának nagyobb szerepe van a programban,

mint eddig. Ez azt igyekszik biztosítani, hogy az értelmi elsajátítást képviselő tudományos megismerés és a világ valódi „magunkévá tétele” az érzelmi, esztétikai, erkölcsi, technikai elsajátítása együtt valósuljon meg.

A 3. osztálytól belép a választható tevékenységek sora, mely fontos alapja a „más-ság”, a tehetségek kibontakoztatása. Választható területek: szobrászat, grafika, média, művészet, társastánc, virágkötészet stb. Tevékenykedés közben láthatják a tanulók, hogy aki például számtanból kissé lassabban halad, akinek nehézséget okoz a szövegértés, micsoda értékeket alkothat a szobrászatban! A gyermekek saját osztálykeretükből kilépve, saját érdeklődési körüknek és képességbeli adottságaiknak (esetleg speciális tehetségüknek) megfelelő megközelítésben foglalkoznak az aktuálisan adott témával. Ennek érdekében külső szakemberek, művészek minél szélesebb köre „megy be” az iskolába. Sokszor az iskolán kívül is vannak foglalkozások (például szobrász- vagy fazekasműhelyben, filmforgatáson stb.).

Iskolán kívüli tevékenységek

Az egyéni sajátosságokhoz való alkalmazkodás az iskolán kívüli tevékenységekben, a szabadidős programokban, házi feladatokban is megjelenik.

A hagyományos házi feladat helyett a szabadidő értelmes eltöltését igyekeznek megszervezni, hogy mintegy előkészítő, megerősítő bázisa legyen az iskolai munkának, de nem az iskolai tevékenység mechanikus ismétlésével, hanem az érdeklődés, a kíváncsiság felkeltésével, pozitív motivációs jelleggel. Lehetőség van a napközbeni kiscsoportos foglalkozásokra is, ahol a tanító nem számon kéri, megoldatja a kötelező házi feladatot, hanem mindenkinek lehetővé teszi a szintjének megfelelő foglalkozást.

Tantervi rugalmasság

Ez az iskola olyan többségi intézmény, mely tantervi rugalmasságot biztosít, megteremtve a feltételeket ahhoz, hogy az eltérő képességű és érdeklődésű gyermekeknek is megfeleljen. Biztosítja a speciális nevelési igényű gyermekek pótlólagos oktatási segítségét. Minden tanuló ugyanabban az oktatásban részesül, és kiegészítő támogatást nyújt az ezt igénylő gyermekeknek. A rászoruló tanulóknak folyamatos

segítséget biztosít, ami az osztályban nyújtott segítségtől az iskolán belüli tanulást segítő, kiegészítő programig terjed. Szükség esetén külső szakember (gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus) is bekapcsolódik a fejlesztésbe.

A tanulás szakaszában az első 3-4 év funkciója kifejezetten az alapozás, a később az önálló ismeretszerzéshez szükséges eszközrendszer: jártasságok, képességek és személyiségvonások begyakorlása.

Programjában is – az érvényes törvényi szabályozásnak megfelelően – tanévekre tagolódik az alapozó szakasz ugyanúgy, mint a hagyományos működési rendszerben. Fontos általános alapelv azonban, hogy a tanulók az egyik szakaszból (osztályból) a másikba csak akkor lépjenek át, amikor *bizonyos, hogy ott már eredményes munkát tudnak végezni*. Elengedhetetlen, hogy a pedagógus annyi időt használjon fel egy-egy területre, amennyire az adott helyi körülmények között (minimum és optimum szintekkel begyakorolt rugalmassággal négy éven belül kiegyenlíthető keretek között) a tantervi követelmények megvalósításához szüksége van.

A lassúbb és gyorsabb fejlődési ütemet is „normálisnak” tekintik, és a kudarcok okozta pszichés károkat elkerülve biztosítják a szükséges időt a lassabban fejlődő gyermekeknek. Ugyanakkor a gyorsabban haladó tehetségeseknek olyan feltételeket teremtenek, amelyek segítik, ösztönzik fejlődésüket.

Ugyancsak az érvényes jogszabályozás keretei között oldják a tanévhatárok merevségét. Ennek a lassan fejlődő tanulókra vonatkozó részét mutatjuk be.

Értékelés

Ebben az iskolában az értékelés célja nem a minősítés, nem az osztályozás, hanem annak kiderítése, hogy mit tud a kisgyerek, mit kell még fejleszteni ahhoz, hogy eredményes lehessen. Félévkor és év végén az első három osztályban és 4. félévkor szóveges értékelést kapnak a tanulók. A napi ellenőrzést az önellenőrzés, önértékelés jellemzi.

Talán már e rövid ismertetőből is kitűnhet, hogy ez a fajta szemlélet, amely a program készítőit és a programban dolgozó tanárokat, tanítókat jellemzi, szinte óhatatlanul magával vonta az integráció elindulását. Ezek az elvek és a gyakorlat befojadja, felvállalja a beilleszkedési vagy tanulási zavarokkal küzdő gyermekeket is.

Tantárgyi koncentráció

A programban igen fontos szerepe van a tantárgyak egységes egészé váló szerveződésének. Ehhez a tanterv, tanmenetek és egyéni fejlesztési dokumentumok harmonizálására, rugalmas összevetésére, használatára van szükség. Egyaránt szerves egységben kell látni a tantervben szereplő tantárgyak ismeretanyagát, a követelményeket és a gyermekek egyéni adottságait.

Az alsó tagozatban például a társadalomismereti anyag meglehetősen sok olyan elemet tartalmaz, amelyek tanítása időponthoz kötött (ünnepek, évszakok). A magyar nyelv és irodalom javasolt tanmenete is taglalja e témákat, de időben szétdarabolva. Ezen „anyagrészek” rendszerbe szedése máris komplex szemléletet tükröz, és megteremti a tantárgyi összekapcsolódás lehetőségét. Így a helyi tantervben megmaradhatnak a tantárgyi tagozódások, de a témák több területen való „megerősítése”, az ismeretek rendszerbe foglalása révén a tudásanyag fejlesztés közben egységes egészé szerveződhet a gyerekekben, elősegítve a mielőbbi interiorizálást.

A tantárgyak tanításának összehangolása az 1–4. osztályban

A tantárgyi csatlakozásokat, keresztezési pontokat az első négy évben, amikor a tanítást egy tanító végzi, könnyebb megvalósítani, mint később. Szemléletükben a „tananyag” a különböző rendszerek közötti összefüggések feltárását jelenti, a nap olyasfajta megszervezését, hogy egy képességet „minden irányból” próbálnak megerősíteni.

A gyakorlatban olyan folyamatszervezési terveket valósítanak meg, amelyben az olvasmányok témái köré rendezik a környezetismeret és az ehhez kapcsolódó technika, ének-zene, rajz stb. anyagának feldolgozását. A tanulás folyamatában egyes tevékenységeket szervezetileg és időben rendszeresen beépítenek más „blokkokba”, ami elősegíti a komplexitást. Nem órákra, hanem „tevékenységekre” bontják a napirendet.

Heti órarend a szigetvári Istvánffy Miklós Általános Iskola alsó tagozatán

1. o.	MIT CSINÁLUNK?							
	Hétfőn	Kedden	Szerdán	Csütörtökön	Pénteken			
	Beszélgetünk	Beszélgetünk	Beszélgetünk	Beszélgetünk	Beszélgetünk			
	Számolunk 	Számolunk 	Számolunk 	Számolunk 	Számolunk 			
								
	Beszélgetünk 	Olvasunk-írunk 	Olvasunk-írunk 	Olvasunk-írunk 	Olvasunk-írunk 			
10-10 ⁵²								
	Olvasunk-írunk 	Olvasunk-írunk 	Olvasunk-írunk 		Olvasunk-írunk 			
	Szabad sáv	Rajzolunk 		Szabad sáv	Ügyeskedünk 			

Ezért, ha a foglalkozási rendben valamilyen résztvevő (például ének) valamivel rövidebb időben jelentkezik, nem azt jelenti, hogy háttérbe szorul ez a tantárgy. Sőt a művészetnek, sportnak, technikának nagyobb szerepet szánunk, mint eddig. Azt valljuk, hogy a világ valódi megismerését, érzelmi, esztétikai, erkölcsi, technikai elsajátítását és a tudományos megismerést együtt lehet csak megvalósítani. Mindezek egymás mellett, hatásukat kölcsönösen erősítve érvényesülnek. A tér-idő kapcsolódást megvalósító feldolgozást a tevékenységegyüttesek keretében folyamat-szervezési tervek készítésének folyamatában lehet megvalósítani, melynek lényege az időbeosztás ütemezése és a rendszerkapcsolatok feltárása. Mindig figyelnek arra is, hogy „utaljanak” arra, amit a témával kapcsolatban már tanultak, illetve később fognak tanulni.

Helyzetelemzés

„Jelenleg 23 fős csoportban, első osztályosokkal dolgozom. 8 kislány, 15 fiú jár ide. Közülük 2-3 kisgyerek gyorsan halad a tanulásban (100-as számkörben számol, rövid szöveget megadott szempontokkal önállóan dolgoz fel), 1 tanuló integrált (enyhe fokban értelmi fogyatékos) 6-an logopédiai, 5-en fejlesztő foglalkozáson (tanulási nehézség miatt), 1 fő súlyos magatartási problémái miatt pszichoterápián vesz részt a nevelési tanácsadó gondozásában. A többiek fejlődési üteme átlagos.

Olyan tanmenetet és hozzá kapcsolódóan olyan napi óratervezést igényel a csoport, mely maximálisan a differenciált egyéni képességfejlesztést célozza. Emellett sokszor alkalmazok páros munkát, differenciált réteg-munkát vagy éppen csoportmunkát. Ha a tevékenység úgy kívánja meg (a csoport „tudásszintje” viszonylag homogén), frontális tevékenységet tervezek.

Mindig „gyerekekben gondolkodva” tervezem a napi tevékenységeket. A napi visszacsatolás – kinek mi volt a nehéz, melyik feladattípust kell még gyakorolni, vagy ki az, aki már továbbhaladhat – határozza meg a másnapi tervezést. Ugyanakkor a folyamatot előre is megtervezem, de fontos a rugalmasság, a változtatás lehetőségének a fenntartása. Az is szempont, hogy a napi tevékenységbe milyen képességek fejlesztését tervezem, és az is, hogy milyen „tantárgyak” kapnak szerepet aznap. Mindig megkeresem a tantárgyak közti kapcsolódási pontokat, hol, melyik tevékenységet tudom beilleszteni leginkább a tantárgy jellegét szem előtt tartva, mit tudok megerősíteni a tantárgyi koncentráció kapcsán. (Például irányokat tudok fejleszteni számtan-, környezetórán, de még rajzon is, mert a tananyag is lefedi; vagy geometriai ismereteket rajzon, technikán, számtanon; vagy éppen sorozatképzést számtanon, rajzon – és a felsorolás végtelen.) Nagyon szerencsés helyzet, hogy a gyerekeket és a tantárgyak rendszerét is „egészében” láthatom, mert minden órán én vagyok velük, és minden tantárgyat én tanítok. Tudom az úgynevezett készségtárgyak tanításával (éneke, testnevelés, rajz stb.) erősíteni, „begyakorolni” az olvasás-, írás-, számolásórakon tanultakat (például mondóka tanulása olvasásból, szótagolás, kitapsolás, éneklés énekórán).

A tervezés leírása talán nehezen átlátható, de a napi felkészülés gördülékeny, bár eléggé időigényes, hiszen sokfelé figyelve, sokfajta feladattípusban és fejlesztésben kell gondolkodni.

Ehhez a gyerekek személyiségének ismerete és személyiségük egészének fejlesztése is elengedhetetlen. Egyaránt szükség van a globális gondolkodásra és a részekre bontott analitikus gondolkodásmódra.

Mikrotanterv részlet és egy napi tervezés bemutatása a tantárgyi komplexitás, koncentráció tükrében

Négyheti terv

A bemutatott tanmenet részletben figyelemreméltó a tantárgyi koncentráció lényege: azonos időben azonos téma feldolgozása bizonyos tantárgyakban. Itt most az olvasás, környezetismeret, ének tantárgyak kapcsolódnak össze ilyen módon.

(A *Módosítás* oszlopban az eszközöket a felkészüléskor kézzel írja be a tanító az aktuális tennivalóknak megfelelően.)

Idő	Témakör	Tananyag tartalma (ismeretek)	Tanulói tevékenységbe ágyazott képesség-, készségfejlesztés	Módosítás, kiegészítés, eszközök
2007. február 3., 4. hete OLVASÁS	Itt van a tél. Gárdonyi Géza: Téli reggel	A téllel kapcsolatos kifejezések (hideg, fagy, hó, hóember, szánkó stb.), Kéjgyű, mássalhangzók. A nagy A és A betű.	Szókincsfejlesztés, szókincsbővítés, szóképek olvasása, szótagolás-elválasztás. Olvasási készség. Lényegkiemelő képesség. Rendszerező képesség. Íráskészség, finommozgás. Alak – háttér.	Képsor Szókártyák Képeket másolni!
	Gyurkovics Tibor: Bele a hóba!	A felkiáltó mondatlall érzelmeinket fejezzük ki. Betegség megelőzése, betegápolás.	Olvasástechnika. Önálló szövegértés. Lényegkiemelő képesség. Önismereti, önértékelési képesség. Helyes viselkedés képessége.	

Idő	Témakör	Tananyag tartalma (ismeretek)	Tanulói tevékenységbe ágyazott képesség-, készségfejlesztés	Módosítás, kiegészítés, eszközök
2007. február 3., 4. hete KÖRNYEZET	Gondoskodj a madarokról	A madarak védelme, etetése. A madárkalács fagyút és magokat tartalmaz. Az etetőt faágakra helyezzük.	Rendszerező képesség. Összehasonlítás képessége. Lényegkiemelés. Íráskészség. Összeolvasás képessége. Rész – egész.	Találós kérdések Látom, halloom Képeket másolni! Szókártyák
	Évszakok Tél A téli időjárás	Az időjárás elemei: csapadék, hőmérséklet. Időjárás-jelentés készítése. Halmazállapot (jégből, hóból víz lesz).	Megfigyelőképesség. Rendszerező képesség. Analízis, szintézis képessége. Következtetés képessége.	Jéglapka
	A tél örömei	Téli sportok: szánkó, sí, korcsolya Sportolás fontossága. Helyes öltözködés: réteges. Ha megfázunk, orvoshoz fordulunk.	Rendszerező képesség. Finommozgás fejlesztése. Hangos olvasás képessége.	Öltöztetős baba Tea Testnevelésórán csúszkálni megünn!
	Segíts a madarakon!	Költöző és itthon maradt madarak. A szécinege használja, hogy megvédi a fákat a kártevőktől. A tanulmányi sétán nem zavarjuk a természet rendjét.	Rendszerezés képessége. Összehasonlítás képessége. Hangos olvasás fejlesztése. Tudatos környezetvédelem képessége.	Madáretető Magok

Idő	Témakör	Tananyag tartalma (ismeretek)	Tanulói tevékenységbe ágyazott képesség-, készségfejlesztés	Módosítás, kiegészítés, eszközök
2007. március 1., 2. hete OLVASÁS	Víg tavasz, virághintő. Donászy Magda: Hóvirág	A kérdő mondattal kérde-zünk, tudakolunk. A párbeszéd fogalma. A tavasz színei: világoszöld, égszínkék, citromsárga, sárgaszöld. A nagy C, CS betű képe, írása, kapcsolása.	Figyelem. Emlékezet (auditív). Rendszerező képesség. Alkalmazkodás képessége. Együttműködés. Szókincs fejlesztése. Finommozgás fejlesztése. Szótagolás, belső ritmus fejlesztése.	Puzzle (hóvirág) Találós kérdés Képek Süss fel nap!
2007. március 1., 2. hete KÖRNYEZET	Gárdonyi Géza: Március Madaraink: A gólya	Madarak, emlősök jellemzői. A gólya élőhelye, külleme, táplálkozása, szaporodása.	Csoportosítás (analízis – szintézis). Hangos olvasás képessége. Alak és háttér differenciálása. Figyelem fejlesztése. Helyes hangoztatás, hangképzés.	Feladatlapok!
2007. március 1., 2. hete KÖRNYEZET	Ébred a természet. Változás a természetben Munkák a mezőn és a kertekben Állatok a ház körül	Tanulmányi séta. Időjárás; öltözködés, növények, állatok. A talaj előkészítése, vetés, növények gondozása. A baromfiudvar lakói, emlősök és madarak. Az emlősök jellemzői. Tavasszal a házi állatoknak kicsinyeik lesznek (tyúk költése, kisbárányok születése).	Rendszerező képesség. Kitartás képessége. Figyelem, emlékezet. Csoportalkotás képessége. Rendszerező képesség. Sorrend betartása. Soralkotás képessége.	Bab csíráztatása – ültetés, föld! Puzzle

Napi tevékenységek tervezése

A napi tevékenységeknél mindig figyelembe kell venni az előző napi visszacsatolás eredményeit.

Az önellenőrzésre épülő értékelésből óra végén pontosan kiderül – a tanuló és a pedagógus munkáját illetően egyaránt –, hogy mi az, ami jól ment, mi az, amit még több hibával végzett a tanuló, és szüksége van a feladattípus gyakorlására. Ez egyébként az öndifferenciálás alapja is: tovább léphet-e a tanuló, vagy még ezen a szinten kell gyakorolni.

Az SNI gyerekek egyéni fejlesztési tervükhöz igazodva a differenciált tanulásszervezéskor külön feladatsort vagy eszközöket kapnak, és amíg a többiek önállóan tevékenykednek, kisasztalnál közvetlenül foglalkozik velük a pedagógus.

Reggel mindig beszélgetéssel indul a nap. A gyerekek lehetőséget kapnak napi élményeik elmondására. Ha van aktuális téma – ünnepek, osztályfőnöki megbeszélővalók, teendők –, akkor irányított beszélgetés zajlik.

A tervezetben szereplő rövidítések:

- FOM – frontális osztálymunka
- PM – páros munka
- DOM – differenciált osztálymunka
- CSM – csoportmunka

Tanítói tevékenységbe ágyazott ismeretközlés	Gyerekek várható válasza, tevékenysége, fejlesztése
Beszélgetés Ki volt a hétvégén kirándulni? Mit tapasztaltatok az erdőben? Milyen volt a kora tavaszi erdő? Ki volt nagymamánál? Ott mit csináltak a kertben? Születtek-e apróságok a „tanyán”?	Növények, állatok, időjárás tapasztalatainak, élmények megbeszélése. Ásás, ültetés, vetés. Aki „tanyán” él, elmondja tapasztalatait.
Környezetismeret Rendszerezés (FOM) Segítsetek rendet tenni! – szóképek rendszerezése. Mi a különbség a vadon élő és a házi állatok életmódja között? Feladatlap – rovarok, madarak, emlősök (PM)	<i>A tábla képe:</i> Erdőben él – ház körül él. Harkály, bányász, sertés, szarvas, vaddisznó, tyúk, liba, kacsa. Párban megoldják a lapot, és másik párral ellenőrzik.

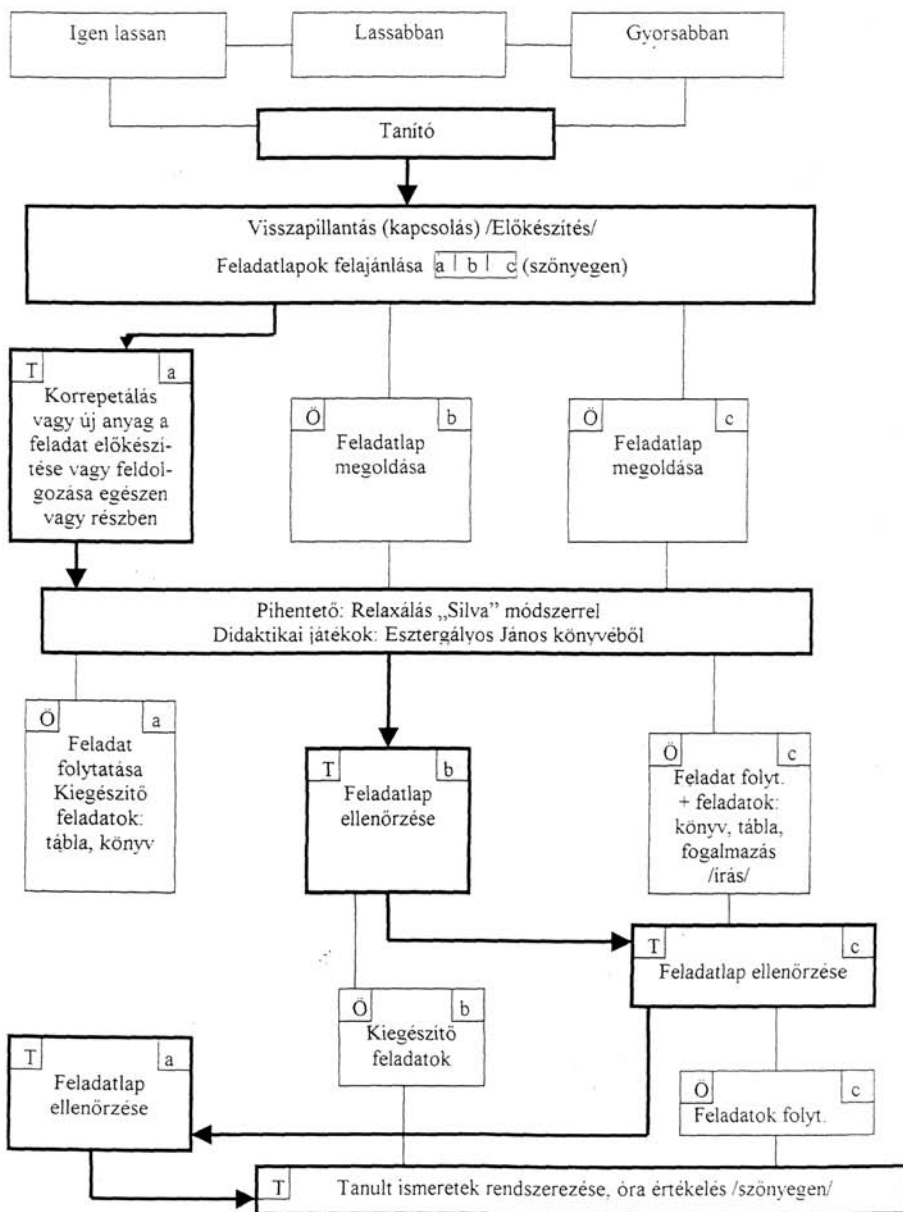
Tanítói tevékenységbe ágyazott ismeretközlés	Gyerekek várható válasza, tevékenysége, fejlesztése
<p>Számolás Fejszámolás 3 szintű (DOM) Differenciálás: a) minimum szint b) követelményszint c) optimum szint (velem közvetlenül dolgozik) 9 nagyobb páratlan szomszédja. 8-nál 5-tel több, stb. Ellenőrzés – önellenőrzés. Molekula-játék (FOM): Keveredj, állj, csoportosulj! (A legnagyobb egyjegyű szám stb.)</p>	<p>a) számkerék – csak eredményt ír! – mindenki személyre szóló c) tábláról írja az eredményt a füzetbe 11 13 Egy mondja, egy válaszol. Gyerekek körbe csoportosulnak.</p>
<p><i>Feladatlapok</i> (DOM) „Felkínálok” a mai feladatokat, elmondom a feladattípusokat, mindenki választ (b, c szint önállóan, a szinttel vagy külön 1-2 gyerekkel fejlesztést végzek a kisasztalnál).</p>	<p><i>A tábla képe:</i> Időkitöltő színtezett plusz feladatok, választhatók. Ezenkívül még van a falon egy zsebes faliszőnyeg („kincses”), amelybe egyénre szóló időkitöltőket tesztek. Van még „Kemény dió” egy kavics alatt, ami versenyfeladatokat tartalmaz, és választható. Iránygyakorlatok („varázsvesszőn”) Tárgyképekhez – dominókép – számkép hozzárendelése Megszámolás, leszámolás</p>
<p><i>Ellenőrzés – értékelés</i> Önellenőrzés külön csoportokra; két gyerek hangosan is mondja a megoldást. Értékelés: az órához kapcsolódó feladattípusokhoz szövegek tartoznak, amit választanak a teljesítményük szerint.</p>	<p>Pl. „Ma a tanító néni segítségével számoltam.” „Már egyedül is ment a nehéz szöveges feladat.”</p>
<p>Ének (FOM) Találd ki, melyik évszak ez! (találós kérdés) Mondjuk el Zek Zoltán Tavasz dalának első versszakát! Tapsoljuk ki! Magánhangzókkal mondjuk! Álljunk körbe és kiskockával a kézben és adogatva mondjuk el! Tudok egy tavaszköszöntő dalt, hallgassátok meg! (Sándor napján...) (Az énektanulást a megkövetelt didaktikai módszerekkel végzem.)</p>	<p>Tavasz Egy, kettő, három, négy... Daltanulás hallás után.</p>

Tanítói tevékenységbe ágyazott ismeretközlés	Gyerekek várható válasza, tevékenysége, fejlesztése
<p>Olvasás – írás (CSM)</p> <p>(A csoportok heterogén csoportok, és „állandó” felelősök vannak (feladatmester, szóvivő, írnok, csendkirály, időmérő).</p> <p>Motiváció: Rakjátok ki csoportban a képet! (Erről az állatról tanulunk.) Leírás – rendszerezés: Készítsünk róla leírást! Ragasszátok fel a megfelelő kártyákat!</p>	<p>Puzzle – gólya. Megadott vázlat és szóképek az asztalon (hozzárendelés). Élőhelye: fészket kéményre, magas fára építi. Külleme: magas, hosszú lábú, piros csőrű madár. Táplálkozása: békát, gyíkot, egeret és bogarat eszik. Szaporodása: tojással szaporodik. Jellemzője: költöző madár.</p>
<p><i>Mese feldolgozása</i> Ma a telhetetlen gólyáról olvasunk. A csoport „kígyóolvasással” ismerkedjen meg a szöveggel, ügyelve a pontos olvasásra! Közös megbeszélés után oldják meg a feladatlapot!</p>	<p>Szómagyarázat: telhetetlen, mocsár, lecsapott, nádas. Időkitöltőnek alak-háttér fejlesztéséhez állatképek kiemelése színezéssel.</p>
<p><i>Ellenőrzés – értékelés</i> Csoportok értékelése: Folytassátok a mondatot! „Ma jól tudunk együtt dolgozni...”, „Holnap jobban kell figyelniünk”, „A siker érdekében...” stb.</p>	<p>Beszámoló és önellenőrzés!</p>

Differenciálás, egyéni képességfejlesztés: korrepetálás, tehetségfelfedezés

A következő oldalon látható ábra segítségével egy differenciált tanóra szerkezetén követhetjük végig a tanulók és a tanár munkáját. A tanulók három csoportban dolgoznak. A pedagógus a három csoport között osztja meg figyelmét, tevékenysége nyomán követhető a vastag keretbe írt szöveg és a nyilak segítségével.

Differenciálás, egyéni képességfejlesztés: korrepetálás, tehetséggondozás

2. Ötödikes magyaróra a Gyermek Házában

A témakör, a tantárgy lehet más és más, a módszerek kavalkádjából pedig csak győzzük kiválogatni a mindig legmegfelelőbbet célunk eléréséhez.

Bízom benne, hogy óravázlatommal további ötleteket hívok elő minden együttműködésre és együttnevelésre törekvő tanártársamból.

Az óra egy tanítási blokk 90 percben. Szerkezeti és idővázlatán a didaktikai feladatokat a római számokkal jelzett bekeretezett sávok tartalmazzák. Ezekben nyomon követhető a sajátos nevelési igényű tanulók számára adott külön feladat, illetve eszköz, az alkalmazott módszer, a munkaszervezés módja, a csoportalakítás szempontja, valamint a tanár csoportok között megosztott közvetlen tevékenysége.

I. Bevezető rész (10 perc)

Közös munka
Ráhangelődés: „Ki vagyok én?” – játék

Közös munka
Ismétlés: „Ki mondta kinek?”
Tanári instrukció + egyéni munka (hallássérült, diszlexiás megkapja a szöveget)

II. Kooperatív rész 25 perc (5 + 3 + 12 + 5 perc)

Kooperatív csoportmunka
Költői kifejezőeszközök fogalmainak ismétlése – dominó

1. csoport	2. csoport	1 tanuló	...		
A tanár az értelmi sérült csoportjánál segíthet.					

Kooperatív csoportmunka – diákkvartett
A tanár az ellenőrzés módszerét irányítja.

Kooperatív csoportmunka
Költői képek felismerése – kerekasztal módszerrel

A tanár itt-ott segít.

Kooperatív csoport munka – diákkvartett
A tanár az ellenőrzés módszerét irányítja.

III. Differenciált rétegmunka – önálló és kiscsoportos rétegmunka

A) Irodalmi rész (25 perc)

Az irodalmi rész előkészítése már az óra előtt megtörtént (feladatlapok, megoldások elhelyezése).

A tanulók önállóan választanak feladatokat (ha szükséges, a tanár segít) – így alakulnak ki a differenciált rétegmunka csoportjai.

*
TANÁRI
SEGÍTSÉG

**
ÖNÁLLÓ
MUNKA

ÖNÁLLÓ
MUNKA

*
ÖNÁLLÓ
MUNKA

**
TANÁRI
SEGÍTSÉG

ÖNÁLLÓ
MUNKA

*
ÖNÁLLÓ
MUNKA

**
ÖNÁLLÓ
MUNKA

TANÁRI
SEGÍTSÉG

A TANÁR KÖRBEJÁR, SEGÍT.

B) Nyelvtani rész (20 perc)

A nyelvtani rész előkészítése már az óra előtt megtörtént.
Az új csoportok tanári irányítással szerveződnek.

*
HELYESÍRÁSI
PROBLÉMÁKKAL
KÜSZKÖDŐK +
TANÁR

**
ÖNÁLLÓ MUNKA
(IRODALOM
VAGY
NYELVTAN)

ÖNÁLLÓ MUNKA
(IRODALOM
VAGY
NYELVTAN)

*
ÖNÁLLÓ MUNKA
(NYELVTAN MF.
ESETLEG FELADAT-
LAP)

**
ÖNÁLLÓ MUNKA
(NYELVTAN)

GYORSAN, JÓL
HALADÓK
+ TANÁR

Ha van idő:

*
ÖNÁLLÓ MUNKA

**
ÖNÁLLÓ MUNKA

ÖNÁLLÓ MUNKA

IV. Befejező rész (10 perc)

Közös munka
Ellenőrzés: igaz – hamis
Tanári instrukció + egyéni munka (hallássérült, diszlexiás megkapja a szöveget)

3. Differenciált óra vázlata: Magyar nyelv és irodalom, 5. évfolyam

Témakör:

Irodalom: Petőfi Sándor: János vitéz

Nyelvtan: Helyesírási alapelvek

Időtartam: 1 tanítási blokk (90 perc)

Tananyag:

Irodalom: János vitéz 19-20. rész

Magyar nyelvtan: Helyesírási alapelvek, helyesírási gyakorlatok

I. Ráhangelődés

1. Ki vagyok én?

Az előző részek pár kulcsfogalmával játszunk közösen. A szavak szókérdőívekről olvashatók az osztály számára (felhasználható: a tanóra 1. feladata).

2. Ki mondta – kinek?

Az előző részek fontos párbeszédeit idézzük, a tanár olvassa a szöveget, minden gyermek egyedül próbálja kitalálni a választ; ötleteit leírja a füzetébe.

A hallás után nehezebben értők (hallássérült vagy figyelemproblémákkal küzdő tanulók) lapon is megkapják a párbeszédeket.

3. Ellenőrzés

A feladat ellenőrzése közös, bemondás alapján történik (felhasználható a tanóra 2. feladata).

II. Irodalomelméleti fogalmak gyakorlása, tanulása

1. Dominó

Kooperatív csoportmunka: minden asztal megkapja a szétvágott dominó lapjait, amelyeket egyenlő arányban elosztanak egymás között a gyerekek. Ahol az értelmi sérült integrált tanuló ül, ott a tanár segít a szétosztásban. (Felhasználható a tanóra 3. feladata.)

2. Diákkvartett

A dominó ellenőrzésének módszere kooperatív csoportmunkában.

3. Idézetjáték

„Milyen költői eszközöket ismersz fel az idézetekből?” A feladat megoldása kerekasztal módszerrel történik (felhasználható a tanóra 4. feladata).

4. Diákkvartett

A munka ellenőrzésének módszere egy-egy kritikus példa kiragadásával.

III. Differenciált rétegmunka: a János vitéz 19-20. részek feldolgozása

A) Irodalom

Előkészítés

A tananyag három nehézségi fokban feldolgozott feladatsorát (*, **, ***) a tábla alatti asztalra teszem; mindenki választhat majd belőle képessége, hangulata, igénye szerint (felhasználható a tanóra 5-7. feladata).

A táblára kerülnek a csillagokkal jelölt feladatok megoldásai, természetesen hátoldalukkal felfelé, kellő távolságra egymástól (ez az azonnali visszacsatolás miatt fontos: aki végzett a feladatsorral, máris ellenőrizheti munkáját).

A használt jeleket a gyerekek jól ismerik, naponta találkoznak velük.

A feladatsor választása után névkártyájukat a megfelelő csillagozású javítólap mellé helyezik, így alakulnak ki az azonos feladattal dolgozó csoportok.

A táblán és az asztalon *időkitöltő*, *kiegészítő* feladatok is találhatóak, hogy a gyorsabban haladó gyermekek tudjanak még maguknak további érdekes munkát találni. (Felhasználható a tanóra 8-12. feladata.)

Tankönyvünk a Nemzeti Tankönyvkiadó által gondozott Alföldy Jenő-féle *Irodalom 5. olvasókönyv*.

A tanulók a helyükön ülve önállóan dolgoznak.

Az első tanári segítséget az egy csillaggal jelölt feladatot választó tanuló kapja (általában ez az eltérő tantervi követelménynek felel meg), a közös olvasás és megbeszélés után ő remekül tud dolgozni egyedül is.

A lassan olvasó gyermek szintén (bármilyen nehézségű feladatot választ!), mert a közös olvasás a tanár felolvasásával gyorsítható, a gyerekek számára élményszerűbbé tehető.

A közös munka helye az olvasósarok.

A második réteg a két csillaggal jelölt feladatot választókból áll, ők ez idő alatt a szöveg elolvasásával szoktak végezni, esetleg páran már a feladatsorba is belenéznek.

A közös munka helye szintén az olvasósarok.

Közösen újraolvassuk a kijelölt részeket, az eseményeket, a kulcsfogalmakat, megbeszéljük a helyszíneket, az új szereplőket, a valóságos és meseszerű elemeket csoportosítjuk, beszélünk a részek hangulatáról, a benyomásokról, a felmerülő kérdésekről. Ezzel előkészítjük a feladatsor önálló megoldását.

A harmadik réteg a három csillaggal jelölt feladatot választókból áll, ők ez idő alatt már az olvasással és a feladatok jó részének a megoldásával is végeztek. Lesz, aki már ellenőrizte is magát, és az időkitöltő feladatokkal halad.

A közös munka helye szintén az olvasósarok.

Először megbeszéljük benyomásaikat az olvasottakról, a hangulatot, örömeiket, nehézségeket boncolgatjuk.

Közösen újraolvassuk a két rész néhány kihagyhatatlan versszakát, ügyelve, hogy mindenkit hallhassunk.

Kulcsfogalmakat tisztázunk, irodalomelméleti fogalmat értelmezzük, a valóságos és meseszerű elemeket csoportosítjuk, költői képekre keresünk példákat.

A rétegmunka után mindenki a helyére megy, ki-ki végzi tovább egyéni munkáját.

A rétegmunka után a tanár körbejárva egyéni segítséget adhat. Ekkor külön segítséget kaphatnak az integrált tanulók, illetve az, aki igényli a segítséget.

B) Nyelvtan

Előkészítés

Az aktuális tananyagra vonatkozó néhány gyakorló, munkafüzeti feladat számát egy lapon jelzem, feltüntetve a könnyebb és nehezebb feladatokat.

A tananyag a helyesírási alapelvek témaköre, ezen belül a kiejtés elve és az egyszerűsítés elve.

A Mozaik Kiadó *Nyelvtan, Helyesírás, Fogalmazás* tankönyvcsaládját használjuk.

Az eltérő követelmény szerint haladó a Nemzeti Tankönyvkiadó *Magyar nyelv 5.* című tankönyve és munkafüzete kijelölt feladataival tud dolgozni.

Az irodalmi feladattal már végzett, munkáját ellenőrzött tanulók választhatnak ezek közül a feladatok közül.

Először a diszlexiás és helyesírási problémákkal küzdő tanulók – egy csoportot alkotva (ami természetesen más, mint az irodalmi feladatok csoportjai) – dolgoznak a tanárral az osztályteremben lévő fejlesztő asztalnál.

A gyerekek a nyelvtanfűzetbe írnak, a *János vitéz* olvasott részeiből keresünk szavakat a helyesírási alapelvekre, miután átismételtük a négy helyesírási alapelvet.

Fontos a hangoztatás, a szótagolás és az íráskép ellenőrzése a tankönyv segítségével.

A második, a fejlesztőosztalnál helyet foglaló csoport a nagyon jó képességű tanulók csoportja lesz.

Szótollbamondás, csoportosítások helyesírási alapelvek alapján. Elkezdjük a szóelemzés elvéhez tartozó mássalhangzó-változásokat megfigyelni. Velük a tananyag kiegészítéseképpen helyesírási versenyfeladatokból is választunk szavakat.

Ez időre az irodalomból két csillaggal jelölt feladatot választók már biztosan végeztek. Ha van idő, közülük is hátrajöhetnek néhányan helyesírási gyakorlatra. Aki a helyén marad, egyedül dolgozik a munkafüzetben.

A munkafüzet tanári példánya megoldókulcsként szolgál az önellenőrzéshez.

Ellenőrzés, értékelés

Igaz-hamis: a tananyaghoz – most elsősorban az irodalmihoz – pár igaz-hamis állítást hallanak a tanulók. Mindenki az irodalomfüzetébe jegyzi le a betűjeleket.

Az ellenőrzést közösen beszéljük meg (felhasználható a tanóra 13. feladata).

A tanítási óra végén fontos, hogy az egész órát áttekintve megbeszéljük, ki hogyan érezte magát, mi volt az, ami nagyon jól ment, mi okozott esetleg nehézséget.

Így értékeljük az órai munkát.

(A „Ki vagyok én?”, a diákkvartett, a kerekasztal, az igaz-hamis játékok, munkaformák részletes leírása Dr. Spencer Kagan Kooperatív tanulás című könyvében olvashatók.)

A tanóra feladatai

1. Szókétyák

gálya	szülőföld	égiháború
griffmadár	húséges szív	mostoha
temető	árnyékvilág	rózsaszál

2. Ki mondta – kinek?

„Kedves szabadítóm! Nem kérdezem, ki vagy?
Csak annyit mondok, hogy hálám irántad nagy.
Háládatosságából én mindent megteszek,
Hogyha kedved tartja, feleséged leszek.”

„... Ez legyen tettered bére.
Vidd el mindenestül ezt a teli zsákot,
És boldogítsd vele magadat s mátkádat.”

„Piros az ég alja: alighanem szél lesz.”

„Nem hozok aranyat, nem hozok kincseket,
De meghozom régi hűséges szívemet...”

„Hanem hát beszéljen csak: Iluska hol van?”

„Szegény Jancsi bácsi! ... hát el van temetve.”

„Miért nem estem el háború zajában?
Miért a tengerben sírom nem találtam?
Miért, miért lettem e világra, miért?”

„Ki porából nőttél, árva kis virágszál,
Légy hűséges társam vándorlásaimnál...”

3. Dominó

az első kocka	rím
---------------	-----

Szavak, szótagok összezsengése a versben, legtöbbször a sorvégeken.	alliteráció
---	-------------

Betűrím, a szó- kezdő hangok összezsengése.	felező tizenkettes
---	-----------------------

Versforma, melynek minden sora 12 szótag- ból áll, középen sormetszettel.	megszemélyesítés
---	------------------

Élettelen dolgok vagy elvont fogal- mak felruházása emberi tulajdonsá- gokkal.	hasonlat
--	----------

Két dolog – hason- ló és hasonlított – összekapcsolása közös vonásuk alapján.	metafora
---	----------

Összevont ha- sonlat, külön- böző dolgok azonosítása hasonlóságuk alapján	elbeszélő költemény
--	------------------------

Terjedelmes, cse- lekményes verses epikai mű epizó- dokkal, főhőssel, több szereplővel, helyszínnel.	költői kérdés
---	---------------

Kérdés, melyre a költő nem vár vá- laszt. Kérdés, mely magában hordoz- za a választ.	az utolsó kocka
--	-----------------

4. Költői eszközök felismerése

Milyen költői eszközöket ismertek fel a szövegekben?

Kerekasztal módszerrel dolgozzatok! Ha szükséges, segítsétek egymást!

(*Megszemélyesítés, hasonlat, metafora, költői jelző, költői kérdés.*)

„Olyan volt mellette az ékes kiráylány,
Mint felhő mellett a tündöklő szivárvány.”

„Hej, Iluskám, lelkem szépséges angyala.”

„Zokogott a tenger hánykódó hulláma,
A zugó fergeteg korbácsolására.”

„... a szívéhez kapott,
Mintha ki akarná tépni a bánatot.”

„S édes lesz nekem e keserű jutalom.”

„S megeredt könnyének bőséges forrása.”

„Miért nem estem el háború zajában?”

„Kifáradt végre őt kínozni fájdalma.”

„Hogy halt meg *galambom*?”

„... jutott inséges koldusok botjára.”

„Leáldozott a nap piros verőfénye,
Halovány hold lépett a napnak helyébe.”

„Elváltak egymástól, mint ágtól a levél.”

5. János vitéz (19-20.) * * *

a) „Kik” voltak Jancsi útitársai a 19. fejezet 1. versszakában? Pontosan idézz! Milyen költői eszközt használ Petőfi a szemléletes bemutatáshoz?

b) Idézd az idő múlását bemutató sorokat!

c) János vitéz útja sűrű, sötét erdőn át vezet a mesék birodalmába. Amint a mesékben szokott lenni, őt is útba igazítja valaki. Ki ő? Nézz utána, mi ennek a foglalkozásnak a pontos jelentése!

d) Idézetekkel mutasd be, hogyan teszi Petőfi elképzelhetővé Óriásország méreteit!

(patak, csősz, fák, falevelek, szúnyogok, varjak, vár)

e) A szemléletes bemutatás újraolvasása után rajzold le Óriásországot!

f) Értelmezd az alábbi képeket!

„Utóbb a könnyel is végképp számot vetett”

„Nógatom lovamat már reggeltől kezdve”

„De csak úgy van, mintha le volna enyvezve”

„Végigmetszette a csősz nyaka csigáját”

„Napfogyatkozás jött szeme világára”

g) Képzeld magad Óriásország szakácsa helyébe! Milyen étrendet állítanál össze az óriások királyának?

h) Adj címet a 19., illetve a 20. fejezetnek!

i) A 19. és a 20. részt Petőfi humorral fűszerezi. Keress és idézz néhány humoros sort!

j) Mit gondolsz, milyen szerepe lehet a rajzon látható tárgynak az események további alakulásában? (SÍP)

Szorgalmi fogalmazás: Óriásországról álmodtam

6. János vitéz (19-20.) * *

a) Petőfi úgy ír János vitéz bánatáról, mintha az élő ember volna. Hogyan nevezzük ezt a költői eszközt?

Egészítsd ki az idézetet!

„János vitéznek volt útjában két társa: ...”

b) János vitéz útja sűrű, sötét erdőn át vezet a mesék birodalmába. Amint a mesékben szokott enni, őt is útba igazítja valaki. Ki ő? Nézz utána, mi ennek a foglalkozásnak a pontos jelentése!

c) Te hogyan képzeled el Óriásországot Petőfi leírása alapján? Rajzold le!

d) Írd le saját szavaiddal vagy idézettel, hogyan ábrázolja a költő Óriásország

- fáit,
- a fák leveleit,
- a szúnyogokat,
- a varjakat.

e) Keresd meg a 19. fejezet 20. versszakában, hogyan fejezik ki a költő, hogy meghalt az óriások csőszel!

Milyen kifejezéseket ismersz még a meghalt szóra?

f) Kösd össze az összetartozó kifejezéseket!

viszontagság

fazekas

enyv

posványos

csősz

elbődült

mérföld

jobbágy

dézsza

szolga

cserépedényt készítő ember

régi hossz mérték

ragasztó

őr

mocsaras, ingoványos

nehézség

elkiáltotta magát

hajlított deszkából összeállított edény

g) Mit gondolsz, milyen szerepe lehet a rajzon látható tárgynak az események további alakulásában? (SÍP)

Szorgalmi fogalmazás: *Óriásországról álmodtam*

7. János vitéz (19-20.) *

a) Kösd össze az összetartozó kifejezéseket!

viszontagság	szolga
fazekas	cserépedényt készítő ember
enyv	régi hossz mérték
posványos	ragasztó
csósz	őr
elbődült	mocsaras, ingoványos
mérföld	nehézség
jobbág	elkiáltotta magát
dézsza	hajlított deszkákból összeállított edény

b) Petőfi úgy ír János vitéz bánatáról, mintha az élő ember volna: megszemélyesíti. Olvasd újra a 19. fejezet 1. versszakát, és egészítsd ki az idézetet!

„János vitéznek volt útjában két társa:
Egyik a, amely szívét rágta,
Másik a volt, bedugva hüvelybe,
Ezt a török vértől rozsdá emésztette.”

c) János vitéz most már a mesék világába érkezett. Sűrű erdőn át vezet az útja. Ki igazítja útba? Húzd alá a megfelelő választ!

öreganyó, szegénylegény, fazekas, vadász, királyfi

d) Óriásországban minden hatalmas. Egészítsd ki az idézeteket (20. fejezet: 2-3. versszak)!

„Volt ennek a tájnak sok akkor fája,/ Hogy a tetejüket
.....”

„A szunyogok itten akkorákra nőttek,/ Hogy
.....”

e) Hogyan képzeled az óriás király nagy, fekete várát? Rajzold le!

f) Válaszolj egész mondatokkal a kérdésekre, így könnyebb lesz végiggondolnod, mi minden történt Jánossal óriás országban!

- Hogyan jutott be óriás országba?
- Milyen volt a fogadtatás a királyi várban?
- Hogyan menekült meg a veszélytől?
- Miért őt választották meg királyukká az óriások?
- Mit kapott az óriásoktól?

g) Írj rövid történetet az alábbi szavak felhasználásával!

János, kard, óriások, óriás ország, ebéd, só, síp

8. Természeti kép és az idő múlása

Válaszolj a szöveg alapján az alábbi kérdésekre:

- Melyik évszakban kezdődött a történet?
- Melyik évszakban tért haza János a falujába?
- Melyik évszakban ért az óriások földjére?

9. Közmondások keresése

Keress közmondásokat János és az óriások harcának jellemzésére!

10. Varázssíp

Ismersz-e olyan népmesét, amelyben varázssíp szerepel? Ott mire jó a síp?

11. Erős

Milyen élethelyzetben kellett erősnek lenned – nem fizikai értelemben?

12. Email, SMS

Fogalmazd meg egy rövid emailt vagy SMS-t János óriásföldi kalandjairól! Lényegre törően, E/1. személyben írd!

13. Igaz – hamis

1. János két társával, a búbánattal és a kardjával vándorolt.
2. János nem tudott segíteni a fazekasnak.
3. János azért megy az óriások földjére, mert újabb kincseket akar szerezni az elveszett helyett.
4. János azért megy az óriások földjére, mert meg akar halni.
5. János azért megy az óriások földjére, mert nem fél már semmitől.
6. János a fazekassal hidat épített az óriásokhoz vezető folyón.
7. Az óriások kőlevessel kínálták Jánost.
8. Az óriáskirályt „kőgaluskával” csapta homlokon János.
9. Az óriások szolgálatuk jeléül varázssípot adtak Jánosnak.

Mellékletek

1. melléklet: Fejlesztési ciklusok

A táblázat alkalmazásával folyamattervezés valósítható meg.

Ütemezés	Szeptember	Szept. végén egy délután	Első fejlesztési ciklus okt.–jan. 15.	Félév előtt egy délután	Második fejlesztési ciklus jan. 15.–márc.	Március végén egy délután	Harmadik fejlesztési ciklus ápr.–jún.	Júniusban egy délután
Feladat	1. hét a fejlődési vizsgálatok felvétele 2–8. osztály	Team-megbeszélés	1. osztályban a fejlődési vizsgálatok felvétele (1 hét)	Félévi értékelő team-megbeszélés		Team-megbeszélés		Éves értékelő team-megbeszélés
	Előző évi korrekciós javaslat beírása a naplóba (új helyen)	Fejlesztési vizsgálatok kiértékelése után egyéni fejlesztési terv elkészítése	Kiértékelés után egyéni fejlesztési terv elkészítése, nyilatkozni az iskolába lépés feltételeiről (bemenet)	Egyéni fejlesztési terv értékelése				Egyéni fejlesztési terv értékelése
		1. korrekciós javaslatok		2. korrekciós javaslatok		3. korrekciós javaslatok		Korrekciós javaslatok megvalósulásának értékelése
	1. osztályban a szakértői véleményben meghatározott fejlesztési irányokat írjuk							
		Szerződések megkötése		Szerződések értékelése	Szerződések megkötése a második félévre			Szerződések értékelése

Ütemezés	Szeptember	Szept. végén egy délután	Első fejlesztési ciklus okt.–jan. 15.	Félév előtt egy délután	Második fejlesztési ciklus jan. 15.–márc.	Március végén egy délután	Harmadik fejlesztési ciklus ápr.–jún.	Júniusban egy délután
				Team-önértékelés elkészítése	Félévi felmérések megírása 2–8. osztályban		Év végi felmérések megírása 1–8. osztályban	
								Team-önértékelés elkészítése
							Május: 4. osztályosoknál 1 hét a fejlődési vizsgálatok felvételére, értékelésére	
							Nyilatkozni az önálló tanulás képességéről (ennek alapján vesz majd részt a délutáni tanulásban)	
							6. osztály megírja a II. számú matematika, anyanyelvi felmérőt	
							Nyilatkozni az önálló tanulás képességéről (4. és 6. osztály)	

Feladatok

Ütemezés	Szeptember	Szept. végén egy délután	Első fejlesztési ciklus okt.–jan. 15.	Félév előtt egy délután	Második fejlesztési ciklus jan. 15.–márc.	Március végén egy délután	Harmadik fejlesztési ciklus ápr.–jún.	Júniusban egy délután
Feladatok							Május: 8. osztályosoknak 1 hét a fejlődési vizsgálatok felvételére, értékelésére	
							Nyilatkozni a kimeneti mérés eredményeiről	
Dokumentum	Fejlődési vizsgálatok	Egyéni fejlesztési terv osztálydosz-szában	Egyéni fejlesztési terv osztálydosz-szában	Önértékelőlap osztálydossziában + félévi értekezlet anyagában			Fejlődési vizsgálatok	Önértékelőlap osztálydossziában + év végi értekezlet anyagában
	Napló	Napló	Napló	Napló		Napló	Napló	Napló
	II. számú felmérő		Fejlődési vizsgálata- latok: bemenet		Évfolyami felmérések		II. számú felmérő	
		Könyvecske, ellenőrző			Könyvecske, ellenőrző			Könyvecske, ellenőrző
				Nyilatkozat az iskolába lépés feltételeiről: osztálydosszié + iskolaittkár				Nyilatkozat az önálló tanulás képességéről: osztálydosszié + iskolaittkár
								Nyilatkozat a kimeneti mérés eredményeiről: iskolaittkár

3. melléklet: Az egyéni fejlesztési terv elkészítése során használt tervezősablon (Prizma EGYMI)

Az űrlap a képességstruktúra feltérképezését segíti.

Területegységek	Tartalmi területek	Fejlesztési területek
I. AFFEKTÍV TERÜLET	I.1 Szociabilitás	I.1.1 Szociális kompetencia A közösség szokásaihoz, normáihoz való igazodás megtanulása, interiorizálása
		I.1.2 Kapcsolat felnőttekkel
		I.1.3 Kapcsolat osztálytársakkal
		I.1.4 Közösségben elfoglalt hely
	I.2 Érzelmi intelligencia fejlesztése	I.2.1 Frustráció kezelése, tolerancia kialakítása
		I.2.2 Empátia
		I.2.3 Önismeret
		I.2.4 Társismeret
		I.2.5 Emberismeret
	II. PSZICHOMOTOROS FUNKCIÓK	II.1 Mozgás
II.1.2 Finommotorika		
II.1.3 Grafomotorium		
II.1.4 Beszédmozgás		
II.2 Orientáció		II.2.1 Testséma
		II.2.2 Téri orientáció
		II.2.3 Időben való tájékozódás
II.3 Beszéd		II.3.1 Artikulációs mozgások
		II.3.2 Szókincs
		II.3.3 Grammatikai viszonyok Főnevek todalékai Igeragozás Többes szám Kettős todalékolás Relációs szókincs Az igekötő jelentésmódosító szerepe

Területegységek	Tartalmi területek	Fejlesztési területek
II. PSZICHOMOTOROS FUNKCIÓK	II.3 Beszéd	II.3.4 Mondatalkotás
		II.3.5 Beszédészlelés Szóismétlés Hangsorismétlés Szógyűjtés Szólánc Hangtalálás Hangkeresés Hangidőtartamok Zöngés – zöngétlen Szótagolás Szóalkotás hangokból
		II.3.6 Beszédmegértés Kommunikációs helyzetek Szókincs Visszamondatás Értésellenőrzés
III. KOGNITÍV FUNKCIÓK	III.1 Észlelés (diszkrimináció)	III.1.1 Vizuális észlelés
		III.1.2 Auditív észlelés
	III.2 Figyelem (differenciálás)	III.2.1 Vizuális figyelem
		III.2.2 Auditív figyelem
	III.3 Emlékezet	III.3.1 Vizuális emlékezet
		III.3.2 Auditív emlékezet
	III.4 Képzelet	
	III.5 Gondolkodás	III.5.1 Analógiák
		III.5.2 Indukció
		III.5.3 Dedukció
		III.5.4 Rész-egész viszony
		III.5.5 Összehasonlítás
	III.6 Szerialitás	III.6.1 Tárgyak sorrendje Képek sorrendje Formák sorrendje
		III.6.2 Hangok sorrendje
		III.6.3 Számok sorrendje

Területegységek	Tartalmi területek	Fejlesztési területek
III. KOGNITÍV FUNKCIÓK	III.6 Szerialitás	III.6.4 Szavak sorrendje
		III.6.5 Ritmusérzék
		III.6.6 Automatizmusok
	III.7 Intermodalitás	III.7.1 Akusztikus ingerhez vizuális inger
		III.7.2 Vizuális ingerhez akusztikus inger
		III.7.3 Taktilis ingerhez auditív és vizuális
		III.7.4 Multiszenzoriális
IV. ÁLTALÁNOS TÁJÉKOZOTTSÁG		Lakcím Születési dátum Vásárlás Csekkbefizetés Idő – az óra Időjárás Étkezés Alvás Napszakok Színek

4. melléklet: Konzultációs űrlap

A többségi pedagógussal folytatott konzultáció lényegének rögzítésére szolgáló űrlap.

Gyógypedagógus neve:	
Intézmény:	
Gyermek/tanuló neve, korcsoportja, osztályfoka:	

Konzultációs partner(ek):
A megbeszélés időpontja, rövid leírása:
Megállapodások:
Ajánlott irodalmak, eszközök:
Probléma, kérdés:
Megjegyzések:
Aláírások:

5. melléklet: Egyéni fejlesztési terv kéttanáros modellben – minta

Név: XY

BNO kód: F 70

Életkor, osztályfok: 11 év, 5. osztály

Időszak: 2008. január–március

Készítette: a gyógypedagógus az osztályban tanító pedagógusokkal konzultálva

Tanárok: [név és szak szerinti megnevezés]

A fejlesztés területei az előző fejlesztési időszak tapasztalatai alapján:

- figyelem,
- rész–egész,
- auditív emlékezet,
- vizuális emlékezet,
- számfogalma 1000-es számkörben,
- olvasási tempója lassú, szótagolva, olykor betűzve, sok hibával olvas, olvasási technikája még nem elegendő az önálló szövegfeldolgozáshoz.

Funkciók, melyekre támaszkodni lehet:

- vizuális észlelése, differenciálása jó;
- téri, síkbeli tájékozódása megfelelő;
- egyszerű összefüggéseket jól felismer, egyszerű mondatokban viszonylag gazdag szókinccsel fogalmazza meg mondanivalóját;
- auditív észlelése jó.

A fejlesztés helyszínei:

- matematikaóra,
- természetismeret-óra,
- magyar nyelv és irodalom óra,
- történelemóra,
- testnevelésóra.

<p>Fejlesztési terület: orientáció. A fejlesztés célja: fejlődjön a síkbeli tájékozódása a térkép és a koordináta-rendszer használatának segítségével. Az értékelés alapelvei: a gyermek egyéni képességeihez mérten történik.</p>			
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: matematikaórán a tanár. Heti 1 és fél órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: téri orientáció. Feladatok, tevékenységek: Pont ábrázolása koordináta rendszerben. Pontok koordinátáinak leolvasása. Torpedójáték koordináta rendszerben: hol vannak a hajók? (Koordinátákat mondanak, és ha eltalálják, elsüllyed a hajó.)</p>	<p>Munkaforma: frontális, differenciált egyéni. Eszköz: négyzetárcsos füzet, koordináta-rendszerbe rajzolt pontok, hajók aktív táblán és kis lapokon.</p>	<p>Idő: hozzárendelések, függvények témakörben az órák 50%-ában.</p>
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: természetismeret-órán a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő képesség: téri orientáció. Feladatok, tevékenységek: A folyó jobb, illetve bal partjának meghatározása. Égtájak meghatározása térben, osztályteremben és síkban a térképen.</p>	<p>Munkaforma: frontális és differenciált egyéni munka. Módszer: magyarázat, megbeszélés. Eszköz: térkép.</p>	<p>Idő: folyamatosan.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: Határozza meg az égtájakat és azok irányát. Ábrázoljon pontot koordináta-rendszerben.</p>			

<p>Fejlesztési terület: beszéd. A fejlesztés célja: a szókinccs bővítése tantárgyakhoz kötötten, a toldalékok megfelelő használatára törekvés beszédben és írásban, szövegértése fejlődjön. Az értékelés alapelvei: diagnosztikus mérések alapján.</p>			
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: matematikaórákon a tanár. Heti 1 és fél órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség: szókinccs. Feladatok, tevékenységek: Új matematikai fogalmak magyarázata, megbeszélése, alkalmazása. Pozitív, negatív számok szétválogatása. Törtszám részeinek megnevezése (számláló, nevező, törtvonal). Geometriai fogalmak párosítása képekkel, pl. téglalatest.</p>	<p>Munkaforma: frontális, differenciált egyéni. Eszköz: négyzetrácsos füzet, koordinátarendszerbe rajzolt pontok, hajók aktív táblán és kis lapokon.</p>	<p>Idő: témakörök-höz kapcsolódva új fogalmak megjelenésekor</p>
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: természetismeret- és történelemórákon a tanár. Heti 2 órában gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség: szókinccs. Feladatok, tevékenységek: Fogalmak összekötése képekkel.</p>	<p>Munkaforma: egyéni differenciált munkaforma. Módszer: magyarázat, megbeszélés. Eszköz: differenciált feladatlap.</p>	<p>Idő: órákon folyamatosan, főleg új anyag-részhez kötötten.</p>

<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: Magyar nyelvi órán a tanár. Heti félórán gyógypedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő készség: anyanyelvi készség. Feladatok, tevékenységek: <i>Főnevek toldalékai:</i> Toldalékok pótlása hiányos mondatokba. Szavak pótlása hiányos mondatokba:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ kiválasztással, ■ beírással. <p>Szavak csoportosítása. Helyesírás gyakorlása-toldalékok, szavak kiválasztásával, pótlásával. Hasonló todalékok közül a helyes todalék kiválasztása. Jelentésbeli differenciálás. <i>Az ige todalékai:</i> Az igeragozás gyakorlása – tudatosan szóban és írásban. Automatizmusok kiépítése (én, te, ő + ige stb.). Szavak válogatása, csoportosítása. Szavak pótlása hiányos mondatokba:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ beillesztéssel, ■ kiválasztással, ■ kitalálással. <p>Toldalékok pótlása hiányos szavakba, kifejezésekbe:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ beillesztéssel, ■ kiválasztással. 	<p>Munkaforma: frontális és differenciált egyéni. Eszköz: tankönyv, differenciált feladatlapok, szókártyák.</p>	<p>Idő: toldalékok témakörben minden órán, legalább az óra felében.</p>
--	---	---	--

<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: magyarázó órán a tanár. Heti 1 órában gyógyopedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő készség: mondatalkotás. Feladatok, tevékenységek: Megadott szavakkal mondatok alkotása. A szavak egy része az irodalomórán tanult új, addig ismeretlen szavak közül kerül ki, a másik részük a <i>János vitéz</i>-ből, az aktuálisan olvasott részből kiemelt szó, harmadrésük a nyelvtanórán tanult új fogalom.</p>	<p>Munkaforma: egyéni munka. Módszer: magyarázó, megbeszélés.</p>	<p>Idő: ismeretlen szavak megbeszélését követően.</p>
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: irodalomórán a tanár. Kéthetente 1 órában gyógyopedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő kompetencia: szövegértés. Feladatok, tevékenységek: Petőfi Sándor <i>János vitéz</i> című művének egy-egy fejezetéhez kapcsolódva:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ közös megbeszélés, ■ kérdésekre válasz keresése a szövegben, ■ események párosítása versszakokkal, ■ események megfogalmazása saját szóval 1-2 mondatban, ■ szereplők tulajdonságainak összegyűjtése. 	<p>Munkaforma: frontális és differenciált egyéni munka. Módszer: megbeszélés, magyarázó. Eszköz: eseménykártyák.</p>	<p>Idő: fejezetenként órán 30-40 perc.</p>
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: testnevelésórán a tanár.</p>	<p>Fejlesztendő kompetencia: szövegértés. Feladatok, tevékenységek: Egy-egy feladatot nyomtatottan, írásban kap; elolvasa és végrehajtja.</p>	<p>Munkaforma: differenciált egyéni munka. Eszköz: feladatlapok.</p>	<p>Idő: alkalmanként 1-2 feladat.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: az új fogalmakat társítsa képhez, pótolja a megfelelő toldalékos szót egy-egy mondatban, válaszoljon egyszerű, a <i>János vitéz</i>-zel kapcsolatos kérdésekre, hajtsa végre egyszerű írásbeli utasításokat.</p>			

<p>Fejlesztési terület: figyelem (differenciálás). A fejlesztés célja: a figyelem tartósságának növelése. Az értékelés alapelvei: a gyermek egyéni képességeihez mérten történik.</p>		
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: matematikaórán a tanár. Heti 1 és fél órában gyógyopedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség: auditív figyelem. Feladatok, tevékenységek: Zsetonos játék: hallott számra, dologra zseton helyezése. Pozitív és negatív számokat tartalmazó alaplapra zsetonok rárakása a hallott számra. Törtszámokat tartalmazó alaplapra zsetonok rárakása a hallott számra. Geometriai formákat tartalmazó alaplapra zsetonok rakása a hallott formára.</p>	<p>Munkaforma: frontális munka. Eszköz: zsetonok, alaplapok.</p> <p>Idő: az órák 10-20%-ában témakörönként.</p>
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: Otthon a gyermek, iskolában a tanár ellenőrzésével.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség: figyelem. Feladatok, tevékenységek: Hőmérséklet megfigyelése és táblázatba írása egy héten keresztül.</p>	<p>Munkaforma: egyéni munka. Módszer: megfigyelés. Eszköz: táblázat segítségével.</p> <p>Idő: 1 héti reggel, délelőn, este. Ellenőrzés: a következő heti természetismeret-órán.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: hallott információra tudjon figyelni és reagálni, megfigyelt adatokat rögzítsen.</p>		

Fejlesztési terület: emlékezet.

A fejlesztés célja: emlékezetben tartott elemek számának növelése.

Az értékelés alapelvei: a gyermek egyéni képességeihez mérten, szóbeli dicsérettel.

A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: matematikaórákon a tanár. Heti 1 és fél órában gyógypedagógus segítségével.	Fejlesztendő készség, képesség: vizuális emlékezet. Feladatok, tevékenységek: Matematikai memóriajáték: táblán számok (pozitív, negatív, törtszámok), fogalmak vagy geometriai formák vannak. 2-3 percnyi időt kapnak a gyerekek a megjegyzésre. Ha letelt az idő, letakarjuk a táblát, és 2-4 percet kapnak a látott számok, fogalmak vagy geometriai formák nevének leírására. A megjegyzés tárgya témakörönként változik.	Munkaforma: frontális. Eszköz: tábla, táblafilc, aktív tábla.	Idő: matematikaórák elején 4-7 perc az órák 20%-ában témakörönként.
A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: történelemórákon a tanár. Heti 1 órában gyógypedagógus segítségével.	Fejlesztendő készség, képesség: vizuális emlékezet. Feladatok, tevékenységek: Történelmi memóriajáték: görög istenek képei vannak az aktív táblán. 1-2 percet kapnak a gyerekek a megjegyzésre. Ha letelt az idő, letakarjuk a táblát, és 2-4 percet kapnak a megjegyzett istenek nevének leírására.	Munkaforma: frontális munka. Eszköz: aktív tábla.	Idő: az ókori Hellász témakörében az órák első 3-6 percében.
A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: matematikaórákon a tanár. Heti 1 és fél órában gyógypedagógus segítségével.	Fejlesztendő készség, képesség: auditív emlékezet. Feladatok, tevékenységek: „Jegyezd meg, amit hallasz!”: számokat, fogalmakat mond a tanár. (Először négyet, aztán óráról órára többet, maximum tizet.) Ha befejezte, a gyerekek jelre kinyitják a füzetüket, és leírják, amire emlékeznek. A megjegyzés tárgya témakörönként változik.	Munkaforma: frontális munka. Eszköz: füzet.	Idő: matematikaórák elején 4-7 perc az órák 20%-ában.
A fejlesztés követelménye: emlékezzen legalább 4 elemre.			

<p>Fejlesztési terület: gondolkodás. A fejlesztés célja: az egész és a részek kapcsolatának a felismerése. Az értékelés alapelvei: differenciáltan, egyéni képességeihez mérten történik.</p>		
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: matematikaórákon a tanár. Heti 1 és fél órában gyógy-pedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség, feladatok, tevékenységek: rész-egész viszony. Adott törtrész kiszínezése felosztott ábrán. Adott törtrészekre osztás, pl. „Oszd ketté a kört!”. Adott részre osztott forma bizonyos részének kirakása, pl. „Ezek hatodok. Rakj ki 3 hatodot!”. Törtek összehasonlítása rajzok segítségével. Egy egésznél nagyobb és kisebb törtek lerajzolása, összehasonlítása.</p>	<p>Idő: a törtek témakörén belül az órák 90%-ában.</p>
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: történelemórákon a tanár. Heti 1 órában gyógy-pedagógus segítségével.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség, feladatok, tevékenységek: Puzzle: témakörhöz kapcsolódó képek összerakása, pl. olimpiai játékok képei.</p>	<p>Munkaforma: differenciált egyéni és csoportmunka. Eszköz: ábrák, körtök, feladatlapok.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: színezza ki az adott tört részt. Osszon egészet részekre. Képrészletekből rakjon össze képet.</p>	<p>Munkaforma: csoportmunka. Eszköz: képek szétvágvá.</p>	<p>Idő:</p>

<p>Fejlesztési terület: intermedialitás. A fejlesztés célja: fejlődjön eszközhasználatra ceruzával és körzővel. Az értékelés alapelvei: differenciáltsan, egyéni képességeihez mérten történnik.</p>		
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: Heti 1 és fél órában gyógyterapeutaórákon a tanár. Heti 1 és fél órában gyógyterapeutaórákon a tanár. Heti 1 és fél órában gyógyterapeutaórákon a tanár.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség: taktilis ingerhez auditív és vizuális, szem-kéz koordináció. Feladatok, tevékenységek: Testek, síkidomok rajzolása. Körző használatának megtanulása. Körök szerkesztése. Háromszög szerkesztése adott oldalakkal.</p>	<p>Idő: a geometriai témakörön belül minden órán.</p>
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: Heti 1 órában gyógyterapeutaórákon a tanár. Heti 1 órában gyógyterapeutaórákon a tanár.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség: taktilis ingerhez auditív és vizuális, szem-kéz koordináció. Feladatok, tevékenységek: Zsírpapírral történelmi képek ábrázolása, pl. babérkoszorú.</p>	<p>Idő: témakörhöz kapcsolódóan egy-két alkalommal.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: rajzoljon négyzetet és téglalapot megadott oldalakkal vonalzó segítségével. Törekedjen pontos háromszögszerkesztésre körzővel. Másoljon át ábrákat zsírpapírral.</p>		
	<p>Munkaforma: frontális, egyéni differenciált munka. Módszer: szemléltetés aktív táblán. Eszköz: simafüzet, tankönyv, körző, vonalzó, differenciált feladatlap.</p>	
	<p>Munkaforma: egyéni munka. Módszer: házi feladat. Eszköz: zsírpapír, ceruza, kép.</p>	

<p>Fejlesztési terület: számfogalom. A fejlesztés célja: fejlődjön a számfogalom ezres számkörben, ismerje meg a pozitív-negatív számokat és a törtet. Írásbeli műveletek alkalmazása más tantárgyakban. Az értékelés alapelvei: diagnosztikus méréssel.</p>			
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: matematikaórákon a tanár. Heti 1 és fél órában gyógyterápiás órákon a tanár.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség: számfogalom fejlesztése 1000-es számkörben. Feladatok, tevékenységek: Háromjegyű számok írása. Írásbeli műveletek végzése háromjegyű számokkal. Pozitív-negatív számok fogalmának ismerete. Hőmérőről hőmérséklet leolvasása. Számegyenés segítségével nagyságviszony megállapítása, számok növekvő sorba rendezése. Törtszámok írása, olvasása.</p>	<p>Munkaforma: frontális, egyéni differenciált munka. Eszköz: tankönyv, differenciált feladatlap.</p>	<p>Idő: egész számok és törtszámok témakörben folyamatosan.</p>
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: történelemórákon a tanár. Heti 1 órában gyógyterápiás órákon a tanár.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség: számfogalom fejlesztése. Feladatok, tevékenységek: A görög-perzsa háború időszalonon való elhelyezése.</p>	<p>Munkaforma: csoportmunka. Módszer: kooperatív. Eszköz: időszalon, évszám-kártyák.</p>	<p>Idő: az órák 10%-ában.</p>
<p>A fejlesztést végző személy és a fejlesztés helye: természetismeret-órákon a tanár. Heti 1 órában gyógyterápiás órákon a tanár.</p>	<p>Fejlesztendő készség, képesség: számfogalom fejlesztése. Feladatok, tevékenységek: Napi középhőmérséklet és hőingás kiszámítása.</p>	<p>Munkaforma: egyéni és páros munka. Módszer: szemléltetés.</p>	<p>Idő: időjáráshoz kapcsolódó témakörökben.</p>
<p>A fejlesztés követelménye: Tudja a háromjegyű számokat írni, olvasni. Legyen biztos a számfogalom 1000-es számkörben. Magyarázza el a tört- és a negatív szám fogalmát. Ismerje a számok tulajdonságait. Tudja a szorzó és bennfoglaló táblákat mechanikusan. Végezze el az írásbeli műveleteket. Évszámokat helyezzen el időszalonon. Számoljon napi középhőmérsékletet és hőingást.</p>			

Függelék

Segédletek

Autista gyermekek egyéni fejlesztési tervének szempontsora

(Összeállította: Gécziné–Radványiné, Miskolc)

- I. Nagymozgások fejlesztése
- II. Finommozgás fejlesztése
- III. Testi tudatosság
- IV. Nyelvi fejlődés
- V. Intellektuális fejlesztés
- VI. Akadémikus készségek
- VII. A szociális viselkedés fejlesztése
- VIII. Viselkedési problémák javítása

Egyéni fejlesztési terv készítése: tanácsok az egyéni fejlesztési terv kidolgozásához, amelynek segítségével a gyerek oktatása az ő saját tanulási módszeréhez alkalmazkodik

(Forrás: <http://www.diszlexia.info>)

1. Állapítsuk meg, mi okoz nehézséget a gyerekeknek. Például egy második nyelv, matematika, tudományos szakszavak stb.
2. Derítsük ki, miért vannak ilyen nehézségei. Például auditív rövid távú memória vagy fonológiai feldolgozás terén.
3. Próbáljuk megállapítani, hogyan tanul, például jobb-e a vizuális befogadásban.
4. Állapítsuk meg, milyen tanítási módszer segíti jobban a tanulásban.
5. Mindig kérdezzük meg magunktól, miért úgy közelítettük meg a dolgot, és van-e jobb út.
6. Állapítsuk meg, hogy a terv főbb részeit ki fogja elvégezni, milyen gyakran, hol.
7. Állítsunk a gyermekek elé ösztönző célokat. Minden foglalkozás a gyerek korától és képességeitől függjön.
8. Folyamatosan ismételjük meg, és állapítsuk meg, miért nem sikerült elérni a kitűzött célt, vagy ha sikerült, akkor a gyermek képességeit megfelelően igénybe vette-e.

9. Gondoljuk végig, hogy vannak-e megvalósítható alternatívák, más lehetőségek, úgymint a stressz vagy a viselkedés kezelése, amelyeket jelenleg nem alkalmazunk.
10. Ne felejtjük el, hogy a gyermek csak úgy tudja kihozni magából a legtöbbet, ha az egész iskola együttműködik. Gondoskodjunk róla, hogy minden tanárt tájékoztassunk a nehézségekről és arról, hogyan tudnak a helyzetben a legjobban segíteni.

A fejlesztő foglalkozások „tízparancsolata”

(Online: {<http://fejlesztok.hu/szekciok/40-fejlesztopedagogus.html>})

1. A nem óvodai csoportban vagy osztálykeretben szervezett, hanem kiválogatott problémás gyerekek számára indított fejlesztő foglalkozásokat lehet egyénileg vagy csoportosan tartani, de hat főnél semmiképpen sem lehet nagyobb a csoport. Agresszív, impulzív gyerekek esetén a csoport négy főből állhat. Mindez azért fontos, hogy a foglalkozás vezetője a megengedő attitűd mellett is stabilan kézben tarthassa a folyamatot.
2. A foglalkozások hangulata legyen játékos, kreatív és legfeljebb néha gyakorló jellegű. Kerüljük az iskolai helyzeteket. Sokat segít, ha körben helyezkedünk el, ha a csoportvezető nem az asztalfőn foglal helyet, ha a gyerekekkel együtt élvezzi a játékokat, sikereket, ötleteket.
3. Fontos a rendszeresség a foglalkozások időpontja és helye tekintetében. Jó, ha hetente többször is van foglalkozás, de a heti egyszeri alkalom a minimum. Lehetőleg ugyanazon a napon, ugyanabban az órában és ugyanott találkozunk a gyerekekkel.
4. Egy-egy foglalkozást 30-45 percre tervezzünk, és ezt igyekezzünk betartani, de ha a gyerekek hamarabb elfáradnak, vagy éppen nagyon jól játszanak, nem szabad mereven ragaszkodni az időhöz.
5. Lehetőleg nyugodt, ingerszegény környezetben folyjon a fejlesztés, mivel ezeknek a gyerekeknek könnyen elterelődik a figyelmük. Ezért jó, ha mindig ugyanabban a helyiségben foglalkozunk velük, mert ott fokozatosan megszokják a berendezést, az ablakból nyíló kilátást stb.
6. A gyerekeknek legyen állandó helyük, amely általában spontán kialakul, s amelyet a foglalkozás elején elfogadnak. Ez rendet biztosít és segíti a csoportalakulást.
7. A foglalkozásoknak legyen bevezető és lezáró szakasza: ez strukturálja a helyzetet és egyfajta biztonságot nyújt.

8. Minden egyes foglalkozásra készülünk fel: mindig tudjuk, hogy mit fogunk csinálni, legyen előkészítve minden eszköz, minél kevesebb legyen az üresjárat, mert ilyenkor kerül sor fegyelmezési problémákra.
9. Előre megtervezhetjük több foglalkozás menetét, melyet azonban a gyerekek képességeihez, motiváltságuk, csoportszínvonaluk alakulásához alkalmazkodva gyakran módosítani kell.
10. Minden foglalkozás után írjuk le minden gyerekről gondolatainkat, érzéseinket, a fontosabb csoporttörténeteket, lehetőleg szabad stílusban, átgondolás nélkül. Ezeket később munkánkban hasznosíthatjuk.
11. Óvónő, napközis pedagógus, fejlesztő pedagógus, logopédus, iskolapszichológus szervezhet játékcsoportot, a tanítók a korrepetálás egy részét felhasználhatják játszásra, érdekesebbé és hasznosabbá téve a foglalkozásokat. Amíg ugyanis egy gyerekeknek például alapvető téri problémái vannak, szinte lehetetlent kérünk tőle, mikor azt akarjuk, hogy tanuljon meg rendesen írni.

Sántha Kálmán: Gondolatok a pedagógus pályáról (diákok véleménye alapján)

A gyerekek fejleszthetőségébe vetett hit nem egyértelmű: a pedagógusok szerint a fejleszthetőség inkább eredeti adottság, mint pedagógiai munka eredménye.

A tanárok jelentős része a képességet az iskolai teljesítménnyel azonosítja, amely egyben a differenciálás alapját is képezi. A differenciálást ismerő és alkalmazó pedagógusok csoportja azonban nem egyezik meg feltétlenül azokéval, akik hisznek a gyermek nevelhetőségében és fejleszthetőségében.

A szerző szerint a pedagógusok nézeteiben fontos szerep jut az oktatási módszereknek.

A tanárok nevelésről alkotott elképzelésére a normativitás a jellemző, preferáltak munkájukban az intellektuális értékek és az erkölcsi nevelés. A tanulók fejlesztésén sok esetben az intellektuális képességek fejlesztését értik. A tanítással kapcsolatosan jellemző a tananyag-központúság.

A pedagógiai folyamatban a tanárok gondolkodása a befogadást emeli ki: kevés hangsúly esik a tanulói aktivitásra. A pedagógusok hajlamosak arra, hogy sikereikben saját szerepüket fogalmazzák meg, míg a kudarokat a tanulóknak és a családi, társadalmi környezetben rejlő okokkal magyarázzák.

Cikk- és tanulmányajánló

Müller Teréz: Olvasási nehézséggel küszködő kisiskolás differenciált és egyéni fejlesztése

(Fejlesztő Pedagógia 2006/6.)

A tanulmány segít a tanulási nehézség és a tanulási zavar differenciálásában.

A *tanulási nehézségek* jellemzője, hogy átmeneti, a legenyhébb probléma. A gyermek kezdetől fogva alacsony színvonalon teljesít, vagy akár egy jó teljesítményű gyerek hirtelen visszaesik. Órai differenciálással, korrepetálással, a tanító egyénre szabott segítségadással fejlesztheti.

Tanulási zavar esetén a gyermek teljesítménye nem elegendő, a tanítónak szakember segítségét kell kérnie egyrészt a vizsgálatához, másrészt a fejlesztéshez.

A szerző bemutatja azokat a módszereket, amelyekkel eredményesen, az egyéni képességeket figyelembe véve fejleszthető az olvasási nehézséggel küzdő gyermek: tanórai differenciálás, kooperatív munkaforma, egyéni fejlesztés.

Molnár Ferencné: Differenciálási lehetőségek az általános iskolákban

(Fejlesztő Pedagógia 2006/6.)

A tanulási nehézséggel küszködő gyerekek problémáit elemezve a cikk írója felhívja a figyelmet, hogy a differenciált óravezetés elengedhetetlen. Taglalja a különböző tanulásszervezési módok előnyeit.

A különböző technikák megismerése során bővíthet az a „repertoár”, mellyel számos területet fejleszthet akár a többségi pedagógus is. Elfogadott, hogy a mindennapi tanítás során olyan részterületek fejlesztése is megvalósulhat a tanítási órán, melyekre ezen keretek közt sor kerülhet. Ilyen például a nagymozgás, finommotorika, a beszéd és a nyelvi funkciók fejlesztése is.

Ezen területek bármely formában lehetőséget biztosítanak a tanítónak:

- kooperatív tanulásszervezésből adódó fejlesztési lehetőségekre,
- frontálisan végezhető feladatokra,
- párban végezhető feladatokra,
- egyénileg végzett feladatokra.

Demeter Gáborné: Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulók egyénre szabott fejlesztése. Hogyan készítsünk egyéni fejlesztési tervet?

(Fejlesztő Pedagógia 2007/5.)

Tételmondat: a fejlesztő program alkalmazása akkor hatékony, ha a gyermek részletes, komplex megismerésére épül, abból indul ki.

A cikk írója útmutatót állított össze az egyéni fejlesztési terv elkészítéséhez. Az egyéni fejlesztési terv lebontásának lépéseit nyolc pontban fogalmazza meg.

Egy gyermekre egy fejlesztési terv készül, mely koordinálja a pedagógusok és más szakemberek munkamegosztását is. Ezután példákat olvashatunk a képességterületek lebontására: Ezek fejlesztésének részterületeit és ajánlott feladattípusait is bemutatja.

A képességterületek fejlesztésén keresztül ismerhetjük meg, hogyan illeszthetők be a tervezett feladatok egy-egy tantárgy munkájába.

A szerző útmutatót ad az egyéni fejlesztési tervek elkészítéséhez. Felsorolja a terv lépéseit (fejlesztési irányok, feladattípusok, elosztás, szintek). Példákat közöl a nagymozgások, finommozgások, auditív észlelés fejlesztésére. Javaslatot ad a szakemberek közötti munkamegosztásra. Ezeket a fejlesztési eljárásokat beépítette a gyerekek egyéni fejlesztési terveibe.

László Ágnes: A tanulók eltérő képességeihez való alkalmazkodás problémái az iskolarendszerben. A fejlesztő pedagógus lehetőségei az intézmény differenciáló munkájában

(Új Pedagógiai Szemle 2004/1.)

A szerző gyakorlati tanácsokat ad a fejlesztőmunka tervezésére és dokumentálására. Érinti a tervezési időszakot, az egyéni fejlesztési terv formai kérdéseit, a szülő bevonását és az együttműködő szakemberek munkamegosztását. Bemutat egy számítógéppel készült haladásinapló-tervezetet, amely a résztvevők feltüntetésén túl a fejlesztési területek, a tanulók teljesítményének dokumentálását is lehetővé teszi, s bármikor módosítható, kiegészíthető. Az érzelmi intelligencia, a kulcskompetenciák fejlesztésének módja, a számítógép fokozott használata viszont új

kihívásokat állít elének. Taglalja a fejlesztő tevékenységek további fejlesztésének szükségességét. Végül összegzi a fejlesztőpedagógusi munkakör lehetőségeit.

Rózsáné Czigány Enikő: SNI tanulók Egyéni fejlesztési terv készítés, fejlesztés

(Fejlesztő pedagógia 2006/6.)

A cikk azt kívánja tisztázni, hogy az integrált SNI tanuló egyéni fejlesztését a többségi pedagógus vagy a gyógypedagógus készítse-e el. Kinek mi a kompetenciája?

Kitér az SNI tanulók tananyagának tervezési szempontjaira. Felsorolja, hogy mely részképességekre irányulhat az osztályteremben folyó célzott megfigyelés és a tudatos tervezés. Részletezi a tanulási képességeket.

A tervezés formájára bemutat egy sémát, melyet táblázatba rendez. Majd a szociális képességeken belül az empátiás készség és a nonverbális kommunikáció kialakításának egy lehetséges módját mutatja be.

Nyíri Sándor: A gyermek a kiindulópont

(In: Befogadó iskolák, elfogadó közösségek. Szerk.: Kőpatakiné Mészáros Mária. Országos Közoktatási Intézet. Budapest, 2004, Online: {<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=befogado-08-Nyiri-Gyermek>})

A sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztését mutatja be a holland Belső Gondozási Rendszer (BRG) modell alapján az iskola gyakorlatában. A fejlesztési terv vonatkozik a tantárgyi fejlesztésre, korrepetálásra, motiválásra, akaraterő fejlesztésére, a kitartó munkavégzés képességének alakítására, az önbizalom fejlesztésére. Az alkalmazott módszer jellegzetessége az anyag kis lépésekre bontása, az elsajátítás folyamatának segítése, a rögzítés technikáinak kimunkálása és az állandó, folyamatos visszacsatolás.

Az évek folyamán a folyamatos fejlesztés révén saját készítésű, gazdag eszköztár alakult ki, amely állandóan bővül, és folyamatosan igazodik az igényekhez.

Tanulságos lapozni azt az adatbankot, mely minden gyerekről elkészül. Nyomon követhető az egyéni fejlődése. Ez az adatbank az iskolai tanulmányok kezdetétől tartalmaz a gyermek fejlődésére vonatkozó minden adatot.

Igazgató: „Legszívesebben az egyéni követési rendszert javasolom másoknak megvalósításra: képesek lesznek mérni, látni, hogy önmagához képest hogyan fejlődik a tanuló.”

Urbánné Varga Katalin: Zene és terápia

(Fejlesztő Pedagógia 2001/2.)

A cikk szerzője a zenei nevelésről ír. A terápia fogalmát a tanulással, fejlesztéssel társítja. Külföldi példákkal támasztja alá, hogy a zeneterápia a fejlesztés-nevelés egyik eredményesen alkalmazható módszere. Segíti a kommunikációt, kapcsolatokat, tanulást. Terápiás hatást gyakorol a fizikai, mentális, emocionális, szociális és kognitív területeken. A cikk szerzője olyan kontextusban beszél a komplex zeneterápiáról, amelynél a zene által mozgósított élményeket improvizált mozgással, művészeti tevékenységgel (pl. festés, rajzolás) fejezik ki. Az ének-zenei nevelés-fejlesztés összekapcsolódik a vizuális és a mozgásfejlesztéssel. A zenének a más megközelítési módjaira mutat rá a szerző.

A cikk számos technikát, ötletet mutat be, amely a mindennapi munkában jól használható.

Az SNI gyerekek fejlesztése során ajánlja a primer prevenció alkalmazását. Érzelmek közlése zenével, mozgással egybekötve csökkenti a gyermekek szorongását és segíti személyiségük fejlődését.

Ormándi János – Lovászi Gabriella: A játék jelentősége a 6–14 éves gyermekek személyiségfejlődésében

(Fejlesztő Pedagógia 2001/1.)

A szerző cikkében elemzi azokat az okokat, amelyek miatt a nevelők és a szülők nem ismerik a játék és a játszás fontosságát az óvoda–iskola átmenet és az iskolai szakasz időszakában. A gyerekeket a szülők nem tanítják meg játszani, azt gondolják, hogy maguktól is tudják. Pedig nem így van. Nagyon fontos, hogy odafigyeljünk rájuk és tanítsuk meg őket játszani. Az óvodában és az iskola kezdő szakaszában a magatartászavarok egyik okaként a kisgyerekkorban meg nem élt játékelmények hiánya húzódik. A cikk szerzői ezt külföldi szakemberek kutatásaival is alátámasztják.

Ismertetik a játékfajtaikat, tartalmi és formai jegyeit, a játékeszközökről és a különböző játékvezetési technikákról is információt szerezhetünk.

Raskoványiné Babochay Edit: A testséma

(Fejlesztő pedagógia 2007/3-4.)

A szerző publikációjában olyan módszertani eljárásokat sorol fel, amelyek a gyerekek önmegismerését segítik, valamint a diszlexia prevencióhoz is útmutatóként szolgálnak. A mozgás célja, hogy segítse a gyermek önmegismerését, el tudja különíteni saját magát a tértől, majd így önmagát tudatosan megélve, ismerje meg a körülötte lévő világot.

Ennek a pedagógiai célnak az érdekében konkrét feladatokat dolgozott ki, amelyeket közkinccsá tett, segítve a testi kompetenciák fejlesztését.

A cikk konkrét feladatokat sorol fel a gyerekek testi kompetenciáinak egyéni és csoportos fejlesztésére: utánzásos játékok, páros és mikrocsoportos tevékenységek (tapintós, lepkés, tükrös) stb.

A publikáció sok új ötletet sorakoztat fel, amely tovább gazdagíthatja a pedagógusok módszertani repertoárját.

Ormándi János – Zombori Gyöngyi: Mesék szerepe a nevelésben

(Fejlesztő Pedagógia 2002/6.)

A cikk feltárja a mese nevelő hatását és azokat a technikákat, amelyekkel csökkenthetjük a gyerekek szeparációs félelmét, szorongását.

Szakmai útmutatót tartalmaz a mesék kiválasztásáról, a gyermekek mai meseértelmezéséről, a mesélő személyiségéről s arról, hogyan ismerhető fel a jó mese.

A szerzők segítséget nyújtanak abban a kérdésben is, hogy miért mások a mai gyermekek számára a mesehősök, és ezeket miként tudjuk mi, nevelők kompenzálni. A tündérmesék személyiségfejlesztő hatásának jelentőségéről, a tv-mesék és a képregények kiválasztásáról is képet kapunk. Betekinthetünk a paraszti világ mesemondóinak különös technikájába, amelyet az olvasó is alkalmazni tud.

Felhívja a figyelmet a mesének az olvasás elsajátításában, a verbális kompetenciák fejlesztésében betöltött fontos szerepére.

Szakirodalmi ajánló

- Adamikné dr. Jászó Anna: A beszédpercepció fejlettségének szerepe az olvasás-írás elsajátításában és tanításában. Fejlesztő Pedagógia, 1996/1.
- Adorján Katalin: Szebben akarok írni! 1. Meixner Alapítvány, 2003
- Agymozgató 6-10 éves korig. START Rehabilitációs Vállalat és Intézményei
- Agymozgató 10-14 éves korig. START Rehabilitációs Vállalat és Intézményei
- Ács Pál (szerk.): A matematika tanítása. Tankönyvkiadó. Budapest, 1974
- Bagdy Emőke – Telkes József: Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 1998
- Balogh Erzsébet – Dombó László: A házi olvasásgyakorlás titkai. Magánkiadás, 1992
- Barlai Róbertné: Új pedagógiai szemlélet, új pedagógiai módszerek. In.: Szakiskolai Fejlesztési Program, 2005
- Bíró Antalné (szerk.): Pszichológiától pedagógiáig. Alex-typo, 1994
- Bödör Jenő: Korrekciós nevelés. Tankönyvkiadó. Budapest, 1991
- Batáné Murányi Erika – Kis Gyuláné – Koncz Antónia: Ugróiskola I.-II. Szalay Könyvkiadó. Kisújszállás, 1998
- Benczúr Miklósné (szerk.): Mozgásnevelés kézikönyv. Művelődési Minisztérium, Budapest, 1988
- Csabay Katalin: Foglalkozások a beszédjavító óvodai csoportokban és előkészítő osztályokban. Országos Közoktatási Intézet. Budapest, 1992
- Csabay Katalin: A készségfejlesztés módszertani lépései a diszlexia-prevenációs foglalkozáson. Fejlesztő Pedagógia, 1992/1-2.
- Csabay Katalin: Lexi. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 1993
- Csabay Katalin: Lexi iskolás lesz. PSZM Projekt. Budapest, 1997
- Csapó Benő: Komplex problémamegoldás a PISA 2003-ban. Új Pedagógiai Szemle, 2005/3.
- Csatári Árpádné: Gondolatok az újfajta fejlesztésről, eredményeiről, problémáiról. Fejlesztő Pedagógia, 1996/2-3.
- Csányi Yvonne (szerk.): Együttnevelés – Speciális igényű tanulók az iskolában. Az integrált fejlesztés lehetőségei. ALTERN füzetek 5. Iskolafejlesztési Alapítvány és OKI Iskolafejlesztési Központ. Budapest, 1993
- Csépe Valéria: A diszlexia természete. In: Józsa Krisztián (szerk.): Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése. Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest, 2006
- Csiky Erzsébet: Kissúlyú újszülöttek fejlődésének nyomon követése. Longitudinális vizsgálatok 1-5 éves korig. Kandidátusi értekezés. Budapest, 1994

- Csíkos Csaba: Nemzetközi rendszerszintű felmérések tanulságai az olvasástanítás számára. In: Józsa Krisztián (szerk.): Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése. Dinasztia Tankönyvkiadó. Budapest, 2006
- Czachesz Erzsébet: Olvasás és pedagógia. Mozaik Oktatási stúdió. Szeged, 1998; Vári Péter (szerk.): PISA-vizsgálat 2000. Műszaki Könyvkiadó. Budapest, 2003
- Paul E. Denison – Gail E. Denison: Észkapcsoló agytorna. Agykontroll Gmk. Budapest, 1991
- Paul E. Denison – Gail E. Denison: Észkerékkapcsoló. Agykontroll Gmk. Budapest, 1992
- Dékány Judit: Kézikönyv a diszkalkulia felismeréséhez és terápiájához. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. Budapest, 1995
- Dékány Judit: Mit gondolsz? Analógia Logopédia Gmk. Budapest, 1993
- Dékány Judit: Mit gondolsz? Összefüggés. Logopédia Gmk. Budapest, 1993
- Dékány Judit: Mit gondolsz? Összehasonlítás, elvonás, rendezés. Logopédia Gmk. Budapest, 1993
- Dovala Márta: Nyitogató. Tankönyvkiadó. Budapest, 1986
- Előd Nóra (szerk.): Add tovább! Drámajáték-gyűjtemény. CANDY Bt., Veszprém, 2003
- Arthur Engelbrecht – Hans Weigert: Hogyan akadályozzuk meg a tanulási akadályok kialakulását? Avagy lehet-e akadály a tanulási akadály? ELTE BGGYFK. Budapest, 1996
- Falus Iván (szerk.): Didaktika, Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 2000
- Fejér István: Tudni illik, hogy mi illik. Minerva Kiadó. Budapest, 1996
- Forrai Mihály (szerk.): Korrekciós nevelés. Egyéni korrekció a kisegítő iskolában. Országos Pedagógiai Intézet. Budapest, 1983
- Forrai Mihály (szerk.): Egyéni korrekció. Kézikönyv gyógypedagógusoknak. Tankönyvkiadó. Budapest, 1989
- Földvári Erika – Lassúné Ruskó Renáta: Mentsük meg Szederkét! MOZAIK Oktatási Stúdió. Szeged, 1995
- Galgóczi Lászlóné: Kisiskolások anyanyelvi gyakorlókönyve 2. osztály. Mozaik Oktatási Stúdió. Szeged, 1991
- Gaál Éva – dr. Papp Gabriella: Előadási vázlatok az enyhén értelmi fogyatékos iskolájának tantárgy-pedagógiai tanításához. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 1994
- Golnhofer Erzsébet – Nahalka István (szerk.): A pedagógusok pedagógiája. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 2001
- Gósy Mária: A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése óvodásoknak. NIKOL Gmk. Budapest, 1994

- Gósy Mária: A beszédészlelés és a beszédmegértés folyamata. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. Budapest, 1996
- Gósy Mária: A beszédészlelési és beszédmegértési folyamat zavarai és terápiája. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. Budapest, 1998
- Gosztonyi Jánosné: Iskolaéretlen tanulók az első osztályban. Tankönyvkiadó. Budapest, 1978
- Göllesz Viktor (szerk.): A gyógypedagógia alapproblémái. Medicina Kiadó. Budapest, 1976
- Gyenei Melinda – Szauter Jánosné: A tanulási zavarok korrekciója kisiskolás korban. Szolnok, 1995
- Hamrák Anna (szerk.): Ákombákomb. Tankönyvkiadó. Budapest, 1986
- Hanák László: Illemkocka. Kossuth Kiadó. Budapest, 1984
- Hernádi Sándor: Szórakoztató szóra készítő. A szép magyar beszéd. Móra Ferenc Könyvkiadó. Budapest, 1987
- Hernádi Sándor: Észtekergető. Helyesírási játékok. Tankönyvkiadó. Budapest, 1993
- Hornyákné Tarnai Klára: Betűsulí. Logopédia Kiadó. Budapest, 1997
- Huba Judit (szerk.): Pszichomotoros fejlesztés a gyógypedagógiában II.-III. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. Budapest, 1992
- Illyés Gyuláné – Lányiné Engelmayer Ágnes: Gyógypedagógiai pszichológia. In: Lénárd Ferenc (szerk.): Alkalmazott pszichológia. Gondolat. Budapest, 1984
- Illyés Sándor: A különleges gondozáshoz, rehabilitációs foglalkozáshoz való jog a közoktatásban. Educatio. 2001, nyár
- Janza Károlyné: A gondolkodás fejlesztése. Fejlesztő Pedagógia, 1997/1.
- Juhász Ágnes: Korai fejlesztés a logopédiában. Művelődési Minisztérium. Budapest, 1988
- Dr. Spencer Kagan: Kooperatív tanulás. Önkonet Kft. Budapest, 2001
- Kalamár Hajnalka: Tíz alkalom. In: Iskolapszichológia, 1987/5.
- Kalamár Hajnalka: Tanulási zavarok korrekciója és személyiségfejlesztés. In: Iskolapszichológia, 1990/18.
- Klein Sándor – Farkas Katalin: Hogyan lehetnének iskoláink gyermekközpontúak. Módszertani füzetek 26. CSMTPI. Szeged, 1990
- Keller Judit – Mártonfi György: Oktatási egyenlőtlenségek és speciális igények. Online: {http://www.oki.hu/printerFriendly.php?tipus=cikk&kod=jelentes2006-19_egenlotlenseg}
- Keszler Mária: Magyar népi gyermekjátékok. Tankönyvkiadó. Budapest, 1975

- Kis Jenő – Kis Jenőné: De jó játék ez, gyerekek! Tankönyvkiadó. Budapest, 1976
- Kissné Haffner Éva: Játékra nevelés a gyógypedagógiai óvodában. Budapest, 1987
- Kocsis Lászlóné – Rosta Katalin: Ez volnék én? Logopédia Gmk. Budapest, 1994
- Kóckayné Lányi Marietta: Könyv az integrációról. Sajátos nevelési igényű gyerekek együttnevelése a Gyermek Házában. SuliNova. Budapest, 2007
- Kovács Györgyné – Szebenyiné Nagy Éva – Torda Ágnes: Mondd ki, írd le, törd a fejed! Tankönyvkiadó. Budapest, 1992
- Kovács Györgyné – Torda Ágnes: Folytassuk! Mondd ki, írd le, törd a fejed! Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 1994
- Kőpatakiné Mészáros Mária – Singer Péter: Módszertani kaleidoszkóp az együttnevelés gyakorlatához. Országos Közoktatási Intézet. Budapest, 2005
- Krausz Éva – dr. Marót Miklósné – Szabó Pál – Rózsáné Czigány Enikő: Pszichopedagógia. Korrekciós nevelés I. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 1994
- Kuhn Gabriella: A beszédészlelés fejlesztése óvodásoknál és kisiskolásoknál. In: Iskolapszichológia 1991/20.
- Kürti Jarmilla: Kreatívfejlesztés kisiskoláskorban. Tankönyvkiadó. Budapest, 1982
- Lányiné Engelmayer Ágnes: Gyermeklélektan. Tankönyvkiadó. Budapest, 1997
- Lénárd Ferenc: Képességek fejlesztése a tanítási órán. Tankönyvkiadó. Budapest, 1987
- Ligeti Csákné: Fejlesztő foglalkozások kisiskolások számára. Fejlesztő Pedagógia, 1996/4.
- Marosits Istvánné: Betűző. Logopédia Gmk. Budapest, 1998
- Martonné Tamás Márta: Fejlesztő pedagógia. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2002
- Mayer József: Az első, a második és az n-edik iskolai esély. Hátrányos helyzetű tanulók iskolai kudarcai és a kompenzáció lehetőségei. Új Pedagógiai Szemle, 2006/12.
- Mesterházi Zsuzsa: A nehezen tanuló gyerekek iskolai nevelése. BGGYTF. Budapest, 1998
- Meixner Ildikó: Én is tudok olvasni. Olvasólapok dyslexiás gyerekek számára. Tankönyvkiadó. Budapest, 1978
- Meixner Ildikó: Én is tudok olvasni. Tankönyvkiadó. Budapest, 1992
- Mérei Ferenc – V. Binet Ágnes: Gyermeklélektan. Gondolat Kiadó. Budapest, 1993

- Montágh Imre: Figyelem vagy fegyelem?! Holnap Kiadó. Budapest, 1996
- Montágh Imre: Tiszta beszéd. Népművelési Propaganda Iroda. Budapest, 1978
- Montágh Imre: Mondjam vagy mutassam? Móra Ferenc Könyvkiadó. Budapest, 1985
- Mihályné Schulteisz Andrea: Fejlesztőmunka az általános iskola alsó tagozatán. Fejlesztő Pedagógia, 1995/4.
- Nádor Györgyné: A korai gondozás területei és gondja. Fejlesztő Pedagógia, 1995/1.
- Nagy József: 5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1980
- Nagy József: 21. század és nevelés. Osiris Kiadó. Budapest, 2000
- Nagy József – Józsa Krisztián – Vidákovich Tibor – Fazekasné Fenyvesi Margit: DIFER Programcsomag. Az elemi alapkészségek fejlődése 4–8 éves életkorban. Mozaik Kiadó. Szeged, 2004
- Nagy József: Kompetenciaalapú kritériumorientált pedagógia. Mozaik Kiadó. Szeged, 2007
- Nagyné Kovács Ildikó: Kisgyermek mozgásfejlesztése. Exorg Kft. Budapest, 1997
- Németh Erzsébet – S. Pintye Mária: Mozdul a szó... Logopédia Gmk. Budapest, 1995
- Németh István: Rejtvénykészítés munkafüzet az általános iskola 3. osztálya számára. OTTV. Veszprém, 1992
- Nagyné dr. Réz Ilona: Téri tájékozódás. Fejlesztő program és mellékletei. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. Budapest, 1996
- Nagyné Dr. Réz Ilona (szerk.): Egyéni fejlesztési tervek gyűjteménye. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar. Budapest, 2001
- Nyíri Sándor: A gyermek a kiindulópont. In: Kőpatakiné Mészáros Mária (szerk.): Befogadó iskolák, elfogadó közösségek. OKI. Budapest, 2004
- Pál Judit (2005): A Nagy vagy a Könyv. In: Fordulópont. VII. évf. 28. szám, 2005/2.
- Páli Judit: BOA Színező és figyelemfejlesztő játékok. Kabala Kft. Budapest, é. n.
- Páli Judit: BOA 2. Színező és figyelemfejlesztő játékok. Kabala Kft. Budapest, é. n.
- Patakvolgyi Jánosné – Raskóné Déri Erzsébet: Óvodáskorú gyermekek fejlettségi szintjének szűrővizsgálata, a felzárkóztatás lehetőségei és gyakorlata. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Pedagógiai Intézet. Szolnok, 1992

- Pauliczky Nóra: Fejlesztő játékok autista gyermekek számára. Fejlesztő Pedagógia, 1994/6.
- Pinczésné dr. Palásthy Ildikó: Tanulási zavarok, fejlesztő gyakorlatok. Pedellus Tankönyvkiadó. Debrecen, 2003
- Porkolábné dr. Balogh Katalin: Készségfejlesztő eljárások tanulási zavarral küzdő kisiskolásoknak. In: Iskolapszichológia, 1987/4.
- Porkolábné dr. Balogh Katalin: Kudarc nélkül az iskolában. Alex-typo. Budapest, 1992
- Racsmány Mihály (szerk.): A fejlődés zavarai és vizsgálómódszerei. Akadémiai Kiadó Rt. Budapest, 2007
- Struan Reid: Fejleszd a memóriád! Novotrade Kiadó. Budapest, 1990
- Réthy Endréné: Motiváció, tanulás, tanítás. Miért tanulunk jól vagy rosszul? Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 2003
- Romankovics András – Romankovicsné Tóth Júlia: Olvasás-írás munkalapok az összevont osztályú tanulócsoporthoz 1. osztálya számára. Tankönyvkiadó. Budapest, 1987
- Rosta Katalin – Rudas Zsuzsanna – Kisházi Gergely: Hüvelykujjam... Logopédia Gmk. Budapest, 1995
- Rosta Katalin: A diszlexia-prevenációs terápia felhasználása az olvasás tanításában. Fejlesztő Pedagógia, 1992/1-2.
- Rosta Katalin (szerk.): Taníts meg engem! Fejlesztő program logopédiai óvodák számára. Logopédiai Kiadó. Budapest, 1996
- Rózsa Ferencné: Feladatlapok. Képes rejtvények és fejtörők. Oktatási Minisztérium. Budapest, 1976
- Rózsáné Czigány Enikő: Sajátos nevelési igényű tanulók. Egyéni fejlesztési terv készítés, fejlesztés. In: Fejlesztő Pedagógia, 2006/6.
- Sallai Éva: Szakmai divatok és az iskola belső világa. Új Pedagógiai Szemle, 2006. július-augusztus
- Franz Sedlak – Brigitte Sindelar: „De jó, már én is tudom!”. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. Budapest, 1993
- Subosits István: Az olvasás és írás zavarainak tapasztalatai. Fejlesztő Pedagógia, 1992/1-2.
- Szabó Borbála: Mozdulj rá! Egyenlő Esélyt Alapítvány. Budapest, 1996
- Szabó Pál (szerk.): Iskolás lesz a gyermekünk. Gondolat Kiadó. Budapest, 1985
- Tölgyszéky Papp Gyuláné: Képességfejlesztő technikák és eljárások az anyanyelv tanításában. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. Budapest, 1995

- Vassné Kovács Emőke (szerk.): Szemelvények a dyslexia köréből. Tankönyvkiadó. Budapest, 1979
- Varga Katalin: Én, te, ő. Móra Ferenc Könyvkiadó. Budapest, 1987
- Vannay Aladárné: Szórejtvő – szófejtő. Logopédia Kiadó. Budapest, 1995
- Ványi Ágnes – Schwalmné Navratil Katalin: Írd füllel! Műszaki Könyvkiadó. Budapest, 1998
- Vári Péter (szerk.): PISA-vizsgálat 2000. Műszaki Könyvkiadó. Budapest, 2003
- Zsolnai József: Beszédművelés kisiskolás korban. Tankönyvkiadó. Budapest, 1981

Az egyéni fejlesztés a törvényekben, jogszabályokban

Törvényi szabályozók

- 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról
- A többször módosított közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény
- 2007. évi LXXXVII. törvény a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról
- A Kormány 202/2007. (VII. 31.) rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról
- A többször módosított 11/1994. (VI. 8.) MKM-rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről
- *A nevelési-oktatási intézményekben kötelező (minimális) eszközökről és felszerelésről intézkedik.*
- A többször módosított 14/1999. (VI. 24.) MKM-rendelet a képzési kötelezettségről és pedagógiai szakszolgálatokról
- Az oktatási törvény kimondja a sajátos nevelési szükségleteket kielégítő pedagógiai többlétszolgáltatásokra való jogosultságukat. Az új szabályozás (OM. 2/2005. (III. 1.) rendelete) már meghatározza azokat az akadályozott tanuló csoportokat, ahol a sajátos nevelési szükséglete fennáll és meghatározza a pedagógiai többlétszolgáltatások pénzügyi igényét és lehetőségeit, biztosítja az állami támogatást.
- 2/2005. (III. 1.) OM-rendelet a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról
- SNI gyermekek kötelező felülvizsgálata

Témakörök

Nevelési tanácsadó és szakértői bizottságok

A Kt. 1993. évi LXXIX. t. 35. §. 4. pontja szabályozza a pedagógiai szolgáltatások, köztük a *nevelési tanácsadó és szakértői bizottságok* munkáját is.

A nevelési tanácsadó feladata a beilleszkedési, tanulási magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek problémáinak feltárása, ennek alapján szakvélemény készítése, a gyerekek rehabilitációs célú foglalkoztatása, a pedagógus és a szülő bevonásával.

A tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs tevékenység keretében kell a fogyatékoság szűrése, vizsgálata alapján javaslatot tenni a gyermek különleges gondozás keretében történő ellátására, az ellátás módjára, formájára és az ellátáshoz kapcsolódó pedagógiai szakszolgálati tevékenységre, valamint vizsgálni a különleges gondozás ellátásához szükséges feltételek meglétét (Kt. 1993. évi LXXXIX. T. 35. § 3. p.)

Egyéni fejlesztési terv

11/1994. (VI. 8.) MKM-rendelet 23. § (6) Ha a tanulónak a közoktatási törvény 70. §-ának (7) bekezdése alapján egyéni továbbhaladást engedélyeztek, a pedagógus – jogszabályban meghatározott munkamegosztás szerint – a nevelési tanácsadó vagy a szakértői és rehabilitációs bizottság szakértői véleménye alapján egyéni fejlesztési tervet készít. Az egyéni fejlesztési tervben kell meghatározni, hogy a tanulónak az egyes évfolyamok végére milyen követelményeket kell teljesítenie, továbbá, hogy melyik évfolyam végére kell utolérnie a többi tanulót.

A 4. évfolyam ismétlése

11/1994. (VI. 8.) MKM-rendelet 27. § (3) Egyéni továbbhaladás esetén, amennyiben a tanuló a negyedik évfolyam végéig nem teljesíti a helyi tantervben meghatározott tanulmányi követelményeket, a negyedik évfolyam megismétlésével folytathatja tanulmányait.

Képességkibontakoztató felkészítés

11/1994. (VI. 8.) MKM-rendelet 39/D § (4) A képességkibontakoztató felkészítésben részt vevő tanulók nevelése és oktatása, tudásának értékelése az oktatási miniszter által – a közoktatási törvény 95. §-a (1) bekezdésének j) pontja alapján – 27480/2003. számú közleménnyel kiadott és az Oktatási Közlöny 2003. évi 20. számában közzétett pedagógiai rendszer alkalmazásával történik.

(7) A képességkibontakoztató felkészítésben részt vevő tanuló – egyéni fejlesztési terv alapján történő – haladását, fejlődését, illetve az ezeket hátráltató okokat az osztályfőnök és az érdekelt pedagógusok legalább háromhavonta értékeli. Az ér-

tékelésre meg kell hívni a tanuló szülőjét, a tanulót, a gyermek- és ifjúságvédelmi felelőst, indokolt esetben a gyermekjóléti szolgálat, a gyámhatóság, illetve a nevelési tanácsadó képviselőjét.

Kt. 30. § (9) A testi, érzékszervi, értelmi, beszéd és más fogyatékos tanulót, illetve a beilleszkedési zavarral, tanulási nehézséggel, magatartási rendellenességgel küzdő tanulót – jogszabályban meghatározott munkamegosztás szerint a szakértői és rehabilitációs bizottság vagy a nevelési tanácsadó szakértői véleménye alapján – az igazgató mentesíti – a gyakorlati képzés kivételével – egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és minősítés alól. Ha a tanulót egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből mentesítik az értékelés és minősítés alól, az iskola – az e törvény 52. §-ának (7) bekezdésében, valamint (10) bekezdésének c) pontjában meghatározott időkeret terhére – egyéni foglalkozást szervez részére. Az egyéni foglalkozás keretében – egyéni fejlesztési terv alapján – segíti a tanuló felzárkóztatását a többiekhez. Az alpműveltségi vizsgán és az érettségi vizsgán az érintett tantárgyak helyett a tanuló – a vizsgaszabályzatban meghatározottak szerint – másik tantárgyat választhat. A tanuló részére a felvételi vizsgán, az osztályozó vizsgán, a köztes vizsgán, a különbözeti vizsgán, a javítóvizsgán, az alpműveltségi vizsgán, illetve az érettségi vizsgán, a szakmai vizsgán biztosítani kell a hosszabb felkészülési időt, az írásbeli beszámolón lehetővé kell tenni az iskolai tanulmányok során alkalmazott segédeszköz (írógép, számítógép stb.) alkalmazását, szükséges esetén az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy a szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását.

Fogyatékoság miatti mentesítések

A közoktatásról szóló törvény 30 §-ának (9) bekezdése az egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alóli mentesítés lehetőségeiről, valamint a tanuló részre adható egyéb – a pozitív diszkriminációt szolgáló – jogosultságokról (például írásbeli számonkérés helyett szóbeli számonkérés, megnövelt felkészülési idő, technikai segédeszközök alkalmazása) biztosításáról rendelkezik. A mentesítésről, a pozitív diszkriminációt szolgáló jogosultságok megállapításáról az iskola igazgatója hoz döntést a nevelési tanácsadó vagy a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleményében foglaltak alapján. A képzési kötelezettségről és a pedagógiai szakszolgálatokról szóló többször módosított 14/1994. (VI. 24.) MKM sz. rendelet határozza meg az illetékességi szabályokat, azaz kimondja, hogy a tanulási, magatartási rendellenességgel küzdő tanuló esetében a nevelési tanácsadó a fogyatékos tanulók esetében pedig a szakértői és rehabilitációs bizottság végez vizsgálatot, készít szakvéleményt.

Ugyancsak a 14/1994. (VI. 24.) MKM-rendelet szabályozza részletesen az egyes tantárgyak, tantárgyrészek esetén az értékelés és a minősítés alóli mentesítés kérdéseit. Korábban erre a jogszabály csak abban az esetben adott lehetőséget, ha a tanuló az iskolai oktatás elő-hatodik évfolyamán teljesítette tanulmányi kötelezettségét, ezt követően csak akkor volt mód az értékelés, minősítés alóli mentesítés céljából a vizsgálat kérésére, ha a tanuló az adott tantárgy tanulását később, azaz a hatodik évfolyamot követően kezdte meg. A 14/1994. (VI. 24.) MKM-rendelet legutóbbi módosítását tartalmazó 4/2001. (I. 26.)

OM-rendelet a korábbi megkötést oldotta azzal, hogy a hatodik évfolyamot követően is lehetőséget ad a mentesítés céljából indított vizsgálat kezdeményezésére, ez esetben azonban be kell csatolni az érintett iskola igazgatójának a vizsgálat szükségességével kapcsolatos egyetértő nyilatkozatát. Az iskola igazgatója e döntéséhez beszerzi a tanuló osztályfőnöke és az adott tantárgyat tanító pedagógus véleményét.

Középiskolába járó tanulók kérhetnek részleges vagy teljes érettségi vizsga alóli mentességet. Az érettségi vizsgán biztosított kedvezmények szempontjából azt kell figyelembe venni, hogy a tanuló tanulmányainak folytatása alatt milyen mentesítésben részesült. Ha ez egy adott vagy több tantárgyból az írásbeliség alóli mentesítésről szól, akkor az érettségi vizsgán is ezt a kedvezményt kell a tanuló számára biztosítani. Ha a kedvezmény a szóbeli vizsgáról szólt, akkor a tanulónak csak írásbeli vizsgán kell számot adni tudásáról. Sem az előbbi, sem az utóbbi esetben nincs mód tehát arra, hogy az adott tantárgyból egyáltalán ne tegyen vizsgát a tanuló, s helyette egy másik kötelező tantárgyat válasszon. Ha mentesítés valamely tantárgyból az értékelés és minősítés alóli teljes mentesítésre vonatkozik, akkor választhat a tanuló az érettségi vizsgán a közoktatásról szóló törvényben és az érettségi vizsgaszabályzatban meghatározottak szerint az adott tantárgy helyett más tantárgyat.

A tanuló kötelezettségeiről is rendelkezik az 1993. évi LXXIX. törvény: Az, akit felmentettek a kötelező tanórai foglalkozásokon való részvétel alól, az igazgató által meghatározott időben és a nevelőtestület által meghatározott módon ad számot tudásáról.

A SNI gyerekek, tanulók óvodai nevelésének, iskolai oktatásának irányelvei

Az Oktatási Miniszter 2/2005. (III. 1.) OM-rendelete a sajátos nevelési igényű gyerekek, tanulók óvodai nevelésének, iskolai oktatásának irányelveiről:

1993. évi LXXIX. t. 94. §. 2.: A sajátos nevelési igényű tanulót a többi tanulóval együtt nevelő, oktató iskola a helyi tantervének elkészítésénél az e rendelet 2. számú mellékleteként kiadott Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvét is figyelembe veszi. Az együtt oktatott tanuló egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációját központilag kiadott egyéni fejlődési lapon dokumentálja.

A SNI gyerekek óvodai nevelésének irányelvei:

- A rehabilitációs, rehabilitációs egyéni és/vagy csoportos fejlesztés gyógypedagógiai kompetencia. Az egyéni fejlesztési terv elkészítéséhez a gyermek fogyatékoságának típusához igazodó szakképzettséggel rendelkező gyógypedagógiai tanár, terapeuta közreműködése szükséges.
- A gyermekek integrált nevelésében részt vevő, magas szintű pedagógiai, pszichológiai képességekkel (elfogadás, tolerancia, empátia, hitelesség) és az együttneveléshez szükséges kompetenciákkal rendelkező óvodapedagógus – szükség esetén egyéni fejlesztési tervet készít, individuális módszereket, technikákat alkalmaz.

Az együttneveléshez szükséges kompetenciákkal rendelkező pedagógus, szükség esetén egyéni fejlesztési tervet készít, ennek alapján egyéni haladási ütemet biztosít, a differenciált nevelés, oktatás céljából individuális módszereket, technikákat alkalmaz.

Az egyéni felzárkóztató programok alapján történő fejlesztés során a domináns fogyatékosághoz igazodva, de a társult fogyatékoságból eredő korlátokra figyelve szükséges a képességek fejlesztését megvalósítani. Az egyéni fejlődést nyomon kísérő pedagógiai diagnosztizálás az alapja a fejlesztés rövid távú céljai, feladatai és követelményei meghatározásának.

ISBN: 978-963-87-8991-4

Kiadja a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány

Felelős kiadó: Tóth Egon

Nyomdai előkészítés: Aula.info

Nyomdai munkák: Budai.HiTop Kft.

